This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

Stanford University Libraries
3 6105 119 007 032

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARY

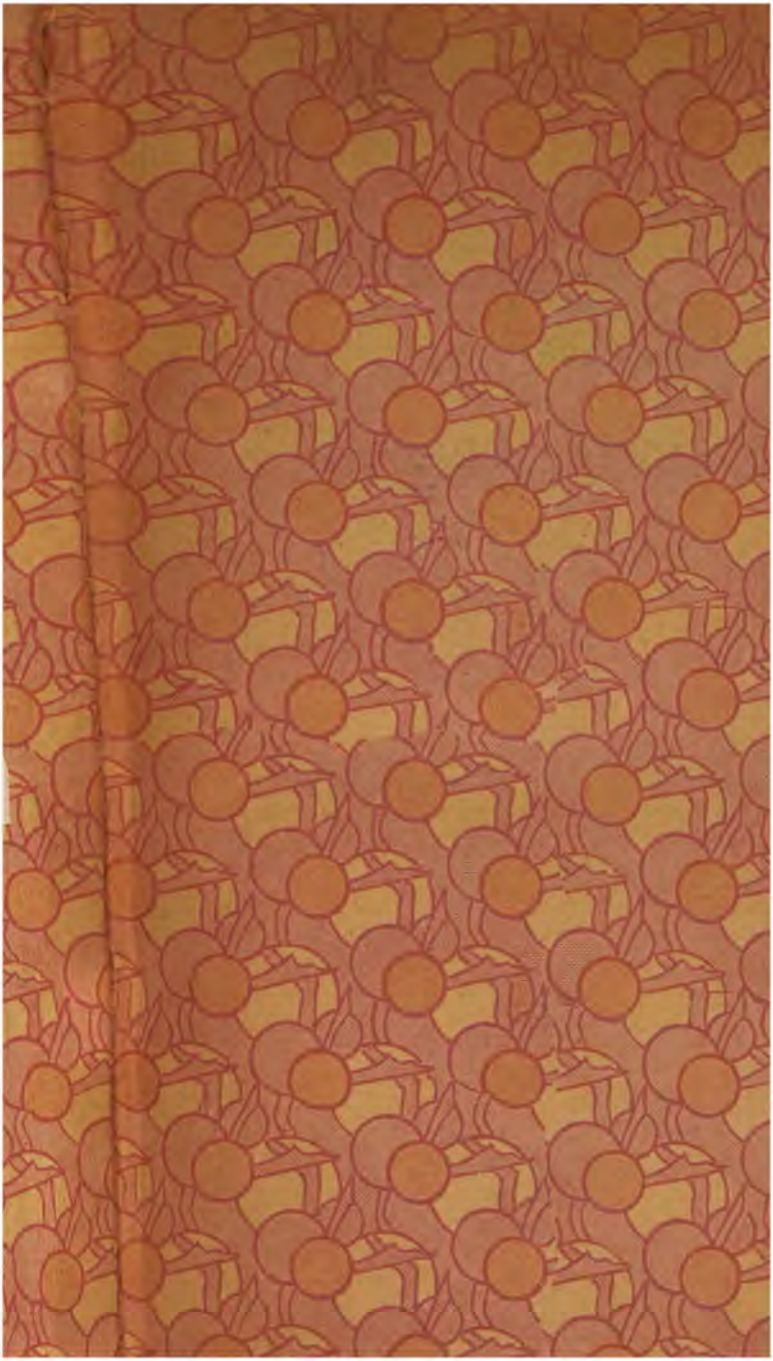

894.33
T671

SAMLADE SKRIFTER

AF

ZACHARIAS TOPELIUS

ELFTE DELEN

FÄLTSKÄRNS BERÄTTELSER

FJÄRDE CYKELN. I.

G. W. EDLUND.
HELSINGFORS.

FÄLTSKÄRNS BERÄTTELSER

AF

Z. TOPELIUS

FJÄRDE CYKELN.

FÖRRA AFDELNINGEN.

ÖDEMARKERNAS VÅR. BORGAREKUNGEN.

G. W. EDLUND.
HELSINGFORS.

FÄLTSKÄRNS BERÄTTELSER

AF

Z. TOPELIUS

FJÄRDE DELEN.

FÖRRA AFDELNINGEN.

ÖDEMARKERNAS VÅR.

299643

STANFORD LIBRARY

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1900.

FÄLTSKÄRNS BERÄTTELSER.

X.

ÖDEMARKERNAS VÅR.

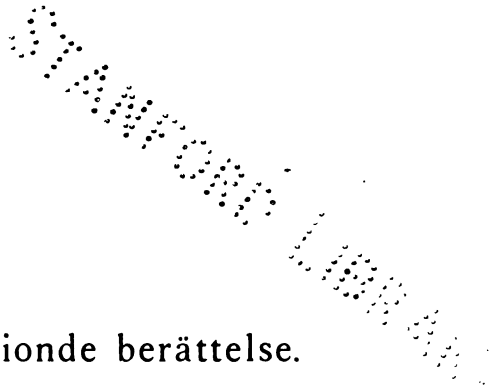

Fältskärns tionde berättelse.

En vinterafton, då åhörarne åter voro församlade i fältskärns kammare och yrsnön i breda mjuka flingor betäckte fönsterrutorna, behagade postmästaren kapten Svanholm mot all förmodan fägna sällskapet med sin krigiska närvaro. Han hade nämligen, efter förra berättelsens slut, med en ganska manhaftig ed låtit förnimma, att han nu varit med om allt hvad han brydde sig om att höra och ingalunda tänkte vidare besvära sig att förnimma några historier om fnask och småplock efter Carl XII:s död. Det oaktadt bullrade hans tunga järnklackade stöflar denna afton bland de första i vindstrappan, och den hederlige kaptenen, ur stånd att försaka den gamla vanan, marscherade in som förut, likasom hade han glömt det förhastade löftet att lysa med sin frånvaro. Måhända saknade han också den vanliga portion gräl, som han, pris kurant, behöfde hvar kväll för att sofva på sina lagrar, och hvarmed annars hans gamla gnatiga hushållerska brukade nitiskt förse honom. Han inträdde således, till utseendet i djupaste fred, men inom sig redan på förhand uppburrad liksom en modig stridstupp, hvilken i tysthet beredt sig på ansenliga nappatag.

Fältskärn märkte detta med vant öga och hälsade småleende. Men skolmästaren, magister Svenonius, som satt där med segerns visshet på förhand målad i sitt magra svartmuskiga anlete, var icke sinnad att den gången släppa på sin gamle vän och vederdeloman för hackor, hvarför han genast beledsagade sin hälsning med den ironiska anmärkningen, att bror Svanholm behöfde värma sig efter julnatten på norska fjällen *anno mundi* 1718 och därför borde maka sig så nära brasan som möjligt.

Kaptenen, som efter den fatala eden fann en reservation oundviklig, svarade till en början så saktmodigt som möjligt, att om bror Svenonius ville steka potäter vid brasan, stode det honom fritt, men han, Svanholm, hade dock kommit hit för att höra något mer om de siste karolinernes öden; annat bekymrade honom ganska ringa. Han hoppades och förväntade att bror Bäck ännu skulle hafva en smula krut i behåll från stora ofreden, för att åtminstone svärta pedanterne om nosen.

Anspelningen var icke fin, och skolmästaren ansåg sig måhända direkt angripen i sina svarta polisonger. Han genmälde därför i sin tur, att han icke vore den som behöfde svärta sina mustascher (kaptenens mustascher stötte, som vi veta, i rödt), och hvad Carl XII:s krut angår, så vore det nu utskjutet både för samtid och eftervärld. Bror Svanholm skulle visserligen få osa brändt horn i den nu följande berättelsen, men han skulle också få se huru »pedanterne» småningom lyckades tvätta bort den gemena krutröken från tidens anlete efter 1721.

— Jo, där tvättades vackert 1741 och 42, inföll kaptenen föraktligt. Där visade skrifvarefolket rätt hvad

det dugde till. Och var det något dugligt i hela den tiden, så var det »skuggan af ett namn» och de gamla granadörer, som ännu spökade kvar i världen från Carl XII:s tid.

— 1741 var bara skryt i Carl XII:s stil, återtog skolmästarn.

— Ja, sedan han utspelt trumfen och bara hackorna voro kvar. Hjältemod! Man hade *grande misère ouverte* på hand och företog sig att spela nie spel i hjärter. Bet skulle man bli på sådana kort.

Skolmästaren fortfor:

— Det märkvärdigaste jag fann i förra berättelsen, var Eva Rhenfelts ord till Carl XII i Kristinehamn 1718: »*hvad har ers majestät gjort af Finland?*» Lägg märke till det, bror Svanholm; det var krut i de orden, om bror så vill. Det var kuragösa ord, jag kan icke neka till det. Hon hade väl kunnat lägga därtill: hvad har ers majestät gjort af Estland? af Liffland? af Ingermanland? af halfva riket och på sistone af Sverige själf? Men det ena kunde förslå. Hade nu bror varit i kungens ställe, hvad skulle bror ha svarat därpå?

— Jag? upprepade Svanholm, smickrad och brydd.

— Ja, *posito* att bror varit Carl XII, hvad skulle bror ha svarat därpå?

— Jag skulle ha svarat: drag åt h-te, har jag nu tid att höra på käringprat?

— Bror minns likväl att Carl XII svarade icke ett ord därpå, utan vände frågerskan ryggen. Menar bror inte att frågan gick som en kosackpik tvärtigenom hans kopparpansrade samvete? Och menar bror inte att den frågan ensam bröt stafven öfver Carl XII:s bana och öfver alla så kallade hjältar, som för sitt rykte, sin personliga ära fört sina folk till slaktbänken?

— Hjältemod! utbrast kaptenen i högsta grad förvånad och mankerad öfver detta pedantiska utfall mot alla hjältar öfver en bank; men i sin martialiska vrede förmådde han blott mumla i mustascherna en otydlig protest, i hvilken man endast kunde urskilja orden: »bläckjunkare», »stutmakare», »folk som inte engång vore värda att borsta Carl XII:s skoputsares rock, hvad sen att topprida en sådan öfverd-l som han!»

Läsaren torde erinra sig att Carl XII hade bland de yngre i sällskapet, om möjligt, ännu mera afgjorde anhängare än den krigiske postmästaren, och kaptenen erhöll strax en oförskräckt bundsförvant i Anne Sofi, hvilken gång efter gång föll fienden i flanken, medan lille Jonathan så att säga »harcelerade eftertrupperna» så närgånget han vågade, i anseende till sin utomordentliga respekt för den lärde skolmästaren. Där uppstod följaktligen en högst liflig strid, under hvilken piedestalen af Carl XII:s rykte än stormades och nederbröts af de angripande, än återtogs och restes ända till skyarna af hans försvarare. Man kan säga att samma strid mellan olika meningar fortgått öfver hela norden i snart halftannat århundrade och väl torde komma att fortgå så länge »Kung Orre» och »Kronofogden» slåss om första rummet i svenska historien — så länge idealet och siffran ligga i harnesk emot hvarandra. På fältskärns tid, när Tegnérs »Axel» nyss kommit ut, var öfvervikten afgjord på deras sida, hvilka tänkte med skalden:

Den gamla tiden är mig kär,
den gamla karolinska tiden,
ty glad han var som samvetsfriden
och modig såsom segren är.

En senare tid är kanske mera böjd att skrifva accept och godkändt på Fryxells debetsedel för Carl XII:s

sterbhus; men i den aflägsna vindskammaren var det hardt när att skolmästaren blifvit i grund slagen af det karolinska partiet, så mycket mer som tvenne af stormakterna till utseendet voro neutrala. Fältskärn inkastade med flit en retsam anmärkning då och då, för att underhålla stridslusten, och gamla mormor försökte efter sin vana, men länge förgäfves, att draga tvisten på något oskyldigt sidoföremål, ungefär som man i nödfall styr en skenande häst in i drifvorna vid sidan af vägen.

— Var så god och säg mig en sak! — utropade slutligen mormor, höjande rösten — stupade Carl XII verkligen för en lönmördares hand, som det vill synas af några uttryck i förra berättelsen?

Alla närvarande voro färdige att besvara frågan med ja. Endast fältskärn lade därtill den reservation, att frågan visserligen ej vore bevisligen utredd; han hade därom endast sagt hvad många kunnige män, och bland dem flera häfdatecknare, sagt före honom. Han ville likväl ej neka, att ju folktron alltid har en viss motvilja att tänka sig utomordentlige män och hjältar, hvilka förvånat världen, sluta precis som andra dödlige. Herkules förtärdes af en förgiftad klädnad; Romulus blef borttagen af en sky; Carl den store sitter ännu i berget och väntar på yttersta domen, när hans skägg skall växa kring stenbordet; Olof Tryggvason drunknade icke vid Svoldern; Carl den djärfve stupade icke vid Nancy; Gustaf II Adolf blef skjuten med silfverkula, och så vidare. Hvarför skulle Carl XII helt enkelt stupa för en norsk kula från Fredrikshalls bastioner?

— Så är det, svarade gamla mormor. Det enklaste är ofta det man sist begriper. Det vore ju alldeles för naturligt, att en våghals som Carl XII, där han stod med armarna äfver bröstvärnet utsatt för fiendens eld,

kunde bli träffad och falla som hvarje annan soldat. Nej bevars, det skall vara »en koalition af Europas förenade makter» och hvad alla dessa klyftiga saker heta, för att få bukt på en kruka, som gick så länge till brunn efter vatten...

— En kruka? upprepade kapten Svanholm, blossande röd. — Carl XII en kruka!

— Kruka eller ämbare, det kan vara detsamma, genmälde mormor; jag ber att kusin må sila min mening och ej mina ord. Nå ja, han föll, hvad var det för märkvärdigt i det? Det underbara var snarare att han icke stupade långt för detta.

— Det underbara var att han föll i sin rätta stund, innan *allt* föll med honom, återtog fältskärn allvarsamt.

— Låt oss inte mera tvista därom, fortfor gamla mormor, nöjd att med sin lilla diversion ha afledt striden från den häftigaste bataljplatsen. — Jag unnar salig människan allt det lilla nöje han kan ha i sin graf af de många vackra verserna och annat mer som man skrifvit om honom; men visst hade han gjort oss en tjenst, om han låtit bli att ställa till den där norska julottan, ty då hade vi ännu haft vår förträfflige major Bertelsköld i behåll. Jag kan ej säga att jag varit synnerligt svag för hans röfvarelif i skogarna och många besynnerliga äfventyr; men ett troget hjärta är guld värdt, och det kan man säga om Gustaf Adolf Bertelsköld. Måtte hans änka, den manhaftiga frun, få lefva så länge att hon ser deras lilla Carl Victor blifva en bra karl.

— Blir han lika stark som majoren? frågade lille Jonathan, som numera dagligen anställde försök med Bertelskölds konst att lyfta en karl med hvardera handen på rak arm. Detta var i Jonathans ögon höjden af mänsklig fullkomlighet.

— Kära Jonathan, karlarne bli allt klenare i armen och kallare i hjärtat, svarade Anne Sofi gäckande. Förr i världen kunde de bryta sönder hästskor; ännu i mormors ungdom kunde de slåss som de slogos vid Porrassalmi och vid Lappo, men nu för tiden äro de färdige att uppgifva andan, när de dansa ut brudgummen på ett bröllop.

— Hvad kaffe och te, brännvin och tobak, toddy och schlafrockar, dunbolster och kammarluft, läxor, galoscher och varma tamburer må haft för ett inflytande, vill jag ej afgöra, anmärkte fältskärn. Men öfver hufvud tror jag knappt att det nu lefvande släktet är mycket svagare än karolinerne fordom. Skillnaden är att styrka och mannamod både aktades och behöfdes mera då än nu, och därför blef man därtill öfvad från barndomen. Nittio gingo kanske under därvid, men tio blefvo starka däraf, och så glömde man de nittio för att prisa de tio. Håll ut att brottas du, Jonathan, så kan du också lyfta din karl och vika en silfvertallrik.

— Carl Victor Bertelsköld blef lyckligtvis född till ett tidehvarf, när man lärde sig sätta högre värde på dygd och kunskaper, än på den råa kroppsliga styrkan, svarade skolmästaren med en utmanande blick på sin krigiske vederdeloman.

— Blef han född till en mes, så må han då bli en mes, gärna för mig, genmälde postmästaren stucken. Men blef han född till en karl, och bräs han på far och mor, så skall man få se att Carl Victor Bertelsköld en dag gör skäl för sitt namn. Jag hoppas han får bättre lärmästare, än hans knipsluga, sikaktiga farbror, som jag inte kan tåla på mina utmarker. Hjältemod! Där har bror Svenonius en mönsterherre efter sitt sinnelag.

— Vet man något mera om de karoliner, som kvarlefde efter konungens död? frågade Anne Sofi.

— Man vet — svarade fältskärn — att de få, som högt aktade kvarlefde ännu fyrtio eller femtio år efter konungens död, aldrig underläto att lyfta på hatten vid Carl XII:s namn och med en vördnad och en beundran utan like talade om hjältekonungen och hans stora bedrifter, hans enkla lefnadssätt, hans oskrymtade gudsfruktan och hans orubbliga järnvilja. Jag tänker att ingen så lätt kan glömma »Den gamle knekten» — »den siste än på jorden, som sett kung Carl» ... Den siste kvarlefvande af karolinernes högre befäl var general Cronstedt, som dog 1750. Den siste kände officeren var kapten Gutoffsky, som dog 1784 vid nittionio års ålder. Den siste kände soldaten hette Nils Örberg och dog 1816 vid hundraåtta års ålder i Dalsland i Sverige.

— Men då var han ej mer än tio år vid konungens död, anmärkte mormor med sitt praktiska räknehufvud.

— Det är sant, sade fältskärn; men troligen tjente han redan vid så unga år, liksom mången annan den tiden, som pipare eller trosspojke. Örberg kände jag ej, men jag kände en annan gammal karolin, som helt säkert var en af de siste på jorden. Han hette Abraham Lindqvist, var född 1696, tjente som dragon under kung Carl och slog sig, sedan han tagit afsked ur tjensten, på en liten landthandel i Tammerfors, flyttade sedan till Ny-Carleby och dog 1801 vid hundrafem års ålder. Han var en af de få dödlige, som kunde säga sig ha lefvat i *tre århundraden*. Också hade han i sin ungdom lyftat både häst och lass öfver gärdet, när han förföljdes af kosackerne; men de sista åren hade den reslige mannen krympt ihop till en liten snöhvit gubbe, hvars rygg stod i en båge och som af de då lefvande nästan med häpnad betraktades såsom ett spöke från forntiden.

En tystnad uppstod. De krigförande makterna syntes böjde att sluta fred på karolinernes grafvar. Ändtligen frågade gamla mormor hvad man efter allt det grufliga krigsbullret hade att vänta i tionde berättelsen. Fältskärn, som härtills sett ut mot yrvädret och den snöiga rutan, vände sig nu till sin blomstrande åhörarinna Anne Sofi, fattade hennes hand och sade med en god blick:

— *Ödemarkernas vår.*

Ödemarkernas vår.

1. Freden i Nystad.

Långa sorgliga år hade fallit som hagel och vintersnö öfver Finlands förblödda hjärta, och mången trodde redan att det för alltid upphört att klappa, då mot hösten 1721 ett hoppets budskap flög från mun till mun öfver nordens riken. Det var nyheten att, efter treåriga, ofta afbrutna, dittills fruktlösa underhandlingar — efter ränker, uppskof, intriger, trolöshet, hotelser, mutor, smicker, hårdnackade inkast och förnyade krigsfasor af alla slag — den efterlängtade freden ändtligen blifvit, den 30 Augusti gamla stilen, afslutad i Nystad och sålunda ändat det stora nordiska kriget, som varat utan afbrott i fulla tjuguett år från seklets början. Krigets mordängel, född i monarkernes hemliga kabinetter och uppenbart ammad af folkens blod och tårar, hade jämnt hunnit till myndig ålder, då han af brist på näring nödgades släppa sitt byte. Men han lämnade det icke, innan han, likt vampyren, utsugit allt dess blod och förlamat dess lifskraft, så att jättefolket i norden efter denna förfärliga kris krympte hop till en dvärg.

Hvad hade han icke kostat, denna fred, som för evigt inristat det lilla Nystads namn uti nordens häfder!

Frukten af tvenne århundradens segrar och eröfringar: det rika Liffland med sin idoga handel, det bördiga Estland, Finlands systerland, och därmed hela Finska vikens södra kuststräcka; Ösel och Dagö med flere öar, bebodda ännu i dag af svenska kolonister; Ingermanlands blodigt omtvistade moraser och Nevas mäktiga pulsåder, af naturen enkom danad till ett stort väldes medelpunkt — det vida herrliga Ladoga, ensamt för sig ett haf och ett rike — det gamla Viborg, svenska väldets yttersta förmur, emot hvars vallar österns svallvåg så ofta kastats tillbaka, och med Viborg dess område, Finlands sydöstra hörn, där bröder sletos från bröder på hvardera sidan om en onaturlig gräns — allt tillhopa mer än ett konungarike, mer än en sjöstat — östersjöväldet, bryggan till västerländerna, hafsluft under örnens vingar och öfvervikten i norden[1]. Sant nog lofvades där å båda sidor »en städzvarande, evig, uprigtig och obrotzlig fred til Landz och Vattn, jemte en sanfärdig Enighet och ett oupplössligt evigt vänskapsband» mellan de båda rikena, så att på de förra fientligheterna »aldrig mehr skal tänkt varda»; och likasom kongl. majestät i Sverige »på det krafftigaste, som någonsin ske kan, til evig tid renuncierer för Sig, des Successorer och effterkommande, och hela Sveriges Rike, all den rätt, prætension och åtahl, som Hans Kongl. Maj:t och Sveriges Rike på alla ofvannämnde Provincier, Öijar, länder och orter härtils ägt och äga kunnat» m. m.; alltså lofvades ock,

[1] Fältskärn anmärkte: det är märkvärdigt att läsa, huru dessa stora landafträdelser, hvilka helt och hållet förändrade maktställningen i norden, summariskt affärdas uti den fjärde och åttonde af fredstraktatens tjugufyra artiklar, medan öfriga villkor och förbehåll vidlyftigt specificeras. Stora ting kunna sägas med få ord.

HOOVER WAR COLLECTION

att »Hans Czariske Maj:t, des arfvingar och effterföljare i evighet eij skola äga eller kunna påstå för sig någon rättighet eller anspråk, under hvad sken och namn det hälst vara må, på det nu restituerade Storfurstendömet Finland» jämte den återstående delen af Kexholms län. Tideböckerna hafva inregistrerat denna »eviga fred» bland så många andra dessolika, utvisande bokstafvens vanslighet och hvarje tidehvarfs oförmåga att döma hvad därefter, i andra tider och släkten, komma skall.

Och likväl, med alla dessa oerhörda uppoffringar, med alla de hotande framtida vådor, hvilka freden snarare närmade än aflägsnade, har knappast någonsin ett budskap med större glädje mottagits i norden, än denna samma Nystadska fred. Eftervärlden kan mäkla med villkoren och lasta underhandlarne för en alltför stor efterlåtenhet; men då, i *den* stunden, var tröttheten så stor, behofvet af lugn och hvila så öfver allt annat kännbart, att fred, fred till hvad pris som helst, var den innersta tanken i alla hjärtan, det högljudda ropet på alla läppar. Allt Sveriges rike liknade en dignande kämpe, som dag och natt vakat på sin post under öfvermänskliga ansträngningar, tills armen domnat, knäna sviktat, ögonen sjunkit tillhopa och hjärtat förtviflat. Under sådana omständigheter väljer man icke den mjukaste bädden, man neddignar på den första bästa tufva uti ens väg, likgiltig för allt hvad hvilan kostar, endast man kan insvepa sig i den genomskjutna fanan och rädda sin ära för bättre framtida dagar.

Och där fanns dock en stark droppe af sötma i denna försakelsens bittra kalk. Man hade återfått nio tiondedelar af det förlorade, det smärtsamt saknade Finland; modern hade ur ruinerna af det brinnande huset, där hennes rikedomar begrofvos, dock räddat till

sist sitt mest älskade barn, vanmäktigt, sanslöst, förblödt, knappt med tecken till lif, men räddadt, räddadt ändock för hoppet och framtiden. Kanske hade *hon* kunnat uppoffra äfven det och lefva ändå — det blef hennes öde i en kommande tid. Men barnet hade ej kunnat lefva, om det gått förloradt år 1721. Intet af allt det, som sedan, efter ett sekels utveckling, föll Finland till godo, hade *då* kunnat tillfalla det. Så till döden maktlöst, brutet och förkrossadt, som landet låg vid Nystadska freden, och under då rådande tidsanda, skulle Finland blifvit ohjälpligen begrafvet som en försvinnande spillra i oceanens böljor, och man skulle i denna stund endast återfunnit dess namn i ett ryskt guvernement, som knappt kunnat mäta sin ståndpunkt och sin betydenhet med Estlands.

I jämförelse med denna vinning voro öfriga fördelar i fredsvillkoren — kung Fredriks tryggade plats på en vacklande tron, den tullfria utförseln af spannmål från Liffland och de två millioner riksdaler, dem Ryssland beviljade som en allmosa åt det bankrutta Sverige — att anse som obetydligheter, hvilka knappt kunde uppväga förödmjukelsen att ej ha kunnat utverka amnesti för Mazeppas kosacker.

Det nu så idoga lilla Nystad, anlagdt af Gustaf II Adolf 1617, hade redan under sextonhundratalet kommit till ett visst välstånd, förnämligast genom sina träkärl och plankor, som flitigt utfördes på små jakter till Stockholm. År 1685 den 14 September hade likväl en eldsvåda ödelagt staden, som icke hann fullkomligt repa sig efter denna olycka, när hungern, kriget och pesten kommo att förhärja äfven dess fredliga bygder. Nu, 1721, hade man icke ens hunnit få den nya stenkyrkan färdig, hvars byggnad begynte 1706. Husen voro små rödmålade

envånings trähus och gatorna trånga, så att staden erbjöd ganska få bekvämligheter för de förnäme fredsunderhandlarne, af hvilka svenska sändebuden, riksrådet grefve Lillienstedt och landshöfdingen baron Strömfelt samt ryske generalfälttygmästaren grefve Bruce ankommit redan på våren, men tsarens mäktige gunstling, geheimerådet Osterman hade låtit vänta på sig och drog med flit ut på tiden, för att drifva svenskarne till det yttersta och ännu hinna utpressa en gärd från det utarmade Finland. Enkom för sändebuden och deras talrika betjening hade man låtit uppföra ett stort hus på Kivikarta holme strax utanför staden. Här prutade svenskarne visserligen något emot, men för denna handel gällde icke den bekanta regeln att

mycket prutades ej, men hälften prutades genast.

Slutligen tvistades om Ösel och Viborg. Ösel strök snart, när nödropen hördes till Nystad från svenska kusten, där ryska flottan nu tredje sommaren gjorde landgång och härjningar. Därefter, och när Osterman bad de svenska sändebuden nogare genomläsa en viss punkt i deras (icke för honom) hemliga instruktioner, strök äfven Viborg. En vapenhvila den 20 Juli på två månader föregick fredsslutet.

Knappt blef vapenhvilan bekant, innan en mängd båtar och små fartyg från närmaste kuster skyndade till Nystad, såsom den säkraste ort, där man nu kunde erfara hvartåt tidens vindar blåste och flaggorna vände sig. Äfven från det gentöfver belägna Roslagen infunno sig båtar med finska flyktingar, darrande af otålighet att få veta Finlands öde och därmed ofta sitt eget, ty många bland dem ledo i Sveriges dåvarande armod och osäkerhet knappt mindre nöd därborta, än hemma i deras eget

förhärjade land. En tämligen liflig byteshandel uppstod. Ryske och holländske köpmän, som åtföljt sändebuden och deras svit, ville icke mottaga de värdelösa svenska myntte cknen, utan sålde salt, mjöl och hampa i utbyte mot smör, talg, pälsverk, järn och kopparplåtar, som finnarne här och där förmått sammanskrapa.

Kring det hus, där riksgränserna och nordens ställning vid denna tid afgjordes, stod mången sommardag från bittida om morgonen till sent på kvällen en orolig väntande folkhop, som bemödade sig att i de höge herrarnes och deras följeslagares uppsyn läsa freden eller kriget. Hvarje livréklädd kammartjenare, som, med den plymagerade hatten och den broderade rocken med vida ärmar, visade sig med hemlighetsfull min på trappan eller i dörren, begapades af hopen som ett orakel och antog, i medvetande af sin betydelse, en vikt såsom hvilade på hans skuldror nordens öde. Tyckte sig åskådarne i dessa viktiga miner läsa dåliga nyheter, så förnummos bland hopen mången halfkväfd suck och mången tröstlös tår; men visade herrars och tjenares barometer vackert väder, då lifvades åter folkhopens sjunkande mod, och enhvar talade blott om sina planer för den närmaste framtiden. Så långt hade det kommit, att hvarje broderad narr i Nystad kunde med en rynkad panna skrämma detta annars så oförfärade folk, som i långa år trotsat de största olyckor och de öfvermäktigaste fiender.

Oaktadt vapenhvilan, cirkulerade tidtals oroande rykten. Än hette det att kriget åter upplågat och att tsaren i egen person framträngde med en stor flotta mot Stockholm; än att de förnäme herrarne därinne råkat i en häftig träta och hotat ofördröjligen lämna Nystad; än åter att hela Finland blifvit tillspillogifvet

vid fredsslutet. De täta kurirerne och de dagliga konferenserna läto på sistone ana att afgörandets stund nalkades. För hvar dag växte oron, och de utanför konferenshuset posterade kosackerne hade mången gång möda att med sina hotande pikar afhålla den alltför närgångna hopen af nyfikne.

En dag — det var den 31 Augusti bittida på morgonen — blef det bekant att diplomaterne varit tillsamman hela föregående dagen och att sent på aftonen en kurir afgått till Petersburg, medan en annan kurir på en snabbseglande kutter afsändes till Stockholm. Betydelsen af dessa budskap blef icke länge en hemlighet. Nystad vaknade till en fröjdedag, utan att tänka på det sorgflor, hvarmed denna dag skulle omgifva dess namn i Sveriges historia. Från en andlös förbidan, från ovisshetens alla kval, öfvergingo befolkningens känslor till en ohejdad glädje. Det tröga finska lynnet hade för ett ögonblick bortlagt sin flegma. Man grät, man skrattade, man skrek, man omfamnade hvarandra, bekanta och obekanta, vänner och fiender; själfva de vilde, men gladlynte kosackerne, som så länge varit landets förskräckelse, tumlade arm i arm vid hamnen med sjömän och bondgummor, flaskan i handen, hurraropet på läpparna! Allt var glömdt, allt hvad man lidit, allt hvad man försakat, år af elände, strömmar af blod, hundratusende grafvar, armodet, hungern, landsflykten, döden, förtviflan, allt, allt var i denna stund förgätet i den outsägliga sälla känslan att åter äga ett fädernesland, ett hem och en framtid. Man kände sig med ens upplyftad ur afgrunden af den yttersta nöd; man hade legat så djupt förkrossad, att man nästan glömt att hoppas på bättre dagar. Hvad betydde nu allt hvad man lidit och förlorat; man kände sig åter äga rätt att lefva, och

med denna känsla var man plötsligen rik, lycklig, sorglös och fri.

Monarkernes ratifikationer på fredsslutet, båda daterade den 9 September, läto icke länge vänta på sig. Men redan innan de smattrande trumpeterna förkunnade den glada tilldragelsen för allt folk, hade nyheten därom kringflugit land och rike, och det förblödande Sverige, det redan förblödda Finland andades åter.

Hade eftervärlden, som med dystra blickar skådat tillbaka på freden i Nystad, blott en enda dag genomlefvat dessa sorger utan like och dessa känslor utan namn, kanhända hade den då med mildare hand aflyftat sorgfloret från Nystads minne och inskrifvit dess namn bland dessa försynens rådslag, som på sitt änne bära stämpeln af det oundvikliga.

2. Vid Nystads hamn.

Nystad var icke den ort som alla dagar hade förströelser att erbjuda de unga förnäma herrar, hvilka som svit och biträden åtföljt ambassadörerne. De begagnade därför ett par timmars ledighet för att samma 31 Augusti på eftermiddagen promenera nedåt hamnen och betrakta de brokiga folkhoparna, hvilka, så ovana att hafva en glad stund, nu betedde sig desto bullersammare.

Utsikten var i hög grad liflig. Alla fartyg och båtar flaggade, och de som inga flaggor hade, sökte ersätta bristen med gröna björkar, uppresta till den mängd, att hamnen liknade en ungskog. Septembersolen (ty efter nya stilen skulle man redan haft den 11 September) sken klar öfver den lugna vattenytan, som nyss afslutat *sin* fred med hafsstormarna. Improviserade butiker voro uppslagna på stranden, på öl och brännvin var ingen brist, och ryska soldater, de enda som hade penningar, sörjde för åtgången. Man såg dem frikostigt och gladlynt traktera sina nya vänner, i synnerhet där unga flickor voro med i sällskapet. Flera bland desse soldater hade under sin långa härvaro gift

sig med finskor, hvarpå jämförelsevis var god tillgång, ty bland de kvarblifne invånarne funnos åtminstone tre kvinnor mot en karl. Andra hade knutit inklinationer på orten, och somliga skyndade sig att göra det nu, när de visste att landet inom fyra veckor skulle utrymmas. De voro vane att icke därvid göra många omständigheter, ty sederna hade tyvärr blifvit så förvildade under det långa eländet, att nästan hvilken kvinna som helst lät sälja sig till hustru åt den afskyvärdaste kalmuck, allenast han bjöd några blanka silfverrublar eller en mjölkande ko, och ansåg sig ändå lycklig att icke blifva tagen för intet, såsom ofta hände, när kvinnor och barn bortfördes som kolonister till Ryssland. Manstukten, hvilken merendels strängt upprätthållits af den saknade furst Galitzin, så långt hans arm räckte, hade ock de senare åren, under den nye generalguvernören, folkröfvaren Douglas, blifvit mycket förslappad, så att militären var van vid allehanda själfsvåld i det eröfrade landet.

De af hunger och allt slags brist utmärglade finnarne tålde icke många droppar brännvin, innan deras blod kom i svallning, och det var hardt när, att den en dag gamla »eviga» freden allaredan i smått sett slutet på sin korta evighet. Där var jalusi, där var en känsla af förödmjukelse hos finnarne, kanske också afund öfver soldaternes lyckliga lott med allting fullt opp och mynt i fickorna. Här och där uppstod gräl vid butikerna, och från grälet kom man till handgemäng, hvilket merendels slöts till finnarnes nackdel, ty bland dem funnos högst få unge och kraftige karlar; nästan alla voro grånade gubbar eller halfvuxne pojkar. Lyckligtvis var glädjen öfver fredsslutet under allt detta så öfvervägande, och kvinnorna, stridens orsak, uppträdde så nitiskt som

fredsstiftarinnor, att tvisterna slutades lika hastigt som de begynt och största delen af folkhopen icke däraf lät störa sig.

Två unge och ståtlige herrar, en baron Sparrfelt och en von Weidern, den förre privatsekreterare hos grefve Lillienstedt och den senare i samma befattning anställd hos geheimerådet Osterman, promenerade arm i arm, likasom en illustration af fredstraktaten, och roade sig åt stojet, då deras uppmärksamhet fästades vid ett nytt tumult nära stranden. En lång rysk grenadier förföljde skrattande och svärande en ung finsk bondflicka, som, för att undkomma honom, sprang i en båt och sköt ut från land. Grenadieren sprang efter i det grunda vattnet vid stranden och fattade båtstammen. Flickan hotade honom med åran, och då han ej släppte båten, gaf hon honom ett försvarligt rapp öfver skuldran. Häröfver förbittrad, tryckte grenadieren båtstammen under vattnet; flickan förlorade fotfästet och halkade, äfven hon, i det våta, där en ny strid uppstod mellan henne och hennes förföljare.

De unge herrarne närmade sig nyfikne för att betrakta detta uppträde. Flickan undkom ännu engång, men i stället att fly till stranden, stannade hon beslutsamt och hotade grenadieren ånyo med åran.

— *Morbleu* — utropade Sparrfelt med en gentil ed — det förekommer mig som hade jag sett den tappra tösen förr. Riktigt; är det icke lilla Marie från Stockholm, hon som förhäxat min egen herr bror, ryttmästaren! Hur f-n har hon blifvit bondflicka och kommit till Nystad?

Grenadieren sprang flickan på lifvet, utan att akta ett nytt rapp, och vred åran ur hennes händer.

— Jag har på min ära lust att spela min bror ur brädet, utropade Sparrfelt, i det han sprang till stranden för att bistå den svagare parten.

Men han kom en postdag för sent. En ung man i bondjacka hann före honom, sprang i vattnet och fattade i sin tur grenadieren om lifvet. Denne släppte flickan och vände sig ursinnigt mot sin nye motståndare. Ett häftigt brottande uppstod emellan de båda, och flickan skyndade under tiden till stranden, men stannade där med högröda kinder, afvaktande stridens utgång.

Grenadieren, hufvudet längre än sin motståndare, kastade sig öfver honom med hela sin tyngd, för att nedtrycka honom i vattnet. Mot allas förmodan hade han likväl i den korte, men axelbrede ynglingen i bondjackan funnit sin öfverman. Det varade icke länge, innan jackmannen upplyfte grenadieren med ett väldigt tag och därefter kastade honom raklång i det uppgrumlade vattnet, som här ej var mer än en aln djupt vidpass.

Folkhopen på stranden upphäfde ett glädjerop.

Sparrfelt tog emellertid tillfället i akt och gjorde sin kur hos den ännu kvardröjande flickan, hvars ovanliga skönhet, förhöjd af sinnesrörelsen, aflockade von Weidern ett utrop af öfverraskning.

— Jag skattar mig lycklig, älskvärda Marie, att kunna erbjuda er mitt beskydd mot dessa råa knektar och bönder, förklarade den unge riddaren på fransyska och i en ton af galanteri, starkt blandad med en förnäm protektion. — Kom, jag vill föra er till ambassadörens hus; där kan ni i lugn berätta mig genom hvilken sällsam händelse jag träffar er här och i denna oväntade förklädnad.

Den unga flickan var så upptagen af striden ett stycke därifrån, att hon i början ej varseblef sin nye beskyddare. Men knappt hörde hon sig nämnas vid namn, innan en hastig blekhet efterträdde rodnaden på hennes kinder, och hon skyndade att draga ylleduken längre ned öfver sin panna.

— Nådig herrn misstager sig, sade hon på svenska med en liten darrning på rösten och en tämlig åländsk brytning i uttalet.

— *Mille tonnerres!* — återtog Sparrfelt förvånad — skulle det verkligen? ... Men nej, sköna Marie, försök ej att bedraga mig. Hvem skulle engång ha sett er och ej vid första ögonkastet igenkänna Marie Larsson, grefvinnan Horns älskvärda *protégée,* som så många år varit uppfostrad i hennes hus i Stockholm? ...

— Jag känner hvarken horn eller klöfvar, svarade flickan åter med ett gapskratt och än starkare brytning. — Jag är från Åland och har varit sju år med moster i Roslagen. Si det var konfekten, sa' mor om strömmingen. Men så råkade jag mista moster i trängseln, och så kom den gemena karlen ...

— Det vore väl tunnor tusan, genmälde baron Sparrfelt, ånyo med en förnäm kastning af den perukprydda nacken, men påtagligen ganska villrådig. — Är icke du — det vill säga, är icke *ni* densamma Marie, med hvilken jag hade den äran att dansa en spansk quadrille sista vintras hos grefve Bertelsköld, så måste någon finsk trollpacka ha kopierat ert porträtt och blandat en kärleksdryck i det rhenska vin jag i middags hade äran dricka för er välgång hos grefve Lillienstedt. Vid alla Cupidos nycker, sköna Marie, ni må vara hvem

som helst, så pretenderar jag den förmån att i dag få vara er förklarade riddare.

— Sköt han Cupido, om han har en häst med det namnet, men låt mig vara i fred, jag är ingen trollpacka, svarade flickan snäft. Se här kommer Elias — och med dessa ord lämnade hon honom tvärt, för att möta den unge mannen i bondjackan, hvilken nu närmade sig, efter sin seger öfver den långe grenadieren i vattnet.

Förhållandet var det, att ryske befälhafvaren, hvilken hade stränga order att i dag förekomma misshälligheter med den finska befolkningen, utskickat en patrull, som anlände i rättan tid för att gripa grenadieren och föra honom som orostiftare på högvakten. Härigenom afböjdes en fortsättning af den förbittrade striden, och mannen i jackan kom utan vidare äfventyr på det torra.

— Kom, Elias — sade flickan och fattade ynglingen under armen — låt oss söka upp moster!

Baron Sparrfelt gjorde invändningar, men i sin osäkerhet hvem den besynnerliga flickan verkligen var lät han henne undkomma, och innan kort var hon med sin följeslagare försvunnen i folkhopen.

Weidern ryckte på axlarna.

— Hos oss, sade han, gör man ej sådana omständigheter med en lifegen, hon må då sedan vara skön som Sankt Anna eller som kejsarinnan Katarina själf.

— Men hos oss finnas inga lifegna, svarade Sparrfelt, besvarande axelryckningen. — *Morbleu,* jag har kanske misstagit mig på det bruna håret och de klipska blå ögonen. Men jag vill ännu hålla vad om grefve

Lillienstedt mot en simpel renskrifvare, att det är den verkliga Marie Larsson, hvilken förtrollat alla kavaljerer i Stockholm de sista två åren. Förklara mig denna gåta, min bästa baron! Är det hon, denna förtjusande varelse, som plötsligen blifvit escamoterad till en grof åländsk fiskarflicka, eller är det vi som druckit fredens skål något för djupt i den ädle grefvens förträffliga Rüdesheimer?

3. Tre flyktingar.

Freden i Nystad skulle hållas hemlig, tilldess monarkernes ratifikation anländt från Stockholm och Petersburg. Men liksom i mörka natten ljuset framtränger genom alla springor ur den stängda hyddan, så framsipprade genast i början den stora nyheten öfver otäta läppar och blef hastigt, om också ej officielt, bekant. Rådman Jakob Falander från Gamla-Carleby, hvilken eftervärlden har att tacka för den bästa samtida skildring man i Finland äger från stora ofreden, hörde nyheten från fredsombudens egen mun i Nystad och fick under halft tysthetslöfte den hälsning till ryske kommendanten i Vasa, att de fullmäktige icke varit förgäfves tillsamman. Kommendanten kunde, »betagen af fägnad», ej heller tiga därmed, och så flög fredsbudet längs kusten norrut, med mycken glädje emottaget äfven af ryska trupperna, som allaredan voro utledsna vid de dåliga kvarteren i det förödda landet.

Morgonen efter den tilldragelse, som beskrifves i föregående kapitel, lät grefve Lillienstedt uppkalla sin sekreterare baron Sparrfelt och gaf honom en *reprimande* för gårdagen.

— Man har sett baron inlåta sig i konversation med ganska suspekta personer, yttrade han.

Sparrfelt beskref det lilla äfventyret.

— Den unga flickan — sade han — ifall det var hon — är en finsk borgardotter från Vasa och benådades, jämte många andra finska flyktingar i Stockholm, med grefve Horns protektion. Grefvinnan Horn fäste vid den lilla borgarflickan en synnerlig attention och lät gifva henne en edukation vida öfver hennes conditioner, hvarför hon också stundom fick den nåden deltaga i de förnäma aftoncirklarna. Det var naturligt, att den oförmodade anblicken af en sådan person, förklädd och i en så kritisk situation . . .

— Skulle påkalla en ung kavaljers ridderliga protektion, jag förstår. Men vet baron väl, att hennes följeslagare, en ung man i bondjacka, blifvit igenkänd som en af den ryktbare Löfvings djärfvaste partigångare, med ett ord, en kivekäs?

Sparrfelt bedyrade sin okunnighet därom.

— Så är det emellertid, fortfor grefven. Knappt för tre veckor sedan, således efter vapenstilleståndets afslutande, har samme unge man blifvit igenkänd som anförare för en beväpnad skara fribytare, hvilka öfverfallit, plundrat och uppbränt en i Pargas skärgård liggande fientlig galer. Hans uppträdande här har väckt uppmärksamhet, grefve Bruce talar därom med indignation, och man befarar att den knappt afslutade freden kan sättas i våda genom nya entrepriser af samma högst suspekta tendens.

— Men den utlofvade amnestin?

— Sträcker sig icke till röfvare. Annorlunda kan man ej numera kvalificera dessa halsstarrige kivekkäät, som förbittra våra motståndare i det ögonblick allt beror

på pacifica tendenser. Svenska auktoriteterna måste visa sig lika nitiska som de ryska att supprimera sådana brigandager, och min önskan är därför att baron genast förenar sig med ett ryskt kommando, som fått befallning att efterspana och gripa ifrågavarande person med alla hans anhängare och följeslagare.

Sparrfelt bugade, inom sig icke missnöjd att än en gång, och nu med laglig fullmakt, få uppträda som den hemlighetsfulla flickans beskyddare. Troligen kände han sig ej heller synnerligen disponerad att skona den unge mannen i bondjackan, i hvilken han ej utan skäl misstänkte en gynnad rival. Han efterkom därför med skyndsamhet sin förmans befallning och befann sig en half timme därefter stadd på efterspaningar, jämte sin betjent och ett ryskt kommando, bestående af en officer och tjugu kosacker.

Det dröjde ej länge, innan man genomsökt det lilla Nystad och öfvertygat sig att de man sökte ej funnos i staden. Man frågade bönderne, hvilka inkommit till staden med det smör, som hvarje mantal blifvit anbefalldt att erlägga till fredskongressen. Ingen visste eller låtsade sig veta något om flyktingarne. De fleste stodo i hemligt förstånd med kivekkäät, och de som ej gjorde det, fruktade deras hämnd.

På grefve Bruces befallning kungjordes nu med trumslag på Nystads gator, att ett pris af hundra rubel (en ofantlig summa den tiden) utlofvades den eller de, som kunde gripa och till ryska auktoriteterna öfverlämna strandröfvaren Elias Pehrson, anklagad att hafva öfverfallit och uppbränt hans tsariska majestäts galer Golupka samt förbrutit sig emot vapenstilleståndet. För samma ändamål utlofvade grefve Lillienstedt hundra daler silfvermynt och tjugu för hvarje af Pehrsons anhängare.

Slutligen lät en gumma muta sig till den bekännelse, att en ung man och en ung flicka tidigt på morgonen rest norrut ur staden på en kärra, dragen af en oxe. Men på samma gång rapporterades från hamnen, att två dylika personer, åtföljde af en gammal kvinna, redan kvällen förut afseglat norrut i båt. Sparrfelt, som saknade båten, hvari flickan sprungit dagen förut, ansåg den senare uppgiften vara den riktiga, bemannade i hast en snabbseglande jakt och medtog några ryska soldater jämte en underofficer. Kosackerne däremot redo norrut för att gripa de flyende, i händelse de begifvit sig uppåt landet.

Det blåste en frisk sydväst, och jakten stack ut för sida vind emot Lökö båk och Pyhämaa. Hvarje litet segel som styrde norrut blef jagadt, upphunnet och undersökt. Än var det en fiskare, som lagt nät och sköt vid Kukkaistenmaa; än en Eurabonde, som återvände från Nystad med ett par kappar salt. Emellertid friskade vinden i och tvang de förföljande att hålla sig på tillbörligt afstånd från kusten.

Just där smög ett litet segel tätt under land. Sparrfelt gjorde allt för att genskjuta det, innan det uppnått sundet vid Kursila. Det lyckades icke; båten slank in i sundet, men jakten sköt bättre fart, afståndet minskades, och man kunde nu tydligt urskilja en karl och tvenne kvinnor i båten.

Sparrfelt tillsatte alla segel och följde efter i sundet. Man var nu endast ett par musköthåll från båten och uppmanade den genom ropare att lägga bi. Ett ögonblick syntes den böjd att efterkomma befallningen; seglet gigades, jakten närmade sig. Sparrfelt igenkände nu bestämdt samme yngling, som i går kastat grenadieren i vattnet. Viss på sin sak, lät han framtaga rep, för att binda fribytaren.

Men båtens manöver visade sig snart vara endast ett elakt skämt. Jakten hade knappt framskridit några famnar, innan den befann sig i lä för den lummiga skogen vid Kamela; seglen hängde slappa och begynte lefva för ett af de vanliga luftdragen i sundet. Båten däremot stack ut två par åror och aflägsnade sig med jämna, men raska tag, tills han uppnådde öppna sjön och man såg hans segel ånyo svälla för den skarpa sydvästen.

Sparrfelt rasade. Man måste utlägga åror äfven från jakten, men detta gick trögt, och när man ändtligen åter fick vind i seglen, syntes den flyende båten blott som en liten hvit prick i norr bland de skummande vågorna.

— Anamma den besten! utropade länsmannen, som pligtskyldigt medföljde på jakten. — Han kryper rättnu bakom Pitkäluoto, och vi ha mörkt om en timme. I dag få vi knappast bukt på banditen.

— Skyn tjocknar och stormen tar till; vore det icke rådligast att söka land innan mörkret? frågade underofficeren, en sachsisk landkrabba, som började känna en viss otrefnad vid den allt starkare sjögången.

— Lofva bättre och håll kurs på seglet där! var Sparrfelts svar. Han hade tjenat vid flottan och ville visa att han icke var rädd för en stänk saltvatten. Befallningen åtlyddes, och jakten sköt pilsnabbt fram genom de mörknande vågorna.

Vi skola nu tillsvidare lämna den fine friherren, hans länsman och hans soldater, där de nitiskt kämpa mot Bottenhafvets böljor, och i stället kasta en blick på den misstänkta båt, som utgjorde föremålet för deras nit och villebrådet vid denna jagt.

Det var en vanlig mindre skötbåt af denna på en gång skarpa och väl proportionerade bärning, som antyder

en god seglare, förande blott ett sprisegel och klyfvare. Vid styret satt samme yngling, som brottades med grenadieren, och som i kungörelsen om hans gripande kallades Elias Pehrson. Han kunde icke vara mycket öfver tjugu år gammal, hade ljust hår, öppet, något solbrynt ansikte, ärliga grå ögon och ett uttryck i hela sitt väsende af förslagenhet, raskhet och gladlynt godhet. Voro dessa händer fläckade af blod och plundring, så kunde det ej ha skett af grymhet eller rofgirighet. Denne röfvare såg snarare ut att kunna gifva sin egen jacka åt en nödställd i stormen, än att plundra honom för snöd vinning i mörker och lugnvatten. Sin båt manövrerade han med säker hand och en djärfhet, som nästan tycktes gränsa till öfverdåd.

Midti båten satt en gumma om vidpass sjuttio år, klädd i en gammal fårskinnspäls och något lomhörd. Hvar gång båten krängde för brisen, makade hon sig ängsligt i lovart och mumlade sakta en bön mellan tänderna.

Tredje personen i båtens framstam var samma unga flicka, som baron Sparrfelt kallat Marie Larsson och som så modigt värjde sig mot den långe grenadieren. Hon var snarare kort än lång, spänstig och frisk i alla sina rörelser; hade långt brunt hår, upplagdt i tvenne flätor, kloka blå ögon, fina vackra drag, för fina för en bondflicka, för hurtiga för en stadsdam, i hela sitt väsen ett uttryck af naturligt behag, förädladt genom en vårdad uppfostran. Hon hade rott i sundet och var ännu varm af den starka motionen, men blåsorna i hennes händer förrådde hennes ovana vid detta slags arbete. Påtagligen hade hon blifvit mera skrämd än hon ville medgifva, när båten var nära att upphinnas, men ynglingens säkra hållning återgaf henne modet, och för sjögången väjde hon endast då, när en stänkvåg yrde in öfver

relingen och öfversköljde hennes stoppade tröja af svart kamlott.

Betraktade man med ett hastigt ögonkast dessa flyktingar, kunde man lätt taga de tre för en ung fröken, eskorterad af sin duenna och beledsagad af sin trotjenare; så märkbar var den unga flickans öfverlägsna hållning i bredd med hennes följeslagare. Men vid ett närmare ögonkast fann man att hennes säkerhet var endast en reflex af ynglingens trygga hållning, beroende af den och bakom masken af en skenbar likgiltighet döljande ett ungt hjärtas alla känslor af fruktan, tvekan, hopp, oro och — hvem kunde så noga veta det? — minnen af den art, för hvilka hjärtat smälter i sorgsna tankar.

4. Höststormarna 1721.

Ha vi långt ännu till Raumo? frågade den unga flickan, sedan hon en stund med oro betraktat en tjock svart molnvägg, som uppsteg vid horisonten i sydost. Elias vände ryggen åt detta håll och hade klar himmel framför sig, där han satt i bakstammen och såg emot norr.

— Till Raumo ha vi ännu två goda mil, och icke lära vi vara så välkomna där, svarade ynglingen. Det vill säga att Marie nog kan fara dit, men icke jag, tillade han.

— Och hvarför icke du? frågade flickan.

— Ja, hvarför ha vi alltsedan middagen den där spårhunden i hälarna efter oss? fortfor ynglingen småleende, i det han kastade en blick tillbaka på jakten, som satt alla segel till och med stark fart sköt fram genom sjögången vidpass en mil längre söderut.

— Det har du ännu icke sagt mig, Elias. Vi träffades ju först i Nystad, sedan ålänningen, som fört mig från Stockholm, öfvergaf oss. Jag kände strax igen dig i bondekläderna, fastän du icke kände mig, och du var bra god, som åtog dig att föra mig ända till Vasa.

— Icke kunde jag lämna dig på bara backen med det sällskapet, det är klart. Först och främst äro vi köttsliga kusiner; min mor var din faster. Och sedan så måste en bra gosse hjälpa en bra flicka. Men ser du, Marie, den där hvita segellappen vill komma oss för nära på lifvet och får medhåll i Raumo, ty där är inkvartering. Men den gången narrar han sig på konfekten. Vi ha gudskelof mörkt om en half timme och litet storm och snötjocka till husbehof. Ser du det lilla snöret här; farfar min har fått det af en häxa i Åbo, som hette Svarta Jane, men han ville aldrig begagna det. Här ha varit tretton knutar, men nu äro de bara två. Jag löste upp en i dag där vid sundet och tänker rättnu lösa den andra.

— Fy, Elias, att du kan bruka sådant otyg till sjöss! Hvad gör du med det?

— Det är bra att ha, det har hjälpt mig mer än engång, när jagthundarna varit nära att nagga mig uti hasorna. Löser jag en knut, så har jag vind från hvad håll jag vill. Löser jag två, har jag storm så det hviner i knutarna, och löser jag tre, så kan intet skepp hålla sjön, och snön kommer som en hvit fäll öfver oss midti sommaren, och stormen sopar bort skogar och hus, och det dånar och brakar liksom på domedag. Du ser, jag har två knutar kvar ännu.

— Men det är ju gudlöst! Vore du icke så bra som du är, Elias, kunde jag rätt bli rädd för dig. Storm få vi nog ändå i kväll. Säg mig, hvarför förfölja de oss?

— Det är en liten historia, ser du, och lång är den icke. Den natten när Majniemi sprang i luften lät min far föra min mor och oss barn till en holme i skärgården och tänkte att hämta oss, men då råkade

far bli sårad. Vi sleto ondt i tre veckor, tilldess vi kommo undan med en Pargas-skuta till Sverige. Där bodde vi några år, och där träffade jag dig hos grefve Horn. En dag kom min far tillbaka och hade den tappre Löfving med sig, och när Löfving åter begaf sig på äfventyr, bad jag att få följa honom. Det satt hårdt, må du tro, både för far och mor, men jag var envis som synden och fick till slut min vilja fram. Så följde jag Löfving i fyra år under tusen faror och lärde mig hans sätt att föra krig. Det var det enda sätt som dugde numera, ser du, och alla de gånger jag varit förklädd till käring och tiggare, alla de gånger jag varit nära kosackpiken, muskötmynningen och repet, det är för långt att berätta. Löfving hade ledsnat att göra partier till lands; vi gjorde dem i stället till sjöss. Ryska galererna kommo lastade med rof från svenska kusterna; vi togo en liten del af bytet tillbaka; hvad kunde det vara för ondt i det? För oss fanns ingen vapenhvila. En vacker månskensnatt hände sig att vi kommo till Pargas skärgård. Där låg en galer förtöjd vid stranden; Golupka hette han; manskapet hade gått på rummel i land och vakten sof. Tjugu man voro vi, tre båtar hade vi. Det var en flink manöver. Vi äntrade galeren, togo hvad vi kunde och resten brände vi. Galeren sjönk som ett tungt samvete; där voro kyrkklockor ombord, och de ringa nu ottesång i sjöbottnen ända till domedag.

— Jämmer, om de visste att du gjort det, Elias!

— Liksom de icke visste det! Mig känner allt folk, den ena och den andra nickade i Nystad i smyg åt mig att jag skulle laga mig bort. Douglas är icke god på mig, och Bruce har satt ett pris på mitt hufvud. Så snart jag fick se den estländska segellappen,

tänkte jag strax: där ha vi våra paltar! Gör ingenting, Marie. Med dessa knutar skall jag lappa dem, om det kommer an på, så att ingen klut skall bli torr på dem.

Skymningen bröt in. Man hade uppnått Värknäs udde, som halfannan mil sydväst om Raumo skjuter ut i hafvet, och var i begrepp att dubblera udden med förlig vind, då båten plötsligt törnade så starkt mot en undervattensklippa, att både flickan och gumman kastades af stöten ned från roddarbänkarna. I nästa ögonblick lyftades båten ånyo af en kommande våg och befann sig åter på flott vatten. Men faran var icke därför öfverstånden. Nedra märlan, som fasthöll rodret, hade blifvit afslagen, och det blef endast med yttersta ansträngning möjligt att styra båten. Till råga på olyckan strömmade vattnet in genom en betydlig läcka tätt invid kölen.

Ynglingens första tanke var att lugna sina båda kvinnliga passagerare.

— Sitt vackert stilla! ropade han. Jag känner den lömska hällan; hon har narrat mer än en bra karl om hösten i skumrasket. Gör ingenting. Om mindre än en kvart kunna vi vara i land.

Gumman lät icke trösta sig. Hon skrek öfverljudt att båten sjönk, och kastade sig för hvar krängning åt motsatta sidan. Marie däremot fattade öskaret och arbetade raskt för att hålla båten läns.

Elias var tvungen att giga seglet och gripa till årorna. Under denna manöver såg man jakten närma sig med strykande vind. Oaktadt skymningen hade han sannolikt båten ännu i sikte.

— Hvad gör du? sade flickan, när Elias ett ögonblick upphörde att ro.

— Ingenting, svarade han. Jag löser bara den andra knuten.

Och liksom hade elementerna endast väntat på denna signal, så tilltog stormen i hast med förfärande styrka, så att fjärden vida kring udden betäcktes af skum och de dolda refven begynte ryta som vilddjur i mörkret. Det korta stycke man ännu hade att tillryggalägga hotade båten hvarje ögonblick med undergång i bränningarna. Likväl kom man lyckligt, med båten halffylld af vatten, till stranden.

— Bort med den hvita näsduken! ropade ynglingen hastigt. Marie lydde. Denna duk, som hon knutit kring hufvudet, kunde förråda flyktingarne.

Deras försiktighet kom måhända för sent. Man kunde ännu från stranden urskilja huru jakten länsade förbi udden, stack upp för half vind åt sydost och kom snart uti lä, så att han kunde kasta ankar ett stycke från land. Och knappt var det gjordt, innan en välbemannad slup lade ut från fartygets sida och styrde åt Annila till, i påtaglig mening att afskära flyktingarne återtåget från udden till fasta landet och stora landsvägen åt Raumo.

Elias smålog, när han märkte detta på klippan, där han höll utkik.

— Sista knuten! mumlade han, upplöste snöret och kastade det långt ifrån sig i skogen.

Han kände sig med ens helt lätt om hjärtat. Det förekom honom som hade han härmed lösgjort sig från sista kvarlefvan af fädernes vidskepliga häxväsende, om hvilket han i sin barndom hört så många underbara sägner på Majniemi.

Vare sig nu att Svarta Janes ande sväfvade öfver vattnen för att gifva eftertryck åt sista arfvet af

hennes trolldomskonst, eller att ovädret på ett ganska naturligt sätt hade länge samlat sig i det svarta snömolnet, alltnog, där utbröt ett herrans väder, hvars like icke blifvit i mannaminne förspord uti dessa stormiga nejder. Vinden sprang med ens till sydost och växte till en orkan, som rasade öfver kusten på snöiga vingar. I ett nu var allt insvept i ogenomträngeligt mörker. Snö, blandad med hagel, nedföll så tätt, att alla vägar och stigar om få minuter voro obegagneliga. I denna isande frost, i detta förfärliga mörker hörde man rundtomkring endast hafvets rytande, måsarnas skri, vargarnas tjutande, stormens dån och braket af hundraåriga furor, som stupade för orkanens framfart, en efter annan och stundom i långa sträckor, stam öfver stam, såsom hade en af Uppenbarelsebokens domsänglar farit fram öfver nejden med vredens vågskål och härjat allt i sin väg. Det var liksom hade naturen ännu behof af en våldsam kris, innan den kunde komma till jämvikt efter en sådan rad af ovanliga och förstörande företeelser, som utmärkte slutet af sjuttonde seklet och början af det adertonde. Den tidens författare tala alla om höststormarna år 1721 såsom de våldsammaste man någonsin då upplefvat, och dessa stormar betäckte det olyckliga Finlands kuster med spillror af fartyg och skeppsbrutne flyktingar, hvilka vid första rykte om freden skyndade hem till sitt älskade land, men i stället funno döden vid dess kuster[1].

[1] Falander omtalar, bland andra förolyckade, den rikaste och då för tiden mest ansedde köpman i Gamla-Carleby, rådman Lars Brenner. Hans otålighet att återvända till fäderneslandet var så stor, att han inskeppade sig på hösten med hustru, barn och all sin egendom till hemorten. Alla förgingos i västra Qvarken utanför Umeå.

I en naturlig grotta, bildad af en öfverhängande klipphäll, sutto de tre flyktingarne, blott till hälften skyddade för ovädrets fasor. De vågade icke upptända eld, af fruktan att därigenom förråda sitt gömställe för sina förföljare; och äfven om de vågat det, hade det sannolikt varit omöjligt. Ynglingens hela omsorg gick ut på att skydda de två värnlösa varelser, hvilka slumpen eller försynen anförtrott åt hans vård. Han samlade mossa under snön och granruskor från skogen för att bereda dem en dräglig hviloplats; han afkastade, oaktadt deras invändningar, sin korta jacka för att bereda dem skydd mot kölden; han intalade dem mod och försäkrade dem att de vid dagningen skulle vara utom all fara. Och när han därvid belönades med en god, vänlig blick från flickans varma ögon, då kände han sig så lycklig, då glömde han sitt vilda, af faror uppfyllda äfventyrarelif och tyckte sig under denna snöiga klipphäll, midti stormen, mörkret, kölden och elementernas uppror mera säll, än han någonsin känt sig under många år, alltsedan hans barndoms lyckliga dagar hemma på Majniemi.

— Marie — sade han med en för honom ovanlig vekhet i rösten — jag vill icke fråga dig hvarför du lämnat Stockholm, där du bodde i lugn och öfverflöd hos den förnäme grefven och hans goda grefvinna, för att byta ditt lyckliga lif mot så många faror och försakelser, som möta dig här i vårt eget sönderslitna och förhärjade land. Men visst måste du därtill haft goda skäl.

— Du vet att jag kommit för att uppsöka min gamle far, svarade flickan undvikande. Sedan sex år ha vi icke hört det minsta af honom. Jag vet endast att ingenting kunde förmå honom att flytta öfver till

Sverige, när han skickade min mor och mina syskon ur landet vid fiendens inbrott. Vi voro elfva syskon, åtta bröder och tre systrar. Sex af bröderne stupade på ett parti under major Bertelsköld, kort före Storkyro slag. Två bröder blefvo hemma hos far, och af dessa två blef en bortförd till Ryssland, den andre gick i fält och frös sedan ihjäl i de norska fjällen. Min mor är nu död, mina systrar ha gift sig i Sverige. Af alla elfva är jag den yngsta och enda, som ännu kan vårda vår gamle far, ifall han ännu lefver, kanhända i nöd och armod. Skulle du, Elias, stannat i Sverige och lefvat i öfverflöd, om du varit som jag?

— Men hvarför denna förklädnad, om du endast ville uppsöka din far? Hvarför icke hellre resa på ett större fartyg och under bättre beskydd, som grefve Horn kunnat förskaffa dig? Hvarför icke komma rik och välförsedd till din far, hellre än fattig och själf i behof af ett stöd? Grefvinnan höll af dig som eget barn; hon skulle så gärna ha försatt dig i tillfälle att rädda den gamle Thomas Larsson ur nöden.

Marie teg, och hade det ej varit så mörkt, skulle man sett hennes klara blå ögon sänka sig fuktiga mot den snöiga mossan.

— Fråga mig icke därom nu, sade hon slutligen bedjande. — Kanske skall den dag komma, när jag kan säga dig allt.

Ynglingen frågade icke mera. En mörk blixt for kanhända i detta ögonblick genom hans själ. Flickan anade det och fattade hans hand.

— Jag kan icke säga det nu, sade hon ödmjukt; men tro intet ondt om mig, Elias! Jag säger dig, att du engång skall se allt så klart och ljust, som allting nu är mörker omkring oss.

Man talade icke mycket mera den natten under klipphällen på Värknäs udde. Endast stundom afbröts stormens oljud af nödrop från sjön, där seglare gingo i kvaf, eller från skogen, där villade vandrare fröso ihjäl. Men de tre flyktingarne vågade icke lämna sin fristad; och hvad skulle väl de kunnat uträtta i denna fasans natt emot elementernas raseri?

5. Ett fälttåg vid Raumo.

Morgonen efter den förfärliga stormen var solklar och spegellugn. Ett tjockt hvitt snötäcke låg utbredt öfver alla gator och tak i det gamla Raumo, hvars utseende denna tid var vida mer förfallet än Nystads. Midsommaraftonen 1682 hade större delen af staden nedbrunnit; endast den gamla ärevördiga fransiskanerkyrkan stod då som i våra dagar kvar efter tidernas ödeläggelser. Nu hade krigets fasor gått öfver orten. Raumo hade vid denna tid 6 (säger sex) borgare. Den nyss förut blomstrande skolan, också ett medeltidsarf, var öfvergifven, lärare och elever skingrade eller döde. Sedan sju år hade här ingen yxe timrat, ingen pensel målat, ingen glasmästare skurit en ruta för husens vidmakthållande. Staden liknade en öfvergifven och öde by, ur hvars sönderslagna fönster här och där ett blekt, utmärgladt ansikte framtittade. Ack, där hade heller ingen fin frökenhand på länge behöft de ryktbara Raumospetsarna, som då och ännu i dag kvarblifvit såsom ett ditflyttadt arf från de flitiga nunnorna i Nådendals forna klosterceller. Men likväl fortforo ännu i den mörka och betryckta tiden några åldriga kvinnor af gammal

vana att knyppla och åter knyppla sin Penelopes väf, i förhoppning om bättre dagar, då man åter kunde behöfva en smula grannlåt i Finland — en oskyldig, fin och behaglig lyx, som väl förtjente någon uppmuntran för sin urgamla härkomst och för sin subtila konstfärdighet. Lyckligt vore Finland, om det aldrig läte förleda sig af en mera ruinerande lyx, än de vackra oskyldiga Raumospetsarna.

Denna morgon bortlade de fattiga knypplerskorna sitt arbete och skyndade nyfikna till fönstret. Det kompani grenadierer, som var förlagdt uti staden, marscherade ut, och kosacker sprängde öfver de annars folktoma gatorna. De goda madamerna korsade sig — man påstod att de ännu i tysthet brukade denna katolska sed, som dessutom upplifvades genom ryssarnes exempel. De kunde ej annat tro, än att kriget åter utbrustit i full låga. Man talade om ingenting mindre än en fientlig landstigning på Värknäs udde, och de som icke begrepo hvartill en sådan skulle tjena efter freden, voro öfvertygade att åtminstone en skara af de förmätne kivekkäät landstigit under natten på udden, för att öfverrumpla och nedgöra den ryska posteringen.

Förhållandet var att kosackerne från Nystad ankommit till staden under sin jagt efter flyktingarne, och samtidigt hade baron Sparrfelt i samma ärende anländt från sjösidan med resten af sin skeppsbrutna besättning. Jakten hade gått förlorad i stormen med allt hvad däruppå fanns; båten hade kantrat i bränningarna vid udden och hälften af manskapet omkommit. I stället att inspärra flyktingarne på udden, nödgades grefve Lillienstedts nitiska ombud, halfdöd af köld och med vrickad fot, söka en fristad i Raumo, där han icke underlät att inrapportera till militärbefälet huruledes den

djärfve fribytaren med hans anhang befann sig i närmaste grannskap.

Kivekkäät voro till den grad fruktade, äfven i västra Finland, att ryske befälhafvaren, som trodde sig hafva att göra med en betydlig skara af desse förtviflade partigångare, ansåg sig böra vidtaga utomordentliga åtgärder. Ett par i staden befintliga fältkanoner framdrogos, och då alla hästar behöfdes för kavalleriet, anbefalldes borgmästaren Hans Reinman att anskaffa dragare för trossen. Men oaktadt allt hans nit, kunde i denna hast ej flera än fyra hästar sammanbringas i Raumo stad.

Kavalleri, infanteri och artilleri, inalles omkring hundrafemtio man, uttågade alltså på morgonen till Värknäs. Emedan alla vägar voro igenyrda, uppbådades stadens och närmaste byars manskap att bortskaffa snön, men äfven därtill förmådde borgmästaren icke sammanbringa flera än trettio à fyrtio arbetsföre män, till större delen gubbar och pojkar, hvarför äfven deras hustrur och döttrar måste vara behjälpliga vid arbetet. Ett avantgarde utskickades att rekognoscera fiendens ställning och förehafvanden, hvarefter hela styrkan i slagordning, och hvar minut beredd på anfall, inryckte i de oländiga skogsmarker, som bilda den i hafvet framskjutande udden.

Bland de utskickade mindre ströfpartierna befann sig en sergeant med fyra man, hvilka fått i uppdrag att rekognoscera södra delen af udden närmast fasta landet. Sergeanten var en man om fyratio år vidpass, tämligen tjock och ovig, med ett par förfärliga knäfvelborrar och ett par jovialiska grå ögon, framtittande under de lurfvigaste ögonbryn som ännu beskuggat en manhaftig

krigares martialiska blickar[1]. Oaktadt detta hotande utseende tycktes han vara så föga trakterad af den mödosamma vandringen, att han, knappt kommen ur sikte från hufvudstyrkan, satte sig att hvila på en sten, och befallde, på en löjlig rotvälska — hopblandad af ryska, svenska och finska, med en stark bottensats af hans tyska modersmål — sina soldater att draga för f-n i våld hvart de behagade; man hade nu fred, och han ämnade icke längre springa »mituntereinander wie ein Eselsjunge för diese fördömde kivekäsianen und Teufels nasibratten. Marsch!»

Soldaterne, rådville hvad de borde tänka om detta kommando, begåfvo sig till en förfallen lada nära intill, i hopp att där kunna i all bekvämlighet afsluta sin kampanj i det mjuka höet. Men knappt hade den förste satt foten inom den uppbrutna dörren, innan han skrikande rusade ut tillbaka, hållande med båda händerna om hufvudet, som blödde af ett tämligen hårdhändt hugg öfver tschakån.

Häpne öfver detta mottagande, aflossade de tre öfrige på måfå sina musköter mot ladan och sprungo därefter, med den sårade kamraten emellan sig, allt hvad de förmådde sin väg till hufvudstyrkan, utan att vidare fråga efter sin närmaste förman, sergeanten.

Denne hade ur schenellfickan framtagit en kort pipsnugga och var just inbegripen i det behagliga göromålet att draga de första rökarna, då han förnam skriket vid ladan och strax därpå skotten. Ganska oangenämt störd i sitt förehafvande, fann han efter något betänkande

[1] Vid denna beskrifning blinkade skolmästaren med en illparig blick på sin vän, kapten Svanholm, som, varm och andäktig i förbidan på den stundande striden, tummade sina röda mustascher.

för godt att uppstiga och närma sig ladan med dragen huggare och pipan mellan tänderna. Gevär hade han icke, den gode mannen.

— Was der Henker, perkele, stuj, durak! utbrast sergeanten, ropande efter sin trupp; men denna befann sig redan långa vägar ur sikte, och den tappre anföraren var en fältherre utan armé.

I sådan belägenhet bruka vanliga fältherrar anse reträtten höra till omständigheternas allmänna gång, men den tappre sergeanten beslöt fresta krigslyckan och klef hurtigt framåt. Ur ladan trädde då en ung man i grå bondjacka och med dragen värja — en af dessa långa huggvärjor, som den tiden utgjorde karolinernes älsklingsvapen — kort sagdt, den unge Elias Pehrson själf.

— Gif dig, eller är du dödens man! utropade ynglingen, i det han gick sin motståndare på lifvet.

— Wech mit pallaschen und på knä mit den koiran, oder den Teufel anamme dich! utropade sergeanten å sin sida och var genast redo att parera hugget, likväl utan att släppa tobakspipan.

Det visade sig snart, att båda kämparne voro öfvade fäktare. Hvad den yngre ägde förmer i styrka och vighet, det ersatte sergeanten med sitt orubbliga lugn. Han gaf och parerade huggen med den största kallblodighet och underlät icke vid minsta andrum att blåsa en rök ur pipan, som hängde ett kvarter framom hans långa mustascher.

Detta förargade ynglingen. Hans hugg föllo tätare, men på samma gång mindre försiktiga. Nästan i samma sekund hade hans värjspets afskurit pipans skaft och sergeantens klinga rispat hans jacka vid vänstra skuldran.

— Jach skall mans läre den tusan perkele snide min gute stambulka, skrek sergeanten, i sin tur uppbragt,

och trängde hetsigare på sin fiende, men nu med mindre framgång, ty i detsamma flög klingan ur hans hand, genom en skicklig croisade af motståndaren, och sergeanten stod afväpnad.

— Gif dig! ropade ynglingen än en gång och höjde hotande sin väldiga huggvärja.

— Schtill, nur ganz sachte, kamrat, jag vill mans give den pamp och lappe den stambulka, svarade den besegrade. Aber en gut Rath vill jach mans give dazu. Packe sin väg, padi suda! Den koko joukko ist ganz in der Nähe.

— Du har rätt, kamrat! svarade Elias, stickande värjan i slidan med en känsla af vänskap för den afväpnade motståndaren. — Spring din väg — om du annars är skapt att springa, tillade han med en munter blick på sergeantens korpulenta person.

— Noch ein aberdass, genmälde sergeanten. Oletko kivekäs?[1] Hvart går den Reise?

— En kivekäs är jag, får gå, men vidare tänker jag icke bikta för dig. Palta nu af, och det på fläcken! svarade ynglingen.

— Vain minäkin kivekäs![2] Jach vill, verdamme mich, följe honom, vaikka Pohjan perään[3]. Han kan anamme mich mit. Jach ger den tjenst tausend Schweinefleisch, vi have den fred.

Elias skrattade. Mannen såg ut att hafva fullt allvar. Men ögonblicken voro för dyrbara. Han gjorde min af att med flata klingan köra den efterhängsne karlen för pocker i våld.

[1] Är du en kivekäs?

[2] Också jag är en kivekäs.

[3] Om också till yttersta norden.

— Inte klappe den bra Erik Burchard, burgermeister in Vasa. Ein burgermeister give på den rygg, inte tage på den ryggen, fortfor sergeanten med en uppsyn af förolämpad värdighet.

— Hvad? utropade ynglingen. Är du den ryktbare sachsiske dragonen Erik Burchard, som Schmidtfelt satte till borgmästare i Vasa, fastän han ej kunde skrifva sitt eget namn?

— Den burgermeister är jach, den ganz kunnioitettava und ryktbare person. Jach skriver min namn mit den pamp und mit den nagajka. Nun inte tjinovnik: soldat! durchaus! Nun inte soldat: kivekäs! durchaus! Nur immer mit dem Strom! Zwanzig Mal besoffen im Arreste gesessen; njeto dobra! Marschiren nach Vasa, freies Leben, fred und den amnesti!

Elias befann sig i en sällsam förlägenhet. Sergeanten såg allt annat än pålitlig ut, och likväl talade han med en öppenhet som icke gärna kunde vara anlagd på försåt. För en lustig bror, som ledsnat vid krigstjensten, måste också lockelsen att rymma nu vara i samma mån stor, som faran för efterräkningar minskades genom freden och truppernas aftåg ur landet. Ur stånd att blifva mannen kvitt, beslöt Elias att hålla hans sällskap till godo, så länge det ej kunde undvikas, men uraktlät icke att hålla på honom ett vaksamt öga. Han utkallade Marie Larsson och gumman, som varit fördolda i ladan, hvarpå alla fyra skyndsamt begåfvo sig framåt fasta landet och stora landsvägen.

— Den Teufel marschiren in lunta poron, utbrast den ovige sergeanten, som med möda följde de öfriga. Alter Junge veta guten Rath. Kamrat nehme den duschinka, jach sauvere den matuschka. Marsch!

Och härvid drog Burchard den af förskräckelse halfdöda gumman med sig till landsvägen, där trossen höll stilla och några slädar funnos förspända. Elias förstod hans mening; flyktingarne togo för sin räkning två af slädarna, och trosskuskarne, som ganska väl kände den tappre sergeanten, hans fruktansvärda knäfvelborrar och hans ännu fruktansvärdare rotvälska, vågade icke göra den ringaste invändning.

Snön, som fallit på grön mark, gick genast till vatten, men slädföret var nu ypperligt, och det bar af i galopp till staden. För att komma vidare norrut, måste man passera tätt förbi tullen, och här var det hus, där baron Sparrfelt ännu logerade, sysselsatt att badda sin ledbrutna fot. Den nitiske friherren satt just vid fönstret, inom sig belåten måhända att själf icke behöfva förnya bekantskapen med Värknäs ödemarker, då han såg slädarna komma och på långt håll igenkände de så ifrigt efterspanade och nu förmodligen fångade flyktingarne. Han öppnade därför fönstret för att njuta af sin triumf och än en gång erbjuda den unga flickan sitt beskydd. Men hvem målar hans harm och förvåning, när slädarna ilade snabbt förbi och ynglingen i bondjackan hälsade med den gäckande frågan hur herr baron var nöjd med jagten i går! Sparrfelt rasade och gjorde hvad han kunde för att sätta hela staden i rörelse. Men ack, det var lättare tänkt än gjordt. Stadens sex borgare hade annat att göra, militären var ute på fälttåget, och allt hvad Sparrfelt kunde åstadkomma var att den dagen knypplades några alnar spetsar mindre än vanligt i Raumo stad.

Det behöfver icke tilläggas, att fälttåget till Värknäs udde aflopp utan manspillan och utan annan förlust än några nedkippade stöflar, såframt man icke vill anföra

den märkeliga händelse, att borgmästaren Hans Reinman blef med peruken fastsittande i en gran. Den värde ämbetsmannen undkom emellertid Absalons öde genom det ganska förnuftiga beslutet att hellre låta peruken hänga, än hänga själf; och så slöts stora ofredens sista fälttåg i dessa nejder, väl icke mindre bråksamt, men mycket mera oskadligt, än månget föregående äfventyr.

6. En decemberdag i Vasa.

Hösten 1721 med sina stormar och skeppsbrott hade lämnat rum för en tidig och skarp vinter, som ännu bar de nästföregående vintrarnas ofredslynne. Minnet af stora ofreden har nämligen intill denna dag kvarlämnat så djupa, ehuru förbleknade spår i folkets minne, att man ännu i Österbotten hör, till hälften på skämt, till hälften på allvar, talas om »den tiden, när det var så kallt, att elden frös i spiseln». En annan sägen talar om »när det var så mörkt, att man ej såg pärtan, som brann i väggen». Inbillningen kunde ej finna nog starka bilder för att uttrycka dessa tiders förfärliga nöd, och efterkommande föreställde sig därför att under stora ofreden rådde ett ytterligt mörker och en oerhörd köld. Möjligen kändes också klimatets strånghet hårdare, ju mindre medel det ödelagda landet hade att skydda sig däremot. Alla berättelser från den tiden öfverensstämma däri, att vintrarna under krigsåren voro ovanligt kalla.

En dag i början af December hade en hop folk församlat sig utanför kyrkan i Vasa. Det var en söndag vid middagstiden, och en ostlig storm yrde massor af snö öfver staden. Man hade nyss kommit från kyrkan;

det gamla ärevördiga stentemplet var nödtorftigt iordningställdt; gudstjenst hade också hållits där med få afbrott under hela den ryska tiden, och sista landshöfdingen Stackelberg hade låtit iståndsätta fönsterna, så att det icke mera, såsom under Schmidtfelts tid, regnade och snögade in på församlingen. Men kyrkan var beröfvad alla sina prydnader, som invånarne vid fiendens inbrott undandolt eller fört öfver till Sverige. Borta var altartaflan och själfva ramen nedbruten; borta den gamla orgeln, prydnaderna på predikstolen och ljuskronorna i taket, ända till de simpla ljuspiporna af järnbleck i bänkkarmarna, vare sig att fienden hållit dem till godo, eller att en nitisk väktare räddat ända till det minsta af kyrkans egendom. Allt var förfallet, bänkarna murkna, rappningen här och där bortfallen, en del grafvar under kyrkogolfvet uppbrutna, plundrade och en del grafstenar med deras inskrifter från sextonhundratalet spräckta. Själfva staden däremot var mindre förfallen än de flesta öfriga städer, emedan den som residensort hållits någorlunda vid makt. Men detta lif var ett skenlif. Utom militärens kvarter, Korsholms boställe och de af fienden tillsatta ämbetsmännens boningar, var allting öde. Af tio stora fartyg, som Vasa ägde 1714, fanns intet enda kvar.

Tålmodigt och väntande stod folket i snöyran utanför kyrkan. Midtigenom vintern och ödeläggelsen uppgick också för dessa nejder ett nytt hopp. Freden, freden var på allas läppar och därnäst huru krigets stora oredor skulle botas. Så länge den af fienden organiserade förvaltningen ännu var i verksamhet, gick samhällets mekanik sin gång, väl ofta på sned, men den gick ändå. Stackelberg, den siste chefen, hade varit en välmenande herre. Men nu hade urverket stannat. De ryske tjenstemännen voro borta, de finske hade ännu ej trädt i

stället. Allt var i upplösning, hela samhället så godt som utan styrelse. Och likväl såg man nu samma förunderliga ordning, som för tjugufem år sedan under den stora hungersnöden. Lagen hvilade, men ingen rörde sig att trampa dess bud under fötterna. Verkställande makten var utan armar, men det föll ingen in att man nu kunde göra hvad man behagade. Brottet hade ingen anklagare, ingen domare; desse utarmade bönder och borgare hade kunnat spela herrar och spoliera allt hvad ännu återstod att taga, men ingen gjorde det. Så stark var, sedan Carl XI:s visa regering, det lagbundna samhällsskicket, att det ännu efter så grymma skakningar bestod profvet, och aldrig ha Finlands lagar mera glänsande bevisat sin styrka, än just under denna öfvergångstid, då allt var i upplösning och hvarje annat land skulle hemfallit under de lössläppta hungrande och förvildade massornas tygellösa passioner.

Men så var också detta folks hela hållning under den hårda pröfningen ett mönster för alla tidehvarf. När prästerne år 1715 undanbådo sig den dem påtvungna fogdebefattningen, utsåg ryska styrelsen i Österbotten skrifkunnige bönder och bondesöner till fogdar. Desse fogdar valde i hvarje socken en länsman, bonde liksom de själfve. Instruktionen för dem alla, så fogdar som länsmän, bestod, enligt tidens sed, i knut eller galge, därest de icke prompt uttogo och aflevererade utskylderna. Lön kom aldrig i fråga; bönderne tillsades endast att föda sina fogdar, hvarför dessas uppehälle vanligen bestod i någon kaka stampbröd, litet fisk och fågel, högst sällan smör eller mjölk, ty boskapen var slaktad och utödd. Nuvarande fogdar och länsmän kunna tänka sig uti deras ställe. Med denna instruktion, denna aflöning, heter det likväl 1721, att »de voro

sinsemellan ganska enige, så att de vid någon påkommande nöd alltid samråddes, påminnande sig icke allenast ansvaret under denna, utan ock en tillkommande förändrad regering. De valde sig således i hvarje socken de förståndigaste och mest betydande bönder till rådgifvare och uppsyningsmän, hvilka vid expedierandet af ankomne order, repartitioner, uppbörder, leveranser, restantiers indrifvande och redogörelser skulle tillstädes vara; hvarför ock vid undersökningen vid 1722 års vinterting i landshöfdingens närvaro intet mot dem var att påminna, utan fingo de tvärtom beröm för sin omhänderhafda förvaltning.»

Ära åt desse obemärkte, redlige män ännu efter hundrade år i deras okända grafvar! Det folk som bestått ett sådant prof skall förvisso bestå i hvilken pröfning som helst.

Man hade pålyst i kyrkan, att den länge väntade nye landshöfdingen baron Reinhold Wilhelm von Essen ändtligen skulle inträffa i Vasa och att folket för honom kunde andraga sina besvär och klagomål. Betrycket var stort, alla behöfde hjälp, och alla sågo i den nye höfdingen en räddande ängel. Men tillika bief där en stark jäsning i sinnena. Åtskillige af den eländige tyrannen Schmidtfelts kreatur hade genom sina utpressningar ådragit sig allmogens bittra hat. Stackelberg hade hållit en sträng räfst med de värste bland dem. Två bondplågare, hvilkas namn kommit till eftervärlden, nämligen länsman Mårten Essevius i Lappajärvi och en annan hans medbroder, Johan Ahlgren, hade redan förra sommaren blifvit dömda från lif, ära och gods. En tredje länsman, Anders Widbäck i Laihela, hade afsatts från tjensten och dömts att återställa allt hvad han roffat. Men nu hade ryktet spridt sig att desse småtyranner

skulle blifva delaktige af fredsamnestin, och annat ogräs var ännu därtill att bortrensa. Bönderne satte sig därför i sinnet att hos landshöfdingen yrka på sträng näpst, och på kyrktorget hördes månget ord af förbittring mot Schmidtfelts handtlangare.

— Anders håller sig gömd här i staden! Anders måste fram! Anders måste vi ha till stegel och hjul, skreko några af de högljuddaste.

Schmidtfelt hade nämligen haft två beryktade drängar, Israel och Anders, hvilka han skickade kring länet som fiskaler, och hvar desse råe blodsugare foro fram, där hade de utpressat sista skärfven, dels för sin herre och dels för sig själfva. Israel hade visligen lagat sig undan, när Schmidtfeltska regementet var slut, men Anders hade blifvit sedd i trakten; man trodde att han nedgräft sina roffade ägodelar och smög omkring för att skaffa dem undan.

Knappt var det sagdt, innan en larmande hop, till större delen bestående af gatpojkar, kom tågande uppför Köpmangatan och förde emellan sig en trasig usling, hvars tofviga hår och förvildade utseende snarare voro egnade att ingifva medlidande än fruktan.

— Vi ha honom! vi ha honom! skreko pojkarne triumferande. Beckmans Josef såg honom krypa under Hidéns bastugolf, och där drogo vi ut honom från fötterna.

Delinkventen var samme Anders, som nyss var efterfrågad.

— Slå den hunden! Piska ur honom hvarenda daler han röfvat från änkor och faderlösa! ropade den förbittrade hopen.

— Låt mans den hohe Obrigkeit banke tusan perkele koiran brun und blau! Den rygg ist von härkän nahka; jach känne den rygg; men den Obrigkeit muss

man respektiren! utlät sig en tjock person i fårskinnspäls och hundskinnsmössa, neddragen öfver ögonen.

— Burken! Burken är här! Burken har också en räkning ogjord! sorlade folkmassan och skockade sig kring den siste talaren, som förgäfves sökte maka sig undan, sedan han engång förrådt sig.

Minsta pojke i Vasa kände den ryktbare f. d. borgmästaren Burchard på hans besynnerliga rotvälska, och i staden var han, lika mycket för sitt goda hull, som för namnets skull, bekant under öknamnet Burken.

— Es lebe Carolus! skrek den afsatte magistratspersonen, mån om att i denna opåräknade klämma visa sina lojala tänkesätt.

— Tysta munnen på Burken! utropade några. Hvad skriker han för Carolus? Är han inte i rysk tjenst?

— Han blef för fet vid magistraten, genmälde andra; därför behöfde han svältremmen och blef på ny kula rysk sergeant.

— Jach inte vara sergeant! skrek borgmästaren. Jach vara den ärliche rymmer, den karkuri, den kivekäs, durchaus! Zwanzig Mal in Arrest gesessen! Sto djelat? Pratschaj! Jach rymme nach Vasa! Jag tycke den Vasa om, jach bo den Vasa, jach schwöre den grossmächtigen Fridericus! Durchaus!

— Nog ha vi haft värre borgmästare än Burken, invände en gammal borgare. — Han drack hemma och snarkade i magistraten; men hade han en droppe kvar i kruset, så bjöd han åt andra med.

— Mig lät han ge tjugu prygel för det jag skrek hurra för kungens hemkomst, mumlade hotfullt en skäggig fiskare.

— Immer den Obrigkeit respektiren! svarade borgmästaren. I går den tsaren, i dag den kung, nur immer den rechten Potentaten, durchaus!

BOOTH WAR COLLECTION

— Bort till Korsholm med Anders och Burken! ropade åter de längre bort stående.

— Stilla! yttrade en myndig man, som nu framträdde bland den stojande hopen. Veten I icke att landshöfdingen väntas hvar stund till staden? Han må döma dem, icke vi. Och hvad Burchard angår, så vet hvar käring att han är en narr, och det är det värsta man kan säga om honom. Han kan följa mig hem tillsvidare.

— Larsson har rätt! Landshöfdingen skall döma dem, ropades nu från alla håll, och stojet tystnade, sedan man förvissat sig om att de båda misstänkte personerna voro i säkert förvar.

7. Familjen Larsson.

Den myndige man, som i en så läglig stund inlade sitt förord för den afdankade borgmästaren Burchard, var den rikaste köpman i Vasa då för tiden och en son till den Larsson, hvilken grefve Bernhard Bertelsköld besökte här under den stora hungersnöden. Släkten hade, sedan dess uppträdande i dessa berättelser under första hälften af sextonhundratalet, delat sig i tvenne hufvudgrenar. Ena grenen hade kvarstannat som bönder i Storkyro på stamgodset Bertila och där bragt sig upp till ansenligt välstånd. Men denna gren af släkten hade nästan totalt gått under i kriget. All dess egendom var förstörd, fadern, Thomas Larsson, var försvunnen, modern död, åtta blomstrande söner hade stupat, två döttrar hade stannat under flykten i Sverige, och endast yngsta dottern Marie återvände fattig och värnlös till fädernes-landet, för att under mödor och faror uppsöka sin förlorade fader.

Andra grenen åter hade blifvit köpmän i Vasa och härstammade från en Lars Larsson, hvilken tjenat sig upp från drängpojke till bokhållare, från bokhållare till kompanjon och från kompanjon till måg hos den rike handelsman Hagelin, som hvarje år skickade fem skepp

till Stockholm, och därifrån förskref sig början till Vasa-Larssönernes rikedom. Nuvarande chefen för detta hus hette också Lars Larsson. När krigets åskor begynte att mullra på nära håll, skickade den försiktige mannen redan på hösten 1713 hustru och barn jämte sin mesta redbara egendom öfver till Stockholm, och när landet gick till spillo efter Storkyro slag, lyckades han själf undkomma norra vägen öfver Torneå. Åt fienden kvarlämnade han gård, magasiner, beckbruk och skeppsvarf, men skulle dock äfven med återstoden varit en rik man, därest icke den rätta plundringen begynt efter kungens återkomst och med Görtziska väldet. Larsson hade då öppnat en spannmålshandel i Stockholm; men nu kom den ena godtyckliga gärden och pålagan efter den andra, och slutligen anbefalldes Stockholms stad 1718 att införskrifva 100,000 tunnor spannmål från utlandet. Larssons sista blanka karoliner vandrade ut i denna affär; men knappt var spannmålen kommen, innan Görtz bestämde priset, för hvilket spannmålen skulle säljas, och nedsatte det så lågt, att köpmännen förlorade sex till åtta daler på hvarje tunna. Med Larssons handel var det nu slut, liksom med de flesta andras, och han kunde skatta sig lycklig att, vid sin slutliga återkomst till Vasa strax efter freden, af hela sin stora förmögenhet äga några gömda gamla silfverbägare, etthundra kopparplåtar och några tusen värdelösa mynttecken i behåll. Så litet detta var, så var det dock mer än någon annan den tiden ägde i Vasa, och Larsson uppträdde därför i fädernestaden med det rykte om sig att vara en klok karl, som bärgat sin nätta spillra undan det allmänna skeppsbrottet. Detta anseende förstod han att begagna till utländsk kredit och var således en af de få som genast kunde åter börja sin handel med stor

profit, i det han för lågt pris uppköpte tjära och införskref salt. Den som då hade penningar gjorde briljanta affärer. Så högt var penningens värde, och så stor var bristen på denna vara, att en gammal man vandrade från Uleåborg till Brahestad hela åtta milen till fots för att hämta en sexöreslant, som han gömt bakom ugnen i en bagarstuga.

Larsson hade nyss fått sitt spolierade hus någorlunda i ordning. Väggarna voro hvitlimmade, och rutor funnos åter i alla fönster; men dubbelfönster voro den tiden, äfven i skarpaste vinter, en okänd lyx. Från en liten öfverbyggd trappa och genom en trång förstuga trädde man in i en tämligen rymlig, men låg sal, hvars amöblemang utgjordes af en ofantelig öppen spis, ett stort matbord, omålade bänkar, en karmstol af masur för husbonden, en rymlig skänk och på väggen ett porträtt af Carl XII, hvar söndag bekransadt med friskt granris af husets ungdom. Allt det groll, hvilket Larsson och alla köpmän den tiden hyste mot salig kungen, som kostat dem vackert, hade längesedan blifvit kastadt på den förhatlige Görtz. Han ensam fick uppbära borgareståndets bittra grämelse öfver all den ofärd, som konungens krigslystnad bragt öfver handeln och näringarna; och ehuru Larsson varit för mycket med om debetsidan af Carl XII:s bokföring, för att just kunna hysa någon beundran för hjälten, tillät han likväl sina söner och döttrar att i detta afseende ha sin mening för sig.

Till höger om salen funnos två kamrar, den ena för värden och värdinnan, den andra för döttrarna. Till vänster voro likaledes två kamrar, af hvilka den yttre utgjorde handelsbod, den inre på engång kontor och boningsrum för sönerne. Dessutom fanns midtöfver

gården en finnstuga för bönderne och ofvanför den en så kallad nattstuga för ansenligare gäster. Lägger man härtill att inredningen i alla dessa rum var ännu enklare än den uti salen, så kan man göra sig en ungefärlig föreställning om den tidens rikaste köpmanshus uti Vasa stad.

Några timmar efter uppträdena vid kyrkan återfinna vi Larsson och hans familj vid kvällsvardsbordet klockan sju på aftonen. Till vänster om köpmannen satt hans husfru, mor Larsson, en något barsk matrona om fem och fyrtio år; närmast henne döttrarna, jungfru Kajsa, tjugu år gammal, af mera hurtigt än just behagligt utseende, och liten Veronica, en klarögd, men blek och fint byggd flicka om tolf år vidpass. Närmast fadern sutto tre raska söner. Af dem hade den äldste, Lars, tjugusex år gammal, allaredan gifvit sin tribut åt kriget och tjent under kungen i Norge, där han mist sitt vänstra öga, men nu var han faderns förste bokhållare och högra hand. Den andre, Mattias, tjugutvå år, var bestämd att öfvertaga bondearfvet efter sin fars kusin, den försvunne Thomas Larsson, och den yngste, Bertel, som blott var femton år gammal, hade gått i skola i Stockholm och funderade på den lärda banan, så snart man åter fick akademi i Åbo. Längre ned vid bordet satt en svensk bokhållare vid namn Grenman, jämte två gamla drängar och tre pigor, och bland dem hade äfven f. d. borgmästaren Erik Burchard erhållit sin anspråkslösa plats.

Tidens rådande stränga ordning tillät ingen att tala vid bordet, därest han icke direkt tillspordes af husbonden. Men denne, hvilken annars med hela en solid affärsmans förakt behandlade äfventyraren, som slumpen fört till hans hus, nedlät sig nu att ställa till honom

några frågor, som med synbart intresse följdes af det öfriga tigande bordsällskapet.

— Burchard var i Nystad? frågade Larsson.

— Jach var den Nistad mit und göre den fred, svarade f. d. borgmästaren, i det han lät en ansenlig stekt rofva följa en stor strömming åt innanför de långa knäfvelborrarna. — Jach var den Kivikarta, den ö, den saari, wo den grossen hus var aufgebaut, und wo der grossmächtige Graf Bruce die Schwedenhunden zog an der Nase.

— Hvad säger han? återtog Larsson med rynkad panna.

— Jach säger wo der grossmächtige Graf Lilliensted die Russenhunden zog an der Nase, fortfor borgmästaren, utan att låta sig det minsta bekomma, — Jach kenne den grossen Potentaten, alle zusammen, kaikkityyni, durchaus! Den Lillienstedt, den Osterman, den Bruce, den Strömfelt, den Sparrfelt: guten Tag, mein lieber Burchard, kapuschevaite? Jach presentire das gevär. Gott befehle Ihro Gnaden, so und so, grosser Durst, aber den flasken so ganz pikku liten! Da hast du ein Dukaten, Burchard, vi göre zusammen den fred! Schön Dank, Ihro Gnaden, es lebe der grosse tsar!

— Så, så! mumlade Larsson småleende.

— Wollte sagen: der grossmächtige Fridericus soll leben! rättade borgmästaren flinkt. Nur immer den rechten Potentaten, durchaus!

— Nå, och där träffade han en ung flicka, som frågade i byarna efter Thomas Larsson?

— Den Nistad jach få podoroschna nach Raumo. Den Raumo jach marschire gegen den kivekkäät. Eben aus dem Arreste wech, schlecht geschlafen, miserabel getrunken, pfui! Jach sage zu mir: bin ein gut Finn-

länder, bin virkamies, tjinovnik, burgermeister in Vasa gewesen, marschiren nach Vasa, den alten prächtigen Larsson zu sehen und den trefflichen Bier — mit Erlaubniss, jach dricke den skål — und so, paff, drei hundsfotten in den alten lada! Jach binde alle zusammen: nein, jach binde de stacker nicht, nimmer grausam gewesen. Jach sage till dem: Kinder, lasst uns gute Freunde und kumpanit werden. Hagel! Das junge flicke fiel mir um den Hals, so verdammt froh war sie.

— De voro tre, säger Burchard? Och hvar skildes han från dem?

— Jach dem konvojirte alle drei bis nach den Malaks, kirkonkylässä. Alleweil spatsiren, la la, zuweilen köre den häst, kataj! Den junge kivekäs war verdammt vergnügen mich zu haben. So ein verfluchter Bummler! Den Preis på hans Kopf, hundert Thaler och hundert Rubel verdienen, — eta sto rublej! Jach nichts verdiene, so ein Kerl ist der alte Burchard. Jach beskytte dem; die alte Mume jammerte nur immer fort, aber die kleine duschinka nannte mich immer den bra Burchard, den Herzens ystävä. Wie sie verliebt war, Donnerwetter; ganz verpicht war sie wegen des alten burgermeisters. Nun so — och härvid interfolierade borgmästaren sin berättelse med en portion gröt, som kunnat förslå åt ett halft kompani — in den Malaks traf jach ein miserables Branntwein, navodki! Nahm ein tscharka, denn ich hatte grossen Durst, und war så ein wenig besoffen — halloh! Die junge duschinka ward skräckt, der Teufelskerl schliess den oven kiinni, und das ganze Gesellschaft var putzwech!

Larssons blick mörknade, men han teg. Alla bordsgästerne hade slutat sin måltid; endast borgmästaren

var ännu ifrigt sysselsatt att godtgöra hvad han försummat genom berättelsen om sina hjältemodiga äfventyr, då dörren öppnades och en ung flicka inträdde i salen.

Oaktadt den snöiga koftan och den öfver pannan neddragna ylleduken, igenkände alla de närvarande vid första ögonkastet Marie Larssons vackra blå ögon och smärta behagfulla gestalt.

Familjens yngre medlemmar uppstego för att hälsa henne ett godt välkommen; själfva borgmästaren bortlade träskeden, som gjort en så oerhörd bresch uti hafregröten. Men husbondens befallande blick kvarhöll alla på deras platser.

— Bordsbönen! sade han entonigt, utan att bevärdiga den nykomna ens med en hälsning.

Veronica, hvars tur det var att uppläsa bönen, fullgjorde stammande sin skyldighet. Allas blickar smögo förstulet till flickan, som stod där, skygg och tigande, kvar vid dörren.

När bönen var slut, gick Larsson fram till Marie och ledde henne, utan att säga ett ord, till sin kammare, hvarefter han stängde dörren och betraktade henne med en domares stränghet.

— Innan jag hälsar dig välkommen i mitt hus — sade han — måste jag veta om du är värdig att träda härin och vara en af de våra. Jag är dig uti faders ställe och jag måste veta hvarför du i mörka natten rymt från Stockholm och så svårt förbrutit dig mot dina höga välgörare, grefven och grefvinnan Horn.

— Jag skref till grefvinnan från Vaxholmen och bad henne förlåta mig, svarade Marie, kämpande med sina tårar.

— Ett bref, som ingen förstod och hvari du intet bekände. Jag vill veta *hvarför* du flydde.

— Förlåt mig, ack förlåt mig, farbror! Jag kan ej säga det nu; det skulle kanske störta oss alla uti fördärf. Tro mig, jag är oskyldig, jag kunde ej annat! Jag måste, jag måste fly!

— Marie, du kan väl aldrig föreställa dig att jag ämnar nöja mig med toma undflykter. Säg mig allt, och jag skall försöka ställa ditt fel tillrätta.

— Jag är ej brottslig, farbror, och likväl kan jag ej säga er nu hur det är. Haf nåd med mig! Har ni hjärta att jaga mig bort från ert hus?

— Nej. Men jag tillåter dig ej att tala vid någon här, eller räcka din hand åt dina kusiner och din faster, innan du rättfärdigat dig. Var förnuftig, barn! Är du oskyldig, så behöfver du blott säga ett sant ord.

— Och detta ord skulle kanske blifva er olycka! Nej, farbror! Jag kan icke, jag kan icke nu!

— Jaså! Hör då hvad jag lofvade grefve Horn, när jag reste från Stockholm. Jag skall skicka flickan tillbaka, *när* jag finner henne och *hvar* jag finner henne; så var mitt ord, och mitt ord brukar jag aldrig rygga. Hafvet är ännu öppet. Vid Brändö ligger en Umeåbo, som seglar i morgon tillbaka till Sverige. För i natt må du stanna här, men ingen annan än jag skall tala med dig. I morgon vid daggryningen för jag dig ut till Brändö och sörjer för att du kommer tillbaka till Stockholm. Godnatt!

Med dessa ord lämnade den stränge farbrodern rummet och reglade dörren utifrån. Marie gömde ansiktet i sina händer och grät.

Ingen vågade ens med en hviskning motsäga den fruktade husbonden. Endast Veronica smög i tysthet en

bit af sin söndagskaka på brickan, där man framsatte en kvällsvard åt hennes instängda kusin.

När detta var gjordt, sköt Larsson regeln undan och gick själf med brickan in till den fångna. Ett rop af öfverraskning — och alla följde honom i kammaren. Fönstret stod öppet; den arma Marie hade flytt ensam och öfvergifven ut i den mörka vinternatten.

8. Flyktingarne i ödemarken.

Hela hösten igenom år 1721, och ännu långt in på följande året, fortfor en rad flyktingar att inströmma till Finland. Några kommo norra vägen öfver Torneå och Kemi; andra kommo sjöledes tillbaka från Sverige; ännu andra kommo från ödemarkerna i det inre af landet, där de funnit en fristad, tillbaka till deras forna hemvist närmare kusten; några få kommo också tillbaka från fångenskapen i Ryssland. Alla hade de att kämpa med stora vedermödor. Här funnos inga andra vägar i brukbart skick, än de nödvändigaste militärvägar. Vid alla öfriga vägar fanns icke en bro, icke en färja, knappast en båt vid stränderna; inga gästgifvargårdar, inga hästar, inga lifsmedel, inga boningshus och inga människor. När landshöfdingen baron von Essen Andersmässotiden 1721 med lifsfara kastades af stormarna i land till Kasaböle i Sastmola socken och därifrån ville färdas norrut till sitt höfdingedöme, fann han på själfva stora kustvägen inga anstalter gjorda för resandes fortkomst. Ryska styrelsen hade väl här inrättat postgång och gästgifverier, men de voro nu upplösta. Landshöfdingen kunde endast med största svårighet komma fram och måste på flera ställen därtill begagna oxar.

Häraf kan man ungefär ana huru det var beställdt med öfrige vägfarande.

De som begåfvo sig inåt sockne- och byavägar återfunno mångenstädes icke den forna vägen, utan i dess ställe ett kärr, eller en småskog, där man här och där upptäckte hjulspår. Funno de vägen, så voro alla diken igenrasade, alla trummor förstörda och rundtomkring lågo alla hägnader nere kring forna åkrar och ängar. Flyktingarne sökte sin hembygds kyrka; de funno henne ej utan möda; skogen hade uppvuxit omkring henne och skymt henne för vandrarens blickar. Hägnaden var nedrifven kring kyrkogården — nämligen där det fanns en sådan, ty de fleste döde begrofvos ännu under kyrkans golf — och korsen lågo nedtrampade. I tornet fanns ingen klocka att ringa till gudstjenst; himmelens vindar blåste in genom de sönderslagna fönstren; altaret hade ingen skrud, ingen kalk, intet vin och blott sällan en präst, eller ock fanns i den forne kyrkoherdens ställe en ung djäkne, som blifvit därtill invigd på måfå i Åbo. Ändock böjde flyktingarne med innerlig andakt knä i den förödda helgedomen; de tyckte sig åter stå sin Gud närmare, när de fingo tillbedja honom i den egna kyrkan, så bofällig hon än var.

Från kyrkan gingo flyktingarne att söka sin by och sin gård. De gnuggade sina ögon och sågo med förvåning omkring sig. Det var så främmande och olikt nu på den forna stranden, på den välkända kullen. Grinden var borta, brunnen inrasad, stugan försvunnen; det var icke lätt att igenkänna den gamla kära gården, som nu var bevuxen med granar och enrisbuskar. Eller hände sig någon gång att en ny stuga de sista åren hade rest sig på den gamlas fridlysta plats, och i den nya stugan bodde nya främmande invånare, som tagit

det öde hemmanet i besittning. Då uppstodo där inbördes klagomål och långa tvister om äganderätten; och det var förunderligt att se huru dessa människor tvistade om den ena lilla och halfvilda jordlappen, medan landet på flera mils sträckor låg öde och utan bebyggare.

Tio eller tolf dagar före jul tågade en sådan skara flyktingar genom Storkyro socken. De voro omkring tio hushåll, men ägde icke mera än två hästar att draga deras ringa bohag. Vägen förde dem öfver det forna slagfältet; älfven låg åter frusen, stränderna åter snöbetäckta, likasom på den märkvärdiga dagen för snart atta år sedan. Här och där kunde man under snötäcket urskilja benrangler af en häst eller jordhögarna som blifvit uppkastade öfver de slagnes grafvar; för öfrigt intet spår på nära håll af den stora striden. Men Napo by låg ännu öde och obebodd, till hälften nedrifven, till hälften bränd. Några förfallna hus stodo kvar, men folket skydde dem. Det nära slagfältet var ett för kusligt grannskap och stod i förbindelse med bittra hågkomster. Flyktingarne tågade vidare och kommo på en omväg till kyrkan. Den stora odlade slätten var till en del öfvervuxen med unga björkar och videbuskar, där räfven hade sin kula och snöripan sitt bo midt på Finlands största och bördigaste åkerfält. Men en del af slätten bar ännu spår af odling. Här voro en del af byarna ännu bebodda, och flyktingarne fingo ett efterlängtadt tak öfver hufvudet. De spredde sig därför i gårdarna och mottogos [illegible] af det fattiga folket. Några bland dem voro [illegible] från denna trakt. Det var rörande att se huru [illegible] gård till gård för att efterfråga sina släktingar och vänner. Ganska få voro de som nu funnos kvar, men det hände någon gång att föräldrarne återfunno [illegible] barn och barnen sina begråtna föräldrar;

syskon återfunno syskon, hvilka de länge ansett för döda, och den forne ynglingen återfann sin ungdoms älskade brud vid en annans sida. Arma, vilsekomne flyktingar från det kära fosterlandet! De kände sig likasom skeppsbrutne, af hvilka många funnit sin graf i vågorna, men några blifvit uppkastade på stranden och räkna med skiftande sorg och glädje sina glesnade leder.

Bland dem hvilka tågade vidare var ett sällskap af fem personer med en häst. Tre ibland dem utgjorde en återvändande familj: en ung f. d. soldat vid namn Heikki, hans likaså unga hustru, Brita, och hennes orklöse fader, den gamle Hilli. Denne Heikki var bondeson ifrån Storkyro och skulle som äldste son bort ärfva hemmanet efter sin fader. Men när Heikki, som man hållit för död, nu vände tillbaka från Sverige, fann han gård och hemman tagna i besittning af yngre brodern, hvilken varit där bosatt i flera år och hade familj omkring sig. Hemmanet var för litet att dela, och Heikki hade ingen lust att fördrifva sin broder. Alltså rastade han blott några dagar i Storkyro och begaf sig därefter med sin hustru och svärfader längre norrut till Munsala kapell, i afsikt att upptaga ett öde hemman, som tillhört svärfadern. Munsala församling är nu för tiden helt och hållet svensk, men ortens eget namn (Muni-salo, äggholmen) och många andra namn därjämte (Väki-salo, Lohi-lahti m. fl.) bevisa att folket tillförene varit finskt. Stora ofreden förändrade mångenstädes den finska och svenska befolkningens områden i Österbotten genom nya inflyttningar.

Till dessa tre hade i nejden af Vasa en ung flicka, ledsagad af en yngling i grå jacka, anslutit sig. Då vi utan svårighet i dem igenkänna tvenne gamla bekanta, behöfver endast tilläggas, att Marie Larsson efter flykten

det öde hemmanet i besittning. Då uppstodo där inbördes klagomål och långa tvister om äganderätten; och det var förunderligt att se huru dessa människor tvistade om den ena lilla och halfvilda jordlappen, medan landet på flera mils sträckor låg öde och utan bebyggare.

Tio eller tolf dagar före jul tågade en sådan skara flyktingar genom Storkyro socken. De voro omkring tio hushåll, men ägde icke mera än två hästar att draga deras ringa bohag. Vägen förde dem öfver det forna slagfältet; älfven låg åter frusen, stränderna åter snöbetäckta, likasom på den märkvärdiga dagen för snart åtta år sedan. Här och där kunde man under snötäcket urskilja benranglet af en häst eller jordhögarna som blifvit uppkastade öfver de slagnes grafvar; för öfrigt intet spår på nära håll af den stora striden. Men Napo by låg ännu öde och obebodd, till hälften nedrifven, till hälften bränd. Några förfallna hus stodo kvar, men folket skydde dem. Det nära slagfältet var ett för kusligt grannskap och stod i förbindelse med bittra hågkomster. Flyktingarne tågade vidare och kommo på en omväg till kyrkan. Den stora odlade slätten var till en del öfvervuxen med unga björkar och videbuskar, där räfven hade sin kula och snöripan sitt bo midt på Finlands största och bördigaste åkerfält. Men en del af slätten bar ännu spår af odling. Här voro en del af byarna ännu bebodda, och flyktingarne fingo ett efterlängtadt tak öfver hufvudet. De spridde sig därför i gårdarna och mottogos gästfritt af det fattiga folket. Några bland dem voro hemma från denna trakt. Det var röran[illegible] att se huru de gingo från gård till gård för att eft[illegible] ina släktingar och vänner. Ganska få voro [illegible] funnos kvar; men det händ[illegible] on gång att [illegible] återfun[illegible] sina förlorade ba[illegible] barnen s[illegible] förä[illegible]

syskon återfunno syskon, hvilka de länge ansett för döda, och den forne ynglingen återfann sin ungdoms älskade brud vid en annans sida. Arma, vilsekomne flyktingar från det kära fosterlandet! De kände sig likasom skeppsbrutne, af hvilka många funnit sin graf i vågorna, men några blifvit uppkastade på stranden och räkna med skiftande sorg och glädje sina glesnade leder.

Bland dem hvilka tågade vidare var ett sällskap af fem personer med en häst. Tre ibland dem utgjorde en återvändande familj: en ung f. d. soldat vid namn Heikki, hans likaså unga hustru, Brita, och hennes orklöse fader, den gamle Hilli. Denne Heikki var bondeson ifrån Storkyro och skulle som äldste son bort ärfva hemmanet efter sin fader. Men när Heikki, som man hållit för död, nu vände tillbaka från Sverige, fann han gård och hemman tagna i besittning af yngre brodern, hvilken varit där bosatt i flera år och hade familj omkring sig. Hemmanet var för litet att dela, och Heikki hade ingen lust att fördrifva sin broder. Alltså rastade han blott några dagar i Storkyro och begaf sig därefter med sin hustru och svärfader längre norrut till Munsala kapell, i afsikt att upptaga ett öde hemman, som tillhört svärfadern. Munsala församling är nu för tiden helt och hållet svensk, men ortens eget namn (Muni-salo, äggholmen) och många andra namn därjämte (Väki-salo, Lohi-lahti m. fl.) bevisa att folket tillförene varit finskt. Stora ofreden förändrade mångenstädes den finska och svenska befolkningens områden i Österbotten genom nya inflyttningar.

Till dessa tre hade i nejden af Vasa en ung flicka, [illegible]dsagad af en yngling i grå jacka, anslutit sig. Då vi [illegible]n svårighet i dem igenkänna tvenne gamla bekanta, [illegible]ndast tilläggas, att Marie Larsson efter flykten

det öde hemmanet i besittning. Då uppstodo där inbördes klagomål och långa tvister om äganderätten; och det var förunderligt att se huru dessa människor tvistade om den ena lilla och halfvilda jordlappen, medan landet på flera mils sträckor låg öde och utan bebyggare.

Tio eller tolf dagar före jul tågade en sådan skara flyktingar genom Storkyro socken. De voro omkring tio hushåll, men ägde icke mera än två hästar att draga deras ringa bohag. Vägen förde dem öfver det forna slagfältet; älfven låg åter frusen, stränderna åter snöbetäckta, likasom på den märkvärdiga dagen för snart åtta år sedan. Här och där kunde man under snötäcket urskilja benranglet af en häst eller jordhögarna som blifvit uppkastade öfver de slagnes grafvar; för öfrigt intet spår på nära håll af den stora striden. Men Napo by låg ännu öde och obebodd, till hälften nedrifven, till hälften bränd. Några förfallna hus stodo kvar, men folket skydde dem. Det nära slagfältet var ett för kusligt grannskap och stod i förbindelse med bittra hågkomster. Flyktingarne tågade vidare och kommo på en omväg till kyrkan. Den stora odlade slätten var till en del öfvervuxen med unga björkar och videbuskar, där räfven hade sin kula och snöripan sitt bo midt på Finlands största och bördigaste åkerfält. Men en del af slätten bar ännu spår af odling. Här voro en del af byarna ännu bebodda, och flyktingarne fingo ett efterlängtadt tak öfver hufvudet. De spridde sig därför i gårdarna och mottogos gästfritt af det fattiga folket. Några bland dem voro hemma från denna trakt. Det var rörande att se huru de gingo från gård till gård för att efte[illegible]na släktingar och vänner. Ganska få voro [illegible] funnos kvar; men det hände [illegible]gon gång att [illegible]terfunn[illegible] sina förlorade ba[illegible]barnen si[illegible]förä[illegible]

syskon återfunno syskon, hvilka de länge ansett för döda, och den forne ynglingen återfann sin ungdoms älskade brud vid en annans sida. Arma, vilsekomne flyktingar från det kära fosterlandet! De kände sig likasom skeppsbrutne, af hvilka många funnit sin graf i vågorna, men några blifvit uppkastade på stranden och räkna med skiftande sorg och glädje sina glesnade leder.

Bland dem hvilka tågade vidare var ett sällskap af fem personer med en häst. Tre ibland dem utgjorde en återvändande familj: en ung f. d. soldat vid namn Heikki, hans likaså unga hustru, Brita, och hennes orklöse fader, den gamle Hilli. Denne Heikki var bondeson ifrån Storkyro och skulle som äldste son bort ärfva hemmanet efter sin fader. Men när Heikki, som man hållit för död, nu vände tillbaka från Sverige, fann han gård och hemman tagna i besittning af yngre brodern, hvilken varit där bosatt i flera år och hade familj omkring sig. Hemmanet var för litet att dela, och Heikki hade ingen lust att fördrifva sin broder. Alltså rastade han blott några dagar i Storkyro och begaf sig därefter med sin hustru och svärfader längre norrut till Munsala kapell, i afsikt att upptaga ett öde hemman, som tillhört svärfadern. Munsala församling är nu för tiden helt och hållet svensk, men ortens eget namn (Muni-salo, äggholmen) och många andra namn därjämte (Väki-salo, Lohi-lahti m. fl.) bevisa att folket tillförene varit finskt. Stora ofreden förändrade mångenstädes den finska och svenska befolkningens områden i Österbotten genom nya inflyttningar.

Till dessa tre hade i nejden af Vasa en ung flicka, dsagad af en yngling i grå jacka, anslutit sig. Då vi ··· svårighet i dem igenkänna tvenne gamla bekanta, ··er endast tilläggas, att Marie Larsson efter flykten

det öde hemmanet i besittning. Då uppstodo där inbördes klagomål och långa tvister om äganderätten; och det var förunderligt att se huru dessa människor tvistade om den ena lilla och halfvilda jordlappen, medan landet på flera mils sträckor låg öde och utan bebyggare.

Tio eller tolf dagar före jul tågade en sådan skara flyktingar genom Storkyro socken. De voro omkring tio hushåll, men ägde icke mera än två hästar att draga deras ringa bohag. Vägen förde dem öfver det forna slagfältet; älfven låg åter frusen, stränderna åter snöbetäckta, likasom på den märkvärdiga dagen för snart åtta år sedan. Här och där kunde man under snötäcket urskilja benranglet af en häst eller jordhögarna som blifvit uppkastade öfver de slagnes grafvar; för öfrigt intet spår på nära håll af den stora striden. Men Napo by låg ännu öde och obebodd, till hälften nedrifven, till hälften bränd. Några förfallna hus stodo kvar, men folket skydde dem. Det nära slagfältet var ett för kusligt grannskap och stod i förbindelse med bittra hågkomster. Flyktingarne tågade vidare och kommo på en omväg till kyrkan. Den stora odlade slätten var till en del öfvervuxen med unga björkar och videbuskar, där räfven hade sin kula och snöripan sitt bo midt på Finlands största och bördigaste åkerfält. Men en del af slätten bar ännu spår af odling. Här voro en del af byarna ännu bebodda, och flyktingarne fingo ett efterlängtadt tak öfver hufvudet. De spridde sig därför i gårdarna och mottogos gästfritt af det fattiga folket. Några bland dem voro hemma från denna trakt. Det var rörande att se huru de gingo från gård till gård för att efte[illegible]na släktingar och vänner. Ganska få voro [illegible] funnos kvar; men det hände [illegible]gon gång att [illegible]terfunn[illegible] sina förlorade ba[illegible]barnen si[illegible]föräl[illegible]

syskon återfunno syskon, hvilka de länge ansett för döda, och den forne ynglingen återfann sin ungdoms älskade brud vid en annans sida. Arma, vilsekomne flyktingar från det kära fosterlandet! De kände sig likasom skeppsbrutne, af hvilka många funnit sin graf i vågorna, men några blifvit uppkastade på stranden och räkna med skiftande sorg och glädje sina glesnade leder.

Bland dem hvilka tågade vidare var ett sällskap af fem personer med en häst. Tre ibland dem utgjorde en återvändande familj: en ung f. d. soldat vid namn Heikki, hans likaså unga hustru, Brita, och hennes orklöse fader, den gamle Hilli. Denne Heikki var bondeson ifrån Storkyro och skulle som äldste son bort ärfva hemmanet efter sin fader. Men när Heikki, som man hållit för död, nu vände tillbaka från Sverige, fann han gård och hemman tagna i besittning af yngre brodern, hvilken varit där bosatt i flera år och hade familj omkring sig. Hemmanet var för litet att dela, och Heikki hade ingen lust att fördrifva sin broder. Alltså rastade han blott några dagar i Storkyro och begaf sig därefter med sin hustru och svärfader längre norrut till Munsala kapell, i afsikt att upptaga ett öde hemman, som tillhört svärfadern. Munsala församling är nu för tiden helt och hållet svensk, men ortens eget namn (Muni-salo, äggholmen) och många andra namn därjämte (Väki-salo, Lohi-lahti m. fl.) bevisa att folket tillförene varit finskt. Stora ofreden förändrade mångenstädes den finska och svenska befolkningens områden i Österbotten genom nya inflyttningar.

Till dessa tre hade i nejden af Vasa en ung flicka, [illegible]dsagad af en yngling i grå jacka, anslutit sig. Då vi [illegible]n svårighet i dem igenkänna tvenne gamla bekanta, [illegible]er endast tilläggas, att Marie Larsson efter flykten

det öde hemmanet i besittning. Då uppstodo där inbördes klagomål och långa tvister om äganderätten; och det var förunderligt att se huru dessa människor tvistade om den ena lilla och halfvilda jordlappen, medan landet på flera mils sträckor låg öde och utan bebyggare.

Tio eller tolf dagar före jul tågade en sådan skara flyktingar genom Storkyro socken. De voro omkring tio hushåll, men ägde icke mera än två hästar att draga deras ringa bohag. Vägen förde dem öfver det forna slagfältet; älfven låg åter frusen, stränderna åter snöbetäckta, likasom på den märkvärdiga dagen för snart åtta år sedan. Här och där kunde man under snötäcket urskilja benranglet af en häst eller jordhögarna som blifvit uppkastade öfver de slagnes grafvar; för öfrigt intet spår på nära håll af den stora striden. Men Napo by låg ännu öde och obebodd, till hälften nedrifven, till hälften bränd. Några förfallna hus stodo kvar, men folket skydde dem. Det nära slagfältet var ett för kusligt grannskap och stod i förbindelse med bittra hågkomster. Flyktingarne tågade vidare och kommo på en omväg till kyrkan. Den stora odlade slätten var till en del öfvervuxen med unga björkar och videbuskar, där räfven hade sin kula och snöripan sitt bo midt på Finlands största och bördigaste åkerfält. Men en del af slätten bar ännu spår af odling. Här voro en del af byarna ännu bebodda, och flyktingarne fingo ett efterlängtadt tak öfver hufvudet. De spridde sig därför i gårdarna och mottogos gästfritt af det fattiga folket. Några bland dem voro hemma från denna trakt. Det var rörande att se huru de gingo från gård till gård för att efterfråga sina släktingar och vänner. Ganska få voro de som nu funnos kvar; men det hände någon gång att föräldrarne återfunno sina förlorade barn och barnen sina begråtna föräldrar;

syskon återfunno syskon, hvilka de länge ansett för döda, och den forne ynglingen återfann sin ungdoms älskade brud vid en annans sida. Arma, vilsekomne flyktingar från det kära fosterlandet! De kände sig likasom skeppsbrutne, af hvilka många funnit sin graf i vågorna, men några blifvit uppkastade på stranden och räkna med skiftande sorg och glädje sina glesnade leder.

Bland dem hvilka tågade vidare var ett sällskap af fem personer med en häst. Tre ibland dem utgjorde en återvändande familj: en ung f. d. soldat vid namn Heikki, hans likaså unga hustru, Brita, och hennes orklöse fader, den gamle Hilli. Denne Heikki var bondeson ifrån Storkyro och skulle som äldste son bort ärfva hemmanet efter sin fader. Men när Heikki, som man hållit för död, nu vände tillbaka från Sverige, fann han gård och hemman tagna i besittning af yngre brodern, hvilken varit där bosatt i flera år och hade familj omkring sig. Hemmanet var för litet att dela, och Heikki hade ingen lust att fördrifva sin broder. Alltså rastade han blott några dagar i Storkyro och begaf sig därefter med sin hustru och svärfader längre norrut till Munsala kapell, i afsikt att upptaga ett öde hemman, som tillhört svärfadern. Munsala församling är nu för tiden helt och hållet svensk, men ortens eget namn (Muni-salo, äggholmen) och många andra namn därjämte (Väki-salo, Lohi-lahti m. fl.) bevisa att folket tillförene varit finskt. Stora ofreden förändrade mångenstädes den finska och svenska befolkningens områden i Österbotten genom nya inflyttningar.

Till dessa tre hade i nejden af Vasa en ung flicka, ledsagad af en yngling i grå jacka, anslutit sig. Då vi utan svårighet i dem igenkänna tvenne gamla bekanta, behöfver endast tilläggas, att Marie Larsson efter flykten

ifrån sin farbroders hus fann en fristad hos en syster till den gamla gumman, som härtills åtföljt henne och som nu stannade kvar i Vasa. Här hade Elias Pehrson åter uppsökt henne, och då Marie för intet pris ville underkasta sig sin farbroders hotelse och återsändas till Stockholm, beslöt hon att hellre med Elias' tillhjälp på egen hand efterspana sin försvunne fader. Båda åtföljde därför de öfrige flyktingarne till Storkyro. Men här hade ingen sett Thomas Larsson på mer än fyra år, sedan han råkade i strid med det fientliga kommando, som var ditskickadt för att indrifva utskylderna. Vid detta tillfälle plundrades och brändes Bertila gård, och dess gamle husbonde försvann. Men ett rykte gick, att han för två år sedan blifvit sedd uti Munsala eller Oravais, och detta rykte förmådde Marie att följa de öfrige norrut, så mycket hellre emedan hon fattat vänskap för Brita och hoppades härigenom undkomma sin farbroders efterspaningar. Elias hade sina skäl att icke återvända till södra Finland och betänkte sig icke länge, innan han beslöt att blifva den femte i ressällskapet.

Flyktingarne behöfde emellertid mer än åtta dagar för att tillryggalägga de sex milen emellan Storkyro och Munsala. De måste mer än en gång hvila öfver natten i en förfallen lada eller en öfvergifven torparkoja, och den stackars hästen måste åtnöja sig med vissnade löf, hvilka med möda uppsamlades under snön. Mer än en gång voro vargarna midt på ljusa dagen så närgångna, att Elias och Heikki måste med störar drifva dem tillbaka, när de anföllo hästen. Mer än en gång påträffades äfven i skogarna kvarlefvor af någon ensam flykting, hvilken blifvit söndersliten och uppäten af dessa då otroligt närgångna rofdjur.

Lyckligtvis bildade isen redan naturliga broar öfver åar och kärr, och de vägfarande hade försett sig med lifsmedel i Storkyro. De kommo därför ändtligen uttröttade, men välbehållne till sin bestämmelseort Lohilahti (numera Loilaks) en kvart mil norrom Munsala kyrka och tre kvart mil söderom Ny-Carleby stad.

Allt hvad här återstod af Hillis forna hemman var en gammal ria vid landsvägen. Det var två dagar före jul; huru skulle desse husville flyktingar fira frälsarens glada födelsefest?

De togo sin bostad i rian, och det befanns att den, med någon försiktighet, ännu kunde eldas. Om en stund sprakade i ugnen en brasa af grof tallved. Heikki och hans unga hustru betraktade hvarandra med en känsla af trefnad. De hade aldrig förr suttit tillsamman under eget tak, och denna förfallna nedrökta byggnad var den första fasta egendom och det första hem de ägt uti lifvet. Medan den gamle Hilli ej kunde nog prisa hemmanets förra rikedom och sucka vid tanken på dess nuvarande armod, tyckte sig de unga nygifta rikare nu, än de någonsin varit förr. Sorgsen och tankfull satt Marie vid ugnen, och mot hennes vilja flydde hennes tankar tillbaka till Stockholm, till det rika grefliga huset, där midt under Sveriges armod allt ännu var sammet, siden, speglar och guld. Frestaren, som alltid är till hands i sådana ögonblick, hviskade i hennes öra: hvarför bytte du denna prakt mot ett eländigt skjul bland drifvor och ödemarker? Men den tysta rösten i hennes innersta svarade härtill: Marie, du gjorde rätt! Och frestaren teg.

Elias återvände nu med sin bössa från skogen och medförde två skjutna tjädrar, hvilka man genast anrättade.

— Jag vill göra dig ett förslag, Heikki, sade han gladt. Jag vill blifva din torpare, och så skola vi bygga

tillsamman; här är god timmerskog rundtomkring oss. Först vill jag hjälpa dig att bygga en bra gård här på kullen, och sedan skall du hjälpa mig att bygga en liten stuga där nere vid sjön. Du skall sköta åker och äng, ria och ladugård; jag däremot skall fiska där i den vackra viken, när du icke behöfver mig, ty min håg står ändå ständigt till sjön.

— Hand på det! svarade Heikki hurtigt. Men då skall du också hafva en rask hustru, som bjuder dig en glad min, en god brasa och en varm gröt, när du kommer frusen och våt tillbaka från sjön.

— Det tål ännu mycket att tänka på, svarade Elias, i det han förlägen makade en tallstubbe längre in uti ugnen.

Stubben sprakade, gnistorna blänkte, och eldskenet föll bländande på Maries ansikte, där hon satt invid ugnen med hufvudet lutadt i båda händerna. Kanske var det för eldskenet som hon i detta ögonblick vände sig bort, och ingen visste om hennes tjuguåriga hjärta klappade fort eller långsamt vid dessa framtidsplaner.

9. Vinter- och vårdagar.

Den följande vintern snögade ganska sträng öfver nybyggarne på Loilaks. De hade firat julottan i Ny-Carleby, där de i alla fall måste förse sig med salt och järn och dit de hade tre kvart mils väg. Den lilla staden hade 1714 undgått en hårdare medfart. Här hade ryska galerflottan landsatt trupper vid älfmynningen. Härifrån hade den fasansfulla flykten och förföljelsen börjat i Österbotten. Andra fientliga skaror framryckte landvägen söderifrån efter Storkyro slag. Men stadens förmögnaste borgare hopsamlade allt silfver och guld, som kriget lämnat dem öfrigt, och gingo därmed den anryckande fienden till mötes på södra sidan om bron. Grannarne i Jakobstad, som icke iakttogo denna försiktighet, sågo snart därefter sin stad uppgå i lågor. Ny-Carleby ägde ännu en liten kvarlefva af välstånd därigenom att dess djärfva små odäckade fartyg, trotsande fiendens vaksamhet, tid efter annan drifvit handel på Västerbotten. För öfrigt var också här spolieradt och öde. Staden hade vid fredsslutet knappt hundrafemtio invånare; men på hösten hade redan lika många flyktingar återvändt från Sverige. Den 1708 uppförda träkyrkan församlade, då som ännu i dag, både stad och

land till den stora högtiden. För första gången på många år var åter ett gladare lif på kyrkbacken. Man hörde åter som fordom bjällrornas muntra klang och hästarnas gnäggande under kappkörandet på den mörka julmorgonen. Kyrkan strålade åter som förr i ljus och andakt. Väl voro kronor och ljusarmar gjorda för tillfället endast af trä, och ljusen voro hvarken många eller stora. Men aldrig hade kyrkan stått i högtidligare glans eller genljudit af mera innerliga lofpsalmer. Det var likasom hade en djup hänryckt känsla af tacksamhet och nyfödd lycka återstrålat ifrån församlingens allvarliga ansikten upp till änglabilderna i taket och genom stenhällarna ända ned till de dödas grifter under församlingens fötter.

Nybyggarne från Loilaks återvände efter högmässans slut. Det förekom Elias som hade en tjock karl i lurfvig fårskinnspäls följt dem ett stycke, när de gingo från kyrkan till sitt kvarter hos rådman Fortell. Man måste ihågkomma att Elias var en fredlös man, som hade sina skäl att icke gärna möta bekanta, och han beslöt därför att hafva ögonen öppna. Men när Heikki kort därefter satte sig i släden att kuska Brita och Marie tillbaka till Loilaks och Elias själf utan äfventyr passerade bron till fots, förglömde han snart denna flyktiga misstanke.

Strax efter julen begynte Heikki och Elias att bygga af alla krafter. Det dröjde icke heller många veckor, innan en rymlig stuga stod nytimrad och hvit på Loilaks kulle, österom landsvägen, som gick mellan kullen och sjön. Den ena af de två små kamrarna med deras utsikt öfver den vackra viken, som då gick upp under kullens fot, fastän han nu dragit sig långt tillbaka, bestämdes åt Marie genast från början. I andra kammaren bodde Heikki med sin hustru; men Elias försmådde den

plats som var ämnad åt honom i stugan utanför dem. Han tog alla nätter kvarter i rian strax därinvid; »jag sofver så godt där i halmen vid ugnen», skämtade han. Men Elias sof icke. När de andra hvilade, gick han ute på vakt i den frostiga vinternatten och lyssnade noga till hvarje ljud som förnams från den nära landsvägen. Elias var van att lefva på krigsfot; man hade nu fred, men Elias kände i luften någonting osäkert; han ansåg det icke för rådligt att alla invånare sofvo på Loilaks.

Emellertid gingo veckor och månader fredligt förbi, och Elias begynte att stundom unna sig någon hvila. Det hände ibland att en vandringsman, lockad af eldskenet från den trefliga stugan, sökte ett härberge här under mörker och oväder. Än var det en gammal karolin, hvilken sent omsider var stadd på vandring tillbaka till hemtrakterna; än en fånge, som ändtligen återvände från Ukrän och förgäfves frågade efter släktingar och vänner, dem han lämnat för tjugu år tillbaka; än en fattig kapellan eller klockare, som begaf sig till fots tillbaka till sin församling; än ett par halfvuxna barn, som sökte sitt förlorade hem och ej mindes mera däraf än att på gården var en brunn, i stallet en häst och vid sängen en god mor, som läste välsignelsen öfver dem, när de förr voro små. Alla dessa vandrare funno en fristad här, likasom Loilaks invånare själfve så nyss förut funnit en fristad hos andra. Och de berättade hvar och en sina sagor under den långa vinterkvällen; ty verkligheten var den tiden underbarare än mången saga nu, och människorna hade upplefvat så sällsamma öden, att nu väl sällan någon mera skådar i lifvet dylikt.

En dag i början af Mars, när fredens första vårsol kom snön att smälta på Finlands granar, voro Munsala

kapellboar samlade på isen invid Vexala by för att upptaga kyrkklockan, som där blifvit nedsänkt vid fiendens inbrott. Hon hade, under de nio åren sedan hon sänktes, sjunkit så djupt i den lösa äfjan, att hon icke ficks upp om hösten med pråm och kran — man var icke ens alldeles säker på stället. Här, liksom vid mången annan af Finlands stränder, hörde vallhjonet eller gumman, som vandrade till kyrkan på söndagsmorgonen, klockan ringa i sjön; ja man var så säker därpå, att dessa gummor och vallhjon frågades åt om stället där klockan låg. Gammalt folk hör ju ännu i dag sådana sänkta klockor ringa i sjöarna.

En klok gubbe från Monäs by rådde folket att kasta stål uti vaken där de sökte sin klocka. Stålet skulle då ofelbart klinga emot den invigda malmen, om klockan fanns där. Men försöket lyckades icke, stålet klang emot alla stenar på bottnen. Några menade felet ligga däri, att man ej iakttog fullkomlig tystnad, såsom när man letade jordgömmor. Andra trodde sig kunna intet uträtta utan att prästen läste sin bön öfver vaken. Först sedan Elias fann på att söka klockan med dragg, på fiskarevis, så fanns hon slutligen, drogs med förenad styrka upp i dagsljuset och fördes under stoj och glädjerop tillbaka till kyrkan.

Det begynte redan skymma, när Elias och Heikki återvände öfver isen tillbaka till Loilaks. Snövattnet, som middagstiden smultit i gropar och hjulspår, hade åter stelnat i aftonfrosten till en tunn pappersis, som rasslande bräcktes under vandrarnes fötter. Himlen var så ren, så blå, som den här i norden endast kan vara under en skön marskväll, och en egen vårkänsla genomgick hela naturen. Äfven de båda vandrarne, som ingalunda voro fallne för svärmiska intryck, drucko med

välbehag den rena luften — och betraktade tyste den öfver granskogen tindrande aftonstjärnan.

De hade uppnått landsvägen icke långt från det ofantliga stenkummel som oceanen fordom uppkastat på denna strand, då Elias, med en erfaren partigångares skarpa blick, blef varse ett par ovanligt breda medspår på vägen.

— Någon rysk herre har åkt norrut i dag, sade han, ej utan en orolig blick mot den obevakade gården.

— Det måste ha varit en förnäm herre — genmälde Heikki, i det han mönstrade hofspåren — han har varit eskorterad af tre ryttare, en på hvardera sidan och en bakom släden.

— Riedörren står öppen, anmärkte Elias och påskyndade sina steg. Rian begagnades äfven till stall för enda hästen på Loilaks gård, innan ett särskildt stall hunnit uppföras.

Vandrarne kommo till rian; hästen var borta, selen försvunnen. Snön utanför rian var nedtrampad af hästhofvar och människofötter.

Intagne af oroliga aningar, skyndade de båda männen till stugan. Men Heikkis fruktan lugnades genast, när Brita trädde emot honom i dörren med sin vanliga obekymrade min. Hon hade för några veckor sedan skänkt sin man en rask gosse och lämnade vaggan blott för att insläppa de återkommande.

— Hvem har varit i stallet och tagit vår häst? frågade Heikki.

— Jag trodde du redan visste det, svarade Brita. Skallfogden skickade efter honom och lät säga att han uppbådat alla hästar för att draga klockan till kyrkan Din var den tionde, sade han; flera hästar funnos ej i hela kapellet.

— Hvad vill det säga? utropade Heikki. Vi komma från isen och dit ha inga hästar blifvit uppbådade vidare än tre, som godt förslogo för hela transporten.

— I alla dagar! Det måste Marie veta, som följde med karlarne till rian, för att gifva dem nyckeln, svarade Brita, nu i sin tur bestört.

Elias, som under tiden sökt Marie kring hela huset, öfverhopade Brita med frågor hvart den unga flickan tagit vägen.

— Men har hon då icke följt er åt? genmälde Brita. Jag undrade väl att hon mot sin vana blef borta så länge, men jag trodde att hon gått med till isen för att se när de upptogo klockan.

Elias begärde ej vidare förklaring. Han störtade ut, kom till rian och därifrån till landsvägen. Aftonen var klar och lugn; månen gick upp öfver skogen. Vida omkring hördes icke knäpp eller kny. Af Marie syntes icke ett spår, hördes icke det minsta ljud.

Elias stod några ögonblick tyst, andlös, tillintetgjord. Det förekom honom som hade världen rundtomkring honom plötsligt blifvit öde och mörk, och han förstod icke mer denna vårliga himmel, hvars stjärnor han nyss betraktat med stilla glädje. Marie var borta; allt var tomt; hvad skulle han mera göra i världen!

Men denna döfvande känsla lämnade åter rum för en ny fruktan. Hvem hade bortfört Marie? Och hvart hade man fört henne? Måste han icke tro att detta våldsamma försåt stod i någon förbindelse med den hemlighet, hvilken hade jagat henne från Stockholm, och hvilken hon så envist vägrade yppa? Och om så var, hvilket öde väntade henne nu?

Att uppsöka henne, att rädda henne, blef nu Elias' enda tanke. Hans besinning återkom med hans fruktan.

Han kastade sig krypande ned, för att i det svaga, ovissa månskenet undersöka spåren på landsvägen. Han trodde sig upptäcka att släden med de breda medarna gjort halt vid uppkörsvägen till gården och sedan åter fortsatt sin färd norrut. Hvarför norrut, om det var Maries farbroder i Vasa som låtit bortföra henne? Än mer: han tyckte sig märka att släden, som förut varit förspänd med två hästar, norrom gården varit förspänd med tre. Det föll honom in, att den tredje hästen måste ha varit Heikkis; ja, han trodde sig igenkänna spåret af högra bakfoten, där skon på ett ställe var afbruten. Han förstod nu, att man genom hästens bortförande velat beröfva honom hvarje möjlighet att eftersätta våldsverkarne.

Elias begrep med sin i många faror bepröfvade rådighet hvad han hade att göra. Han skyndade tillbaka till stugan, stoppade hos sig det silfverur han engång tagit som krigsbyte af en fientlig officer och några på samma sätt förvärfvade, länge besparade silfverrublar. Därpå sade han Heikki och Brita ett hastigt farväl, med löfte att icke återvända utan Marie.

Nu visste han, att ingen enda häst stod att köpa för guld på hela milen framåt Ny-Carleby stad. Han måste därför först gå söderut till Munsala kyrkoby, ehuru denna väg gick i motsatt riktning emot de flyendes kosa. Men Elias hade intet val. Han uppnådde byn och gick in i den gård, där han visste att man hade den snabbaste hästen.

— Låna mig din häst, Simon, sade han, och skulle jag ej komma tillbaka, så håll dig skadeslös med detta ur och dessa penningar; det är mer än din häst är värd.

Simon, en gammal hästbytare, tog sig mer än en gång bakom örat, innan han kunde förmå sig att ingå på detta förslag. Det var minsann icke godt om hästar

nu för tiden; man hade nödgats hämta dem på femtio mils väg allt från Karelen, och nu stodo de icke där till köps ens för pengar; man hade sist på sena hösten måst öfverföra hästar från Västerbotten. Men voro hästar rara, så voro blanka silfverpengar ännu rarare, och Simon kunde icke emotstå frestelsen. Han bedyrade att han hellre ville förlora hustrun än hästen; men hur det var, slunko rublarna in i hans gamla skinnpung, och affären var uppgjord.

Några minuter därefter red Elias i sporrstreck tillbaka mot Loilaks, spände sin häst för Heikkis lätta kyrksläde och styrde kosan med rask fart norrut i den stjärnklara, lugna och frostiga vårnatten.

10. Fribytarens jagt.

Elias Pehrson var icke en af dem som förhalade tiden, när något af vikt var att uträtta. Klockan elfva på aftonen hade han uppnått Ny-Carleby och stannade vid det oansenliga gästgifveriet i norra delen af staden. Landshöfdingen baron Essen hade nämligen under vintern låtit inrätta nya gästgifverier vid alla mer befarna vägar, och skjutsen hade, med anledning af tidernas dyrhet och bristen på hästar, blifvit förhöjd till sex styfver milen.

Hela staden sof i sin djupaste nattro. Den tiden gick man, enligt gammal god sed, till kojs klockan sju eller åtta om aftonen och var uppe vid hangället klockan tre på morgonen. Allt vakande vid ljus, där man ej kunde åtnöja sig med eldskenet från spiseln eller flamman af en pärta, hade dessutom denna vinter förbjudit sig själf, alldenstund talgljus voro dyra och mycket sällsynta. Än mindre fanns den tiden en enda lykta vid gatorna uti Finlands städer.

Elias bultade oförfäradt på den stängda porten och fördristade sig, när intet svar följde, att ropa:

— I kronans namn!

Ändtligen visade sig en yrvaken dräng och öppnade porten med den vresiga frågan »hvem fänin det var, som icke lät folk sofva i fred».

— Jag är landshöfdingens kurir — svarade Elias flinkt — och är skickad från Vasa med bud till den herrn, som for här igenom i kväll i den stora ryska släden med tre hästar för. Jag vill veta när han for härifrån och om han tog isvägen norrut.

Drängen, som ännu sof med förståndet, stirrade på den nykomne och frågade gäspande:

— Hukan herre?

— Han, som for här igenom i kväll klockan sex eller sju och hade en ung kvinna och tre ryttare med sig.

— Här har ingen herre varit, och jag gitar ej nappas med tokuga frågor, svarade drängen morskt och slog porten igen midtför kronans förmente kurir.

Elias öfverlade om han borde spränga upp porten och väcka gårdsfolket. Detta syntes honom mindre rådligt. Ett annat medel rann honom hellre i hågen.

— Akta dig, Matts, sade han, att jag ej låter inmönstra dig till soldat, när jag om två veckor kommer hit med landshöfdingen!

Ett af de största bekymren på vintern 1722 var nämligen uppsättandet af den nya roteringen i dåvarande folkbrist, och ehuru det icke mera gick an, som i salig kungens tid, att »inmönstra» den ena eller andra passande karlen efter behag, satt skräcken för denna despotiska rekrytering ännu kvar i folkets sinne.

— Nå — fortfor Elias utanför porten — vill du godvilligt säga mig hvilken väg de togo härifrån norrut?

— De voro inne hos rådman Fortells, och jag menar de foro isvägen åt Flatanabban, svarade drängen betydligt spakare. — Skall kurilarn ha häst?

— Nej. Men om de kvarlämnat här en ljusröd vallack med skon sprucken på högra bakfoten, så säg till hos Fortells, att det är Heikkis häst på Loilaks. Godnatt!

Nu bar det af för Elias i fullt traf till lastageplatsen vid Åminne och därifrån ned på isen, för att på en ginväg uppnå Jakobstad, som ligger nära en half mil på sidan om stora kustvägen. Marsnatten fortfor att vara månljus och klar, isföret var klingande, och stränderna tycktes flyga förbi den ilande släden. Elias, som på vintern engång förut farit denna väg, krökte i rask fart öfver älfmynningen och de framskjutande uddarna inåt fjärdarna i Pedersöre skärgård och stannade klockan ett på morgonen vid gästgifveriet i Jakobstad.

Här såg ytterst öde och härjadt ut. Staden låg ännu i ruiner efter branden den 4 Mars 1714, då äfven fem skepp brändes i hamnen. Jakobstad hade tre frihetsår, men man hade icke ens bortröjt grushögarna, som ännu bildade kullar och klyftor under vinterns snötäcke. Det driftiga, slöjdfärdiga Pedersörefolket var i grund förlamadt och till stor del utödt. Endast här och där hade ett litet nytimradt hus uppstått efter freden. Blott i söder om den förhärjade staden skådade Pedersöre gamla ärevördiga stenkyrka, hvars räddning traditionen tillskrifver ett underverk, i den månljusa vårnatten dyster och snöbetäckt ned på förödelsen. Stadskyrkan brändes den 30 November 1714.

Elias upprepade sin saga om kuriren och blef efter lång underhandling insläppt. Man hade ännu icke hunnit

glömma krigstidens ofog och lät icke gärna upp för en främling nattetid.

Första frågan var efter den ryska släden. Svaret blef att »kvinnfoltje valt slädavingland och gita stig ur åsta sess neder i stugon»; men därefter hade släden fortsatt färden klockan åtta på aftonen isvägen åt Gamla-Carleby. Elias bet ihop tänderna. Han var tvungen att rasta en timme för att fodra sin häst.

Därefter fortsatte han färden. Åter försvunno stränder och isar under hofvarna af hans flinka häst, vårmorgonen ljusnade omkring honom, och klockan sex var han i Gamla-Carleby.

Denna stad var i föga bättre skick än den föregående. Den hade blifvit nybyggd efter branden 1664, men spolierad under kriget; fartyg och sjöbodar brända. Gamla-Carlebys krönikeskrifvare Jacob Chydenius skildrar på följande sätt stadens utseende vid Nystadska freden: »Få hus, det ena här, det andra där, stodo taklösa och sönderrifna. Näppeligen fanns här någon inbyggare. Ty borgerskapet hade, så många som slippa kunde, bortflytt, och de, som nödgades kvare blifva, hade på våld- och pinsamt sätt blifvit slaktade.» — Staden dref likväl ännu någon handel. Huru liten denna var kan man sluta däraf, att ett holländskt fartyg, som ämnat sig till Vasa, men styrt miste och ankrat vid Gamla-Carleby, kunde afsätta blott en ringa del af sitt salt, sin tobak och sina kattuner; och när holländaren försökte det vanliga medlet att inrätta en byteshandel, kunde på hela den då ännu skogrika orten ej mer än trettio tunnor tjära uppbringas.

Här väntade Elias att finna sina flyktingar. Fåfänga hopp! När han med klappande hjärta frågade efter den ryska släden, svarades honom att »hä ha firi

landväjen norrett» för två timmar sedan. Den unga kvinnan hade gråtit, och en ung karl, som kuskade släden, hade förgäfves sökt trösta henne. För öfrigt hade de resande rastat här några timmar, ryttarne hade ätit som glupande ulfvar, och den tjockaste bland dem, en karl med förfärligt långa knäfvelborrar, för hvilkas anblick barnen sprungo på dörren, hade talat en rotvälska som ingen förstod.

Det var den första underrättelse som gaf Elias något ljus i hans många gissningar. Den tjocke karlen kunde icke vara någon annan än f. d. borgmästaren Burchard; men hvem var den unge tröstaren vid Maries sida? För första gången kände den ärlige fribytaren en skymt af svartsjuka blanda en ny skärpa i hans ångest för den älskade flickan. Hvad var att göra? Hästen var utkörd och kunde ej mera begagnas, utan att spilla den dyrbara tiden med en half eller hel rastedag. Men de hade blott två timmars försprång! Elias bortbytte sin goda häst mot en sämre, men uthvilad, och fortsatte färden norrut i de flyendes spår.

Han passerade höjdsträckan i Kelviå och kom in på Lohteås slätter. Denna nejd hade lidit jämförelsevis mindre. Elias såg här glest befolkade byar; han mötte bönder som åkte till staden. Men han hade nu föga lust att anställa jämförelser öfver krigets olika härjningar. Vid Lohteå kyrka var han tvungen att hvila sin häst. Lyckligtvis hade flyktingarne, som troligen icke mera fruktade att förföljas, rastat på samma ställe. Berättelsen om dem blef allt besynnerligare. Den unga kvinnan hade varit ganska glad, sade man, och språkat förtroligt med sin ledsagare. Elias var ett ögonblick färdig att vända tillbaka. Men därtill var han för envis.

Han fortsatte färden med kortaste möjliga uppehåll, passerade det förvildade Kalajoki och det ännu vildare Pyhäjoki, dessa nu för tiden tätt bebodda och mycket odlade kuststräckor. Ju högre han kom mot norden, desto förfärligare spår hade kriget efterlämnat. Från och med norra delen af Pyhäjoki var allt en ödemark; öfversnögade grushögar betecknade byarnas forna plats; åkerfälten voro bevuxna med tät skog; några få kojor, hvilka tillika tjenstgjorde som härbergen för resande, kvarstodo i närheten af kyrkorna, men däremellan kunde man färdas miltal utan att skönja en människoboning eller möta en lefvande varelse, förutom de öfverallt kringstrykande vargarna. Men Elias lät icke afskräcka sig. Han fortsatte jagten orubbligt, outtrötteligt, natt och dag, beständigt med tanken på att upphinna och återföra Marie, som nu var knappt en eller två mil framför honom. På detta sätt kom han till Salo och Brahestad.

Brahestad var till det yttre någorlunda skonadt, men i grund utarmadt. I en del af de öfvergifna husen hade bönder inflyttat från den kringliggande förhärjade nejden och lifnärde sig med fiske. När de förre flyktade invånarne begynte återkomma på hösten, uppstodo där hårdnackade strider, emedan de nye bebyggarne i det längsta ville försvara platsen, och borgmästaren Wickman, stamfader för en släkt som alltsedan förblifvit bosatt i staden, hade all möda att återinföra någon ordning i detta lilla förvildade samhälle.

Elias hade icke väl hunnit in genom ena porten af den kringbyggda gästgifvargården, innan en stor rysk släde, eskorterad af tre ryttare, körde i fyrsprång ut genom den andra.

Djärf och beslutsam, såsom hans vilda yrke lärt honom, hoppade den unge mannen ur släden, kastade sig på en vid porten fastbunden främmande häst och red ursinnigt efter de bortilande. Desse hade ännu icke hunnit till stadsporten, då Elias red in på dem med en sådan våldsamhet, att vänstra hästen för släden blef kullriden och hela tåget var tvunget att stanna.

— Har jag er ändtligen, fördömda kvinnotjufvar! ropade den unge mannen skummande af vrede och var i en blink till marken och invid släden, utan att bry sig om ryttarne, som, troende sig vara anfallne af en galen människa, drogo sina sablar, men tvekade att bruka dem.

— Der Teufel anamme dich, tausends perkelen koira! Wech mit dir! Padi! skrek bakom Elias borgmästaren Burchards välkända stämma.

Men Elias hörde honom icke; han hade frändragit slädgardinerna och stod där mållös af bestörtning. Ett fullkomligt obekant ungt fruntimmer blickade emot honom med af förskräckelsen blekta kinder.

— Hvad skall detta betyda? utropade i sin tur en likaså obekant militär, som sprang från kusksätet och grep Elias i kragen.

— Der Mann ist hullu ferryckt, ganz toll, durchaus! skrek åter borgmästaren, men hviskade i detsamma Elias i örat:

— Packe den väg, geschwind, kamrat, sitschas! Bei Gott, jach muss verrathen den kivekäs!

— Marie! Hvart hafva de fört Marie? mumlade fribytaren, känslolös för all annan tanke, än den förlorades räddning.

— So, so, die duschinka? Gut, kamrat. Die duschinka reise nach Stockholm öfver den is. Jach

dem begegnet, perjantaina, abends bei Munsal. Der alte Larsson dabei. Links um, kamrat; hast gal marsch eingeschlagen! Links um!

— Jag dåre! Jag dåre! utropade Elias. De foro åt söder, och jag sökte dem åt norr! — Och som en ursinnig störtade han tillbaka till gästgifvargården.

II. Diplomaten och hans samvete.

Presidenten grefve Torsten Bertelsköld satt en morgon vid början af April 1722 uti sitt eleganta arbetsrum i Stockholm och afhörde likgiltigt en mängd suppliker och andra ärenden, dem hans sekreterare resumerade i kort sammandrag från ankommande bref. Den fine grefven med sin ytterst vårdade toilett, sin efter alla modets regler friserade peruk, sin broderade svarta sammetsnattrock med de vida ärmarna och stora uppslagen, de korta åtsittande gula benkläderna, silkesstrumporna och de rikt utsydda tofflorna, satt vårdslöst tillbakalutad i en fåtölj och lät endast stundom några korta, orakelmässiga ord undfalla sig som svar på tjenarens frågande föredrag. Endast stundom spelade ett nästan omärkligt spefullt löje öfver hans intelligenta, men outgrundliga ansikte och röjde hela det måhända affekterade förakt, med hvilket han fann för godt att behandla dem som i en eller annan angelägenhet sökte hans protektion.

— Pastor Ringbom ber om ers excellens' gunstiga förord till det regala pastoratet i Småland, refererade sekreteraren, i det han, med en trogen kopia af sin herres förnäma köld, lade ifrån sig ett af brefven.

— Jag vill minnas han voterade vid sista riksdagen mot suveräniteten? frågade grefven vårdslöst.

— Ja — svarade sekreteraren, missförstående frågan — tyvärr var han en mindre pålitlig rojalist...

— Han skall få pastoratet, svarade Bertelsköld.

— Assessor Berling ber att komma i nådig åtanke vid det lediga hofrättsrådsämbetet, resumerade sekreteraren, något förbluffad.

— Var det icke han som uppsatte Vermlandsböndernes klagomål öfver bruksägarnes arbiträra åtgärder och indrog däri några insinuationer för den oinskränkta konungamakten? återtog grefven.

— Tyvärr var det han, genmälde åter sekreteraren, bemödande sig att vända kappan efter vinden.

— Han skall få ämbetet, svarade grefven lika lakoniskt.

— Landshöfdingen baron Essen begär nya frihetsår för de österbottniska städerna, som lidit af kriget, Vasa, Kristinestad, Ny-Carleby...

— Hvem har ej lidit af kriget? Det angår mig icke. Visa honom till grefve Horn.

— Ryttmästaren baron Sparrfelt supplicerar ödmjukast att ers excellens ville hafva honom i åtanke vid den utlofvade majorsplatsen.

— Sparrfelt?... Ah, jag påminner mig, en odugling, en lycksökare. Han kan vänta ännu några år.

— De finska flyktingarne i Sörmland påminna om understödet för deras hemresa, hvilket grefve Horn låtit lofva dem genom ers excellens...

— Grefve Horn? Det blir hans sak. Har han lofvat dem, kunna de vända sig till honom.

— Franske ambassadören hoppas att ers excellens behagar förorda hans sak, och hvad angår de 60,000

livres han haft äran tillsända ers excellens som bevis på sitt hofs högaktning . . .

Grefve Bertelsköld blick mörknade.

— Jag supponerar — återtog han — att de oförskämde finnarne klagat på mig hos grefve Horn. Ehrenbrand — står ni i sold hos grefven?

— Jag? upprepade sekreteraren bestört.

— *Eh bien,* jag vill icke tro det. Ni har ju mig att tacka för er vapensköld. Ni var rätt och slätt en herr Brandt, tilldess vår nådiga drottning på min proposition fann för godt att introducera er bland sina hundrasjuttioen nye adelsmän. Ni kan ännu stiga högt, min kära Ehrenbrand, genom en *fidèle conduite.*

— Ers excellens, min trohet, mitt nit . . .

— Godt. Men hvem stör oss i dag så tidigt på morgonen?

En kammartjenare anmälde grefvinnan Liewen. Besöket tycktes icke vara välkommet, men kunde ej afböjas. Grefven afskedade sekreteraren, och grefvinnan inträdde.

Grefvinnan Ebba Liewen, född Bertelsköld, var ännu samma ädla, behagfulla kvinna som vi lärt känna i de föregående berättelserna, och ehuru tider och sorger något blekt dessa älskvärda drag, röjde hela hennes väsende ännu samma uttryck af förstånd och godhet, som tillvann henne allas hjärtan, utom den kalle diplomatens, hennes egen broders. Hon hälsade något upprörd, satte sig vid grefvens sida och syntes tveka huru hon borde börja samtalet.

— Jag slår vad, att min ämabla Ebba åter har med sig en lista för bidrag åt de finska flyktingarne och fruktar af systerlig vänskap att alldeles tömma min klena kassa, yttrade grefven med konstlad munterhet.

— Nej — svarade grefvinnan med en lätt darrning, som icke undföll diplomatens skarpa öga — jag kommer för att tala med dig om Eva, om Göstas änka och hennes son.

— *Comment?* Vår *courageusa* svägerska har då åter i sinnet att företaga ett nytt fälttåg mot lappar och kosacker, och du har afslutat med henne en off- och defensiv allians.

— Nej, Torsten, ditt gäckeri skall icke skrämma mig. Jag kommer ej för att begära en allmosa, endast rättvisa. Det är icke nog med att du låtit förvisa din brors änka från Stockholm, där hon blott sökte en audiens hos konungen . . .

— Jag förvisa min tappra svägerska? *Ma chère,* hvad tänker du om mig? Du vet ju att vår nådiga drottning har sina nycker, som alla kvinnor. Hon hade nu engång fått i sitt hufvud att Eva intrigerade för holsteinska partiet och ville *à tout prix* hugga in på den legitima tronföljden . . .

— Afbryt mig icke. Du har förklarat Eva krig på lif och död, och du började med att låta förvisa henne från Stockholm. Det var ditt *bon plaisir,* jag säger intet därom. Men därefter, när hon drog sig tillbaka, lät du taga ifrån henne gods efter gods för dessa infama kronorester, uppkomna under Görtziska tidens godtyckliga pålagor, och nu låter du för samma rester hennes sista egendom i Östergötland gå under klubban. Din hämnd, Torsten, är oförsonlig, jag vet det; men den borde åtminstone icke vara *ignoble.*

— Fortfar, min grefvinna. Man måste excusera damerna, äfven när de säga sottiser.

— Görtz dog på schavotten, du var själf en af hans mest förbittrade domare, som icke engång unnade

honom hvad lagen unnar den simplaste missdådare. Alla hans verk, goda och onda, har du varit med om att kullstörta; men när det gäller att rädda din brors änka, din brors son, från följderna af hans utpressningar, då godkänner du Görtziska systemet, ty det har tjenat din hämnd.

— Min bästa Ebba, för hvem tager du mig?

— Vill du att jag skall säga dig det?

— Ja gör det, för all del. Att döma af inledningen, tycks det ej vara din afsikt att kanonisera mig.

— Nåväl, Torsten, jag skall säga dig hvem du är. Jag skall tala som vore jag ditt eget samvete.

— En predikan? Det blir amusant.

— Af vår far, som hela sitt lif igenom handlade af grundsats, mottog du arfvet af en princip, nämligen upprätthållandet af adelns inflytande såsom medlare mellan konungamakt och folkmakt.

— *Eh bien,* hvad kan du ha däremot?

— Huru har du följt denna grundsats? Jag vill säga dig det. Du slöt dig under salig kungens tid till grefve Horn, för att klifva upp på hans axlar, och du gäller ännu för hans devouerade anhängare. Men du är färdig att störta honom hvilket ögonblick som helst, när ditt intresse fordrar det.

— Verkligen? Så skarpsynt har jag ej trott dig vara.

— Gyckla, om du behagar; jag fortsätter. Du lismade med alla partier, ansågs oumbärlig för alla och bedrog dem alla. Prinsessan och hertigen, aristokraterne och demokraterne, alla trodde dig arbeta i deras intresse. Det fanns blott en man och en kvinna som genomskådade dig. Mannen var kungen, kvinnan var Eva Rhenfelt, sedermera grefvinna Bertelsköld. Därför svor du dem båda ett oförsonligt hat, och däri, jag medger det, har du

hållit ditt ord som en man — nej, jag bedrar mig: en *man* är sin konung trogen och förföljer icke värnlösa kvinnor. Du har hållit ditt ord som en Machiavell.

— Nu börjar predikan. Continuera; men var blott ej alltför vältalig. Jag hoppas du slutar före middagen.

— Du fann det nyttigt för dig att förhjälpa prinsessan till tronen; därigenom vann du ett fotfäste i hennes ynnest. Men på samma gång fann du det nyttigt för dig att bidraga till suveränitetens afskaffande. Därigenom fick du anseende som en frihetsvän. Grefve Horn, din beskyddare och Sveriges störste nu lefvande statsman, bröt ohjälpligt med hofvet; men du, hans lärjunge och skyddsling, behöll din hofgunst; och när man begynte finna ditt spel alltför dubbelt, lyckades du förflytta kronan på konung Fredriks hufvud. Du var åter räddad, du vann din afsikt och blef allrådande bakom de synlige chefernes rygg.

— Men nu börjar du smickra. Det passar illa din roll af botpredikant.

— Tålamod. Du fortfar att bära två ansikten, men intet hjärta. Du är på engång rojalist och patriot, som man nu begynt kalla edra partier. Du har beundransvärdt dragit dig ur allt embarras för din trolöshet åt båda sidorna. Du har stigit och fortfar att stiga. Inom fyra år har du från en underordnad legationssekreterare uppsvingat dig till president i ett af rikets viktigaste kollegier, och innan kort, det vill säga när du störtat grefve Horn, skall du sitta bland rikets råd. Det är mycket, Torsten, för en man som icke har sitt snille, utan endast slumpen, att tacka för sin makt och sin upphöjelse.

— Nu komma vi alltså till sens moralen.

— Ja, slumpen, ty det är din innersta tro. Torsten, Torsten, hvad båtar oss det klyftigaste hufvud, om

vi icke äga därjämte ett hjärta för tro och heder i lifvet? Du, som icke tror på hvarken Gud eller samvete, du sätter all din förtröstan på en usel vantro, en dårskap, en amulett! Du föraktar dig själf så djupt, att du tillskrifver hela din makt och lycka denna heniska trollmakt, som förföljer vår släkt och bereder dess ofärd! Din enda, din innersta tro är tron på makten af *konungens ring!*

12. Samvetet tystnar.

Det gäckande löjet försvann från grefve Bertelskölds läppar.

— Förlåt mig, sade han, min tid är upptagen. Låt oss återkomma till ämnet, om du behagar. Huru stor är kronans fordran i egendomen Falkby?

Grefvinnan fortfor, utan att svara på frågan:

— Om du lifvades af denna stora känsla för rättvisa och ädelmod, som ledde vår far under hela hans lif, skulle jag vädja endast till den, och du skulle höra mig. Nu måste du veta, att också jag genomskådar dig — och mig kan du icke hata, det är omöjligt. Du tror dig oåtkomlig i din intriganta, hjärtlösa politik, och det finnes likväl en svag punkt, där du med lätthet kan såras. Sedan du erhöll ringen tillbaka, säger du hvar dag till dig själf: denna ring skall göra mig oemotståndlig; denna ring skall lyfta mig öfver mina fienders ränker och öfver själfva de mänskliga tingens obeständighet. Jag skall stiga, beständigt stiga, obekymrad om hvem jag därvid trampar under mina fötter, och ingen skall störta mig. — Ja, se icke därför så mörkt på mig; detta är din innersta tanke, och härtills är den besannad af verkligheten. Men huru — om du förlorade ringen ännu engång?

Grefve Torsten smålog tvunget.

— Jag skall sörja för att min generösa Ebba icke en annan gång bortsäljer den för en strut konfekt, sade han.

— Jag vill påminna mig att ringen varit förlorad flera gånger förut, och hvarje gång genom en mened. Du själf har tappat den engång, när du på gyckel besvor din kärlek för gamla fröken Posse. Är du så säker på att du aldrig svär mened?

— Ebba — du missbrukar mitt tålamod!

— Hela din politik är en trolöshet! Hela ditt lif är en mened! Akta dig, Torsten, för dessa ödets dunkla makter, hvilka du på engång trötsar och fruktar! Då ingenting annat beveker dig, så tänk på ditt fall! Handla nobelt, Torsten, om icke af grundsats, så dock af fruktan! Du, som icke tror på Gud, men tror på en kopparring — darra för din afgud, att han icke hånar och bedrager dig!

Grefven gick häftigt fram och åter öfver rummet. Hans köld hade öfvergifvit honom. Mästaren i den tidens trolösa statskonst, han som log åt alla mänskliga känslor, hade för ett ögonblick förlorat jämvikten. Grefvinnan sökte snabbt, men kanske för obetänkt, att begagna detta ovanliga intryck på ett hjärta af is.

— Välan, sade hon, det beror endast på dig att återkalla kronans fordran på Falkby och förklara den ogiltig, såsom den är, emedan den utskrifning, på hvilken den stöder sig, var fullkomligt olaglig. I hafven kallat baron Görtz »järnskrapan»; I kunnen icke sanktionera hans åtgärder, sedan I låtit hans hufvud falla.

Innan hon ännu talat ut, hade ögonblicket på falkvingar flugit förbi, och det kalla löjet hade återtagit sin vanliga plats på statsmannens läppar.

— Medgif, *ma chère,* sade han småleende, att vi likväl äro ett par stora barn. Vi tvista om ett fantom

och glömma att verkligheten har sina pretensioner. Jag vill tänka på din *propos*. Man skall arrangera allt *à tout possible*.

Grefvinnan Liewen såg väl att hon förfelat målet. Men hon kände sin ätts hela mod och stolthet upplåga vid tanken på den oförrätt, som hotade hennes barndomsvän och hennes älskade broder Göstas son.

— Jag proponerar ett arrangemang, som kanske skall konvenera dig bättre, sade hon.

— Godt. Låt oss lämna moralerna och återkomma till realiteten.

— Europa står rustadt i tvenne läger. Man säger att en mängd franska livres dessa dagar blifvit utdelade — som subsidier — för att vinna Sveriges medverkan. Skulle händelsevis något af detta utländska guld ha fallit för dina fötter, så låter du det, som en man af ära, ligga på gatan. Har jag förstått dig?

— Subsidier? Det är möjligt. Jag vet intet därom.

— En Bertelsköld säljer icke sitt fädernesland. Men — bedrar jag mig icke, så ha subsidier inträffat också från Ryssland? Sverige är lyckligt, det utbjudes på auktion, det tillfaller den mestbjudande. Därom vet min bror ej heller minsta *soupçon?*

— Pöbeln radoterar. *Enfin;* vill du köpa tillbaka Falkby för dessa föregifna utländska penningar?

— Icke Falkby, icke min egen lycka, om jag än nödgades tigga mitt bröd på gatan. Förr skulle jag förgås af hunger. Men antingen låter du inhibera auktionen på Falkby, eller blottar jag för drottningen hela din dubbelhet. Hon skall tro mig, ty hon vet — och Gud vet — hvad denna bekännelse kostar mig. Nu har jag sagt dig allt, nu kan du anse äfven mig för din fiende, om du icke hellre föredrager att anse mig som din trognaste vän. Välj!

Och grefvinnan Liewen aflägsnade sig med högburet hufvud, men med högröda kinder, upprörd och darrande. Det hade endast behöfts ett ord, och hon hade gråtande kastat sig i sin brors armar. Men detta ord uteblef, och syskonen voro skilda för alltid.

Grefve Torsten stod en stund förvånad öfver detta ovanliga utbrott af en så mild och vek varelse. Han eftersinnade priset för sin systers kärlek. Det kostade honom endast en vink, och Falkby var räddadt, hans syster blidkad. Men skulle väl han, den statskloke, ogenomskådlige mannen, erkänna sig besegrad och rodna för en kvinna? Nej — det kalla löjet återvände ännu engång på hans läppar. Han ringde. Sekreteraren kom.

— Ehrenbrand — sade grefven med ett nådigt smålöje — jag har tänkt på er befordran. I morgon afgår en beskickning till Petersburg. Min vän, gör er resfärdig, ni skall börja er diplomatiska bana. Var viss om min protektion.

Den unge mannen stannade bestört och oviss huru han borde uttyda denna oväntade utmärkelse.

— Ers excellens... stammade han.

— Jag förstår. Ni behöfver respenningar. Se här. Låt se att ni gör mig heder. Adjö.

Och van vid mekanisk lydnad, befann sig den unge diplomatiske nybörjaren snart utom dörren, utan att veta huru. Men grefvens blick mörknade, när han befann sig allena.

— Jag måste rensa min omgifning, sade han till sig själf. — I min tjenst bör man ej veta för mycket. Hur har Ebba fått aning om...? Kan hon verkligen blifva mig farlig? *Enfantillage!* En kvinna har sina sentimentala nycker. Men hon har rätt. Jag kunde blifva *suspect* vid hofvet. Jag behöfver en *succès* hos kungen.

Huru? Förespegla honom den suveräna makten, som han så lifligt efterfikar? Eller —? hos *ces messieurs* äro de små medlen ofta bättre än de stora. Hvar finna en tråd för att draga dockan i ledband? Om jag skulle . . .?

Grefven ringde ånyo. Kammartjenaren kom.

— Jacques, låt kalla hit ryttmästaren baron Sparrfelt.

— Han väntar sedan en timme i förmaket på företräde hos ers excellens.

— Godt. Låt honom komma in.

Sparrfelt kom — en ståtelig ung militär, men som påtagligen icke varit med när krutet fanns upp.

— Min bästa ryttmästare — sade grefven förbindligt — det gör mig ondt att man negligerat en så förtjent mans befordran. Hade det berott af mig, skulle ni längesedan erhållit majorsplatsen. Ingen är därtill mera berättigad än ni. Men grefve Horn — ni förstår. Apropos, er bror, har man sagt mig, efterspanar allt ännu förgäfves den flydda dufvan från grefve Horns familj. Neka icke, min bästa baron, att ni hade en viss *partage* i den vilda finska fågelns försvinnande.

— Ers excellens behagar skämta . . .

— Nej, på min ära. Det är ni som enleverat henne, och nu låter ni er bror söka henne i Finlands ödemarker. Medgif att denna malice är er uppfinning. Ni är en verklig Don Juan, min bästa baron. Ni gör eröfring på eröfring, och den lilla Marie är förtjusande.

Smickrad af så mycken nedlåtenhet, fortfor ryttmästaren att neka, men på ett sätt som kunde tydas huru som helst.

I detta ögonblick inträdde oanmäld en reslig äldre man i borgerlig dräkt och af strängt, nästan kärft utseende. Denne man var ingen annan än Lars Larsson, köpmannen från Vasa.

Grefvens panna, som rynkades vid detta burdusa uppträdande, jämnades genast, när han igenkände Larsson, till det allraklaraste solsken. Det var honom lika kärt som oförmodadt, sade han, att på denna årstid återse en så estimerad connaissance från Finland.

Köpmannen bugade jämt så mycket som skyldigheten fordrade och förklarade att landets betryck och brådskande affärer ej tålde något uppskof. Han hade kommit öfver isen till Umeå och därifrån hit som deputerad från Vasa stads borgerskap, för att i underdånighet supplicera om förlängda frihetsår och eftergifter i tullen, hvartill han nu ödmjukast vågade anhålla om hans excellens' höggunstiga protektion. Skälen voro de och de — och nu började Larsson, obekymrad om ryttmästarens närvaro, att vidlyftigt utlägga motiverna för sin beskickning, hvaribland nödvändigheten att med första öppet vatten förse Finland med salt, järn, spannmål, humle, tågvirke, och — nattvardsvin, ty den totala bristen därpå hade tvungit mången kyrka att i den stora nöden begagna brännvin till detta behof.

Grefve Torsten lyssnade, tycktes det, med mycket intresse och deltagande till detta andragande, men afbröt slutligen talaren med den förklaringen att han vore fullkomligt öfvertygad om billigheten af Vasa borgerskaps begäran och skulle för sin del, allt hvad han förmådde, söka utverka bifall därtill. För öfrigt hade man nu en mild och nådig konung, som på allt sätt ville befrämja undersåtarnes bästa, och så vidare, och så vidare.

Den stränge demokraten från Vasa svarade härtill något mindre ödmjukt än supplikanters lofliga vana är, att han icke begärde någon nåd, endast rättvisa, och när man nu hade lagbunden frihet, hoppades han att

en sådan icke skulle förvägras. Det hade också varit grefve Horns mening, tillade han.

— Utan tvifvel, svarade grefven ytterst förbindligt. — Om han, min bästa Larsson, insinuerat sin supplik hos grefve Horn och hans excellens jugerat den som *possible,* kan jag på förhand gratulera till framgång.

— Jag har icke insinuerat något hos grefven, genmälde Larsson buttert. Jag förde endast min brorsdotter tillbaka till grefvens hus och språkade under hand med grefven om våra affärer.

— Er brorsdotter, lilla Marie?

— Ja, herr grefve — och Larssons solbrynta kinder färgades dunkelröda.

— Fägnar mig. Adjö, min kära Larsson, var viss om min protektion. Och ni, major Sparrfelt, ni hör — ert rykte som eröfrare står på spel. Det ges endast ett medel att rehabilitera er egenskap af oemotståndelig.

— Kan jag på något sätt tjena ers excellens?

— Mig? Hvad tänker ni på? Men er själf, ert rykte som oöfvervinnelig. Enlevera er sköna!

13. »Lappland är återfunnet.»

Vid Järna i Sörmland var i April 1722 ett kungligt jagtparti. Konung Fredrik älskade dessa nöjen med nästan lika passion som hans tvenne företrädare och var däruti nästan likaså skicklig och väl förfaren. Skillnaden var endast den, att jagterna numera sällan voro lifsfarliga eller halsbrytande, utan allt aflopp med någon strapage till häst och fot, hvaraf följde god aptit; och konung Fredrik var icke den som föraktade ett godt bord. Ännu var han, ehuru fet och ovig, en ganska skicklig ryttare. Det fanns knappast i Sveriges rike en bättre skytt än konungen, och han roade sig icke sällan att skjuta öronen af en hare i fullt språng, i det han lämnade åt sina hundar och jägare det simplare görat att döda villebrådet. Däremellan höll konungen, likasom de store Carlarne, till godo med färskt smör och gul grädde i prästgårdarna, likväl så att hans franska kock benäget hjälpte prästmor vid anrättningarna; ja, det hände till och med att konungen icke försmådde en filbunke, serverad i bondgårdarna af någon vacker tös, men där skulle vara kanel och socker på, hvilka ej fingo saknas uti den lilla silfverbeslagna reskantinen, som hofmästaren alltid medförde för att krydda landsbygdens

grofva smak efter hans nådes finare kännedom af den gastronomiska vetenskapen.

Våren var långt liden och snön redan till stor del borta. Man hade i dessa mera befolkade trakter icke lyckats ringa mer än en enda björn, och sedan denne var fälld efter alla konstens regler af konungens egen kula, gick det löst på räfvar och annat villebråd, hvarpå trakten hade ett ymnigt förråd. Nu var jagten slutad för dagen, och konungen hade låtit arrangera en fin supé på prästgården. Här saknades hvarken spanska viner eller kraftigt öl, och eftersom konung Fredrik var en folkelig konung, hvilken hade sina skäl att stå väl med Sveriges allmoge, voro äfven några af nejdens anseddaste bönder inbjudne att deltaga i gästabudet.

Konungen var gemenligen mycket mild och nådig, när han slapp lös från de besvärliga regeringsomsorgerna. Han behagade i nåder infinna sig på ett bröllop, hvilket samma kväll, ej utan små biafsikter på äran af ett kungligt besök och hoppet om kunglig frikostighet, var tillställdt i gårdens stora folkstuga. Detta hopp slog ej heller felt. Hans majestät behagade i egen hög person nypa bruden i kindbenet och lägga fyra dukater på brudtallriken, hvarefter han med kännareblick mönstrade de för en sådan kunglig nåd högst förlägna unga töserna uti brudskaran. Mönstringen tycktes likväl icke utfalla synnerligen till nöjes, emedan konungen snart därpå vände sig till ett par gråhårige dannemän och begynte fråga om landets tillstånd, hvilket högeligen förundrade dem som visste huru ogärna hans majestät vid så muntra tillfällen brukade besvära sig med riksangelägenheterna.

Bönderne voro icke heller sena att i frimodiga, dock vördsamma ordalag afmåla folkets stora betryck och rikets vanmakt efter det långvariga kriget och hade i

samma andedrag en mängd underdåniga böneskrifter tillhands, hvilka prästen uppsatt åt dem, för att icke låta det höga besöket aflöpa utan nytta för orten. Konungen mottog böneskrifterna med den nådigaste uppmärksamhet och lofvade, i det han lämnade bröllopet, göra hvad på honom ankom, men underlät icke att tillägga med en lätt axelryckning att »han kunde så litet för rikets välfärd göra, de skulle sig till rådet vända; finge *han* i framtiden mera *möjlighet*, skulle visserligen allt till de redelige dannemännens hugnad och belåtenhet utfalla.»

Bönderne, som icke rätt visste huru de skulle uttyda denna kungliga gåta, hvilken gjordes än otydligare genom en stark tysk brytning i uttalet, voro emellertid förtjuste öfver den höge gästens utomordentliga nedlåtenhet, och några bland dem företogo sig vid ölstånkan att högeligen prisa den nuvarande styrelsen framför den nästföregående.

— Det är länge sedan en svensk bonde sett hvitögat på sin herre och konung, utropade en af gästerne.

— Och får han ställa som han vill, så få vi det godt, sade en annan. Men de höga herrarne ha satt grimma på honom och göra hvad de behaga med konung och bönder.

— Det kunde väl ock behöfvas en grimma efter allt hvad vi skådat i salig kung Carls tid, genmälde en annan.

— Hvem understår sig att smäda kung Carl och hans blå gossar! utropade häftigt en gammal ärrig karolin, som satt med sitt träben i en vrå af stugan. Det behöfdes icke mer än kung Carls namn, och kung Fredriks aktier föllo i ögonblicket.

— Gamle Hans har rätt, det var dock en kung som dugde till något, och att det gick tokugt, det var Görtzens och herrarnes fel, ropade flera röster.

— Lag och frihet äro nu våra herrar, invände betänksamt en riksdagsman från 1719.

— Laga mig hit och fria mig dit — svarade karolinen, stampande med sitt träben så att det genljöd i stugan — vill ni höra en ny visa, gossar, tryckt i år? Den lyder så här:

När allt har nått sin höjd, man snart det falla sett;
så har vårt Svänska uhr nu gått från tolf till ett.

Ett högt bifallsrop belönade denna allmänt kända anspelning på regenternes siffror, och konung Fredriks aktier föllo ytterligare hos detta förunderliga folk, som hellre ville låta tyrannisera sig af en hjälte, än lefva frie under en dockkonung. Förgäfves invände den förste talaren, att äfven kung Fredrik var känd som en tapper krigare och att han på sin kropp bar flera ärr efter kulor och pikar, än själfva kung Carl. Skuggan af detta sista namn öfverhöljde redan nu, medan alla sår af den blodiga karolinska tiden ännu blödde friska, till den grad alla andra namn, att efterträdaren helt och hållet glömdes för de sagolika bedrifter och äfventyr, hvarmed mannen med träbenet nu begynte undfägna sina kamrater vid ölkruset.

Under tiden intog kung Fredrik sin plats vid det läckra bordet i prästens sal och lät sig väl smaka, under skämt, löje och slippriga jagthistorier, då en jägare inkom och lämnade konungens gunstling Broman en biljett. En stund därefter borttog Broman, hvilken då som privatsekreterare började sin bana till det framtida presidentskapet, konungens tallrik och lät biljetten omärkligt falla på servietten. Konungen fortfor att skämta och prata, men stoppade biljetten hos sig.

— Was giebts? frågade han därefter sin sekreterare, liksom i förbigående.

— Lappland är återfunnet, svarade Broman med låg röst.

Konungen stod genast upp.

— Mina herrar — sade han förbindligt — jag beklagar att jag ej längre kan af ert amusanta samkväm mig förlusta. Viktiga statsangelägenheter kalla mig genast till Stockholm; men jag ber er, fortfaren, låten er ej af detta Unfall störa! Adjö, meine Herrn! Auf Wiedersehen!

Konungen for. Den lätta ensitsiga racken, körd af hans lifkusk, var förspänd med den bäste trafvaren, och strax efter följde Broman och kammartjenaren, åkande i kursläde. Bredvid galopperade den vanliga eskorten af en adjutant och fyra lifdragoner.

Konung Fredrik var lika liten hästgråtare som någon af Carlarne och körde med »kungsskjuts» likasom de. Hästar voro dessutom på förhand uppbådade, och Södertelje passerades, utan att stanna, i god tid på aftonen. Därefter saktades märkbart den hastiga färden. Broman, beledsagad af två dragoner, fick befallning att åka förut, »för att se om isarna voro säkra», och den kungliga släden med resten af eskorten följde i lätt traf ett godt stycke efter.

— Hvad är detta för ett ställe? frågade konungen, pekande på ett stort förfallet hus till höger om vägen.

— Det är Gärdinge och tillhör Sparrfeltarne, svarade adjutanten, som red vid sidan af släden.

— Det ser obebodt ut.

— Det har ej varit bebodt på många år af andra än förvaltaren och hans folk.

— Kan Stromberg se om där är ljus uti öfra våningen?

— Icke det minsta, sire. Där är mörkt.

— Ungt folk gjorde bättre att sin jord odla, än att sig på ambassaderna vräka . . . Aber was giebts da am Ufer? Broman lamentirt ja wie ein Verrückter. Kör på, zum Teufel!

Verkligen hördes larmet af ett högljudt gräl, i hvilket man urskilde Bromans stämma, på något afstånd uti den frostiga nattluften. När konungen och hans adjutant hunno till stället, funno de Bromans släde fastkörd vid en annan mötande släde, där vintervägen gick utför en ängsbacke ned till Mälarens isar. Grälet hade redan öfvergått till handgemäng, och Broman med sina tvenne dragoner höll på att komma till korta mot en lång officer med två eller tre soldater, hvilka alla dragit värjorna och utan krus höggo in på sina motståndare. Freden var ännu så nymodig; man ville icke riktigt komma sig ur den gamla vanan.

— Kör packet ur vägen att rum oss skaffa! befallde konungen, och adjutanten lät icke säga sig detta två gånger. I en blink var han där med sina dragoner, och striden fick nu en annan vändning. Motpartiet gaf bataljen förlorad och lopp till skogs; endast den främmande officern fäktade ännu som en ursinnig vid den till hälften kullstjälpta släden.

— Gif er, baron Sparrfelt! utropade Stromberg, som nu igenkände sin motståndare. — I konungens namn arresterar jag er för vägafridsbrott.

— Och för kvinnofridsbrott! inföll Broman med en indignation, som tog sig mäkta ridderlig ut. — Här uti släden finnes ett fruntimmer, som förklarar sig vara med våld bortförd från Stockholm.

Värjan föll ur den förbluffade ryttmästarens hand. Konungen steg ur sin rack.

— Vi hade icke väntat — sade han, med den högdragna stränghet han vid dylika tillfällen så väl kunde antaga — vi hade icke väntat oss att möta våra officerare i en situation, som bättre skulle röfvare konvenera på öppen landsväg. Är det så, mina herrar, som I lag och anständighet iakttagen? Baron Sparrfelt begifver sig på ögonblicket till Gärdinge och stannar där, tills vi hans förhållande hinne närmare undersöka. Hvad fruntimret angår, befalle vi eder, Broman, att henne *saine et sauve* till hennes förvanter i Stockholm återföra. Hvarje oskyldig har rätt att vårt kungliga beskydd anropa. Ni ansvarar oss med ert hufvud för denna dam.

Konungens befallning åtlyddes, och om få minuter var Sparrfelt på väg till Gärdinge, medan det kungliga tåget fortsatte vägen till Stockholm, förökadt med ett tigande, darrande och i nattens skymning oigenkänneligt fruntimmer.

14. Fortsättning af fribytarens jagt.

Vi lämnade senast vår unge manhaftige landsvägsriddare Elias Pehrson i en ganska äfventyrlig belägenhet uti Brahestad, och det är billigt att vi se åt hvad det vidare blifvit af honom. Ursinnig öfver förlusten af sin älskade Marie, utan penningar, utan bekantskaper, utan att våga vända sig till någon af myndigheterna, emedan ett pris ännu fortfarande var satt på hans hufvud, såg han sig förvillad högt upp i norden, medan ett dunkelt öde ryckte Marie tillbaka till Stockholm, som hon så oförklarligt fruktade. Ett ögonblick ansåg Elias allt förloradt. Det förekom honom som hade jorden sjunkit under hans fötter.

Då ruskade honom en omild hand i kragen, och en bonde, som sprungit efter honom från gästgifvargården, fordrade tillbaka sin häst. En tanke for genom fribytarens hufvud och växte, hastigare än det brukas här i landet, till ett moget beslut.

— Skjutsa mig nu genast norrut, tilldess vi upphinna officern, som reste nyss härifrån, och tag min häst i skjutslega!

Bonden gjorde stora ögon. »Antingen är karlen tokig, eller har han stulit hästen», tänkte han vid

sig själf. Men Elias drog honom med sig tillbaka till gästgifvargården, och huru saken bedrefs, voro båda en stund därefter på väg till Uleåborg. Till all lycka hade de resandes stora ryska släde gått sönder i Siikajoki, och denna gång upphann Elias dem utan synnerlig svårighet.

Hurtigt trädde han in i stugan på Gertula gästgifveri och fann där samma personer, som han några timmar förut så obetänkt hade öfverfallit vid Brahestads tull. F. d. borgmästaren Burchard reste sig upp från ett fat rofvor, hvars innehåll just höll på att försvinna i hans korpulenta matsäck, och gjorde min af att spärra vägen för den inträdande.

— Den tusan perkele kivekäs will durchaus hängen! utropade han.

Elias sköt honom åt sidan och gick rakt fram till officern, en medelålders man med ädla, redbara drag.

— Förlåt mig — sade han — att jag än en gång stör eders välborenhet; men det sker, vid Gud, icke i elak mening.

— Hvem är ni? Hvad vill ni? frågade officern med rynkad panna.

— Jag är en af salig kungens och Löfvings ringaste tjenare, till yrket en kivekäs, som de kalla oss, konungens frie män här i landet, genmälde Elias. Ett pris af hundra daler är satt på mitt hufvud för det jag bränt en rysk galer i Pargas skärgård, och ers välborenhet kan lätt blifva af med mig genom att angifva mig för länsman på orten. Men jag talar till en karolin; jag kan ej hafva något att frukta.

— Nej i sanning; är det så som du säger, min gosse, behöfver du icke ångra att ha vändt dig till mig. Jag är major Düker vid Upplänningarne och vänder

tillbaka från Ryssland efter snart tretton års fångenskap. Min hustru följer mig norra vägen till Stockholm.

— Till Stockholm! upprepade Elias. Herr major — tag mig med! Jag vill tjena er som skoborstare, jag vill köra ihjäl alla hästar för er — jag vill slåss för er — men det behöfs icke numera — kort sagdt, herr major, jag vill dö för er, men tag mig med!

— Unge man — sade Düker leende — om du kör som du rider, tror jag verkligen du är i stånd att hålla ord. Hvarför har du så brådt till Stockholm?

Elias redogjorde i korthet för Maries bortröfvande.

— Det är en betänklig historia, sade majoren; vi ha nu fred, min gosse, och med all din hurtighet fruktar jag du kommer till korta mot flickans förmyndare. Men lika godt; att vara biltog för det man tillfogat fienden afbräck, det är icke något fel i mina ögon. En af mina gamla soldater, som följt mig ur fångenskapen, stannar i Uleåborg, och Burchard spekulerar där på en länsmansbefattning. Du kan intaga deras plats. Men rid icke ihjäl mina hästar, det förbehåller jag mig.

— Lefve kung Carl! utropade Elias och svängde hatten.

— Wollte sagen den grossmächtigen Friederich, rättade Burchard. Nur immer den rechten Potentaten, durchaus!

Tåget satte sig åter i rörelse. Man reste nu genom förfärligt ödelagda nejder. Hela Limingo slätt var en öken, där icke sten på sten var öfrig af människors boningar. Först i närheten af Uleåborg såg man åter här och där en koja vid vägen. Staden själf var illa medfaren. Dess historieskrifvare Johannes Snellman (1736) berättar om fiendens intåg i den oförsvarade staden Andersdagen år 1714 och huru allt blef under

kriget spolieradt, hundrafyrtiotre bland invånarne bortförde i fångenskap samt många andra under flykten omkommo på hafvet. På vintern hade nu några bland flyktingarne återkommit öfver Torneå; men staden var ännu till hälften obebodd och bestod af förfallna kojor, knappt uppresta efter branden 1705, innan pesten 1710 och fiendens infall satte äfven Uleåborgs välstånd långt tillbaka.

De resande stannade icke längre i Uleåborg, än som behöfdes för en nödvändig hvila. Färden fortsattes under mödor och faror, om hvilka man nu knappt kan göra sig en föreställning, allt längre åt norden. Ända till det lilla förfallna Torneå räckte spåren af krigets sköflingar. Därefter fanns åtminstone tak öfver hufvudet, men äfven på svenska sidan, ehuru i mindre grad, var folket utödt, armodet stort och landet förvildadt. Mången gång hade de resande endast fribytarens rådighet och vana att reda sig i det kinkigaste läge att tacka för det de helbregda kommo igenom alla dessa besvärligheter.

Ändtligen, efter åtta veckors färd i menföret, såg man Stockholms tornspiror glimma i vårsolen. Denna anblick pressade tårar ur den redlige Dükers ögon. Man befann sig nu i början af Maj. Elias tog ett hjärtligt afsked af sina följeslagare och begaf sig på egen hand ut i den dåvarande trånga labyrinten af Stockholms hufvudstad, där Tessins verk, det nära fulländade, men ännu obebodda nya slottet då redan, stolt som en lejonkula, blickade ut öfver Mälarens förmälning med Östersjöns vågor.

Van att, såsom sin mästare Löfving, antaga alla skepnader, begaf sig den förslagne fribytaren genast till grefve Horns hus och utgaf sig där för en finsk

herres kammartjenare, som med goda ord och dusörer ville insinuera en befordran hos grefve Horn. Snart hade han i denna egenskap lockat ur tjenstefolket allt hvad de visste om grefven, grefvinnan och hennes fosterdotter. Tyvärr var det inga glada nyheter. Larsson hade återfört Marie till grefvens hus; hon hade gråtit mycket och mest stängt sig inne, men en afton hade hon gått att besöka sin syster, som var inrest till Stockholm, och på återvägen därifrån hade hon plötsligt försvunnit. Förgäfves hade Larsson, förgäfves grefven själf satt halfva staden i rörelse för att återfinna den förlorade; det var nu tre veckor sedan, och man hade icke funnit det ringaste spår. Grefvinnan var otröstlig, den kärfve Larsson sökte förgäfves dölja sin ånger och oro öfver att hafva fört flickan till Stockholm. Kort sagdt, det var något under allt detta, mente de kloke bland tjenarne. Flickan hade en hjärtesorg, det kunde man nog se på henne, och till slut skulle man få höra att hon hoppat i sjön.

— Hvad skulle det tjena till? sade den gamle portvaktaren, som ansåg sig klokare än alla de andra. — Hade hon hoppat i sjön, så hade hon flutit, det är klart; så mycket har hon lärt sig i Finland. Hon rymde ju hem för att stjäla konsten af någon gammal häxa i Lappland, men se det skämdes hennes farbror för och förde henne hit för att bli kristen igen, det lär vara si och så med den saken i Finland. Baron Sparrfelts bästa karl, Knut med ärret, svor och förbannade sig på att grefvinnans Marie hade förhäxat hans herre och skulle nog en dag fara af med honom till Blåkulla.

— Vet man så noga att hon icke gjort det? frågade Elias helt lugn, medan han inom sig var färdig att hugga den gamle sladdrarn i stycken.

— Icke är det så visst, sade en näbbig kammarjungfru, som aldrig kunnat förlåta Marie hennes företräde i grefvinnans ynnest. — Samma dag hon försvann såg jag Sparrfelt rida två gånger här förbi, och från den dagen har ingen sett till honom.

— Prata hon, min söta! sade grefvens förnäme kammartjenare, som alltid visste mer än alla de andra. — Baron Sparrfelt har ränt värjan igenom en dragon och sitter nu i arrest på sin egendom Gärdinge tre mil från Stockholm.

Elias hade hört nog. En half timme därefter var han på vägen till Gärdinge, och denna gång i egenskap af en förvaltare, som reste för att uppköpa hästar till Finland. Det dröjde ej heller länge, innan han hade reda på Gärdinges inre historia. Sparrfelt var där, halfdöd af ledsnad och grämelse, men tvungen att stanna i husarrest, »för att han och hans folk kört öfver kungen på isen och ihjälslagit fyra dragoner, vid hvilket tillfälle hans majestät själf med knapp nöd kom undan med lifvet, för hvilket allt nådig baron högst sannolikt hade att vänta stegel och hjul.» Skulden till allt detta hade varit en finsk trollpacka, som nådig baron velat föra med sig till Gärdinge för att bota gårdens hästar för spatten; men när löjtnant Stromberg fick se häxan, lät han hugga ett hål på isen och stoppade henne dit med gevärskolfven, ty det förstås att hon flöt.

Med detta besked återvände Elias till Stockholm och gaf sig ingen ro, innan han fått reda på löjtnant Stromberg. Här gaf han sig ut för ett ombud från Larsson, hvilken ville framlämna en böneskrift till konungen, och lät härvid ett ord undfalla sig om Sparrfelt och häxan. »Larsson hade ämnat köpa hästar på

Gärdinge, men fått höra att Sparrfelt brukade kurera sina hästar med trolldom.»

Stromberg gapskrattade.

— Det vore ej Sparrfelt olikt, men i det fallet blef han dragen vid näsan af Broman, som for af med hans häxa. Kanhända Bromans hästar också ha spatten.

Med dessa ord vände löjtnanten sin supplikant ryggen, och Elias begaf sig, sammanbitande tänderna af raseri, för att uppsöka Broman.

15. Jupiter och Juno.

För att finna denna berättelse sannolik, eller ens möjlig, måste man erinra sig den sällsamma förändringen i seder och tänkesätt vid svenska hofvet efter Carl XII:s död. I Carl XI:s tid voro sederna ytterst stränga, och hofvet, likasom konungen, delade sin dag mellan arbete och andaktsöfningar. Mycket af den tidens allvar fördunstade under Carl XII:s vilda ungdomsnöjen; men därefter lyftade först segrarna och sedan nederlagen folket ånyo till en allvarligare stämning. Själfva den jäsande inre tvedräkten, partihatet, intrigerna, tronstriderna och kampen för eller mot enväldet stålsatte i början sinnena mot det sedefördärf, som redan i mer än en mansålder utbredt sig från det lättsinniga franska hofvet öfver större delen af Europa. Sverige fortfor på det hela att vara ett land med stränga seder, och det behöfdes ännu femtio års svaghet och inre söndringar, för att med Gustaf III införa andra tänkesätt i de högre samhällsklasserna. Men Fredrik I hade gått i en annan skola än tolfte Carl. Han hade uppvuxit i samma galanta hofluft som den tidens berömdaste libertiner, August II och hertigen af Orleans, och stred för helt andra eröfringar än hans barske

företrädare. Lyckligtvis räckte hans inflytande icke långt bortom hofvets lysande lekverk, och partierna, som fortforo att ryta omkring honom, under honom och öfver honom, skrämde honom till ett yttre sken af anständighet, hvilket tog sig rätt komiskt ut för dem som närmare kände honom.

I bottnen af stora händelser ligger alltid en stark tråd, som sammanhåller dem, men på ytan förlorar sig denna tråd i svaga spindelväfvar af slump och mänskliga lidelser, hvilka då få utseende af att ha varit händelsernas egentliga ledtrådar. Vid tidpunkten för denna berättelse blandade sig i de öfriga partistriderna en förbittrad fiendskap mellan det segrande hessiska och det besegrade holsteinska partiet i Sverige. Grefve Horn var nu den man som styrde riket. Men den självrådiga Ulrika Eleonora kunde aldrig förlåta honom att han, som varit hennes systersons och medtäflares, den holsteinske prinsens guvernör, allt fortfarande hade sin forne elev så kär, som rikets välfärd och den nya successionen det kunde tillåta. Grefve Horn handlade som en man, men hans drottning hatade som en kvinna. Hans fall var beslutadt; och hade han fallit i den stunden, medan friheten ännu var ett okynnigt barn, så hade måhända enväldet, som ensamt visste rätt hvad det ville, ånyo upprest sin krönta panna i Sverige.

Konung Fredrik darrade för den stunden lika högt som han önskade den. Han älskade icke grefve Horn, men han fruktade honom. Ogärna gaf han vika för drottningens enträgna föreställningar att den nya ordningens pelare borde störtas. Slutligen lämnade han dock sitt bifall därtill.

Bakom dessa hofintriger stod, osynlig och mäktig, en i dessa berättelser välkänd man, grefve Torsten

Bertelsköld. Han hade drottningens öra. Han var af henne bestämd till grefve Horns efterträdare. Ingen annan var därtill vuxen.

Allt var förberedt. Dagen och timmen voro utsatta. Det fordrades endast konungens underskrift till den allrådande Horns afsked och förvisning, hvarpå efterträdarens utnämning omedelbart skulle följa.

Konungen väntade drottningen i sitt arbetskabinett och gick orolig fram och tillbaka i rummet. Han hade afskedat sina gunstlingar och förtrogne; endast sekreteraren Broman satt vid skrifbordet, sysselsatt att efter konungens diktamen uppsätta en skrifvelse till rådet, hvarigenom den egenmäktiga och vågade åtgärden skulle rättfärdigas.

Hvad dessa statsangelägenheter dock i längden blefvo tråkiga! Konungen ändrade och ändrade ånyo ordalagen i den betänkliga skrifvelsen, men fick dem aldrig rätt efter sin önskan. Slutligen kastade han sig utledsen på soffan och afbröt sin diktamen tvärt med den oförmodade frågan:

— Noch nichts von Lappland? Ännu ingenting om den finska häxan?

— Eders majestät... sade Broman, med underdånig förvåning blickande upp från den viktiga skrifvelsen i ett helt annat ämne.

— Nun was? du måste mig henne tillrättaskaffa. I mer än ett halft år har hon mig ständigt gäckat. Du är ett oskickligt nöt, Broman; duger knappt kråkfötter hop att sudda. Eselsjunge!

— På ers majestäts befallning förde jag henne i säkert förvar hos hofskräddaren mäster Gerhards hustru, som fick befallning att noga stänga fönster och dörrar och icke insläppa någon människa, innan ers majestät

fick tillfälle att inkognito hedra dem med sitt första nådiga besök. Beklagligtvis . . .

— Geh zum Teufel! Andra morgonen var hon putzwech.

— Mutter Gerhard visade mig fönstret, där flickan hissat sig ned. Det var i andra våningen; tjugufyra fot från marken. Obegripligt! . . .

— Obegripligt resultat af de dukater den sladderkäringen af dig lurat. Kanske har du dem i din egen vida ficka stoppat?

— Ers majestät, mitt underdåniga nit . . .

— Bah, Zuckerwasser! Hvad har du gjort för att henne återfinna? Geschwind!

— Jag vände mig först till grefve Bertelsköld, som förmådde Sparrfelt att enlevera flickan för att spela henne i rätta händer. Han visste ingenting.

— Nichts? Den mest slipade skurk i Stockholm visste gar nichts? Weiter fort!

— I grefve Horns hus, där kammartjenaren står i min sold, hade man heller ingen spaning. Man trodde där att flickan hoppat i sjön.

— Man kan Sverige styra och likväl ingenting veta. Weiter fort!

— Sedan jag, lika förgäfves som nyss förut grefve Horn, låtit genomsöka hela Stockholm, kom i går en karl till mig, under föregifvande först att han ville inlämna en supplik. Men när han såg sig ensam med mig, grep han mig i kragen och tvang mig med pistolen för bröstet att säga hvad jag visste om Marie Larssons försvinnande.

— Och du sade honom allt hvad du visste und noch was dazu?

— Förr skulle jag tusen gånger dö, än svika min store konungs nådiga förtroende, fortfor gunstlingen i samma ton midtemellan underdånigt kryperi och oförskämd förtrolighet. — Jag märkte att han kände händelsen med Sparrfelt och diktade hop för honom en famös historia: flickan skulle vara dold hos en hofperukmakare på söder. Den fördömde karlen var icke lätt att lura. Jag var tvungen att följa honom till den föregifne perukmakaren. Lyckligtvis mötte jag poliskommissarien Frifält vid trappan. Han förstår en blinkning, och min gode man sitter nu i stadshäktet, anklagad för hemgång och rån.

— Gut, Broman, gut. Låt karlen hänga, geschwind! Han kunde sig dumma och farlig blifva. Packets modesti bör respekteras.

— Ers majestät täckes vara utan bekymmer. Det är nu utredt att karlen, som kallar sig Elias Pehrson, är en gemen fribytare från Finland och att förliden höst ett pris blef satt på hans hufvud för något slags röfveri. Det finnes skäl tillräckligt att hänga tio personer af hans conduit.

— Geschwind, Junge, geschwind! Han bör ej morgondagen skåda. Det ges vissa orsaker — hofvet har kattöron — drottningen är *prude*, — *jalouse*, man förstår?

— Ers majestät skall bli satisfierad.

— Man bör på sin egen hals tänka. Man badinerar — mausetodt! Man hämtar Marie inom åtta dagar tillbaka, eller man sitt afsked har. Verstanden? Weg! Drottningen kommer.

Sekreteraren försvann med den allra underdånigaste bugning, onåden i perspektiv och grämelsen i sitt hjärta. »Sådana redskap slitas fort och brista snart», säger en berömd författare.

Grefve Bertelsköld anmäldes och mottogs nådigt. Intet drag förrådde hans inre oro vid det afgörande

ögonblick, som skulle föra honom till maktens höjder. Han var, som alltid, kall, lugn och beräknande. Man växlade blott några likgiltiga ord; Fredrik I tyckte ej om folk som genomskådade honom.

Drottningen inträdde; hofdamerna stannade ute. Hvem minns ej Ulrika Eleonora den yngres höga och stela gestalt med det upplagda håret, den urringade klädningen, det oformligt långa, liksom påklistrade lifvet ofvanför den öfver höfterna utstående styfkjorteln och de högklackade skorna? Hela gestalten hade starkt tycke af en ringklocka utaf brons. Pfalziska husets stora ögon och tjocka läppar mildrades hos Carl XII:s äldre syster af ett fint kvinnligt behag, men hos Ulrika Eleonora fingo de ett visst karlavulet uttryck, som, i förening med en stor näsa och grofva armar, icke rätt ville motsvara de loftal för skönhet, hvarmed den tidens smickrande poeter frikostigt utrustade henne. Hon hade också ärft broderns hela själfrådighet, utan att ärfva hans fasthet, hvarför hon ofta vacklade i vankelmod och förgick sig i häftigt lynne, hvilket hos Carl XII var nästan exempellöst. Denna kväll var hon icke vid godt lynne. Konungen märkte genast vid inträdet ett åskmoln öfver hennes höga panna och skyndade sig att, om möjligt, söka afvända blixtarna.

— Immer skön som en Juno och oemotståndlig som kärlekens gudinna! utropade han, kyssande hennes hand med den tidens svulstiga courtoisie. Samtalet fördes på tyska.

— Liknelsen är ej illa träffad, svarade drottningen med en viss skärpa i rösten. Åtminstone har min höge gemål ett beundransvärdt tycke af Jofur — majestätisk och fidel! Olympen kunde afundas oss; vi spela hvar dag Ovids metamorfoser — ers majestät har ju studerat

Ovid? I praktiken måhända? Man finner där förtjusande lärdomar. Och se där Mercur — gudarnes budbärare! Jag gör er min komplimang, herr grefve! Ni spelar er roll *sans peur et sans reproche.*

Grefve Bertelsköld bugade sig lugn och småleende, liksom hade han endast öra för drottningens utomordentliga kvickhet. Konungen hade mera möda att dölja sin öfverraskning. Någonting var i olag, det märkte han klart. Hans gemål, som han hade att tacka för kronan, visste mer än hon borde veta. Men *hvilket* af de många äfventyren hade nu transpirerat och uppväckt hennes vrede?

Han obligerade drottningen att taga plats i den enkom för henne hitflyttade purpursammetsfåtöljen.

— Behagar ers majestät hedra mig med sina befallningar? sade han.

När Carl XII vredgades i Demotika, satt storvesirens hufvud löst under turbanen. När Ulrika Eleonora var ond, måste Fredrik I spela rollen af den tropligtigaste undersåte.

Drottningen satte sig; en mörk rodnad steg allt högre på hennes kinder och panna. Hon var icke älskvärd då, men det var någonting hos henne, som påminte om kalabaliken i Bender. Hon teg ännu.

— Jag hoppas ers majestät mår väl? frågade konungen, kanske utan att märka den ironi som låg i tonen. — En badkur i Medevi nästa sommar skall ers majestäts dyrbara hälsa recréera.

Intet svar. Åskmolnet var ännu icke laddadt för blixten.

— Men för att komma till rikets affärer — fortfor konungen synbart generad och i tydlig afsikt att besvärja stormen med hvilket offer som helst — så

delar jag fullkomligt ers majestäts *propos*, att grefve Horn ej längre kan souteneras. Vi måste vår regering från suspecta tendenser purifiera.

— Rhadamantus bör afsättas från gudarnes areopag, för att remplaceras af Mercur — tjufvarnes gud! Vise Jofur, är icke det er mening? utbrast den förolämpade makan.

16. Junos hämnd.

Konungen växlade förlägen en blick med Bertelsköld, som stod där lika kall och lugn som hade han kommit att afhöra ett af den tidens långtrådiga herdakväden. Men drottningen fortfor, utan att vänta på svar och allt mera ur stånd att längre tillbakahålla sin kokande vrede:

— Ja, Gud må veta att jag hatar denne finske enhörning, denne dryge oligark, som nu spelar herre öfver krönta hufvuden, och den dag skall komma, när jag trampar honom under mina fötter. Men att uppoffra honom — en man med capacité, en man med nobless — för en usel ränksmidare, en hycklare, en ignobel frondör — så lågt, ers majestät, har ännu icke vår ärfda krona sjunkit! Stanna kvar, herr grefve; er drottning befaller det. Ni småler ännu, ni är förtjust öfver att vara vittne till en scen i vårt kungliga hus, men grefve Horns efterträdare blir ni aldrig! Se här, läs, och döm huru djupt drottningen af Sverige måste förakta er!

Med dessa ord räckte drottningen honom en namnlös biljett af grefve Bertelskölds kända hand och blott innehållande dessa ord:

»I dag klockan sex eller sju e. m. enleveras Lappland af Sparrfelt och föres till Gärdinge. *Avis au lecteur!*»

Bertelsköld läste biljetten utan att förändra en min och återlämnade den med en kall bugning åt drottningen.

— Eders majestät täcktes nådigst förlåta mig, sade han; denna biljett är verkligen af mig. Jag erfor händelsevis att en ung flicka i grefve Horns hus var föremål för en narrs persécution och ansåg mig böra varna hennes förmyndare, en köpman från Vasa vid namn Larsson.

— Bagateller! Låt oss återkomma till rikets affärer, inföll konungen, som efter den sista förklaringen begynte hoppas en bättre utgång af kalabaliken, än han i början befarat.

Ulrika Eleonora sönderref biljetten och kastade bitarna kring golfvet.

— Mediokert af gudarnes budbärare! utropade hon. *Attendez:* jag skall göra ers majestät och herr grefven den äran att något animera ett dåligt minne. I grefve Horns hus fanns för ett år sedan en finsk flicka af borgerlig härkomst; jag har glömt hennes namn, men hos vissa höga personer, som hedrat henne med sin uppmärksamhet, var hon känd under namnet »Lappland». *Voilà* ett smeknamn af dålig smak, *messieurs*. Denna flicka var skön, sade man — det är mig likgiltigt — och hade fått ett slags éducation. Olyckligtvis var hon ingen Danaë. Jofur fann ingen nåd för hennes ögon; och jag önskar att en person af högre rang än hon hade ägt en lika god smak. Man sade till och med att hon var fullkomligt oskyldig och hennes heder utan fläck. Det är möjligt; åtminstone flydde hon från grefve

Horns hus för att undkomma sin mäktige tillbedjares förföljelser. Likväl förteg hon dessa förföljelser så obrottsligt, så heligt, som man förtiger en fars förseelser. Hon underkastade sig alla skymfliga uttydningar af hennes steg hellre än att förråda en furstes svagheter, hvilka — om de blefve förrådda för detta folk, som icke förstår att skämta med sin ära — skulle djupt nedsätta kronans anseende och dens *prestige,* som kronan bar. Hvad tyckes ers majestät? Denna flicka, hade hon icke förtjent ett bättre öde?

Konungen bemödade sig att skratta.

— Esopus — sade han — skulle afundas ers majestät talangen att berätta sedolärande fabler på det mest snillrika och underhållande sätt.

— Tålamod, sire! Vi skola strax komma till sens moralen. Flickan trotsade alla faror för att återfinna sin hembygd och sin förlorade far. Olyckligtvis hade hon en onkel, som imaginerade sig att gammaldags tro och ära ännu hade något värde i Stockholm. Uppbragt öfver hennes flykt från grefvinnan Horn, hennes välgörarinna, och okunnig om hennes motiver, som hon obrottsligt förtegat, tvang han flickan att återvända med honom till Stockholm och göra *excuse* hos grefvinnan. Flickan gjorde det, och hon gjorde det, sire, utan att ens då förråda en *secret,* som kunnat kompromettera personer så höga, att icke minsta skugga från samhällets lägre regioner borde falla på dem.

Konungen svarade blott med en axelryckning. Huru kunde också en drottning, en förnäm dam om trettiofyra år, befatta sig med sådana småsaker? Fredrik I glömde att det som en kvinna vid trettiofyra år minst förlåter, det är att hafva en yngre medtäflerska.

Drottningen fortfor, alltmera uppbragt, i det hon med sina stora, stela, blå ögon fixerade Bertelsköld:

— Slutligen forcerade man flickan att tala. En person vid hofvet hade den infamin att arrangera en enlevering, för att escamotera henne — den simpla borgardottern — till rangen af en Diana de Poitiers eller en duchesse de la Vallière, jag vet icke; alltnog, denna person gaf en viss Leporello af betjeningen en vink, och flickan blef för andra gången enleverad från Gil Blas, för att tillfalla Don Juan. Lyckligtvis gaf hennes förtviflan henne mod att sauvera sig, i det hon knöt gardinerna tillsamman och hissade sig ned från ett fönster i andra våningen. Hon gäckade ännu engång sina förföljare. Midt i natten och darrande af köld, sökte hon *refuge* hos en af mina hofdamer, grefvinnan Liewen. Här, först här, sire, röjde hon, för att rättfärdiga sig, denna kedja af skandal och intriger, för hvilka hon så länge varit ett offer; och ni, grefve Bertelsköld, kan désavouera er syster, om ni har mod därtill. Men ni har det icke. Ni har bedragit mig, grefve, infamt bedragit mig! Jag ansåg er för en ädling, en statsman; jag var nära att anförtro er vår kronas högsta intressen, och ni har forcerat er egen syster att demaskera er. Eländige charlatan som ni är, tror ni att Ulrika Eleonora låter behandla sig som en hertiginna af Orleans? Fruktar ni icke, ni dubbeltungade lycksökare, att min vrede en dag skall écrasera er? Ah, monseigneur af Hessen, och ni, grefve af Ingenting — hvar ert grefskap må varit i tiden — för det att *han* icke mera finns, för hvilken I och världen darrat, så tron I er kunna trampa under fötterna en kvinnas, en makas heligaste rättigheter; men I hafven glömt, *messieurs*, att denna kvinna ännu i dag är Sveriges drottning!

Ulrika Eleonora betäckte ett ögonblick ansiktet med sin fina spetsnäsduk och bortsköt konungens hand, som fattade hennes för att trycka den till sina läppar. Därpå fortfor hon med något mera självbeherskning:

— Denna flicka, denna »Lappland», som ni kallade henne, hade en älskare, en simpel, men honett person som hon själf. Han följde henne hit för att befria henne ur edra klor, *messieurs,* och edra handtlangare läto kasta honom i fängelse för att bli af med honom. Var det ej så?

— Ers majestät, som är allvetande — svarade konungen spetsigt — vet förmodligen också, att denne karl är en finsk röfvare, som gjort sig skyldig till hemgång i Stockholm, och att man satt ett pris på hans hufvud.

— Jag vet, sire, att vid den tiden, då er stora fältherretalang icke förmådde hindra fienden att bränna och plundra på Sveriges kuster, var dennè unge man en bland de finska partigångare, som oroade fienden inom hans eget område. Hans brott, sire, består däri att han under stilleståndet uppbränt en rysk galer och att han i Stockholm sökt skydda en värnlös flicka. Jag har nyss låtit frigifva honom.

Konungen förlorade tålamodet.

— Ers majestät har att befalla, sade han, men tillåt mig erinra, att en *scène de famille* hade lämpligare kunnat till en *tête-à-tête* besparas . . .

— På det att ni, sire, därefter må kunna i eder libertina jagtsocieté moquera er öfver en kvinna, som haft den svagheten att procurera eder en krona! Och på det att eder servila kabinettsadel än vidare kunde ostraffadt gyckla med deras drottnings heder! Grefve Bertelsköld torde bättre än eders majestät uppskatta

hvarför han haft den äran att bevittna denna controverse. Föröfrigt, — fortfor här drottningen med en min af högdraget förakt — är det oss fullkomligt indifferent hvad herr grefven behagar tänka om vår kungliga person.

— Min underdåniga mening — svarade grefven ironiskt — skall alltid med *soumission* beundra eders majestäts höga egenskaper, äfven när jag har den olyckan att se mitt nit dragas i tvifvel...

— Vi önska icke höra er mening, herr grefve. Ni har ju gods, icke så? Någonstädes i mån? Edra tendenser ha alltid varit åt höjderna. Vi hoppas att landtluften skall bekomma er väl. Nej, stanna en moment! Ni har ännu en scen att bevittna.

— Befaller ers majestät något mera? inföll konungen, i det han torkade svetten af pannan.

— Tillåter ni, 'sire, att jag talar några ord i ert namn, likasom ni ännu för två år tillbaka talade i mitt?

— Om jag ej mig bedrager, har eders majestät hela tiden ordet haft. Kan jag mera än tiga?

— Jo, sire, ni kan — samtycka. Nåväl!

Och drottningen ringde. Dörrarna öppnades, och in trädde Marie Larsson, darrande och åtföljd af Elias Pehrson, hvilken med någon förlägenhet såg sig i detta höga sällskap. Drottningens uppvaktande damer och kavaljerer fortforo att stanna utanför, och dörrarna stängdes ånyo.

Ulrika Eleonora fixerade den unga flickan några ögonblick skarpt. Kanske kände hon som kvinna en stark lust att krossa och förödmjuka äfven den oskyldiga medtäflarinnan; men vissheten om hennes triumf besegrade den känsla af hat, som svartsjukan ånyo var nära att upptända i hennes själ. Hon sökte nu att i sina ord inlägga en nådig drottnings höghet och mildhet.

— Mitt goda barn — sade hon till Marie — hans majestät, som med ledsnad erfarit att du varit ett föremål för ovärdiga människors förföljelser och som ingenting högre önskar, än att alla hans redliga undersåtar må åtnjuta fullkomlig rättvisa, har behagat anmoda mig att taga dig under mitt särskilda nådiga beskydd. Och på det att du vid din snara återresa till hembygden icke må sakna vid din sida en försvarare, som hädanefter kan betrygga dig mot alla förolämpningar, är det hans majestäts nådiga vilja — såframt du själf ej har någonting däremot — att du nästa söndag i vårt hofkapell sammanviges med denne unge man, som älskar dig och som blifvit lika oskyldigt förföljd som du själf. Det är ju eders majestäts högstegna befallning, om jag ej misstager mig?

— Fullkomligt! Hennes majestät har på det nådigaste sätt behagat förekomma mina önskningar, svarade konungen, bitande sig i läppen.

— För öfrigt blir det min sak att erhålla din förmyndares samtycke och att sörja för din hemgift. Du äger vid din återkomst att välja den bästa stadsgård, eller det bästa hemman i Vasa län, hvilketdera du önskar, och draga växel på min handkassa för köpesumman. För att ytterligare med vår kungliga ynnest godtgöra all den infami, som du, mitt barn, så oskyldigt lidit, vilja hans majestät och jag, jämte vårt hof, hedra edert bröllop med vår kungliga närvaro. Är det ej så, ers majestät? Och ni, grefve Bertelsköld, som tagit en så generös del i denna flickas öden, skall säkert ej uteblifva vid detta glada tillfälle?

Konungen nickade, Bertelsköld bugade — båda stumma, förbittrade och förödmjukade.

— Jag tackar er, sire! Jag tackar er, herr grefve, fortfor drottningen med en knappnål i hvarje ord. — Hvilken lycka, mina barn, när en högsint konung och en lojal adel förena sig att skydda oskuld och rättvisa äfven bland deras ringaste undersåtar! Farväl, mina vänner, vi återse hvarandra. Farväl, sire; blottställ er icke för mycket på nästa jagtparti! Farväl, herr grefve; hälsa grefve Horn, när han träffas, och försäkra honom om vår nådiga bevågenhet!

17. Våren 1722.

Om brända boningar, förhärjade åkerfält, ruineradt välstånd, ihjälslagna, marterade eller i fångenskap och träldom bortförda människor, ja om själfva de politiska olyckorna, såsom förlusten af länder, förstörda finanser och allmän vanmakt, vore de enda följderna af ett långt och förödande krig, så vore anblicken ännu icke på långt när den ödsligaste som möter ett människoöga i denna världens brödrafejder. Dessa boningar kunna återuppbyggas, dessa fält kunna åter besås, dessa invånare kunna åter uppväxa genom naturens visa ordning, som efter stora ödeläggelser fördubblar fruktsamheten. Äfven riken kunna efter hand åter upplyftas ur sin vanmakt och förlorade länder återvinnas genom odlingen inom egna gränser. Men den hårdaste af alla olyckor, och den som uppfyller betraktaren med den djupaste sorg, är anblicken af en stor moralisk förnedring, som vanligen åtföljer krigens härjningar och som äfven i Finland åtföljde den stora ofreden. Du, som måhända i denna berättelse skyggat tillbaka för en och annan blick i den tidens sedliga fördärf, var viss att du endast fått ana en ganska liten del däraf. Det har varit nödvändigt för taflans sanning, men du har blifvit förskonad

från den gröfsta och mest upprörande förnedringen i samhällets lägre klasser, där ingen yta af bildning beslöjar den otyglade och vidriga själfviskhet, hvars frön äro nedlagda i hvarje människohjärta. Den som engång vill måla stora ofreden i hela dess förfärande sanning, han måste måla den kvinnan, som ensam på isen i vinternatten åt upp sitt döda barn, eller — kanske än mer betecknande — henne som, dagen efter ett blodigt nederlag, kysste för en usel judaspenning sin mans mördare och sitt lands fiende.

Lyckliga må vi skatta oss, att under denna djupa förnedring det till döden förkrossade finska folket dock i sin helhet dignade neder med ära och mannamod, för att åter resa sig upp, när en bättre morgon grydde. Vid sidan af de allradystraste taflor, som historien erbjuder, framträda mildrande och försonande minnen af ädla uppoffringar, trohet och försakelser i nödens bittraste pröfning, vid hvilka hjärtat klappar af beundran och glädje, likasom ofta de mörkaste skuggor endast tjena till att förhöja dagrarna af dygd och godhet. Skada att snart halftannat århundrades natt begrafvat de flesta af dessa ädla drag i glömska — de som återstå äro likväl tillräckliga att för eftervärlden rättfärdiga fädernes minne.

Och nu, gode läsare, föra vi dig från äfventyren, farorna, sorgerna och nöden fredligt tillbaka till en vacker vårkväll på Finlands nordliga strand i början af Juni 1722. Våren var sen, men kom då så hastigt på, att träden löfvades inom några dagar. Aldrig har någon vår i Finland blifvit med så underliga känslor emottagen. Det förekom de återvändande flyktingarne som gingo de nu ett nytt lif till möte. Allt omkring dem syntes så förunderligt främmande. I början, när

snön smälte, betraktade de med vemodiga känslor grushögarna af deras forna hem, de förvildade åkerfälten och skogen som vuxit tät öfver byarnas forna plats, de igenrasade brunnarna, de murknade gärdena och ända in i de för öppna dörrar och fönster stående kyrkorna. Men när gräset begynte grönska och träden löfvas och det välbekanta suset af sjöarnas blåa vågor åter hördes sorla omkring dem, tycktes dem landet i all dess vildhet vara så öfver all beskrifning skönt, att de aldrig dess like skådat någonstädes. Det var ju ändock deras eget kära land, deras barndoms älskade bygd, och de behöfde icke mera, som fordom Babylons judar, hänga sina harpor i pilträden på den okända stranden och fukta med sina tårar främlingars nådebröd. Hvad betydde det, att stor brist och många bekymmer ännu återstodo, innan de kunde få sin nya bostad i ordning och vänta på skördar, hvilka de ännu icke sått! De arbetade nu med lust och ifver, ty de arbetade för ett nytt hem och en bättre tid; de hade åter ett fädernesland och en framtid, och de tyckte det åter löna mödan att lefva.

En afton, som sagdt, i Juni, när björkarna med sina nyssutslagna gröna mössöron speglade sig i den klara viken vid Loilaks, såg man en fordom reslig, men nu af sorg och ålder lutande gråhårsman långsamt vandra på landsvägen, som från Ny-Carleby leder åt söder till Vasa. När han kom till gårdens nya grind vid den likaså nya och hvita gärdesgården, satte han sig på en sten att hvila. Till vänster om vägen hade han den nybyggda gården, där tvenne kor i hagen betade girigt det ännu späda gräset och en man och en kvinna flitigt uppgräftade närmaste åkertäppa. Till höger om vägen utbredde sig viken, och vid dess strand höll en man på

att timra ett mindre fartyg, medan en ung kvinna icke långt därifrån var sysselsatt med att klippa de yfviga pälsarna af några präktiga får. Aftonen var klar, lugn och mild; hela naturen tycktes småle af frid, likasom hade människornas nya förhoppningar dubbelt sköna återstrålat från hennes hulda modersanlete. Den gamle tycktes tveka om han borde gå vidare, eller söka här ett härberge för natten, ty vandringen hade påtagligen medtagit hans krafter.

Innan han ännu bestämt sig för det ena eller andra, hade mannen och kvinnan vid stranden slutat sitt arbete och återvände öfver vägen till gården. När de nalkades och funno gubben hvilande på stenen, bjödo de honom vänligt att rasta öfver natten i gården. Med en stel nickning, och utan att tacka för en så vanlig gästfrihet, följde han dem därpå hem till den nära boningsstugan.

Vid deras inträde hade våra gamla bekanta, Heikki och Brita, äfven återvändt från gräftlandet, och kvällsvarden af enklaste slag stod färdig på bordet. Elias Pehrson och hans unga hustru Marie — ty det var de som arbetat vid stranden — intogo annars ett slags högsäte vid bordet näst Heikkis svärfader; Heikki och hans hustru hade trugat dem därtill, sedan Elias nu köpt hela hemmanet. Men för denna gång afstods öfversta platsen åt gråhårsmannen från landsvägen, hvilken också intog densamma utan krus. Det hörde till tidens vackra seder att ålderdomen var självskrifven till sådan heder.

När den gamle vid bordsbönen aftog sin ludna vintermössa, blottande därvid ett kalt hufvud och ett spöklikt, hvitskäggigt ansikte, blef Marie helt hastigt

ganska blek, men hämtade sig åter och lyssnade med spänd uppmärksamhet till männernes tal.

— I dag ha vi gjort ett godt stycke arbete, sade Elias till Heikki. Du och Brita ha ärtlandet färdigt, och jag har sträckt spanterna till min lilla kutter, som innan hösten skall hämta oss hvad vi behöfva från Stockholm. Skutan skall heta Maja — alla Major ha lycka med sig, tillade han med en förtjust blick på sin vackra hustru.

— Och alla Britor med, svarade Heikki godmodigt. Jo, kära far, ni må tro att här är mycket att göra till hösten. Korntäppan har jag nu fått sådd, och ärtlandet så vi i morgon, men rågåkern ger oss arbete hela sommaren, och sedan låter han vänta på skörden till i höst ett år till. I vinter ha vi mest ätit bara stampbröd, men sedan Elias och Marie kommo hem från Stockholm med vår nådiga drottnings kungspengar, så vankas det rent bröd, som ni ser. Han är nu husbonde, ser ni, och jag bara landbonde, men eftersom han har sina gamla vanor till sjöss och sträfvar ut åt de villande vågor, så sköter jag jordbruket, tills jag får mig ett annat hemman. Marie, ser ni, är icke heller för högfärdig att sitta till bords med oss, fastän hon gått i lära hos grefvinnor och firat bröllop i kungens och drottningens nådiga närvarelse. Vi ha en förskräckeligt nådig kung nu för tiden, och drottningen, hon skall se ut som en mässingsfiol på en midsommarvaka.

— Nog går det nu framåt, om vår Herre är så nådig och ger växt på landet och vind på sjön, sade Elias, afbrytande vännens kungliga loford. — Visst vill det falla sig ovant för en sådan lycksriddare som jag att sätta sig stadigt i bo som en annan människa; men när jag får trångt på landet, tar jag min välsignade lilla

Maja med och reser till Stockh — jaså; nej, Maja vill icke med till sjöss, hon stickar hellre strumpor och väfver vadmal här hemma. Det är hon som råder, ser ni; jag hade annars tänkt söka mig till borgare i Ny-Carleby, efter sjöfart och jordbruk icke hampa sig bra tillsamman, men Maja har ingen lust för stadslifvet, och det hon vill, det vill jag. Nu kan ni smaka på det hembrygda ölet, far; vi ha ju fått malt i år. Ni kan tro mig, när jag säger det, jag som härtills lefvat af krig och örlig: Gud välsigne freden, gamle man! Utan den vore vi alla på half ranson.

— Freden? — mumlade gubben från landsvägen, i det han dystert skakade det gråskäggiga hufvudet — hvad ha de döda för godt af freden?

— Det hörs att ni förlorat mycket på kriget, gamle far, sade Elias trohjärtadt. Låt ej sorgen för all tid få makt öfver er; Gud skall visst ännu styra allt till det bästa.

— Elfva barn! Elfva barn! fortfor den gamle, som det syntes uteslutande upptagen af en enda föreställning. — Åtta söner! Långa, raka, starka gossar, allesamman sex fot och tre tum under måttet, utom den yngste! Min stackars Benjamin — min ålders glädje — var tre tum kortare. De sju ha stupat; sex tog Bertelsköld; ni ha kanske hört det? — i Ilmola — om vintern — på skidorna — alla sex på en morgon; det är en gammal historia. Den sjunde tog kungen med sig till Norge; det ha ni också hört; det var om julnatten; själfva bergen skulfvo af köld; en stackars gosse kunde ej vara mer hård än stenen. Och sedan Benjamin; ni skulle sett Benjamin, han var så mild under ögonen som den unga kvinnan där; ja, hon må väl gråta sina ögon röda. Vi bärgade en dag den nedtrampade rågen; då kommo

kosackerne och lyfte min lille Benjamin med sig på hästryggen... Från den dagen trodde jag icke mera på Gud.

— Men — sade Elias, med ens uppmärksam, när han såg Marie gömma ansiktet i sina händer — hvem är ni, gamle man, som förlorat så mycket och ställer den barmhärtige Guden till svars därför?

Den gamle fortfor, utan att höra honom:

— Jag sprang efter ryttarne så länge jag kunde — en dag — två dagar — veckor, månader: jag visste till slut icke mer hvar jag var. I djupa Ryssland var jag, där ingen förstod mig. De sågo att jag förgicks, och de gåfvo mig bröd. Jag sade till dem: gif mig igen min siste, min ende son! Jakob hade elfva söner kvar, när de förde till honom Josefs blodiga lifrock, och ändock slet han sönder sina kläder och strödde aska på sitt hufvud. Jag har ingen, ingen! Men de förstodo mig icke... Sedan hittade jag icke tillbaka — tiggde mig fram, ensam, fattig... och jag hade dock fyra stora hemman... jag hade ju elfva barn. Men det finns ingen Gud! Om det funnes en Gud, skulle han längesedan ha förbarmat sig öfver mig.

— Och vet ni så visst att han icke gör det nu, fastän ni i er blindhet och sorg förnekar hans vägar? Ni hade ju också tre döttrar.

— Tre döttrar... alla fagra som dagens ljus... och den yngsta bland dem var, näst min Benjamin, den fagraste och den käraste af dem alla. Men de ha alla öfvergifvit mig, alla, alla förglömt mig; och vet jag väl om någon af dem numera finns ofvan jord?

Vid dessa ord hade Marie sakta gått bakom den gamles bänk och omfamnade honom med heta tårar.

— Känner ni icke igen mig, min far? hviskade hon snyftande vid hans bröst. — Jag är ju er egen lilla Marie, som var ännu ett barn, när ni skickade oss öfver till Sverige, och därför visste jag icke strax hvem ni var. Hur jag har sökt er, min stackars far! Men nu skall ni icke mera öfvergifva oss, nu skall ni bo hos oss; nu skall ni åter tro att det finnes en Gud!

Den gamle betraktade henne stel och orörlig. Han hade upplefvat så bittra öden, att han nästan hade glömt hvad glädje var. Men nu smalt hans hjärta. Han slöt sina ögon och öppnade dem åter för att betrakta den sköna blomstrande dottern, likasom för att öfvertyga sig om icke allt detta var en dröm från forna dagar. Kanske hade han ofta förr, där han ensam och fattig irrade kring i det främmande landet, sett denna syn i drömmen, och den hade försvunnit, för att lämna honom dubbelt ensam åt hans armod och sorger. Nu försvann den ej mer, nu var han plötsligt åter rik, och darrande stod han upp från bänken, men blott för att, på engång lycklig och förödmjukad, knäböja och tillbedja den Gud, som han nyss förnekat.

— Jakobs Gud välsigne dig, barn, och den du kär hafver! hviskade han. Såsom jag nu står, så står hela vårt finska land uti denna våren, och har förlorat tio barn af elfva; men när det återfunnit det elfte, se då känner det sig åter lyckligt och rikt, såsom hade det aldrig mist sin glädje. Kom, barn, här är för trångt i stugan. Låtom oss se Guds nådes sol gå ned i ljus och gå upp i barmhärtighet!

Och de gingo med underliga känslor ut i vårkvällen — denna vår, då så många tårfulla ögon i Finland förgäfves sökte ett spår af de sina, men ock

så många skilda hjärtan ånyo klappade högt mot hvarandra. Solen sjönk bakom granarna på udden och förgyllde vikens lugna vattenspegel; kornknarren skorrade uti det första åkerfältet; röken af fredliga tjärdalar och kyttland omtöcknade horisonten; på afstånd hördes åter vallflickans sång och klockornas klingande borta i beteshagen — allt var frid, ljus, förtröstan och hopp, och så randades åter fredens första gröna vår öfver Finlands ödemark.

FÄLTSKÄRNS BERÄTTELSER.

XI.

BORGAREKUNGEN.

Fältskärns elfte berättelse.

Hvar slöto vi sist? frågade gamla mormor, när den vanliga kretsen åter var samlad en afton mellan jul och nyår. Helgen hade medfört så många bestyr, att en driftig husmor väl måste ursäktas, om hon glömt det framfarna för det närvarande.

— När kivekkäät brände ryska galeren, svarade lille Jonathan flinkt, men halfhögt och likasom för sig själf, ty disciplinen var sträng, och barn understodo sig sällan att öppna munnen i äldre folks närvaro, om de ej fingo direkt en fråga.

— Jag menar det var vid Nystads fred, när människorna togo sitt förnuft till fånga, genmälde skolmästaren, i det han med den honom egna värdighet framdrog den blårutiga snusnäsduken.

— Ursäkta, det var vid fälttåget på Värknäs udde och slagsmålet vid Gärdinge, inföll postmästaren kapten Svanholm, hvars hågkomster dröjde med förkärlek vid hvarje skymt af örlig.

Men Anne Sofi hade fäst sig vid mildare tilldragelser.

— Minns icke mormor ödemarkernas vår? utropade hon. Kungen och drottningen voro ju med på Elias

Pehrsons bröllop med Marie Larsson, och sedan sågo vi dem en afton i Juni på Loilaks gård, när den gamle Thomas återkom från sin vandring till Ryssland.

— Nu minns jag det, svarade mormor. Det är för väl, att där engång blef ett ordentligt bröllop; minsann var det ej första gången allt slöts som det skulle. Skada att ett så rart tillfälle blef så knapphändigt omtaladt. Jag hade väntat en omständlig beskrifning på bröllopet: huru där gick till, huru bruden var klädd, hvad folk hade på sig och hvad man hade till mats. Det är då något som man begriper och som man kan ta på med händerna. Men om den eller den höga herrn, presidenten eller kungen haft det eller det fuffens för sig till att bedraga hederligt folk, så angår det oss fasligt litet, efter hvad jag kan tycka, i synnerhet när det kommer fram i halfkvädna visor. Jag får tillstå att jag aldrig kunnat med Torsten Bertelsköld; knipslug var han redan som pojke, och värre blef han. Men sedan han blifvit president, är han då rent af odräglig. Fy en sådan samvetslös karl!

— När allt väges med sitt mått, var han kanhända hvarken bättre eller sämre än hela den tidens statskonst, genmälde fältskärn saktmodigt. Hvarför gapade världen på Carl XII? Visst icke blott för hans hjältebragder, utan lika mycket för hans ärlighet, som rusade blindt med hufvudet mot väggen. Ty stater emellan gällde annars alltid den grundsats, att den listigaste bedragaren var den störste mästaren; och det fanns intet svek, som ej då fick namn af politisk vishet, när det gällde att roffa en granne. Jag medger, det kan vara tu tal, om icke vår tids diplomati i tysthet är utaf samma tanke — ja, så ser det verkligen ut; i tvåhundra år har man ägt en folkrätt på papperet, och likväl lefva staterna

ännu inbördes i naturtillståndet, så att karl den som kan åtkomma det rikaste bytet, om möjligt med list, hvarom icke med våld. Men skillnaden är att det nu finns en offentlig mening, ett rättsmedvetande, som fördömer sveket och icke sällan med ett andedrag bortsopar spindelnäten. Och därför vågar sig sveket icke numera fram utan en stark förgyllning: det understår sig icke mera att vara princip; det djärfs icke mera predika den lära, som Carl Gustaf Tessin ville inplanta hos Gustaf III, när denne ännu var barn, att »dygden är en blandning af godt och ondt», allt efter omständigheterna. Märk väl, att Tessin var på sin tid Sveriges störste diplomat efter Arvid Horn och ansedd för ett lysande snille, hvilket han också var, och för resten heller ingen oäfven karl.

— Kattguld — oäkta förgyllning — en porte-épée utan värja! mumlade kapten Svanholm triumferande, i sitt inrotade hat till diplomatin.

— Hvar sak för sig, inföll skolmästaren, ej utan hetta. — Utan förståndige män i rådkammaren stode vi alla *sub dio*, på bara backen. Jag vill påminna mig att också sjuttonhundratalets statsmän brukade vädja till allmänna meningen.

— Åja, svarade fältskärn. När Peter I, August II och Fredrik IV slöto förbund mot Carl XII, drogo de försorg om att rättfärdiga sig uti cirkulärer till alla större europeiska hof. Carl XII, eller rättare Piper, drog försorg om att vederlägga dem med pennan lika hurtigt som med svärdet. Sådant blef både sed och nödvändighet, ju mera jämviktssystemet utvecklade sig och krigen begynte med allianser. Ett exempel bland många var också det ryktbara Sinclairska mordet 1739, som hade till följd en liflig skriftväxling inför hela

Europa. Men striden utkämpades då mellan hofven, kabinetterna och deras besoldade skriftställare. Skillnaden är att i våra dagar vilja folken också hafva sin mening och diskutera sådana frågor med tidningarnas talföra tungor; och medan det på sjuttonhundratalet berodde af framgången, om en sak till slut blef stämplad som våld eller rättvisa, händer det nu att den allmänna meningen inlägger protest äfven mot sådana saker, som långt för detta vunnit gammal häfd. Och på samma gång sitter masken allt lösare på svekets panna, det må sedan heta statskonst eller enskildt lycksökeri. I våra dagar vore Torsten Bertelsköld jag vill ej säga omöjlig, men lättare genomskådad.

— Ifall han ej vore en Talleyrand, utlät sig kapten Svanholm något försmädligt.

— Bror är en tapper krigare och framför allt en nitisk postmästare — återtog fältskärn med det satiriska allvaret, som klädde honom så väl — men jag tror ej att en man som afsatt Napoleon och linierat Europa, kan vägas per lod. För att återkomma till Bertelsköld, så tillhöra karakterer som hans egentligen öfvergångsperioder, när den ena principen fallit och den andra ej ännu kommit till full klarhet. År 1721 var friheten i Sverige ännu knappt mer än ett förnekande af absolutismen; därom voro alla partier ense och hade således en gemensam botten. Men när det gällde att bygga något positivt på den nya grunden, blef där strax en klyfta mellan Hattar och Mössor, och då kunde ingen mera stå väl med alla partier, för att bedraga dem alla. Vi skola försöka att se den tiden i hvitögat.

— Får jag säga min mening — inföll gamla mormor med sin vanliga bestämda ton — så vore det för väl om vi kunde slippa allt riksdagsgräl. Var så god

och sätt plymer i hattarna och band i mössorna, och lägg dem sedan på hufvuden med peruker eller uppstruket hår med litet puder uppå, så blir det något som folk begriper. Nå, hur går det med konungens ring? Jag vill aldrig förmoda att det olyckstinget skall till slut fördärfva också den lille Carl Victor Bertelsköld, son till Gösta Bertelsköld och hans fru, som hette Falkenberg i sig själf? Jag kan inte neka att jag har liksom en liten vänskap för gossen på förhand: hans föräldrar voro hederliga och beskedliga människor; jag hoppas gossen ej ärfver deras lust att flacka världen omkring. Måntro han blir knekt?

— Det förstås, om han har den allra minsta ruter uti sig, inföll kaptenen. Han skall väl icke bli skolmästare, vill jag förmoda?

— Duger han ej till det, kan han ju alltid bli postmästare, genmälde den förolämpade skottaflan för kapten Svanholms sarkasmer.

— Gufar — låt honom bli något rätt stort och gentilt — låt honom bli kung, eller åtminstone en fältherre, som vinner lysande segrar och omskapar länder och tidehvarf! utbrast Anne Sofi med glänsande blickar, uppfylld af sin lyckliga ingifvelse att omskrifva adertonde seklets historia till förmån för den lille Carl Victor Bertelsköld.

Fältskärn nickade med ett godt smålöje.

— Det är skada — sade han — att ej Anne Sofi blifvit en af nornorna, som spinna ödets trådar och uppnysta tidehvarfven; vi skulle då få idel hjältar och sköna hjältesagor. Det blod som dryper i hjältarnes fjät skulle hon förvandla till hallonsaft, och alla de tårar som dugga omkring dem skulle af henne förvandlas till mildaste sommarregn. Nej — med Carl XII hade

den romantiken utspelt sin roll[1], och den hjälte som framträdde näst efter honom, Fredrik II, var ett snille utan hjärta, en kall egoist utan fläkt af entusiasm. Medlet af sjuttonhundratalet var just ett sådant kallt, egoistiskt och resonerande tidehvarf, som frambragt stora ting med sitt förståndiga tänkande, men ganska små med den inre hänförelsens makt. Det var Voltaires, Fredrik II:s och Pompadours tidehvarf...

— Och Klopstocks, Haydns, Svedenborgs, Linnés... invände Anne Sofi.

— Må vara. Säg mig den tid, när mänskligheten hjärta upphört att klappa! Men vänta ej i den tiden några prinsar från sagan. Jag kan ej hjälpa att vi den tiden till exempel i Sverige och Finland söka förgäfves desse berömde krigare, som så nyss därförinnan gingo ut att förvåna världen. I stället finna vi flitiga armar, som utdika ödemarkerna, bygga städer och byar, betäcka landet med skördar, hafven med flottor, och sprida bildning och välstånd i de förhärjade bygderna. En sådan nyttans tid, när allt skulle byggas nytt och det första behofvet var dageligt bröd, glänser icke med ljuspunkter, som blända mot fonden af mörka skuggor. Men om man har någon aktning för det redliga arbetet; om fredens välgärningar, bildningens framsteg och skatterna af mänsklig lycka ha något värde, skall denna tid visa en tafla, som efter så många uppskakande pröfningar ger ett lugnande intryck. Anne Sofi, fruktar jag, blir svår att tillfredsställa. Hvad skola vi göra? Hjälteperiodens dramatiska spänning är ohjälpligt förbi: vi måste uppsöka nya driffjädrar; få se hur det lyckas.

[1] Det märks att fältskärn ej upplefvat Garibaldis tidehvarf. *Sättarens anm.*

— Alltså är det en idyll vi nu ha att vänta: Atis och Camilla med herdar, herdinnor och — får? I rosende band ändå, eller hur?

— Det vill jag ej lofva. Tror du att passionernas glöd brinner mindre het under borgarens jacka, än under ädlingens sammetsrock?

— Således äfventyr i vadmal? Gissar jag rätt?

Fältskärn knackade ut sin pipa mot spiselkanten och reste ett par nya, långa vedträn i brasan.

— Nu skola vi gräfva skatter, sade han.

Borgarekungen.[1]

1. Riksdagsvalet.

År 1738 den första Maj på förmiddagen voro Vasa stads äldste och borgerskap uppkallade inför magistraten, för att välja sitt ombud till den förestående lagtima riksdagen i Stockholm. Redan tidigt på morgonen var en ovanlig rörelse uti den lilla staden. Grupper af handtverkare och andra mindre borgare hade lämnat sitt arbete för att diskutera dagens viktiga fråga i gathörnen eller på gästgifvargården, som tillika var ölkrog; de förnämligare hade stämt möte hos borgmästaren för att rådpläga om samma viktiga angelägenhet, och stadens fiskal sågs i hemliga bestyr vandra från gård till gård hos dem som ägde det mesta att säga. Påtagligen voro allehanda inflytanden nu i rörelse, och man hade här en liten, men tydlig afbild af trissandet med de många små växelhjul, som tillsammans utgjorde det invecklade riksdagsmaskineriet.

[1] Man hörde fältskärn yttra i sin vanliga skämtande ton, att han hellre valt en annan titel för denna berättelse, men Anne Sofi ville hafva en kung, hon var ej belåten med mindre, och därför måste hon få en kung efter råd och omständigheter.

En riksdagsman var heller ingen liten karl i dessa tider, när ständerna styrde Sveriges rike med tillhjälp af en konung och ett råd, som ej fingo vara annat än verkställande redskap. Dessa ständer med kunglig makt voro väl en månghöfdad personlighet och dessutom fyrdelta, så att ett ganska ringa bråk af makten tycktes belöpa sig på hvarje riksdagsman. Men utom det att folkets majestätsrättigheter gåfvo själfva det lilla bråket tyngden af en siffra, kom det till sist an på, hvilket af de många bråken som kunde förskaffa sig mesta gehör på riksdagen och uppsvinga sig till ett helt tal med en hop nollor efter sig; och hvilken soldat kan icke i sin ränsel bära en fältherrestaf? Vasa stads borgare voro följaktligen alldeles öfvertygade om att riksdagens, och därmed äfven Sveriges och Finlands öde låg i dag uti deras händer, och därför hade perukerna blifvit med största flit uppborstade, därför skeno mässingsknappar och skospännen med en ovanlig glans, och därför drogos de bästa svarta högtidsstrumporna upp till knäet, utan fruktan för menföret nu om våren på de trånga och icke stenlagda gatorna.

För att kasta en blick bakom förlåten i denna miniatyrbild af riksdagsstormarna, torde läsaren benäget följa på ett besök hos dåvarande landshöfdingen öfver Österbotten grefve Carl Frölich i hans landshöfdingeresidens Korsholm.

Det gamla stenhuset var försvunnet under tidens vedermödor, och i dess ställe reste sig inom vallarna ett stort, men lågt trähus med tvenne flygelbyggnader. Korsholm var nu ett besynnerligt mellanting mellan fäste och boställe. De ståtliga vallarna hade nyligen blifvit reparerade, porten hade byggts fastare, och det höga planket, som utgjorde den inre befästningen, hade

— Min mening är att våra finska städer aldrig komma sig före, om ej deras sjöfart blir fri.

— Snick, snack; så badinera de alla. Liksom de icke blefve rika nog af kommersen på Stockholm! Mina herrar krämare vilja trafikera på Medelhafvet, för att retournera som grander af Spanien!

— Stockholmarne bjuda oss hvad dem lyster, så länge vår marknad är stängd. Anno 1729 bjödo de oss tjugufyra skillingar för en tunna råg. En nådig Gud har ej skapat Finland med dess vida kuster och sköna hamnar till en kökspiga åt Stockholm.

Karolinen grefve Frölich, som hvarken i egenskap af krigare eller ädling hyste synnerlig respekt för det länge kuggade, ofta krypande borgareståndet, betraktade med förvåning och vrede den djärfve köpmannen, som kapprak och oförskräckt vågade motsäga honom i hans eget hus. Det gamla soldatlynnet jäste öfver.

— Jag har icke låtit kalla honom hit för att disputera om hans kommers, utan för att fråga hvilket system han vill soutenera, ifall han i dag blir vald till riksdagsman, utbrast grefven med häftighet.

— Jag har sagt ers nåde att jag anser rikets väl vara i goda händer, svarade Larsson, utan att förändra en min eller undvika höfdingens bistra ögonkast.

— Jaså. Då är det min vilja att staden väljer Aulin.

— Jag vet ej hvem staden kommer att välja, men det vet jag, att Sveriges rikes grundlag af anno 1720 tillförsäkrar borgerskapet att själf välja sina ombud, utan att därmed besvära höga vederbörande.

— D-n skall taga er, karl, om ni understår er att konspirera mot öfverheten. *Sacrenom!* betyder då min vilja i Vasa mindre än intet?

— Den betyder mycket, ers nåde, men den betyder mindre än Sveriges lag.

— Ut med er — ut, fördömda spannmålsjude, och våga att contrecarrera mina desseiner! Jag skall, tamme f-n, lära er, kryddkrämare, att agera pösmunkar här, så länge jag för regementet. Ut, säger jag!

Lars Larsson böjde litet, helt litet, sin stolta panna och aflägsnade sig långsamt, utan att vidare slösa ett ord på sin uppretade förman.

Grefve Frölich var också i botten ingen despot. Men friheten var ännu ung, enväldet satt ännu kvar i den gamla stammens lynne, och ju längre en höfding var aflägsen från rikets medelpunkt, desto större var ännu frestelsen att spela satrap.

I trappan mötte Larsson fiskalen Spolin, som kom för att rapportera och som några minuter därefter åter syntes på språng med erhållna order. Larsson smålog helt kallt: han kände sina österbottningar och visste af gammalt hvad ett maktbud betydde.

Klockan strax efter nio begynte valet och fortfor till klockan tolf. Det såg i början ut att blifva en het strid med oviss utgång, ty det mindre borgerskapet hade, som vanligt, ett horn i sidan till matadorerne i staden och hade satt sig i sinnet att rösta på hökaren Aulin, som lofvade yrka på stränga lagar mot bönhaseriet och landthandeln. Hade alla dessa hållit ihop, så hade mängden kunnat uppväga de rikares röster och sätta Larssons seger på spel. Men allteftersom det blef bekant att fiskalen fjäskade med landshöfdingens ärenden till förmån för Aulin, deserterade den ena efter den andra öfver till Larssons parti, och när alla röstat, befanns Larsson vara utsedd till Vasa stads riksdagsman med så öfvervägande pluralitet,

att hans motståndare knappt hade fått en femtedel af rösterna.

Grefve Frölich skummade af vrede.

— Jag skall väl finna något moyen att detronisera borgarekungen! utropade han.

Yttrandet blef bekant, och från den dagen vardt Lars Larsson känd under namn af borgarekungen.

2. Majridten.

Den plats, hvilken i en senare tid upptagits af Vasa stads prydnad, det ståtliga, slutligen till kyrka förvandlade hofrättshuset, som uppfördes af Gustaf III år 1784 gentemot Korsholms kulle, var vid tiden för denna berättelse till större delen obebyggd. I stället för den nuvarande sköna, åldriga allén, där konung Gustafs minne vissnar hvarje höst för tidens frost och hvarje vår ånyo slår ut i en frisk grönska, såg man i Lars Larssons dagar en rad af små kryddgårdar, planterade med kålrötter, persilja och dill, här och där garnerade med hallon- och vinbärsbuskar. Men på norra sidan om Korsholm och västerut ända till »Sundet» sträckte sig en beteshage, där ungdomen brukade leka om sommaren och där skolgossarne företogo sig krigiska anfall mot de oskyldiga vallarna.

Samma första Maj, när riksdagsvalet skedde på förmiddagen, hade en stor mängd barn och ungdom begifvit sig ut till hagen på eftermiddagen. Marken, som kort förut blifvit bar, var ännu gul och fuktig af vårvåtan, träden voro ännu löflösa, och endast på solsidan af vallarna fröjdades ögat af friskt grönt gräs. Men denna lilla skymt af vår var allt som begärdes, och

hvad behöfde man mer, när himlen var hög och blå och när solstrålarna glittrade på Sundets då ännu klara vattenyta? Ungdomen hade roligt; man slog boll och slog pryl och slog tunnband; man lekte katt och råtta, sprang natthugg och änklek och dansade »fria vill Simon i Sälle». Skolpiltarne, som hade majlof på eftermiddagen, underläto icke heller att leka »svenskar och ryssar», i hvilken lofliga afsikt de minste kommo klassvis uttågande med trummor och gevär, färdige att eröfra världen, och Korsholm att börja med. Det är icke antecknadt om svenskar eller ryssar fingo öfverhand uti detta märkvärdiga vapenskifte, men sannolikt hade båda de krigförande makterna på sistone slutat förbund med hvarandra, emedan de senare på aftonen vände sig gemensamt emot en ny fiende, nämligen stadens lärpojkar, som samlats vid vallen för att se på lekarna. Arten satt redan i piltarne; ty när österbottningen icke har krig i stort, är han mycket hugad att skaffa sig det i smått; han är den fredligaste karl i världen, blott han emellanåt får damma till af hjärtans lust. Här funnos dessutom gamla nederlag att hämna, nya segrar att vinna, och innan man visste ordet af, var där en ny kalabalik mellan »de kristne och turkarne»; och då segern, som rätt och tillbörligt, måste stanna till slut på de kristnes sida, hände sig ock att lärpojkarne efter tappert motstånd blefvo med rifna tröjor och uppsvullna kindben drifne från valplatsen.

Medan detta tilldrog sig på stadssidan invid Korsholm och bokstafligen under rektorns egna ögon, där han stod på vallen och skrattade i tysthet med en gammal skolkämpes nöje åt pojkarnes hjältebragder, i det han blott lät en af skolbetjeningen förmana dem att icke bruka tillhugg — såg man tvenne ryttare nalkas

från södra sidan på vägen från Kristinestad och svänga förbi vallens krökning, där de höllo stilla för att betrakta bardaleken. Den ena ryttarn, som red framför den andra, var en smärt och vacker yngling i den välbekanta karolinska uniformen, till hälften betäckt af en lätt reskappa. Han red en ung appelgrå häst, som tycktes dansa under hans tygel och med möda följdes af den uttröttade röda vallack, hvilken fått på sin lott den andra ryttaren. Denne var en äldre, kortväxt och axelbred karl, hälften soldat, hälften dräng, eller kanhända båda delarna, ifall man fick döma af ränseln bakpå den grå bondjackan och af den militäriska ordning, med hvilken ett par bylten och dito stöflar voro fastsnörda vid sadelknappen.

När båda kommit till slottsporten, höll den äldre ryttaren stilla, likasom för att invänta sin herre, som ridit porten förbi; men den unge officern märkte det icke och fortsatte ridten. I detsamma fick han visa att han icke var en dufunge i sadeln. Turkarne hade just då blifvit i grund slagne och rusade i full flykt förbi vallen, förföljde med stoj och rop af de segrande kristne. Den appelgrå hästen skyggade och gick durch; det bar af som en stormvind öfver stockar och stenar. Kristne och turkar fingo akta sina öron, men ryttaren satt som gjuten på hästryggen och lyckades efter en tämligen lång halfcirkel, mera äfventyrlig för andra än för honom själf, vända med saktad fart tillbaka till vallarna.

— Så så — utropade han, klappande det ystra och stolta djuret på halsen — skäms inte Bogatir att visa sina oseder i Vasa? Stilla, säger jag! Menar han att han här har steppen framför sig?

Vid dessa ord stannade hästen, men fortfor att klippa med öronen och lystra på hvarje misstänkt ljud. Häst och ryttare hade emellertid kommit på västra sidan af vallarna och icke långt ifrån Sundet, då med ens en ny anblick kom ryttaren att glömma det så nyss öfverståndna snedsprånget.

På denna sida lekte den fredligare ungdomen: barn, unga flickor och en del af de äldre gossarne, som icke brydde sig om något så alldagligt, som bataljen på norra sidan. Åsynen af den främmande ryttaren på hans vilda häst var däremot något ovanligt numera i Vasa och förfelade icke att framkalla en stor nyfikenhet. Språng och lekar stannade af, och den ena frågade den andra hvem den granne herrn kunde vara.

Blott två af de lekande hade antingen icke märkt den främmande, eller i sin ifver icke låtit hans ankomst afbryta leken. Det var en ung, späd och brunögd flicka, klädd i en kort hvit klädning och nästan ännu ett barn, som förföljdes i »hök och dufva» af en långbent rektorist och gäckade alla hans sjumilssteg för att upphinna henne. Hon sprang som en råbock i hundrade bukter, och just då hon var nära att fångas, slank hon beständigt åter undan åt sidan. Men när jagten fortfarit en stund, blef hon drifven allt närmare Sundet, och där kunde förutses att hon måste gifva sig fången. Det tycktes förtreta henne, och hon stannade en sekund nära strandmagasinerna, likasom hade hon ämnat söka en tillflykt där. Troligen fann hon likväl denna utväg betänklig, hajade åter åt sidan och kom så till en gammal al, som stod tätt invid stranden och till hälften lutade fram öfver vattnet. Här var hon fast, ty reträtten var stängd. Men i det ögon-

blick förföljaren nalkades, fattade hon i en gren af trädet och klängde upp som en kattunge. Den långe rektoristen, säker om sitt byte, var icke sen att följa exemplet. Och så sutto de båda som fåglar i trädet. Men då hördes ett brak, ty samma gren, som burit den flyende dufvan, brast af för den tyngre höken, och rektoristen damp plums, så lång han var, i vattnet där nedanför.

Den främmande ryttaren hade, road af flykten och jagten, småningom ridit allt närmare och blef således vittne till den öfverdådiga lekens vådliga slut. Han besinnade sig icke länge, var med ett hopp ur sadeln och ilade till stranden för att rädda den drunknande. Lyckligtvis var det icke så farligt som det såg ut. Sundet, som ännu hundra år därförinnan burit stora skepp, var redan 1738 betydligt uppgrundadt af Österbottens stora naturfenomen, landhöjningen, och den förhoppningsfulle telningen af Vasa trivialskola föll därför helt mjukt och oskyldigt i fyra eller fem kvarters vatten med en liten bottensats af grå äfja därunder. Innan främlingen ännu hann räcka honom den brustna grenen till stöd, hade han redan, drypande af vatten och gyttja, kafvat sig upp på stranden.

Ett så afgörande nederlag kunde icke smältas utan revanche. Den vingskjutne och högst förbittrade höken fick åter sikte på dufvan, som i första häpnaden hoppat ned ifrån trädet för att skynda till hjälp, men som nu, när hon såg sin förföljare utom all fara och i ett så bedröfveligt skick, tog sig det orådet för att skratta så friskt och godt, som endast en dufva kan skratta.

— Vänta — skrek rektoristen, ursinnig af harm — jag skall lära dig att skratta! — och därmed tog han åter ett sjumilssteg, med uppenbar fara för den förföljda

att se sin hvita klädning få en högst betänklig andel af Sundets vatten och äfja.

Hon tog därför ånyo till flykten, men nu med ringa utsikt att undkomma sitt öde. Ju mer hon mätte distansen tillbaka till vallen, desto tydligare insåg hon att flykten dit var omöjlig. Hvad skulle hon göra? Hon tog den enda utväg som återstod henne och som likväl icke mången liten flicka skulle ha tagit i hennes ställe: hon sprang till den väntande Bogatir, trädde helt varligt sin vänstra fot uti stigbygeln och satt, utan att man visste huru, i sadeln. Påtagligen var det icke första gången hon suttit till häst. Men hvad det ville säga att rida Bogatir, därom hade hon ingen aning, och den leken höll på att lyktas värre än »hök och dufva». Knappt kände den ystra hästen sin lätta börda i sadeln, utan att tillika känna sin herres fruktade tygel, innan han sträckte ut öfver hagen och inåt staden med en så förfärande hast, att hörsel och syn förgingo den bestörta ryttarinnan. Man såg henne släppa tygeln, luta sig framåt och instinktlikt gripa med båda händerna uti sadelbommen. Snart voro häst och flicka ur sikte. Rektoristen hade fått en lysande revanche, och nu var det hans tur att, blek af häpnad, blicka efter den bortilande.

Den främmande officern försökte alla de smekord och hotelser, till hvilka hans Bogatir förr brukat lyssna. Det var förgäfves, och han begrep det själf, att det nyss förut uppskrämda djuret råkat på nytt i sitt vilda lynne. Flickan syntes förlorad, och det återstod intet annat än att skynda till fots uti Bogatirs spår, med den sannolika utsikten att finna henne någonstädes med krossadt hufvud störtad till marken.

Då hördes från närheten af Korsholms vallar en hvissling, så skarp och gäll, att den tydligt förnams

långt bort öfver sorlet af alla de många som skreko om hvarandra vid anblicken af den skenande hästen. Främlingen tycktes igenkänna detta ljud: han stannade; han lyssnade; hans bleka kinder färgades af en rodnad, liksom blygdes han öfver att icke själf kunna frambringa samma ljud.

— Det är Istvan, det är min trogne Stefan, sade han till rektoristen, som följde honom. — Denna hvissling kan ingen annan göra efter. Bogatir känner den: han är född i Ungern, och det är den signal, med hvilken ungrarne kalla sina hästar från steppen. Hör! Nu hvisslar han om igen!

Det gälla, genomträngande ljudet upprepades andra gången och tredje gången. Och se: vid tredje hvisslingen såg man Bogatir, till utseendet helt lugn, följa ljudet och i sakta lunk närma sig vallarna, där den andre ryttaren utan svårighet hejdade honom.

Främlingen och hans följeslagare skyndade dit. Den hvitklädda flickan höll sig ännu krampaktigt fast i sadeln. Men hon var utan medvetande.

— Ester! Min Ester! O Gud, hon är död! utropade en blek och vacker ung kvinna, som trängde sig fram bland folkhopen.

— Å, ser inte Veronica att flickan håller fast sig ännu? anmärkte en af skollärarne, som lyftade henne af hästen. Händerna kunde verkligen blott med svårighet ryckas från sadeln.

— Hvem är den unga flickan? frågade den främmande officern med lifligt deltagande.

— Det är Ester Larsson, den rike Larssons yngsta och mest älskade barn, svarade skolläraren.

— Jo jo, Larsson får nu se hvad det vill säga att flyga högre än vingarna bära, mumlade en slaktare,

som vid valet på förmiddagen tillhört Aulins anhängare. — Man skall få se att han rider storståtligt till riksdagen, men huru han rider dädan, och hvem som då hvisslar åt honom, det kan man inte så noga veta.

— Jo men — sade närmaste gumman i hopen — sanna mina ord, det här, det bådar något för Larsson. Högmod, högmod, hvad säger ordspråket?

3. Grefven och borgareflickan.

Den främmande unge officern tycktes vilja godtgöra det missöde, hvari hans vilda häst hade en så stor andel. Han skyndade att hämta vatten från närmaste brunn, fuktade därmed den afsvimmade flickans panna och lät henne lukta på en fin essens, som han framtog ur ett etui i sadelhölstret. Han hade nu tillfälle att närmare betrakta hennes drag, och hans deltagande minskades icke däraf att dessa voro ovanligt vackra. Ester Larsson kunde icke vara mer än fjorton, högst femton år; ännu ett barn, som också hennes öfverdåd tillräckligt bevisat, men ett barn på ungdomens gräns: växten smärt och späd, håret glänsande brunt, hyn ej utan spår af vårsolens inverkan, händerna alltför fina för en småstadsflicka af borgerlig härkomst. En liten juvelring på vänstra handen och små spetsmanschetter af detta subtila Raumoarbete, som numera kommit alltmera ur bruk, sedan det ej förmått uthärda täflan i pris med det belgiska maskinarbetet, jäfvade icke främlingens första förmodan, att den unga flickan var en rik mans bortskämda älsklingsbarn.

Kanske minns någon ännu den forna lilla Veronica, hvilken, samma kväll när Marie Larsson blef så hårdt

emottagen af sin stränge farbroder, skickade henne till tröst en bit af sin söndagskaka. Veronica Larsson hade vuxit och blommat i kärlek; hon var icke mera ung, hon hade sett sina tjugunio somrar, men hon spred ännu en doft af kärlek omkring sig. Hon hade afvisat många friare, för att sköta sin faders hus och egna hela sitt hjärta åt yngsta systern Ester, som så väl behöfde hennes vård, sedan deras mor dött, sedan deras far alltmera sällan hade en stund öfrig för sina barns uppfostran och sedan han alltmera gjorde hvad han kunde för att bortskämma den lilla favoriten, som himlen skänkt honom till hans ålders glädje. Veronica ensam vågade sätta sig emot Esters nycker; hon ensam vågade vägra henne något; och när den trotsiga flickan ändock fick sin vilja fram, såsom nu uti majlekarna, var det alltid Veronica som vakade öfver henne och godtgjorde alla fel, dem hon ej kunde förhindra. Den halsbrytande ridten hade hon ej kunnat förekomma, och det blef, nu som alltid, hennes lott att med en moders omsorg pyssla om sitt lilla oförståndiga barn.

— Var inte rädd nu, Ester, faran är öfver, och du är hos mig! — hviskade hon ömt till den bleka systern, som i hennes famn begynte återhämta sig från förskräckelsen och uppslå ögonen. Där fanns icke i hennes ord en enda skymt af förebråelse för all den grymma oro, hvilken hon själf så nyss lidit, den goda Veronica.

Ester såg sig förvirrad omkring och blef varse sin förföljare i leken, den långbente rektoristen, som ännu andlös af häpnad stirrade mot henne öfver systerns axel.

— Ser du det, Ringblom — sade hon med ett ännu matt, men triumferande trots öfver de blekröda

läpparna — jag sade ju det, din stackare, att du aldrig skulle få fatt mig!

I detsamma mötte hon på andra sidan den främmande officerns deltagande blickar, och ögonblickligen öfvergötos hennes hvita kinder af den skäraste rodnad. Skygg som ett blygt barn, gömde hon strax sitt hufvud i sin systers sköte.

Det roade främlingen. Han lade sin hand på flickans bruna hår och sade leende:

— Var icke rädd nu mera. Bogatir är en öfverdådig sälle, som behöfver stränga tyglar, och jag har sett gamla ryttare kastas ur samma sadel, där du satt kvar. Nästa gång skall det gå bättre. Vill du lära dig rida?

Ester såg upp: det måtte ha retat henne att behandlas som barn.

— Vill du sälja din häst? frågade hon.

— Det tror jag knappt, svarade främlingen. Jag tänker du redan haft nog utaf honom.

— Min far skall gifva dig så mycket pengar du vill.

— Bogatir är ungrare, han låter ej sälja sig! återtog muntert den unge officern. — Men om jag sålde honom åt dig, hvad skulle du då företaga dig? Ville du engång till försöka din lycka?

— Ja, det ville jag, svarade flickan och kastade en utmanande blick på den otåligt stampande hästen.

— Och om han ej behagade lyda din tygel? Om han kastade dig ur sadeln, min lilla trotsiga docka?

— Då skulle jag låta skjuta honom, svarade Ester mycket bestämdt och utan ringaste tvekan.

Främlingen skrattade. Men Veronica tyckte ej om detta raljeri.

— Kom, låt oss gå hem och stöd dig på mig! sade hon. Kom, Ester, innan far får höra af andra att du varit i fara

Ester förändrade hastigt min och sökte förgäfves dölja sin oro.

— Nej, Veronica, nej, sade hon; du får ej tala om det för far! Han skulle bli ond på den främmande herrn. — Och far är ej god, när han är ond! tillade hon naivt, med en blick på främlingen.

— Hvad är det frågan om? sade bakom dem en befallande röst, och där stod landshöfdingen grefve Frölich, som återvände från en promenad till hamnen och med någon förundran blef varse folksamlingen vid porten till Korsholm.

I detsamma märkte han den unge officern, som vördnadsfullt förde sin hand till den trekantiga hatten.

— Hvad ser jag! utropade landshöfdingen på fransyska. Grefve Bertelsköld här! Var hjärtligt välkommen hit till vår höga nord! Min unga kusin regnar ned ifrån månen!

Löjtnanten vid fortifikationskåren grefve Carl Victor Bertelsköld, på möderne besläktad med grefve Frölich, glömde vid dessa ord den lilla förmätna borgareflickan, som kastade på honom en lång och förvånad sidoblick. Vasa har aldrig ägt något stort förråd af grefvar, och den ende som fanns där förut betraktades som en så utomordentligt hög herre, att hans gelikar knappt kunde finnas i Stockholm. Hvem skulle ha trott att Vasa nu i hast hade blifvit försedt med en grefve till? Ester kände sig med ens så fullkomligt återställd, att hon alldeles icke kunde förmås att gå hem. Hon lämnade endast plats åt de förnäme herrarne och fortfor att med barnslig nyfikenhet betrakta den unge främlingen, med hvilken hon nyss hade språkat så fritt och som hon i sitt vanliga självsvåld kallat du. Men det var i Esters tanke icke så farligt; det fanns knappt någon annan i

hela Vasa, än landshöfdingen själf, som hon icke tilltalat i samma förtroliga ton. Det märkvärdiga var i hennes ögon blott det, att den unga herrn var så ståtlig, så lång, så förnäm i hela sitt sätt; att han hade så glänsande blå ögon, fastän hans med omsorg upplagda hår var så svart, att det nästan skiftade i blått; att han icke bar peruk; att den lilla hatten klädde honom så väl; att han bar värja och bälte under den korta reskappan; att han såg så god ut, fastän det förunderliga ödet skapat honom till grefve; att det just råkat vara hans häst som nästan skrämt henne till döds, och att han lagt sin hand på hennes panna och lofvat lära henne rida. Alla dessa tankar flögo om hvarandra i den lilla öfverdådiga flickans brunlockiga hufvud och gjorde henne döf för syster Veronicas ömma förmaningar.

Grefve Carl Victor — ty så kunna vi kalla honom till åtskillnad från hans farbror, diplomaten grefve Torsten Bertelsköld — redogjorde nu i få ord, också på franska, för ändamålet med sin resa till Finland. Han hade förliden höst återkommit till Sverige från Wien och från Ungern, där han bevistat fälttåget mot turkarne och i fem år lärt krigskonsten uti den store prins Eugens yppèrliga skola. Nu hade hans mor lagt honom på hjärtat att lära känna hans förfäders land, detta Finland, hvilket hans fader försvarat till sista man och älskat ända in uti döden. Hans onkel grefve Torsten hade då förskaffat honom ett uppdrag af rådet att inspektera fästningarna i Finland och föreslå planer till finska kustens försvar vid ett möjligen förestående krig; och emedan ett fartyg gått till Kristinestad med munderingspersedlar för Österbottens regemente, hade tillfället begagnats att göra en utflykt till Vasa. Nu vore han här

och ville, med sin nådiga onkel Frölichs tillåtelse, för en vecka eller par sitta in på Korsholm.

— Dock icke på vatten och bröd? genmälde grefve Frölich skrattande. Vet du väl, *mon cher ami,* att kräftor och adelsmän prosperera icke i Österbotten?

— Det vet min familj af gammalt, svarade den unge grefven i samma ton. — Nästan alla Bertelsköldar ha legat i delo med Österbottens demokrater. Jag själf har knappt satt foten på detta område, innan min häst enleveras af en liten öfversitterska — lilla Larsson...

— En Larsson? Jag gratulerar; jag har också den förmån att profitera af connaissancen. Men kom, låt oss se åt om Korsholms källor producera annat än brunnsvatten...

4. Fiskal Spolin.

En vecka eller något mer hade förflutit sedan grefve Carl Victors ankomst till Vasa, under hvilken tid han fullkomligt kunnit öfvertyga sig om att Korsholm icke var skapadt till ett fäste enligt den nyare krigskonstens fordringar. Däremot hade han uttänkt en plan att befästa inloppet till Vasa mot en fientlig öfverraskning och hade nu, med dessa planer i hågen, åtföljt landshöfdingen grefve Frölich på dennes vanliga aftonridt ut till hamnen. Isen låg ännu i de inre fjärdarna, men längre ut emot Replots skärgård hade en stark sydväst upprifvit isbandet, och de båda ryttarne höllo stilla en stund för att njuta af hafvets lifvande anblick. Man såg den blå randen i väster vidgas och klarna; man såg de unga vågorna på långt afstånd än höja, än åter sänka sig i de vackraste kroklinier; man såg dem bryta sig mot klippor eller isberg i fjärran och åter fallande stänka sitt smälta silfver högt i den genomskinliga vårluften. Själskyttarne återvände från sin farliga färd på isstyckena, släpande med sig hela slädar, uppfyllde af stupade sjöhundar, medan andra, som skjutit sjöfågel för vettar vid iskanterna, buro sitt villebråd i säckar på ryggen.

Åtta fartyg lågo i hamnen, alla görande sig färdiga att gå till segel, så snart isar och vindar gåfvo därtill sitt bifall; och af dessa åtta tillhörde fem de största den rike skeppsredaren och köpmannen Lars Larsson. Det var just en af källorna till hans rikedom, att han hvarje år försålde i Stockholm tre eller fyra nya fartyg, enkom byggda på spekulation; men det femte fartyget, som prunkade med namnet Ester på akterstäfven, hade han bestämt att för egen räkning, men i en Stockholmsredares namn, göra turer på Rostock och Wismar.

Landshöfdingen betraktade med mulna blickar dessa tillredelser och vände sig sedan till sin följeslagare med den plötsliga frågan om han väntade krig?

Bertelsköld svarade att man i Stockholm alltmera umgicks med krigiska planer, för att begagna konjunkturen och återtaga från Ryssland de stora uppoffringarna i Nystadska freden. Men där funnos tvenne hållhakar för nuvarande fred, nämligen riksens råd med grefve Horn i spetsen och den fredliga majoriteten från föregående riksdagar. Båda hakarna hoppades krigspartiet snart kunna spränga: och då skulle en soldat ånyo betyda något i Sverige.

— *Justement,* det är hög tid, innan nybakade herrar af alnen växa gamla kavaljerer öfver hufvudet, genmälde landshöfdingen ej utan häftighet. — Vet du väl, Charles, att på detta fartyg embarkerar endera dagen en riksdagsman, som bär freden uti sin ficka? Mullvaden trifs i sitt hål, och en köpmans vyer sträcka sig från disken till boddörren. Dessa fredshjältar vore i stånd att sälja Riga för en tunna äpplen, Narvas troféer för en kappe salt och hela Petersburg för en bit sulläder. Men förmår jag hindra det? Nej, *par malheur,* vi ha den olyckan att vara frie medborgare; en landshöfding i Vasa betyder

nu för tiden mindre än en borgmästare i Jakobstad. Ah, vi skulle få en splendid *succès!* Vi skulle emportera en *victoire*, som skulle restituera våra possessioner bort öfver Nevan! Vi skulle taga revanche för alla våra deconfityrer! Och då säger man till oss att vi böra vänta! Likasom vi hade tid att vänta, vi gamla soldater af salig kung Carls skola! — Här lyfte landshöfdingen på sin hatt, såsom de återstående karolinerne aldrig underläto, när de nämnde konungens namn. — *Parbleu,* Charles, de som oss succedera kunna gifva sig *patience à bon plaisir;* de kunna revidera kartan i nästa århundrade. Men vi, som blott ha få dagar öfriga, måste rehabilitera vår ära och icke låta kung Carls minne gnagas af möss!

— Min onkel vill säga Mössor, återtog Bertelsköld leende, men varm af den gamle krigarens återvaknade minnen.

— Hvad vill det säga?

— Min onkel har då icke hört att kung Fredriks yttrande blifvit historiskt? »Sie sind alle Nachtmützen.»

— Kung Fredrik har ibland sina luminösa infall; det skulle konvenera en konung af Sverige att icke själf draga nattmössan så djupt öfver öronen. *Enfin,* denne Larsson är en desperat karl och i stånd att med sin hardiesse, sin slughet och sitt inflytande i borgareståndet fördärfva hela vår gloriösa *entreprise.* Hade jag haft makten och dekreterat valet, skulle han aldrig kommit därin. Det är sviter af Horns system; packet rycker makten från adeln och trampar rikets ära i smutsen. Men karlen är nu riksdagsman, det kan icke f-n heller hjälpa; han gör sig färdig att embarkera till Stockholm. Jag ville donera ett års inkomster af hela mitt län åt den som kunde sätta obstacle för resan.

— Förlåt, min onkel, att jag ihågkommer fabeln om blåsten och solskenet. Skulle icke en smickrande nedlåtenhet från er sida — en middagsbjudning till exempel — vara tillräcklig att böja den styfve mannen och närma honom till ert parti?

— Spilldt krut! Jag känner dessa österbottniska demokrater: sedan urminnes tid veta de icke af någon annan aristokrati än kyrkans och penningens. En inkarnerad princip är alltid redoutable, och en sådan är Larsson. För honom existerar endast en kung, ett folk och ingenting däremellan. Med kung Fredrik är han personligen lierad, favoriserad af drottningen, intim med Plomgren, Kjerrman och andra inflytelserika personer bland svenska borgerskapet, för att icke tala om Finland, där han har en incontestable préponderance. Det finns blott ett medel att écrasera honom.

— Och det är?

— Afunden bland hans egna ståndsbröder. Kan hans resa inhiberas någon vecka, så att han försummar riksdagens början, så är han neutraliserad. Men jag förstår mig icke på krokvägar. Jag har en fiskal — hejda, kommer ej karlen där som vore han efterskickad! Spolin!

Den person som tilltalades var en liten blek, mager och ljuslett man, klädd i en sliten, men väl borstad brun rock med stora mässingsknappar, och mötte ryttarne ensam åkande i en dålig bondkärra. Vid landshöfdingens tillrop stannade han, hoppade vigilant ur kärran och närmade sig med en så ödmjuk bugning, som hade han velat plocka upp stenar från landsvägen.

— Nå — fortfor landshöfdingen — hur stå affärerna?

— Bra eller illa, alltsom ers nåd befaller, svarade fiskalen försiktigt och med en frågande sidoblick på den unge grefven.

— Hvad skall det heta, herr lurifax? Tala fritt; den herrn är min släkting. Om ett par dar ha vi pratiquable seglation; våra köpmän ämna försöka sitt sjöhufvud. Nå, min kära Spolin?

— Tullen kan icke förmås att lägga obstacler i vägen. Papperen äro klara.

— Så? Hvarför ha vi ett tullverk? Ni begriper väl, karl, att jag ej kan refysera pass åt en riksdagsman?

— Ers nåd — jag supplicerar att i underdånighet fråga om jag har ryggen fri?

— Hm, det där smakar af spö. Jag vill ej förmoda att han har för sig något kanaljeri?

— Min högsta åstundan är endast att efterkomma ers nåds befallningar.

— Godt. Gör som han vill. Och kom ihåg, min ohängda vän, att han exponerat mig vid valet den 1 Maj. Han har en glupsk faute att godtgöra, min kära Spolin. Jag har ej emot att han söker revanche. Jag skall tänka på hans befordran.

— Ers nåd — den ifrågavarande personen skall icke resa till Stockholm; åtminstone icke i Maj.

— Det vore böfveln! Nå nå, Spolin gör som han vill, det blir hans affär. Kom, Charles!...

Och tydligt generad att fortsätta samtalet, gaf landshöfdingen sin häst sporrarna, för att återvända till staden. Men fiskal Spolin, hvars rygg ånyo betydligt kroknat vid afskedet, rätte sig småningom upp, ju mera hans höge förman aflägsnade sig, och stod där slutligen i sin fulla längd af fem fot och två tum. Hvarpå han hastigt åter klef upp i kärran, fortsatte vägen till hamnen och mumlade för sig själf:

— Innan michaeli har jag Korsholms fögderi.

— Var detta ett exemplar af den finska demokratin? yttrade Bertelsköld, medan de fortsatte ridten. — Jag vet ej hvarför mitt ridspö hade en så förvånande attraktion till den karlens rygg.

— Mitt också, skämtade landshöfdingen. *Dame!* är det mitt fel att käppen behöfver en doppsko, för att röra i dyn? Hvad vill du att jag skall göra? Friheten kan vara god nog för proletärer och bönder, men *enfin*, den inkommoderar en landshöfding. Nej, då préfererar jag enväldet under salig kung Carl. Marsch, karl! och karlen gick. Halt, fähund! och fähund stod. Nu däremot... Apropos, hvem har inridit din Bogatir?

— Min ridknekt Istvan.

— Antingen är karlen den galnaste våghals, eller den mest raffinerade ryttare som ännu lagt betsel mellan tänderna på en bra fölunge. Se bara, kräket lystrar ju för minsta sparf på en half mils omkrets! Helt annan var din fars Bogatir; jag minns honom som i går, när vi traverserade Düna: finsk ras, som ej förhastade sig uti ogjordt väder; tjocka ben, låg hals, bred bringa och goda lungor — höll ut, där de ryska och polska hästarna kreperade som kalfvar. Säg mig, hvar fick du den här höghalsade kattungen med sina svafvelsticksben och sina smala öron, som beständigt äro på ståltråd?

— Det är ett helt äfventyr, min onkel.

— *Bon.* Då kunna vi spara det, tilldess vi åter bivuakera under batterierna af min gamla Rüdesheimer. *Par miracle,* jag är nyfiken att se hvem af de två som blir bet: Larsson eller Spolin. Noshörningen har råkat ut för en krokodil.

5. Penningefursten.

Vid tiden för denna berättelse stod den rike Lars Larssons hus ännu nästan i samma skick som för sexton år tillbaka, när det iståndsattes efter stora ofreden. Samma låga sal, samma fyra kamrar, samma finnstuga och nattstuga med tillbehör, endast att husen voro prydligare brädbeslagna och att en del möbler bekommit den stora lyxen af hvit oljefärg. Vid torget till höger om den gamla gården var en nybyggd gård, som beboddes af äldste sonen Lars med hans talrika familj; till vänster en äldre gård, som innehades af dottern Kajsa, gift med den förnäme och myndige rådman Blom. Alla tre, Larsson själf, sonen och svärsonen, drefvo sin skilda handel med egen bod och rivaliserade, på österbottniskt vis, om tjärbönder, smörfinnar och salthandel, men drefvo skeppsrederiet i bolag och dominerade därigenom ortens sjöfart. Man kunde säga, att dem emellan var fred och förbund i utrikes ärenden, men ständig fejd om marknaden inrikes — endräkt och sämja när det gällde att kämpa mot en främmande konkurrens, men på samma gång inbördes täflan, som icke aflopp utan kalabaliker. Voro där två af dem på väg till någon af de stora marknaderna i det inre af

landet, visst körde de förbi hvarandra om natten, för att hinna en timme förr och försäkra sig om de bästa kunderne; och kom där en förr okänd bonde från Tavastland eller Savolaks, såsom då brukades, ned till Vasa, visst lockades han af den som hann först med löftet om rågade saltmått och så eller så många lerpipor på köpet. Hvilket allt icke hindrade sonen och svärsonen att i yttre måtto visa den gamle borgarekungen och hans aktningsvärda kapitaler en öfvermåttan stor vördnad, så att de aldrig talade med honom ute annorlunda än med hatten i hand och aldrig svarade honom inomhus annorlunda än stående. Dessutom samlades hela den stora familjen om söndagarna efter gudstjensten till middag uti den äldre Larssons hus, och då satt den gamle där som patriarken Abraham, ståtlig och enväldig, omgifven af barn, barnabarn och tjenstefolk, så många som fingo plats vid det långa bordet uti familjesalen.

Nu var det icke söndag, utan tvärtom en brinnande hvardagsbrådska; men likväl såg man klockan elfva på förmiddagen båda granngårdarnas invånare med barn och blomma begifva sig högtidsklädda, som de alltid voro vid sådana tillfällen, till den gamla gården. Att där leta sig väg mellan hästar och folk, som uppfyllde gården, var ingen lätt sak. Bönder och sjömän, blandade med en och annan stadsbo af högre rang uti samhället, hade skockat sig på trappan och i förstugan, väntande att få inträde. I finnstugan var ett bord dukadt för långväga kunder; från bagarstugan, där Veronica med Ester som underståthållerska förde befälet öfver tre eller fyra pionröda pigor, osade en behaglig doft af nyssgräddadt bröd; nattstugan var upptagen af ankomne resande. Saken var den, att skärgården

nyss blifvit isfri och Larsson i beråd att med alla sina fem fartyg segla till Stockholm. Tusen nödvändiga saker skulle då stökas undan till resan, och alla affärer, som fordrade chefens egen handläggning, skulle nu uppgöras. Men tillika skulle familjen spisa tillsamman en afskedsmiddag, innan dess fader och hufvudman begaf sig till sjöss.

Midt i denna vefva och trängsel inträdde på gården den unge grefve Carl Victor Bertelsköld, för att lyfta hos Larsson ett kreditiv från Stockholm. Fin och förnäm som han var, med en toilett som i Vasa icke förfelade att väcka alla flickors beundran, tycktes han något generad af den nära beröringen med så många oborstade landsmän och väntade tydligt att hopen på trappan skulle själfmant lämna honom plats. Men däruti misstog han sig: ingen rördes ur fläcken, och ett par tjäriga matroser tycktes snarare finna ett nöje uti att spärra för honom vägen. Herr grefven fick vänta och vänta kanhända för länge för hans unga tålamod.

— Var god och gif rum! sade han då till matroserne, i en ton som icke väntade någon motsägelse.

— Lägg bi så länge, att inte herrn törnar, sade den ene sjömannen, i det han mönstrade honom med en gäckande blick.

— Lämna rum, jag har inte tid att vänta längre! upprepade Bertelsköld.

— Gud skop ingen hast, genmälde den andre sjömannen lugnt, med händerna i byxfickan.

I detsamma sprang en spenslig flicka, alldeles hvit af mjöl, tvärsöfver gården, kilade af uppför trappan och slank, vig som en kattunge, in genom trängseln,

likväl icke utan att i förbifarten lämna tydliga spår af bagarstugan på det fina blå klädet af grefvens rock.

— Ester — ropade Bertelsköld efter henne — säg till din far att jag önskar träffa honom!

Flickan stannade ett ögonblick, såg på honom med ett par kvicka bruna ögon och försvann därpå inne i förstugan.

— Stopp, kryssare! lofvera inte i strömmen, han kommer i drift! mumlade den förste af sjömännen och lade helt familjärt sin beckiga hand på grefvens axel.

Troligen var det icke så illa ment, men Bertelsköld var ej vid lynne att tåla sjömansspråk. I samma stund grep han karlen om nacken och kastade honom, som var oberedd på denna manöver, burdus utför trappan.

Det var dock mer än en Vasa matros kunde billigt fördraga. Den stupade hjälten var icke förr på fötter igen, innan han rusade i vredesmod tillbaka till trappan, och på samma gång grep den andre Neptunisonen Bertelsköld i kragen.

— Dick babord med rodret! skrek sjömannen.

Ställningen var kritisk och hade blifvit det än mer, om icke den lilla mjöliga flickan åter trängt sig fram mellan de stridande och i hastigheten kommit matrosen att släppa taget.

— Far kommer strax! hviskade hon och for som en raket tillbaka till bagarstugan, där hon gömde sig bakom dörren, för att bli vittne till stridens utgång.

Bertelsköld begagnade tillfället, sprang ned på gården, ställde sig med ryggen fri mot en vägg och drog värjan.

— Den förste som kommer må akta sina öron! utropade han.

— Alla man till väders! svarade matroserne, grepo hvar sin stör och redde sig till batalj.

Det blef stoj och oväsen på gården. Flera sjömän togo parti för kamraterne. Ett par soldater, som råkade vara tillstädes bland hopen, ställde sig flinkt på den angripnes sida, och bönderne, högeligen roade af detta extra spektakel, underläto icke att gjuta olja på elden.

— Damma till! ropade de. Trä mot stål! Ryck spetten af dem! Stek strömming på dem! Tröska dem, så att agnarna flyga!

Det liknade sig att blifva ett af dessa handgemäng, som fordom voro, och på en del orter ännu äro nästan ett hvardagsnöje i de österbottniska städerna, då anblicken af den gamle Larssons höga gestalt på trappan med ens gjorde slut på oväsendet.

— Hvem understår sig att föra oljud på min gård? ropade han med väldig stämma. — Bort med störarna! Så sant jag är herre här, så Gud nåde den som vågar knystra ett ord! Och ni, unge herre, som glömmer att ni icke nu står bland turkar och hedningar, stick er värja i slidan, så framt ert lif är er kärt, och stig in till mig! Jag säger er, att ingen skall kröka ett hår på ert hufvud.

Sorlet på gården tystnade genast, och de lyftade vapnen sänkte sig självmant.

Bertelsköld hade varit en klen lärjunge af den store prins Eugen, om han ej föredragit en ärofull reträtt framför en kritisk position, där själfva segern lätt kunde blifva ett nederlag. Han följde alltså inbjudningen, helt vårdslöst, helt likgiltigt, och inträdde genom den undanvikande folkhopen uti Larssons sal. Denna var till hälften uppfylld af väntande, medan en i sänder insläpptes

i kontoret till vänster. Grefven fick stående vänta, lika med ringaste dagsverkare, tills hans tur kom. Var det afsikt eller var det en regel? Han visste det icke, men hans unga förnäma blod kom åter i svallning vid det som han ansåg för en ny förödmjukelse inför penningefurstens gränslösa öfvermod.

Ändtligen var det hans tur, och han inträdde i det oansenliga rum, som utgjorde det rika och ansedda husets enda kontor. Ett skåp af valnöt, ett bord af omålad ek, en dito pulpet, en kassakista af järn, en simpel enmanssäng och tre eller fyra klumpiga stolar utgjorde rummets ganska tarfliga amöblemang. Vid pulpeten svettades den gamle bokhållaren Grenman under tusen bekymmer med en penna bakom hvardera örat; vid bordet satt den mäktige Lars Larsson själf framför en hög af bref och handelsböcker. Större var ej personalen i detta kontor.

Bertelsköld framlämnade ett kreditiv på 1,000 riksdaler, men tillade, kanhända mera högdraget än Larsson var van att smälta: han hoppades att det var sista gången han skulle besvära en man, som hade så liten tid att befatta sig med sådana småsaker.

— Min herre måste vara en främling i detta land, svarade Larsson kallt, i det han framtog ur kassakistan några påsar med blanka riksdalrar. — Kände ni våra förhållanden, skulle ni inse, att ett ruineradt land, såsom vårt, icke ryckes ur sin vanmakt med krus och bockningar för en inbillad ära, utan med redlig flit och de största ansträngningar. Ni, som icke sett andra tider, kan tycka att vi simple borgare borde anse det för en stor heder att möta er på trappan med ödmjukaste anhållan att ni ville taga emot våra penningar. Men jag, min unge herre, har sett de dagar, då detta

landet på femtio mils omkrets icke ägt så mycket som behöfts för att köpa tio tunnor salt, och då Görtz nödgades utpressa blod, för att hopskrapa denna summa, som ni nu kallar en småsak. Gud gifve ni aldrig får se det, herre; ni skulle då lära er bättre respekt för arbetet och arbetets frukt. Här äro penningarna. Farväl; jag önskar er lycklig resa.

6. En utflykt år 1738.

Du rider ut genom norra tullen. När du arriverat till Veikars, grenar sig en byväg åt vänster mot kusten, men du följer stora vägen utmed Kyro älf till bron vid Lillkyro kyrka. Härifrån löper strandvägen norrut till Vörå och Ny-Carleby, men du continuerar upplandsvägen åt höger, som går till Storkyro. Det vill säga, ifall du ej préfererar att logera öfver natten på Lillkyro prästgård, hvilket vore tranquilare, emedan vägarna där i nejden oroas af vagabonder.

— Jag tackar min onkel och hoppas vara tillbaka i öfvermorgon.

— Jag skulle hellre se att du uppsköte ditt avanture, tills jag blir i tillfälle att procurera dig eskort. För närvarande kan jag ej umbära en enda karl; packet är i rörelse; du har själf sett dess humör. *Par honneur,* Charles, jag har nog af friheten. Att vara landshöfding, och att vid hvarje steg känna en snara om foten, som heter grundlag, privilegier, domstol — det är insupportabelt! *Dame!* Gif också mig en smula frihet till husbehof — frihet att hugga in på kanaljerna, när de bli för närgångna — en ärlig choc, såsom vi brukade med kung Carl i Polen — och man skall se att land och

rike finna sig väl däraf. Apropos, du har ännu ej sagt mig hvad som förskaffar bondlurkarne i Kyro äran af ditt besök.

— En diversion, en önskan att se något mera af detta land, än Korsholms gamla vallar. Och dessutom, min onkel, önskar jag träffa min fars gamle krigskamrat, denne Lauri eller Laurikainen, som skall finnas någonstädes i Kyro och som min mor anbefallt mig att uppsöka, för den händelse att han vore i behof af understöd.

— Tag dig till vara. Desse forne kivekkäät stå ej alltid i det bästa renommé för en lojal conduite. En del af dem ha slagit sig i ro på sina forna lägenheter och angripa nu skogar och kärr lika obstinat som de fordom attackerat de ryska transporterna. Men andra, som ej kunnat vänja sig rätt vid freden, ha bosatt sig på ödeshemman djupt in i skogarna och drifva där allehanda binäringar, som icke rätt behaga kronobetjeningen, *par exemple* åverkan å kronoskogarna, brännvinsbränning, lurendrejeri och då eller då, för variation, ett litet rån på landsvägarna. Vi ha haft att uppbygga ett nytt samhälle, Charles, och sådant gör man icke komplett på en mansålder. Mycket är ännu ogjordt, mycket måste ännu tolereras, som vi blott småningom kunna justera under lag och författningar. Desse gamle kivekkäät skaffa oss myror i hufvudet. Folket fruktar dem som själfva djäfvulen; omöjligt att erhålla vittnen, och länsmännen våga sig icke till deras nästen utan manstark betäckning. Ännu engång, tag dig till vara, min kära Charles; hasardera dig icke i skogarna.

— Min onkel kan vara lugn; jag är beväpnad, och Istvan följer mig.

— Som du behagar; jag har varnat dig, men ämnar icke persvadera min gamle väns son till något poltroneri.

Således *au revoir*. Jag vill emellertid se till hvad som kan göras med denne penningjude, denne Larsson, hvilken hin håle måtte skaffa en konsiderabel process på halsen. Apropos, du har ännu ej sagt mig din mening om kontroversen på hans gård. Om det vore ett moyen att differera hans resa... Låta vi häkta matroserne?

— Nej, min onkel, nej, jag ber er, för min skull, låt saken förfalla. Vill ni inblanda mig i en rättegång?

— Du kan ha rätt. Jag torde väl finna andra medel. Farväl och — ännu ett ord! Om man attackerar dig på skogen, så låt de skurkarna veta ditt namn. Det finns ingen *mauvais sujet* från Lohteå skogar till Lappfjärds bro, som icke vore i stånd att låta hänga sig för Gösta Bertelskölds son. Gud välsigne kanaljerna, de ha likväl ett hjärta i bröstet under den trasiga fähundsjackan...

En kvart timme efter detta samtal mellan landshöfdingen grefve Frölich och hans gäst, den unge grefve Bertelsköld, såg man den senare, åtföljd af sin trogne tjenare Istvan, rida ut på sin appelgrå häst Bogatir genom den nyligen uppförda gulmålade norra tullporten i Vasa. Den unge ädlingen hade påtagit en simpel ryttaredräkt och stuckit i sadelhölstret ett par väldiga kavalleripistoler, ärfda från faderns tid; men dennes ofantliga huggvärja hade redan, under fredens och modets inflytande, vid sonens vänstra sida blifvit utbytt emot en smal stickvärja af utsökt ungerskt arbete. Istvan däremot bar en turkisk sabel med damascenerklinga och öfver axeln, jämte sin ränsel, en kort musköt.

Klockan var tre på eftermiddagen, dagen vacker och klar, ehuru något kylig. De båda ryttarne redo i lätt traf åt nordost och hade snart lämnat de låga trähusen och den ärevördiga gamla stenkyrkan i Vasa långt bakom sig. Första milen var, då som nu, till stor del skoglös,

flack och enformig, endast här och där afbruten af åkerfält med grön rågbrodd, som frodades väl i den bördiga lerjorden. Äfven byar och gårdar voro tämligen glesa, för att ligga så nära det sydligare Österbottens residensort och då för tiden mest välmående stad; där lågo ännu vida sträckor öde, men de gårdar som funnos voro mest alla stora och nytimrade. Allehanda transporter möttes på vägen och trängde ryttarne intill dikeskanten. Man märkte väl att dessa nejders svenska befolkning, med sitt oroligare lynne, som dref en stor del till tjärbränneri, sjöfart, landthandel och skeppsbyggeri, ännu icke haft tid eller lust att bota stora ofredens härjningar i jordbruket, så mycket mer som den österbottniske bonden hade rätt till skeppsfart på Sverige. Den berömda Vasarågen växer också blott till en ringa del i stadens närmaste grannskap, medan de egentliga kornbodarna för detta utmärkta sädesslag äro att söka i de omgifvande finska socknarna Lillkyro, Storkyro, Laihela och Ilmola.

Landskapet fick en annan färg, så snart ryttarne kommo in på den finska befolkningens område, som i en smal kil, mellan svenskar på båda sidor, skjuter fram ända till kusten i Lillkyro socken. Vägen gick här för det mesta invid stranden af den annars lugna Kyro, hvilken, nyligen befriad från sina isbojor, nu skummade i ungdomligt öfvermod mellan sina låga, med al och vide bevuxna lerbräddar. De öppna slätterna afbrötos redan af ansenliga skogar, hvilka under krigstiden fått rådrum att åter uppväxa och ännu icke härjats af yxen för tjärdalarnas behof. Mellan skogarna vidgade sig tätare och bättre vårdade åkerfält: ännu visst icke öfver hela det fordom odlade området, men väl gärdade, bättre dikade och med ett utseende som tydligt lät ana att jordbruket i dessa nejder var hufvudnäring. Gårdarna

blefvo tätare, men på samma gång mindre och de flesta enstaka, utom närmast kring kyrkan, ty finnen behöll också här sin förkärlek för ensamheten, oberoendet och godt svängrum omkring sig; det är blott tavastlänningen som stundom skockat sig tillsamman i stora, tättbyggda byar, likasom för att hålla tillhopa mot herregodsens förtryck. Folkets utseende blef tystare, allvarsammare, trumpnare; anblicken af ryttarne lockade barnen till gärdesgården och kvinnorna till fönstret, men sällan lyftades numera en mössa att hälsa, och grindarna fingo de resande merendels själfve öppna, hvilket icke var fallet på den flinkare svenska befolkningens område närmare staden.

Något som förvånade Bertelsköld var den talrika skara af barn, som öfverallt tycktes befolka de minsta kojor. På ett par ställen steg han af och gick in för att begära en dryck vatten. Öfverallt mötte honom samma syn: ett halft eller helt tjog barfota och hvitluggiga barnungar i blotta lintyget; en yngre karl, biträdd af flera kvinnor, på utarbete; några gråhåriga gummor, men sällan en gubbe och högst sällan en man om fyrtio eller femtio år. Orsaken var tydlig: vid fredsslutet för sjutton år sedan fanns knappt en vuxen man mot fyra eller fem kvinnor, ty inemot fyra femtedelar af den manliga befolkningen hade uppslukats af det förfärliga kriget. Men sedan den tiden hade man här och i hela Finland blifvit vittne till en förunderlig naturens kraft, som öfverallt i lifvet sträfvar att efter stora rubbningar återställa den förlorade jämvikten. Alla, eller nästan alla äktenskap blefvo på den tiden välsignade med en aldrig förr eller sedan förspord fruktsamhet, så att tio, femton eller tjugu barn i hvarje hushåll voro helt vanliga företeelser. Befolkningen steg så hastigt, till någon del genom återflyttande, dock mest genom denna naturens sällsamma

alstringskraft, att landets folkmängd tjugusju år efter freden, såvidt man vet, var fördubblad och vuxit från tjugunio till sextio personer på kvadratmilen. Men det var ett folk af barn: största delen af Finlands söner och döttrar blickade nu med klara blå barnaögon ut mot en lyckligare framtid. Det var sällsamma tider, som aldrig komma tillbaka. Hvad hade icke då kunnat göras för att göra allting nytt och för att fostra ett nytt släkte, fritt från de gamla lyten, i Herrens fruktan och sanningens ljus, till kunskap och dygd!

Det var redan afton, när de resande, efter landshöfdingens anvisning, uppnådde Lillkyro prästgård på backen vid älfstranden. Den ärevördige pastor Gumse, en gammal frusen man i fårskinnspäls, storstöflar och läderkalott, satt i egen person uti den utbyggda förstugukvisten och tycktes stadd i det lofliga göromålet att läxa upp en enfaldig mjölnare, som med mössan i handen och högeligen bekymrad tog sig gång efter gång i den mjöliga luggen.

— Jag säger dig, Anders — förmanade prosten i en faderligt välmenande ton, som stod i en besynnerlig kontrast till talets innehåll — ja, jag säger dig, gamla grindstolpe, att en eländigare gårdshund än du finns icke mellan Lillkyro bro och Vörå socknerå! Att låta de filistéer stjäla bort hästen midtför din näsa, du förtorkade fnöskbit, och icke spraka engång, så att länsman fått nys därom, innan de hunnit till skogen, du gamla grötkvarn! Menar du de sätta sig ned och vänta på efterlysningen nästa söndag i kyrkan, du åsneboga? Litet känner du Lauri, om du tror han hämtar kräket tillbaka!

Mjölnaren förnyade vid dessa ord sin manöver i luggen och genmälde förbluffad att hästen försvunnit från beteshagen, men hvem som tagit den, kunde han

icke svära på. Han visste blott att hans son Jaakko, som plockat tranbär i skogen, hade i dag på morgonen sett Lauri komma med fiolen på nacken från ett bröllop i byn, och därför tänkte han . . .

— Du är lika mjölig i ditt hufvud som i din lugg, min kära Anders, fortfor den uppbragte kyrkoherden i samma vänliga ton, men afbröts i sina förmaningar af Bertelsköld, som nu närmade sig, nyfiken att veta om den man han sökte var densamme som här tycktes vara misstänkt för ingenting mindre än att ha stulit mjölnarens häst.

7. Fällan på Lillkyro prästgård.

Jag är en resande, som önskar träffa en gammal soldat vid namn Lauri eller Laurikainen, och i fall högvördige prosten känner hans hemvist, vore jag mycket förbunden att få veta det, yttrade Bertelsköld med en höflig hälsning.

Prosten Gumse framtog ett par glasögon med knipbåge af mässing, aftorkade glasen med mycken betänksamhet, beväpnade sin vördiga näsa och betraktade främlingen med tydlig förundran.

— Hemvist? upprepade han. Lauris hemvist? Ursäkta, hvarifrån är min herre hemma?

— Jag kommer från Vasa och har ett ärende till den nämnda personen, som lärer vara bosatt här i trakten.

— Bosatt? upprepade prosten ånyo. Hm, hm, om min herre, som jag förmodar, är landsfiskal, hm, hm, fastän herrn torde behöfva växa i ämbetsrocken, så — ursäkta mig — tror herrn att Lauri är en bosatt person?

— Jag vet endast att han varit en af de siste som försvarat sitt land under förra kriget, och önskade gärna veta något mer om hans nuvarande ställning, svarade Bertelsköld, som ej fann för godt att upplysa prosten om hans villfarelse.

— Ställning? genmälde ånyo den envise gamle. — Unge man, ni kunde så gärna fråga om nordanvindens ställning, när han susar därborta i björkarna, och hvar han är bosatt. Krig är en stor olycka, som Herren pålagt oss för våra synder; Gud nåde den som upplefver sådant. Ni, som är ung, har väl icke sett annat än ärren, men fråga den mark, på hvilken ni står: hofvarna af Ammons barns hästar hafva trampat därpå. Nämn bara stora ofreden, och ni skall höra stenarna tala.

— Förlåt, men kan det vara samma Lauri, som misstänkes att ha stulit mjölnarens häst?

— Hvad behagas? Jag har inga bevis, herre, inga bevis. Har jag sagt att han stulit hästen? — Och en viss orolig blinkning bakom glasögonen lät ana att den vördige prästmannen hade någon farhåga att vidare inlåta sig i detta samtalsämne.

— I sådant fall ber jag ödmjukast att få någon anvisning hvar jag bör uppsöka mannen. Om han varit synlig här nära i dag på morgonen, torde jag kanske upphinna honom ännu i kväll.

— Upphinna honom? Hm, hm, vill ni taga ett godt råd af en gammal man, så stanna här öfver natten och håll till godo hvad huset förmår. Brita — gå och vittja nattstugan! Jag tänker ni torde få plats, så väl som en annan.

En groflemmad rödbrusig flicka visade sig härvid på gården och kom efter några ögonblick tillbaka med det besked, att för närvarande ingen annan än domarens långa skrifvare tagit kvarter i nattstugan. Det hörde nämligen till tidens vackra och gästfria sed, att ständigt ett större varmt rum i gården stod med bäddade sängar öppet för alla resande, som där togo in utan allt krus och anmälan och försörjdes med hvad de behöfde, mången

gång utan att värdsfolket ens visste hvem gästerne voro. Tid efter annan, i synnerhet om morgnarna, skickades någon af tjenstefolket att efterse hvem som där tagit in och hvad de kunde behöfva, och det kallades att »vittja nattstugan», alldeles som fiskaren på morgonen vittjar ryssjor och laxpator för att upptaga nattens fångst.

Dessa gästvänliga fällor, på en tid när så få andra bekvämligheter stodo resande till buds, hade sina ömsesidiga fördelar. Hvarken värd eller gäster generade sig mer än dem lyste; landet hade icke en enda tidning, men hvarje resande motsvarade ungefär ett tidningsnummer i våra dagar och betalade sin undfägnad med färska nyheter när och fjärran ifrån. Det fanns därför mången hederlig landspräst, hvilken ansåg sig bedragen på dagens nyaste krönika, när fällan vittjades och understundom fanns tom.

Kanske fanns det något i den förmente landsfiskalens utseende, som lät prosten Gumse hoppas en rikare skörd än vanligt, ty han förnyade sin vänliga inbjudning, med tillsägelse åt Brita att bädda sängen åt den resande herrn och låta skrifvaren ligga i fållbänken. Karlen kunde få en bänk i drängstugan; hästarna borde vattnas och ledas i stallet, ty betet i hagen var ännu för klent, och där vore ingen säkerhet, om kräken flöja; man skulle komma ihåg hur det gått med Anders' häst.

Bertelsköld lät endast förmå sig att äta kvällsvard i prästgården, medan hästarna fodrades. Han infördes i den låga salen, hvilken med två kamrar och kök inrymde kyrkoherden i ett välmående pastorat och hela hans familj, utom adjunkten, som bodde i vindskammaren och hade trettio plåtar i lön. Han fann vid det dukade bordet en husesam prästfru i grå yllekofta, hemväfd af egna fårs afkastning, omgifven af en matfrisk skara af

barn och barnabarn, som tigande gjorde godt besked i det digra grötfatet. Man gjorde inga omständigheter; gäster sutto ju dagligen här vid samma bord, och att den förmente landsfiskalen erhöll en plats vid bordets öfra ända bredvid den ärevördige värden, var sannolikt en extra utmärkelse, som kunde förklaras af någonting ovanligt i hans utseende, hvilket omedvetet lät ana en person af annat stånd, än prästgårdens dagliga kunder.

Prosten Gumse hade mycket att fråga: hvad man sade i Vasa om riksdagen; hvad man tyckte om valet; hvad man betalade för rågen; om man skulle få krig; hvad smöret kostade; huru det var med de polska affärerna; om här smugglades mycket brännvin öfver till svenska sidan; om romerske kejsaren var illa sjuk; hvem som skulle blifva fogde i Korsholms härad och om det var sant att påfven skulle abdikera. Sedan Bertelsköld på dessa frågor svarat allt hvad han visste och kanhända litet därtill, sökte han åter leda samtalet på Lauris person. Men knappt hade han för andra gången nämnt detta namn, innan där uppstod en förlägen tystnad, den ena såg på den andra, och man hörde en af de minste pojkarne hviskande fråga modern »om den främmande herrn ville sätta Lauri i kurran.»

Det var klart, att en sådan förbehållsamhet måste hafva någon orsak, och då den unge vandrande riddaren icke hade lust att röja sitt inkognito, tackade han för åtnjuten välfägnad och afslog alla inbjudningar att stanna öfver natten, med den höfliga förklaring att hans tid ej medgåfve något dröjsmål: han måste genast fortsätta resan och vore mycket förbunden, om han kunde få någon som mot hederlig vedergällning ville visa honom vägen till Lauris boning.

Den ärevördige prosten hostade ett par gånger, såg ömsom på det stora vägguret, ömsom på sin gummas halsdukssnibb, likasom för att hämta någon lycklig ingifvelse, och förklarade slutligen att mjölnarens Jaakko kände alla stigar i skogen och vore den som bäst kunde vägleda honom, »ifall han nödvändigt ville hellre göra bekantskap med banditer, moraser och nattdimmor, än med en varm säng hos hederliga människor.»

Emedan Jaakko följt sin fader till prästgården och som bäst var stadd i det lofliga göromålet att slefva uti sig ett fat gröt i drängstugan, mötte förslaget intet synnerligt hinder, och en stund därefter såg man de två ryttarne, vägledde af en spenslig, barfotad pojke om tretton eller fjorton år och med ett klipskt utseende lämna prästgården, icke utan en märkbar förundran hos alla dess invånare.

Löjtnant Bertelsköld hade uppvuxit långt från sin faders land och redan lärt känna månget annat land bättre än detta, men han var icke alldeles okunnig i finska språket. Han hade tillbragt en del af sin barndom i troget sällskap med den gamle Tobias, som fordom åtföljde hans moder på den äfventyrliga färden till Kajaneborg, och af honom lärt sina fäders språk. Mycket hade sedan åter bortfallit ur minnet, men tillräckligt fanns ännu kvar, för att i någon mån göra honom begriplig för pilten, som nu med en stöfvares vighet mera sprang än gick vid dikeskanten framför de båda ryttarne. Han fick således veta, att vidpass en mil från prästgården var ett torp i skogen, där Lauri stundom brukade uppehålla sig. Och fanns han ej där, kunde man kanske för pengar och goda ord få veta hvar man vidare borde söka honom. Med detta klena besked fortsattes ridten uti den ljusa våraftonen.

Klockan var mellan tio och elfva på kvällen, när ryttarne under Jaakkos ledning lämnade stora landsvägen och veko af på en mindre byväg åt vänster. Äfven denna väg smalnade efter hand, sedan man passerat några gårdar, där hundarnas skall framlockade ett och annat nyfiket ansikte i de små fönstren, af hvilka en del voro endast gluggar, som stängdes eller öppnades med luckor. Bertelsköld anmärkte att förstugudörrarna i dessa gårdar voro stängda; en försiktighet som annars sällan brukades i detta fredliga och folktoma land.

Slutligen blef vägen smal som en gångstig, kärrspåren upphörde i den leriga marken, och ryttarne kunde icke mera, utan olägenhet för stenar, stubbar och enrisbuskar, rida i bredd. De hade redan lämnat den sista gården långt bakom sig; hundskallet upphörde; boskapens klockor pinglade icke mer på afstånd i skogsbackarna; man kände icke mer den egendomliga lukten af rök från de spånhögar, som upptändas på trädesåkrarna för att skydda korna för mygg. Den vaksamma majsolen hade gått till hvila bakom björkar och granar; nattdimman uppsteg ur kärren och utbredde sig som ett flor öfver fuktiga och låglända ställen. Skogen blef tätare, luften svalare; tystnaden afbröts endast af myggornas sus, hästarnas jämna hofslag, rasslet af någon afbruten kvist, eller stämman af en talltrast, som i denna enslighet sjöng sin melodiska sång i trädens toppar.

8. Äfventyr i fredstid.

Ju längre ryttarne kommo i skogen, desto smalare blef gångstigen, så att slutligen knappt något annat antydde en väg, än fjätet af en förvillad ko, där marken var blöt. Hästarna snafvade oupphörligt på vindfällen, granarnas kvistar slogo ryttarne i ansiktet. Intet tecken till vedhygge eller andra spår af människor kunde upptäckas i denna folktoma ödemark af skog, stenar, björnmosse och kärr.

— Hvad nu, din slyngel, här är ju vägen slut! utropade Bertelsköld otåligt, när trädens täthet ändtligen tvang honom att stiga af och leda hästen vid tygeln. De sista fjäten hade upphört, men Jaakko fortfor ännu att med en ekorres vighet, till hälften krypande, slingra sig fram mellan snåren.

— Är vägen slut? upprepade pojken med en dum min, som under andra förhållanden icke skulle förfelat att framkalla hans följeslagares löje.

— Komma vi icke snart till torpet, skall jag lägga dig öfver sadeln och låta dig smaka ett stycke björk, fortfor den förbittrade grefven.

— Torpet? upprepade pilten. Kan det vara torpet som syns mellan träden? — Där syntes verkligen ett mörkt föremål i den dunkla skuggan af granarna.

Med detsamma kilade han af som en pil mellan trädstammarna. Istvan, som hela tiden bevakat honom med misstrogna blickar, släppte sin tygel och tog till fötter åt samma håll. Innan kort voro båda ur sikte.

Bertelsköld, lämnad allena och oviss hvad han borde tänka om pojkens försvinnande, hade intet annat parti, än att tjudra hästarna och begifva sig till fots åt det håll, där det mörka föremålet framskymtade genom natt-dimman. Han hade icke gått många steg, innan han togs ur sin villfarelse. Hvad man ansett för en människo-boning var intet annat än en stor varggård, uppförd af hopfogade trädstammar och innantill försedd med ett giller. Stammarna voro likväl på flera ställen nedbrutna, och hela inrättningens förfallna skick utvisade att den troligen icke sedan flera år varit eftersedd och vårdad för dess ursprungliga bestämmelse. Denna fälla var i alla afseenden mindre inbjudande, än den gästfria fällan på Lillkyro prästgård.

Bertelsköld stannade för att lyssna. Rundtomkring honom var tyst som på hafsbottnen: icke en fågel, icke en fläkt; endast på afstånd hördes ett sakta sus, likasom af millioner myggors vingar. Stället var högländt, men strax invid var ett kärr, och däröfver sväfvade ett ogenom-trängeligt töcken. Det tycktes alltmera breda sig ut; det flöt som en lätt sjö af bomull öfver trädens rötter och stammar; endast topparna syntes ännu i vårnattens egen-domliga glans. Småningom smög sig töcknet allt högre i synkretsen, och det dröjde ej många minuter, innan vår vandrande riddare befann sig så fullkomligt omgifven af dimman, att han ej kunde urskilja ett föremål på tio stegs afstånd.

Han ropade: intet eko. Han hvisslade: intet svar. Han trodde sig höra ljudet af en afbruten kvist och

letade sig fram ditåt: han hade bedragit sig; det var kanhända en tjäder, som flaxat mot någon förtorkad gren. Han kunde ej mera tvifla: den förrädiske vägvisaren hade med afsikt fört honom vilse i ödemarken, och han trodde sig ana orsaken. Man hade tagit honom för en resande landsfiskal, och ju mer han erinrade sig den förbehållsamhet man iakttagit om Lauris person, desto tydligare förstod han, att Jaakko måste ligga i någon komplott med denne äfventyrare och velat leda hans förmente förföljare på villspår, för att underrätta fribytarn om faran.

Otålig och misslynt, fortfor Bertelsköld att trefva sig framåt i vildmarken, utan att veta hvart. Det bekymrade honom icke att gräset var vått och nattluften kylig: än här, än där trodde han sig höra ett ljud af sina följeslagare. Men när han fortsatt denna mödosamma vandring, som han tyckte, nära en mil, befann han sig åter vid varggården, hvilken han lämnat för längesedan. Han hade gått i en nästan regelbunden cirkel kring stället.

Om en stund hördes tydliga steg i skogen. Någonting rörde sig i dimman, och strax därpå hoppade en spenslig figur tätt förbi honom. Det var en flicka; hon bar ett hvitt huckle öfver hufvudet och såg honom troligen icke, ty vid hans tillrop: »vänta litet!» hajade hon till och såg sig häpen om, men flydde strax ånyo med en fågels hastighet och försvann i dimman.

Så snabbt hon skymtade förbi, hade likväl Bertelsköld, till sin stora förundran, tyckt sig igenkänna hennes drag. Var hon icke en töckenbild, en fé, ett fantom, så hade hon åtminstone en förvånande likhet med en välkänd person, som han träffat för tolf timmar sedan i Vasa — ryttarinnan från första Maj — hans befrierska

i tumultet på förmiddagen — den öfverdådiga, skälmska lilla borgareflickan Ester Larsson.

— Ester! Lilla, vackra Ester, har du hjärta att lämna mig ensam i denna ödemark? utropade den unge löjtnanten i första öfverraskningen öfver detta oväntade möte.

Ingen svarade. Det förekom Bertelsköld som hade den nyckfulla flickan gömt sig några steg därifrån bakom en stor gran. Han skyndade dit; men det som han tagit för hennes hvita huckle var blott den hvita stammen af en björk, som i broderlig endräkt vuxit vid granens sida. Han måste le åt den gycklande synvillan af sin lifliga fantasi. Huru kunde han ett ögonblick inbilla sig, att den rike köpmannens dotter, sin faders pärla och ögonsten, skulle befinna sig ensam midtuti natten i denna stiglösa vildmark så långt ifrån Vasa?

Missnöjd vände han åter till varggropen, i hopp att Istvan dock slutligen skulle uppsöka honom vid detta märke i skogen. Han hade likväl knappt hunnit dit, innan en ny gestalt trängde sig fram mellan trädstammarna.

Det var en man mellan femtio och sextio år vidpass, ovanligt kort till växten, men bred öfver axlarna, klädd i nejdens vanliga bonddräkt och bärande en yxe på axeln. Mannen kom samma väg som flickan — och Bertelsköld blef nu varse att där var en liten, knappt märkbar gångstig — stannade, likasom förundrad, och frågade:

— Hvad gör herrn så här dags i skogen?

— Och hvad gör ni själf, min vän? genmälde grefven i sin tur, nöjd att ändtligen ha funnit någon som kunde vägleda honom ur ett läge, vid hvilket han redan hunnit ledsna.

— Jag hugger masteträd, svarade mannen torrt.

— Och jag söker en fördömd pojke, som skulle visa mig vägen och rymde sin kos. Har ni sett honom? Eller har ni mött min betjent, som gick för en stund sedan ditåt?

— Jag vill minnas att jag mötte en pojke, yttrade mannen.

— Hvar mötte ni honom? Och när?

— I middags på landsvägen.

— Hör på, karl, ni gjorde bättre att ärligt säga mig hvar jag bör söka mitt folk, ty jag tycker icke om gyckel.

— Och herrn gjorde bättre uti att vid detta laget sofva i sin säng, än att fånga orrar i småskogen.

— Jag begär icke råd — genmälde Bertelsköld något högdraget — utan jag önskar att ni visar mig vägen ur denna infama skog. Ni kan förtjena en god dagspenning.

— Möjligt nog, herre, men det aktar jag intet om svarade mannen likgiltigt. Vägleda er kan jag icke; jag har mitt beting och måste ha mina furor till landsvägen innan kvällen. Men ett godt råd kan jag gifva er, och är ni icke för högfärdig att tro en masthuggares ord, så lyss på det där ljudet därborta. Hör ni ej någonting?

— Jag tycker mig höra ett sus, ej starkare än en bröms, när han surrar mot fönsterrutan.

— Det är en stor bröms, det där, herre, och vore ni honom någon mil närmare, skulle ni kanske bättre förstå hans morgonpsalm. Har ni aldrig hört Bottenhafvets hundar gläfsa mot klipporna?

— Tror ni att det är hafvets sus?

— Jo, det kan ni lita på. Hjälp er nu själf. Skulle ni inte se solen för dimman, så lyss på hundskallet: där har ni väster, och sen kan ni styra efter egen kompass. Om två timmar börjar sydvästen blåsa; ni mister då

dimman, men också kompassen; fram på morgonen kryper solen i skinnfällen, och vi torde få höra Thoren gå. Farväl, herre; vill ni er fars son väl, så spara ej skosulorna. Jag önskar er lyckosam vandring.

— Vill ni icke förtjena tio plåtar?

— Min mast kostar femtio. Gud vare hos er.

Och med dessa ord hade äfven mannen försvunnit åt samma håll som nyss förut flickan. Bertelsköld kände mycken lust att sätta efter den oförskämde och tvinga honom att förtjena den erbjudna lönen, men han hade alltför nyss sett prof på framgången af sådana efterspaningar. Hans belägenhet föreföll honom mera löjlig än farlig, och vid åtanken på alla de vida vådligare nätter han tillbragt vid förposternas bivuak i de ungerska skogarna, beslöt han tålmodigt sätta sig ned och vänta en stund, tills dimman skingrats.

Ödet tycktes likväl hafva bestämt, att Carl Victor Bertelsköld, löjtnant vid kongl. majestäts fortifikationskår, denna natt icke skulle njuta ens en kvart timmes hvila, ty det dröjde icke länge, innan på något afstånd en gäll, genomträngande hvissling ljöd genom vildmarkerna. Denna gång var det Istvan, och om någon ännu kunnat tvifla därpå, förrådde Bogatirs lifliga gnäggande, att han lystrat till den välkända signalen. Bertelsköld svarade med ungrarnes vanliga stridsrop, och det dröjde ej länge, innan hans trogne tjenare framträdde från en helt annan sida än den, hvartåt han utgått.

Istvan afgaf nu sin rapport. Han hade jagat sin rymmare nära en timme; men den sluge pojken hade så väl förstått begagna sin kännedom af lokalen, att beständigt något hinder afbrutit jagten: än ett kärr, än ett snår, än en af dessa kullerstenar, stora som hus, hvilka öfversålla hela österbottniska kusten. Bakom ett

sådant stort stenkummel hade Jaakko försvunnit, och när Istvan ännu envist fortfor att leta honom, hade han »sett folk inne i berget».

Han sade detta med så allvarsam min, att han framlockade ett löje på sin klentrogne herres läppar.

— Då gick du väl in till dem och bad dem visa dig vägen? frågade Bertelsköld.

— Jag gå in uti berget! upprepade Istvan med oförställd förundran. — Jag går hvart ers nåde befaller, där stål kan bita på skinn och där kulorna icke vända om från målet tillbaka; men jag är en människa, ers nåd, och vill icke ha något att skaffa med det där som jag såg. Jag begrep att det är icke allting på rätt här i skogen och makade mig undan det fortaste jag kunde, för att uppsöka ers nåd; men jag är viss på att den nedriga dimman är enkom utskickad för vår skull, och så har jag lupit i ring som haren, när hundarna äro i hasorna på honom.

— Du är en narr. Jag har hört sägas att här äro ännu många gömställen i skogarna sedan stora ofredens tid, när folket förstack sig i jordkulor och bergshålor, för att undkomma fienden. Hvem vet om vi icke just i denna håla finna den karl vi söka.

Istvan hade emellertid fått något annat i hufvudet. Han lade sig ned med örat mot marken, låg så en minut stilla, i det han höll andedräkten och frågade sedan plötsligt:

— Har ers nåd släppt hästarna lösa?

— Jag tjudrade dem ej långt härifrån, och de kunna ej ha slitit sig lösa, ty jag hörde Bogatir gnägga på det ställe jag lämnat honom.

Istvan fortfor att lyssna.

— De äro lösa, de äro ett godt stycke ostvart härifrån — de aflägsna sig — nu stanna de — nu gå de

igen — det går långsamt — de trampa stockar och torra kvistar — deras steg äro tyngre och jämnare än hos hästar som flöja . . . Ers nåd! Man har stulit våra hästar; så trampa endast kräk som bära ryttare på sin rygg!

— Kom — sade Bertelsköld, som visste rätt väl att Istvan från barndomen uppvuxit i faror och vildmarker, där sinnena skärpas långt öfver människors vanliga mått — vi skola snart se om du gissat rätt, och då få vi en jagt, mot hvilken vår förra varit en barnlek.

9. Dimdrottningens strumpeband.

De tvenne vandrarne i Lillkyro skog voro icke sena att leta sig en väg genom snåren till den plats, där deras hästar varit tjudrade, och första ögonkastet öfvertygade dem att Istvans fina hörsel icke bedragit honom. Platsen var tom, den mjuka mossan sågs trampad helt nyss af friska fotspår, och hästarna voro borta. Det var icke möjligt att de strukit af grimmorna eller slitit sig lösa. Icke ens trädens bark, där de varit bundna, visade minsta spår af ett våldsamt lösryckande.

Istvan var utom sig. Han kastade sig till marken, han kröp på alla fyra, han vädrade spåren som en jagthund; han fnös af harm.

— Se här! skrek han; Bogatir har stegrat sig. Så lätt ha de ej kommit på hans rygg, och så lätt, menar jag, skulle de ej hållas i sadeln, om icke den fördömda skogen vore så tät.

— Håll! De ha tappat något! utropade Bertelsköld, i det han böjde sig ned och upptog ett blänkande föremål från närmaste enrisbuske. Det var ett litet näpet strumpeband af siden med silfverknäppe, som glittrade likt en juvel bland de fuktiga dropparna af dimman på enriset.

Istvan betraktade tingesten med en i hans tanke högst rättmätig afsky.

— Sade jag icke det? triumferade han. Jag känner *det där*, jag vet hvad det betyder. Just så fann jag det engång på bergen i Bukovina mellan Zablatov och Kolomea. Det var om natten, i klart månsken, men något dimmigt vid flodstranden; vi hörde de otrognes hästar gnägga i dalen. Jag hade kunnat bli stormäktig som en pascha, men jag förstod ej min lycka, jag kastade otyget från mig i Pruth! I daggryningen hade vi fienden öfver oss och fingo stryk i stället för seger. Hvarför var jag dum?

— Så farlig är väl icke en liten bandstump, genmälde Bertelsköld småleende. Jag tycker han liknar märkvärdigt en flickas strumpeband.

— Liknar? Ja, herre, det liknar allting, ibland si, ibland så. Den som tappat det kan också likna det ena och det andra: ibland en stubbe, ibland en sten, ibland en käring, ibland en flicka. Det kommer allt an på hvad klockan är och hvad lynne det har, som huserar i dimman.

— Hvarför skulle jag kasta ifrån mig något som kanske blir en anledning att upptäcka tjufvarne?

— Jag säger ers nåd, att när jag kastade tinget ifrån mig, var jag dum som en bosniak; det förstod jag först efteråt. Jag borde ha gömt det innanför jackan, så hade jag blifvit osårbar; och den som tappat det hade varit tvungen att komma till mig och begära tinget tillbaka. Då kunde jag ha sagt mina villkor, ers nåd, om det också varit en krona. Och då skulle *det där* uti dimman ha gifvit mig hvad jag begärt. Göm det, herre, men lägg näfver omkring det, eller ännu bättre, lägg det mellan två flata stenar uti er västficka; det kunde bränna igenom näfret.

— Narr, om någonting är besynnerligt i allt detta, så är det att möta här en flicka, som ... Men medan jag hör på ditt enfaldiga skrock, låta vi tjufvarne undkomma oss.

— Ja, vid Sandecs berg, det är som ers nåd säger. Följ mig, om ni kan, och komma vi åter på slät mark, så vill jag visa de lymlarne hvem som är Bogatirs herre.

Vid dessa ord lade sig Istvan ånyo andlös med örat mot marken, och sedan han förvissat sig om den riktning de borde taga för att upphinna hästtjufvarne, begynte han, mera krypande än springande mellan snåren och trädstammarna, bana sig väg med den fart, att hans herre, ehuru ansenligt yngre, hade största möda att följa honom. Det var förunderligt att se, med hvilken fyndighet ungraren i sin ifver gaf akt på hvarje märke, som utvisade hästarnas spår i vildmarken. Än var det en nedtrampad tufva, än en afbruten kvist, än spåret af hofvarnas åverkan på en kullfallen, förmultnande trädstam; än syntes spåren åter förlora sig på en stenbunden mark, och då tjenade honom ett ställe med nyss afskrapad mossa eller en småsten, som blifvit vänd ur sitt läge och låg med den af fuktighet mörknade sidan uppåt, till vägledning. Bertelsköld trodde sig märka, att deras nuvarande kosa gick åt öster och i nästan rät vinkel mot den, på hvilken de inkommit i skogen; men en annan gång förekom det honom som hade han sett den eller den krokiga tallen, den eller den mossbelupna kullerstenen redan kvällen förut. Han slöt däraf, och kanske icke så orätt, att deras förrädiske vägvisare från Lillkyro prästgård med afsikt fört dem på en krokig och slingrande omväg inåt skogen, för att

desto mera försvåra möjligheten för dem att hitta tillbaka på egen hand.

I denna förmodan styrktes han ännu mer, när de båda vandrarne, efter en högst mödosam färd och förrän de kunnat hoppas, sågo skogen glesna omkring sig och åter nalkades odlade trakter. Att döma af en ljusning i öster, kunde klockan nu vara omkring två på morgonen, men dimman, som låg tät öfver de fuktiga ängarna, skymde all utsikt på längre afstånd än femtio steg. Man kom till en gärdesgård; på andra sidan om den var ett nyss gräftadt kyttland. Här kunde icke Istvan begagna sin konst att lägga örat mot marken: i denna mjuka, muddrade lermylla förlorades hvarje resonans af ljud i fjärran. Han var tvungen att springa längs dikesrenarna och kom till en liten väg, den första han sett sedan kvällen förut. När han och hans herre några minuter följt vägen, syntes i dimman en liten gård.

— Halt! ropade Bertelsköld, utom sig af trötthet och otålighet. — Klappa på, din hund, och låt oss rasta en timme; jag står icke längre ut. Jag har marscherat mer än en natt på de ungerska stepperna, och har haft lika godt sulläder under mina fötter som du, men dig må böfveln följa längre. Marsch, karl, hvad gapar du på?

— Jag menar att här under kullen borde vara ett berg, svarade tjenaren, utan att låtsa höra sin herres befallning.

I stället företog han sig att med fingrarna afskrapa mullen på höjdsluttningen invid gärdesgården, och strax därpå såg man honom åter luta sig ned att lyssna.

— Jag har dem! ropade han. De äro icke en kvart mil härifrån. Nu skola vi se om Bogatir förstår sina fäders språk!

Icke förr var det sagdt, innan Istvan tog sig för att springa uppför den lilla kullen, liksom hade han aldrig trampat ett trött fjät uti denna natt. Kommen på höjden, klättrade han i en där växande asp och lät höra en af dessa gälla hvisslingar, hvarmed han förstod att genomskära luften likasom med en syl. Oaktadt morgondimman, måste denna hvissling ha hörts ganska långt, emedan ljudet flöt med det sakta luftdraget, som började blifva märkbart på höjden och blåste åt nordost, hvilket var det håll dit Istvan vände sig.

Ett par minuter var det alldeles stilla omkring dem; man hörde endast sorlet af en liten vårbäck, som silade sig fram mellan stenarna på backsluttningen. Istvan förnyade sin hvissling andra gången, tredje gången. Intet ljud till svar.

Men efter tredje signalen nedsteg han från trädet, återtog sin lyssnande ställning och tillkännagaf med lifliga åtbörder att han hörde Bogatirs hofvar nalkas. Bertelsköld kunde snart ej mera tvifla därpå. Innan ännu dimman tillät att urskilja något med ögat, hörde han de välkända hofslagen af sin trogne klippare närma sig i detta korta galopp, som försatte rytterskan vid Korsholm i så stort bryderi. Och få minuter därefter kom verkligen Bogatir, lydande signalen, med dessa djurs underbara instinkt galopperande tvärsigenom dimman framåt den smala byvägen.

Men han kom icke ensam. Till vandrarnes nöje och undran sågs på hans rygg en både ömklig och löjlig figur, som spjärnande af alla krafter höll sig framlutad fast i hästens man, medan ett par nakna fötter, som voro för korta att uppnå stigbyglarna, dängde som trumpinnar på båda sidor om sadeln. Och hvem var den bedröflige ryttaren annan än Jaakko,

pojkbytingen, vägvisaren, hvilken nu af en besynnerlig ödets skickelse fördes att mot sin vilja stå till ansvar för dem, som genom hans elaka upptåg fått hela natten kringirra i skogen? Hans straff blef fullständigt, då Bogatir, väl inriden i all militärisk manöver, stannade nästan tvärt, när han uppnått sin herre, hvilket hade den naturliga påföljd, att hans olycklige ryttare ögonblickligen kastades öfver hästens hals hufvudstupa till marken.

På det hela var detta för Jaakko en mycket lycklig händelse, emedan den fullkomligt var egnad att bespara den förhoppningsfulle ynglingen en säkerligen annars oundviklig bastu, tillredd af kvistarna från närmaste björk. I stället fingo hans domare nu det besväret att hjälpa honom på fötter igen och undersöka om han tagit någon skada af fallet. Lyckligtvis hade han tumlat ganska mjukt i en lerpöl vid vägkanten och uppstod därifrån, visst icke i den snyggaste skepnad, men likväl så helbrägda, som någonsin en lergök uppstått med tvenne friska armar och ben efter en så halsbrytande kullerbytta.

Den stackars Jaakkos vedermödor voro dock icke härmed så alldeles öfverståndna. Medan Istvan föraktligt knuffade honom åt sidan och gick att klappa hästen med de små förtroligheter, dem man vid sådana tillfällen egnar en länge saknad och återfunnen vän, begynte hans herre anställa den examen omständigheterna påkallade. Den lille skälmen var icke så lätt att taga reda på. Så snart han något återhämtat andan och såg sig i klämman, satte han till att tjuta med en virtuositet, som en vargunge kunnat afundas honom. Omöjligt att få fram ett begripeligt ord.

— Istvan — sade Bertelsköld med låtsadt allvar — gå och fläta ett stadigt ris utaf björken där!

Tjutandet blef nu fördubbladt, men när det icke halp, fann skälmen för godt att falla till bönboken. Herrarne skulle förlåta honom, det var icke han som tagit hästarna, det var Lauri som löst dem från träden och tvungit honom att hjälpa sig. Flickan hade varit rädd att sitta på gråskymmeln och fick därför rida den andra hästen, medan Lauri ledde honom vid tygeln; då hade Lauri medtagit skymmeln, för att icke bli upphunnen af herrarne, och så hade Jaakko tyckt det vara roligt att rida en smula och så — uhu (här begynte snyftandet ånyo vid tanken på det nöje Jaakko så snöpligt gått miste om) — så hade de kommit ut på landsvägen, då skymmeln med ens fått ett trollskott och tagit sig för att barka af ut i dimman — och sedan — uhu (musiken begynte ånyo, tilldess en liten snärt af riset gjorde behörig verkan).

— Var det Lauri, som nyss förut gick förbi varggropen? frågade grefven.

Pojken bejakade detta.

— Hvem var flickan, som följde honom?

— Flickan? upprepade skälmen med sin enfaldiga min. — Det måtte ha varit hans egen flicka.

— Försök ej att krångla! genmälde hans obeveklige tuktomästare. — Hvad vet du om flickan?

— Uhu — folket säger att han är hennes gufar, snyftade pojken.

— Herre — hviskade Istvan — det är icke bra att tala om sådant, medan dimman ännu ligger tjock öfver ängen.

— Du påminner mig om något annat, återtog Bertelsköld. Alldeles förgäfves vill jag ej ha strapatserat i dessa infama moraser. Marsch, slyngel! — fortfor han till Jaakko — visa oss vägen till stenröset i skogen, där

folket är gömdt. Denna gång vill jag sörja för att du icke drar oss vid näsan.

Istvans invändningar voro lika fruktlösa som Jaakkos musik, och snart såg man tåget åter sätta sig i rörelse inåt skogen, Bertelsköld till häst och framför honom den motsträfvige pojken, betslad lik en istadig fåle med ett vidjerep, hvarmed Istvan funnit för godt att försäkra sig om hans värda person.

10. Jättekumlet i skogen.

Den uppgående morgonsolen hade ännu ej hunnit genomtränga dimman, som, oåtkomlig för vinden, betäckte de inre delarna af Lillkyro skog, när den äfventyrliga kavalkaden med dess gensträfvige vägvisare närmade sig ett stort stenkummel, beläget en knapp kvart mil på västra sidan om stora landsvägen. Marken i denna trakt var ytterst oländig, genomskuren af kärr och afbruten af väldiga stenblock, så att både försiktighet och tålamod voro af nöden. Men så lockande voro dessa mödor efter den enformiga stillheten på Korsholm, så lifligt rörde sig det ärfda äfventyrarelynnet i den unge ädlingens bröst, att ett företag, som, i betraktande af dess onödighet, för hvarje annan skulle ha synts barnsligt och narraktigt, kom honom att glömma hunger och trötthet för utsikten att komma den hemlighet på spåren, hvilken så nyss hade uppskrämt hans modige, men vidskeplige följeslagare. Det hade för honom ett eget behag att genomströfva dessa vildmarker, där hans fader fordom fört sina vilda partigångarefejder emot en öfvermäktig fiende; och kunde ej sonen, som han, försvara sitt land, så kunde han möjligen draga någon nytta af att lära känna det uti dess armod och vildhet, sådant

det ännu vid hvarje steg bar spår af den stora förödelsen.

Jaakko kände påtagligen vägen bättre än han gärna var hugad att medgifva, ty efter några små misslyckade försök att krångla sig undan, förde han vandrarne in på en liten körväg, som bar friska kärrspår och ledde förbi kärr och stenar till det omnämnda kumlet, hvilket Istvan bekände vara detsamma som ingifvit honom så rättmätiga farhågor. Det var ett af dessa naturens väldiga bålverk, som stundom anträffas vid österbottniska kusten och snarare likna ofantliga jättehögar, resta öfver fallne titaner före syndafloden. Detta kummel hade åtminstone tusen steg i omkrets; basen eller grundvalen utgjordes af stora, mossbelupna och i kanterna afnötta klippblock, i en vild oordning kastade öfver hvarandra af någon oerhörd kraft, men hopade i en bestämd riktning, likasom ditsköljda af en oemotståndelig våg. Ofvanpå dessa block lågo stenar af mindre storlek, men samma form, allesamman afrundade i kanterna, och ytterst på dessa lågo allt mindre stenar, så att en del af de öfversta, som bildade kammen eller toppen af kumlet, knappt hade mer än ett hönsäggs storlek. Det hela bildade snarare en ås än en pyramid, och slutade under all sin kaotiska oordning i en nästan regulier rundning, ungefär som ett stort kullstjälpt tråg.

Bertelsköld betraktade med nöje och nyfikenhet denna naturens storartade lek, som tycktes honom vara den mest passande grafvård åt tolfte Carl, då Istvan, som med mycken motvilja låtit förmå sig att kringvandra kumlet, betydelsefullt pekade på en besynnerlig sten, hvars former i dimman antogo gestalten af ett kolossalt hästhufvud.

— Var det här? frågade hans herre med dämpad röst.

— Jag menar det, svarade tjenaren trumpet. Den som bor här i huset har lämnat hästhufvudet efter sig, när han red in.

Bertelsköld lämnade nu hästen och pojken under Istvans bevakning och anträdde ensam vandringen upp till den anvisade stenen, som låg vidpass i midten och på halfva höjden af kumlet. Det var en kort, men mödosam vandring: än halkade hans fot på den slippriga mossan, hvilken betäckte dessa lämningar af urtidens revolutioner; än rubbade hans steg en sten ur dess läge och kom den att rulla ned med ett dofft, ihåligt ljud, likasom på taket af ett källarhvalf. Kumlet hade på nära håll förlorat sitt reguliera utseende; allt syntes vildt och förvirradt; de grå granitblocken tycktes slumpvis och fantastiskt uppstaplade öfver hvarandra. Och det som på afstånd liknade ett hästhufvud var ingenting annat än en oformlig stenmassa, nästan hängande på sluttningen, så att den tycktes hvarje ögonblick färdig att nedstörta.

Under denna sten var ett hål, tillräckligt stort att rymma en karl, och öppningen, som nu låg bar, tycktes ha varit betäckt af en bredvid liggande flat stenhäll. Kumlet hade här bildat en naturlig grotta[1], hvilken i tider af nöd och fara måste ha erbjudit nejdens invånare en förträfflig tillflyktsort, som i nödfall kunde försvaras mot en öfverlägsen styrka.

[1] Fältskärn trodde sig märka att hans åhörare ansågo historien om grottan för en roman på fri hand och tog sig däraf anledning att påminna om det ryktbara Trollberget i Vörå. Folksägnen tillskrifver dylika grottor jättarne, anser dem vara onda andars tillhåll och gömställen för längesedan begrafna hemlighetsfulla skatter. Mer än sannolikt är att de i förra tider varit tillflyktsorter för flyktingar, banditer och falskmyntare.

Men icke för ro skull torde mänskliga varelser ha sökt en fristad i denna öppna graf, som gapade tyst och mörk under kumlets tusenåriga klippor. Det förekom Bertelsköld som funnes här något, hvilket hade orsak att sky för dagens ljus. I samma stund han böjde sig ned, slog en lätt röklukt emot honom; han trodde sig upptäcka ett svagt eldsken i djupet, och strax därpå blef han varse öfversta kanten af en stege, som därinne stod upprest mot mynningen och tydligen visade att hålan icke beboddes af andar, hvilka föga behöft sådana hjälpmedel för upp- och nedstigandet.

Efter att hafva undersökt fängkrutet på ett par små terzeroler, som han alltsedan ungerska fälttåget bar i sitt bälte, beslöt sig vår unge äfventyrare att nedgå på stegen och undersöka grottan. För säkerhets skull lät han en småsten nedfalla i öppningen och öfvertygade sig af dess fall emot bottnen, att djupet icke var större än som antagligen kunde motsvaras af stegens längd.

Han beträdde därför stegen vid godt mod, likväl icke utan att tidt och ofta med varsamhet undersöka pinnarnas styrka och kasta en blick bakom sig, emedan nedstigandet måste ske baklänges. Några få steg förde honom från det klara morgonljuset ned i en skymning, som svagt belystes af dagern från öppningen. Ännu några steg, och äfven denna skymning försvann, medan mörkret fick öfverhand och daghålet upptill visade sig som en rund ljus fläck i taket af grottan.

Sedan grefven räknat några och tjugu trappsteg, uppnådde han bottnen, som bestod utaf grus och småsten, hala af fuktighet. Den första anblick som mötte honom här, var en halfförkolnad eld, som brann i ett hörn af denna underjordiska bostad och spridde ett matt sken öfver de dunkla stenblock, som utgjorde grottans

väggar. Bertelsköld befann sig i ett oregelbundet källarlikt hvalf, icke större, men något högre än en vanlig bondstuga.

Mellan klipporna i dess vägg sorlade en liten källåder, i farans tider en ovärderlig skatt för ett sådant gömställe. Utom ett par grodor, som halkande utsträckte benen på de våta stenarna, syntes i grottan ingen lefvande varelse, men allt utvisade att den måste helt nyss ha varit bebodd. Elden kunde icke mer än en timme ha lämnats utan eftersyn; på en stenhäll vid väggen syntes lämningar efter en måltid, medan ett par hällar hade tjenat till sängställen och ännu betäcktes af kvarblifna fårskinnsfällar.

Utom dessa föremål funnos i grottan allehanda redskap, såsom stöpslefvar, smedjestäd, hamrar, tänger, deglar, gjutformar och spår af flera slags metaller, som tycktes ha blifvit förarbetade i denna underjordiska verkstad. Bertelsköld hade sett för mycket af världen för att låta fånga sig af den ännu på hans tid rådande allmänna vidskepelsen, och var därför böjd att tillskrifva alla dessa redskaper en ganska naturlig, ehuru oviss bestämmelse. Men han var likväl för ung för att kunna alldeles lösgöra sig från det mystiska intrycket af denna djupa tystnad, denna graflika skymning, som talade så mäktigt till inbillningen och som förökades af känslan att ensam befinna sig trettio fot under jorden, stängd från ljuset och lifvet, i ett läge där ingen mänsklig makt kunde komma till hans hjälp, om klipporna störtade tillsamman öfver hans hufvud. Intrycket var så oemotståndligt, att Bertelsköld ett ögonblick tyckte sig vid den slocknande eldens sken se dvärgarne framkrypa ur remnorna i klippväggen och med sina små svarta händer gripa efter hamrarna, för att fortsätta sitt arbete, som

blifvit afbrutet af den objudne gästens intrång i deras underjordiska boning.

Harmsen öfver detta gyckel af inbillningen och bedragen i sin väntan att finna dem han sökte, beslöt den unge krigaren att afstå från vidare undersökningar och återvända till dagsljuset i den öfre världen. Han uppsökte därför stegen och fann den med någon svårighet, ty det hade blifvit mörkare i denna del af grottan, måhända därför att elden var nära att slockna.

Han anträdde emellertid återvägen på sin Ariadnestråd, trappsteg för trappsteg, men mörkret fortfor. Han borde likväl redan ha sett den runda dagöppningen öfver sitt hufvud. Den syntes icke. Han klättrade otåligt vidare, och höjden tycktes honom fördubblad, då han med ens stötte hufvudet mot ett hårdt föremål. Han famlade med händerna i mörkret och fann att han kommit till stegens öfre ände, men öppningen var försvunnen, och i dess ställe låg öfver ingången en tung klipphäll, hvilken måste ha varit densamma, som vid hans nedstigande låg vid sidan af öppningen. Med eller utan afsikt hade någon stängt honom återvägen, och han var en fånge i den ödsliga, mörka och öfvergifna bergshålan.

11. Vid Vasa hamn.

Med samma obarmhärtiga rätt, hvarmed det nyckfulla ödet stundom lämnar de dödlige att marteras af ovisshetens kval, nödgas vi nu för en tid lämna den unge löjtnanten i hans oförmodade fängelse och förflytta oss åter några mil därifrån till Vasa, där den rike och myndige riksdagsmannen Lars Larsson ändtligen stod i begrepp att anträda sin tillämnade resa till Stockholm och riksdagen.

Det var en lördagsmorgon och, väl att märka, just samma morgon, när grefve Bertelsköld och hans ridknekt, några timmar tidigare, trefvade i dimman genom Lillkyro skogar. Åtskilliga hinder hade vållat ett uppskof i Larssons resa. Någon formalitet hade felats för att utbekomma landshöfdingens pass, och riksdagsfullmakten hade icke erhållit alla nödiga underskrifter. Tullkammaren hade icke utlämnat fartygets dokumenter, och fiskal Spolin hade dagen förut låtit sätta två af matroserne i kurran för oljud på gatan. Kort sagdt, det skäggade i taljorna, som sjömännen säga, och törhända skäggade något äfven i Larssons eget beslut, ty den först bestämda resdagen var en fredag, och detta skäl ansågs af mången redan ensamt för sig som en giltig anledning till uppskof.

Hvem ville och hvem kunde, utan yttersta nödfall, börja sin resa på en fredag? Det hade, enligt tidens allmänna tro, varit detsamma som att blindt utsätta sig för alla oblida stjärnors inflytande.

Hvilket gehör Larsson själf behagade skänka sina vänners och fränders föreställningar om fredagens olyckliga betydelse har man ej kunnat erfara, men visst är att han som en klok affärsman icke underlät att på bästa sätt begagna uppskofvet till sin fördel. Man fortfor hela natten att öka fartygets last med ortens vanliga exportartiklar till Stockholm, i främsta rummet spannmål, därnäst smör, kött och salt fisk, men äfven tjära och beck, som i brådskan icke hunnit förut instufvas. Den gamle bokhållaren, som själf var på stället för att ha inseende öfver lastningen, tillbragte en sömnlös natt, medan hans principal tog sig några timmars hvila; men emedan denne trotjenare vakat äfven den föregående natten i resbestyr, blefvo hans ögonlock småningom tunga, och slutligen föllo gardinerna alldeles ned för hans Argusblickar, där han satt på bryggan vid hamnen och noterade i sin plånbok den ena varutransporten efter den andra.

Under denna ofrivilliga paus i hans tjenstenit hände sig att ett lass med små kaggar, till utseendet liknande åttingar eller halffjärdingar med beck, hvilka stundom brukades till stufningsgods, anlände till bryggan och skulle noteras. Men när bokhållaren sof, gjordes icke vidare omständigheter, utan godset fördes ombord och mottogs utan notering, jämte allt det öfriga.

Emellertid steg solen allt högre och sken bokhållar Grenman rätt i ansiktet, så att han vaknade i rättan tid för att mottaga sin principal, som anlände till hamnen, åtföljd af sin familj, klockan mellan nio och tio på förmiddagen. Pass och dokumenter voro ändtligen i ordning,

matroserne frie från arresten, vinden gynnsam, och man ville strax lätta ankar. Släkten följde med ombord, för att säga det sista afskedet, och emedan några af borgerskapet visat sin riksdagsman den uppmärksamheten att följa honom till hamnen, för att önska lycklig resa, bestods för tillfället en extra förplägning af franskt vin åt de förnämligare gästerne och brännvin åt manskapet.

Svärsonen rådman Blom höll tal för sin svärfar: han liknade honom vid landsens prydnad och ett fullmoget ax (hvarvid garfvar Widlund hviskade sin granne i örat, att Blommen bara väntade på att få tröska) och förmodade att han med kunglig majestäts nåd och riksens herrars gunst skulle icke allenast bevaka borgerskapets privilegier, utan ock ställa så till, att Vasa stad finge stapelrätt, och finge det ensam i Österbotten . . .

Men här afbröt Larsson otåligt sin nitiske svärson med den förklaring att han hölle kunglig majestät i all skyldig ära, men hvad riksens herrar anbelangade, vore han en fri man i ett fritt rike och kände inga andra herrar än kungen och lagen. Och eftersom vinden begynte friska i, ville han nu tacka sina vänner för den heder de bevisat honom och säga dem ett godt farväl.

Mot denna invit var intet att invända, och så gärna de gode vännerne ännu hade velat skåda bottnen i halfankaret, dolde de sin besvikna förväntan bakom ett ljudeligt hurra, hvari hela besättningen instämde.

— Heder och tack! svarade redaren. Och nu, gossar — klart att lätta!

— Hurra för patron! ljöd det ännu engång i den friska morgonluften.

— Fägnesamt att se herrarne alla så muntra! inföll i detsamma en välbekant röst, som talade något i näsan, och genom porten i brädgången klef en liten, tunn och

ljushårig figur, som var ingen annan än fiskal Spolin i egen person.

— Lätta ankar! fortfor patronens myndiga stämma, och skepparen underlät icke att pligtskyldigt upprepa samma befallning.

— Om förlåtelse — invände fiskalen mycket höfligt, men ej utan en märkbar tonvikt, som smakade redan på förhand af en illa dold skadefröjd — om förlåtelse, herr patron; men innan skeppet går till segel, har jag befallning att anställa visitation ombord.

— Hvad vill det säga? röt Larsson häftigt. Jag har klara papper från tullkammaren . . .

— Det är möjligt — fortfor fiskalen med en axelryckning — men jag har bestämda order.

Och därvid företedde han en skriftlig befallning från landshöfdingeämbetet att, »af förekommen anledning», ofördröjligen anställa visitation ombord på briggen Ester, innan den tilläts att utlöpa ur hamnen.

— Det har sin riktighet, svarade Larsson föraktligt, sedan han genomögnat papperet. — Skeppar Märs! — låt fiskalen visitera hvad honom lyster, men låt det gå fort, och se till att ingenting fördärfvas. Slår han sönder en enda lagg eller bryter ett enda lock, så tag vittnen, det kommer att debiteras i sinom tid.

— Besvära sig ej med vittnen, dem har jag själf, genmälde fiskalen något försmädligt, i det han vinkade åt en tulluppsyningsman och en stadstjenare att följa sig vid detta oförmodade intrång på det lofliga tullverkets helgade område.

Och sedan han, som det tycktes mera för syns skull, helt flyktigt tittat bakom några pressenningar och kastat en hastig blick i kajutan, styrde han djärft sina steg till lastrummet, där hans lurande öga genast upp-

täckte en af de små kaggarna, som inpraktiserats i fartyget medan bokhållar Grenman sof oskuldens sömn på lastbryggan vid hamnen.

— Slå upp den där kaggen! befallde han myndigt sina häpne handtlangare.

— Men där är ju bara beck, vågade tulltjenstemannen blygsamt invända, något stucken i känslan af sin förnärmade värdighet.

— Slå upp kaggen! lydde den korta befallningen.

Fiskalen åtlyddes, och knappt hade locket blifvit uppbändt med yxen, innan där trillade ur kaggen en hel bråte alldeles blanka och nya silfverriksdalrar.

Tullmannen och stadstjenaren fingo stora ögon. Skepparen och ett par af besättningen, som nyfiket betraktade experimentet, fingo det icke mindre. Som en löpeld spridde sig ryktet kring fartyget, att Larsson exporterade silfver till Stockholm och instuckit sina dyrbara kaggar som stufning emellan tjära och beck.

Icke minst förvånad blef den rike köpmannen själf öfver denna oväntade upptäckt. Hans första genomborrande ögonkast träffade svärsonen rådman Blom, som mer än engång blifvit beträdd med försök att lura sin vördade svärfar i allehanda mystiska spekulationer. Men den välädle rådmannens hela uppsyn röjde en så okonstlad bestörtning, att man snarare kunde tro honom misstänka sin svärfar för ohemula försök att lura honom, svärsonen, på hans tillkommande arf. Det blef en ganska uttrycksfull paus af ömsesidig förundran där nere i lastrummet.

— Dessa penningar tillhöra icke mig, och jag har om dem ej den ringaste kännedom, utbrast Larsson slutligen med en harm, som han icke brydde sig om att dölja.

— Det är mycket möjligt att så förhåller sig, svarade fiskalen helt saktmodigt. Men patron ursäktar, att

jag i så fatta omständigheter måste tillsvidare stoppa fartyget.

Larssons tålamod svek.

— Och med hvad rätt — utbrast han — vågar ni hindra en riksdagsman att infinna sig på sin plats? Hvar står det skrifvet, att fartyg stoppas, för det att de föra silfver från en inrikes ort till en annan?

— Silfver? genmälde Spolin försmädligt, i det han höll ett af de nya mynten mot dagern från storluckan. — Å, silfver må patron Larsson föra hvart han behagar inrikes, men jag tror icke att man kan göra detsamma med stämplade tennstycken. Dessa penningar äro allesamman *falska!*

12. Esters upptäckter.

Hade briggen Ester remnat i stycken och plötsligen börjat sjunka, skulle det knappt framkallat en större förvåning hos alla de kringstående, än det enda lilla ordet *falskt mynt!* Medan Carl XII:s tunga kopparplåtar och Görtzens mynttecken ännu voro tämligen allmänt i bruk, var silfvermyntet däremot sällsynt och betraktades med en viss vördnad. Plumpa försök att efterapa det så högt ansedda myntet hade väl stundom förekommit, och tyske tenngjutare hade lyckats insmuggla ett och annat parti af denna bedrägliga vara. Men om sveket således icke var alldeles okändt, var det likväl i hög grad öfverraskande att nu finna det falska myntet icke blott till en ovanlig mängd, utan äfven ovanligt väl efterapadt, så att det fordrades en gammal spårhunds skarpa väderkorn, för att vid första ögonkastet upptäcka dess verkliga halt. Emellertid försvann det misstrogna mummel, som mötte fiskalens första påstående, när den nitiske tjenstemannen lät myntet vårdslöst falla mot plankstufningen i lastrummet och dess matta klanglösa ljud gjorde hvarje vidare tvifvel omöjligt.

För en affärsman som Larsson fanns väl knappt ett föremål på hela jordens yta mera afskyvärdt, än

falska penningar. Sedan han hämtat sig från sin första bestörtning, förklarade han rent ut, att härunder var någon nedrig komplott och att han, såsom oantastelig riksdagsman, icke ämnade fråga därefter, utan fortsätta resan. Hvarpå fiskal Spolin med all höflighet anmärkte, att det stode honom fullkomligt fritt och att det endast var hans goda brigg Ester, som för tillfället vore föranlåten att uppskjuta resan.

Larsson yrkade strängt förhör, och den nitiske fiskalen förklarade att det visserligen skulle ske, men i vederbörlig ordning, inför rätt och protokoll. Den uppbragte redaren företog sig då att själf anställa räfsten. Men det var ogörligt; hans Argus hade sofvit, och det utreddes blott att okände karlar fört kaggarna till bryggan, hvarefter dessa med det öfriga godset blifvit förda ombord.

Man undersökte de öfriga kaggarna, och se, det befanns att de ganska ordentligt innehöllo, icke mynt, utan beck. Man visste ej hvad man borde tänka om allt detta.

Ombord fanns emellertid, bland släkt och vänner som åtföljt riksdagsmannen, en späd varelse, hvilken härtills tyst och obemärkt med ett par klipska ögon betraktat sakernas gång, och det var Ester Larsson, köpmannens yngsta dotter. Hon smög sig nu till sin fader och hviskade, med en blick på fiskalen:

— Fråga honom huru det kom sig att han genast fann på den enda kaggen som innehöll mynt.

Anmärkningen var klok, och fadern, som sällan tog råd af någon dödlig, fann för godt att denna gång följa sin dotters anvisning.

— Hvarför? genmälde fiskal Spolin med synbar förlägenhet. — För det att myntkaggen råkade ligga öfverst.

Ester stötte nu, liksom händelsevis, med sin lilla fot den tömda kaggen, som låg på däcket, och anmärkte

helt likgiltigt att den i kanten hade en skåra, som icke fanns på de öfriga kaggarna.

Fiskalen förklarade detta vara en tillfällighet, som icke angick honom. Men han hade fått att göra med en plågoande, som icke släppte honom så lätt.

— Hvar var fiskal Spolin i natt, klockan mellan ett och två på morgonen? frågade Ester spetsfundigt, i det hennes bruna ögon spelade med en så förunderlig glans, att rättvisans bestörte tjenare stod ett ögonblick förbryllad och svarslös. Med möda förmådde han framstamma, att han stode här som åklagare, icke som anklagad, och att han ej vore skyldig att svara på dumma frågor. Han hade sofvit hela natten lugnt i sin säng.

— Fiskalen svarar ändå, inföll Ester med samma småsluga min. — Men om fiskalen sof, så var kanske sängen inte så riktigt bäddad. Skall jag säga hvar fiskalen sof?

— Skaffa bort den näsvisa flickbytingen och gif rum, att jag får på höga kronans vägnar försegla lastrummet till vederbörlig noggrann visitation, återtog tjenstemannen, angelägen att för hvad pris som helst blifva kvitt sin plågoande.

Men Ester lutade sig tätt till hans öra och hviskade helt sakta:

— Neka inte att fiskalen var i natt klockan ett vid jättekumlet i Lillkyro skog!

Om åskan slagit ned bland protokoller och stämningar i själfva hans ämbetsrum, hade verkan ej kunnat vara kraftigare på den förbluffade mannen. Hans blickar tycktes i de kringståendes förvånade ansikten söka bekräftelsen på någon högst oväntad upptäckt, och hans försvar inskränkte sig till ett svagt försök att frammumla ordet »bevis!»

Men Ester släppte honom icke.

— Vill fiskalen genast låta briggen segla och förklara allt för ett missförstånd? hviskade hon ånyo med tonvikt på orden.

Den olycklige mannen liknade en fluga, som midti sin lustiga flygt råkat in i ett spindelnät.

— Det är följden när föräldrar inte aga sina barn! utropade han och närmade sig med detsamma porten vid brädgången, för att hafva reträtten öppen.

— Hvad är det du säger, Ester? frågade Larsson.

— Jag säger att fiskalen kan träffa gamla bekanta, om han nödvändigt så vill, svarade Ester och svängde på klacken, pekande på en äldre man, som satt i en af båtarna vid fartygets sida, insvept i en vid grå jacka, och tycktes tillhöra roddarne.

Fiskal Spolin kunde icke underlåta att skänka ifrågavarande person en sidoblick från relingen, och resultatet var det märkvärdiga, att han genast med foten på trappan förklarade hela sin stora upptäckt vara ett missförstånd. Det vore påtagligt, menade han, att patron Larsson hade ingen vetskap om det olofliga företaget, och han ville för ingen del vara den som hindrade en så aktningsvärd person att intaga sin behöriga plats vid riksens ständers sammankomst. Han, Spolin, ville framdeles skaffa denna obehagliga sak all möjlig utredning och hade visst ingenting emot att ju briggen finge genast gå till segels, hvarför han också icke ville med sin närvaro falla vidare till besvär, utan önskade samteliga herrskapet en lycklig resa.

Med dessa ord makade han sig ned i sin båt, ej utan att flera gånger se sig tillbaka, likasom hade han fruktat få en tjärpyts öfver sitt hufvud, och aflägsnade sig snart med hastiga årtag från briggens sida.

Kanske var det en lycklig omständighet för den välbetrodde tjenstemannen, att det åter börjande resebestyret icke gaf någon tid att efterfråga orsakerna till denna besynnerliga omsadling i hans tjenstenit. Allt kom i full verksamhet, gästerne troppade af från däcket ned uti båtarna, och briggen gjordes segelklar. Endast Larsson själf hade ännu tid öfrig att trycka sin dotter i famn och hviska till henne något som innebar ungefär att han ville hämta henne granna dockor och sockergryn från Stockholm till belöning för hennes klokhet.

Troligen kände sig Ester stucken af dessa löften, som hon tyckte sig längesedan ha vuxit ifrån, ty hon rodnade starkt och vände sig bort. Fadern betraktade henne: det förekom honom som hade hon vuxit ett hufvud högre sedan i går. Hans underläpp sköt framom den öfre, såsom han brukade när något viktigt beslut var å bane, och efter något betänkande frågade han tvärt, om Ester hade lust att följa honom till Stockholm.

Den lilla öfverdådiga flickan hajade till, betraktade honom med ett par stora ögon och förklarade strax att det var just hvad hon ifrigast önskat, men icke vågat begära.

— Och får jag se kungen? Och slottet! Och de vackra officerarne med deras plymer i hatten! Och får jag se på, när det blir krig!

Den stränge faderns ansikte rynkades, men molnet gick hastigt öfver.

— Jag lofvar att du skall få se kungen, svarade han, men därmed måste du vara nöjd. En förståndig flicka frågar ej efter lysande dårskaper. Kom ihåg, din lilla toka, att du reser ej blott för att roa dig, utan för att lära något nyttigt, som du ej kan lära här hemma. Jag skall sätta dig i den bästa skola där finns, du skall

få lära dig mer än mången fröken, och du skall göra din gamle far heder.

— Jag får se kungen! Jag får se kungen! utropade Ester, som vid denna märkvärdiga nyhet glömde det i hennes tanke mycket obetydliga tillägget om skolan.

Och i sin förtjusning kompletterade hon strax sin mening:

— Jag får se Carl den tolfte! Jag får se krig!

— Det hoppas jag med Guds och ständernas makt att du ej skall få se, yttrade fadern leende. Men det är tid att du gör dig i ordning, barn. Veronica, se till att flickan blir strax i ordning; vi ha redan haft för mycket af onödiga uppehåll.

— Men, min far — invände systern, som nu först till sin stora häpnad hörde talas om denna oförmodade resa — icke kan Ester fara så där som hon går och står. Åtminstone måste vi skicka hem efter linnena och strumporna, och den svarta helgdagsklädningen, och de nya kängorna, och reshufvan, och karpusen, och guldkedjan, och omöjligt kan hon fara utan den grå yllekjolen, och så behöfver hon koftan på sjön, och det nya floret, som hon fick i somras, och spetsmanschetterna, och det lilla syskrinet, och nya testamentet och psalmboken, och muffen, och pärlbandet och . . .

— Nej, håll, det var en förskräckelig ramsa! Hvarför tänkte du inte på det förut? Men barnet bör ej förkyla sig heller. Skynda därför till staden och hämta det nödvändigaste, men bjäfset kan gärna bli hemma . . . Ja, det vill säga, att guldkedjan kan du ta med, och pärlbandet och ringarna; barnet får inte se ut som en tiggarunge, och det kostar pengar att köpa allt sådant nytt. Och hör på, Grenman, du följer Veronica och skickar barnet litet russin och mandel till reskost från

boden. Se väl efter drängarne, karl, och somna inte från ljuset! Gif finnarne lagom brännvin, att de inte bli oregerliga, och hushålla på tobaken, Grenman, det är nog att de få ett par blad i sänder på köpet, om tjäran är tjock och tunnorna väl mätta. Men — och detta hviskades — håll öga på Blommen, att han inte öfverbjuder oss, och märker du någonting ditåt, så hushålla ej på en kappe salt och ett par lerpipor, för att hålla bönderne vid humör. Mät inte heller mera kamlott och kattuner åt flickorna än åt käringarna, din gamla narr, och se till att pojkarne inte slippa i lakritslådan. Vänta — vi behöfva minst fjortonhundra tolfter plankor till hösten; det gör ingenting om Blommen får vänta. Se efter humlegården, och hushålla med specerierna: mer än två lod ingefära bör inte gå åt för bordet i veckan. Och ännu en sak! Om landshöfdingen eller hans folk begär på kredit i boden, så svara höfligt, men tydligt, att det kommer aldrig i fråga. Jag känner de höga herrarne från salig kungens regementstid; de ha så länge tagit för sig i krig, att de glömt betala i fred. Men om den unga karlen Bertelsköld inte råkar vara vid kassa för tillfället och har lust att probera vårt flandriska kläde eller vårt spanska vin, så räkna inte så noga med det: han har goda papper och kan betala tjugu procent för krediten och — ja, Gud vare med dig, min kära Grenman! Det är tid att du lagar dig af.

Vid slutet af dessa förtroliga, halfhögt uttalade råd hade Ester med ens blifvit uppmärksam och tankfull. Man såg henne hoppa ned i den enda kvarblifna båten, som skulle föra hennes syster till staden, och samtala ifrigt och sakta med samme man, hvars åsyn haft en så besynnerlig verkan på fiskal Spolin. Den gamle

roddaren skakade flera gånger missnöjd på hufvudet, men tycktes slutligen gifva efter för någon enträgen begäran, och man hörde honom mumla något om att envisa barn måste få sin vilja fram. Deras samtal afbröts likväl snart af Veronica och Grenman, som nedstego i båten, hvarefter denna skyndsamt aflägsnade sig från briggen, sedan Ester åter klifvit ombord.

13. Slut på äfventyret i Lillkyro skog.

Men det är tid att återvända till en fånge, hvars öde kanhända ingifvit mer än billiga farhågor, och vi förflytta oss därför tillbaka till jättekumlet i Lillkyro skog, där grefve Carl Victor Bertelsköld så oförväntadt fann sig instängd i bergshålan.

För en hetlefrad ung man, hvars tålamod sällan räckte längre än från handen till värjfästet, var denna ofrivilliga fångenskap en god läxa i konsten att vänta. Bertelsköld gaf likväl icke utan ihärdigt motstånd sin frihet förlorad. Sedan han öfvertygat sig att hålan icke hade mer än den enda ingång, till hvilken han blott kunde komma med stegen, företog han sig att med en därnere funnen järnstång försöka uppbända klipphällen, som betäckte öppningen. Det tycktes honom icke omöjligt: han hade ärft någon del af sin faders ovanliga kroppsstyrka, och fastän hans ställning var ytterst obekväm, gaf hällen småningom vika, så att en strimma af dagsljuset trängde in genom öppningen. Ännu några försök, och han kunde träda ut sin arm genom daghålet. Hans otålighet växte; han stötte till hällen med hela sin kraft. Men detta tag var ett tag för mycket för hans bräckliga fotfäste; stegen brast.

under hans fötter och han störtade med dess brustna bitar ned i hålan.

Lyckligtvis aflopp detta saltomortale bättre än man kunnat förmoda. Glad att likväl hafva armar och ben i behåll, stod den unge krigaren åter upp och begynte rekognoscera. Allt hopp att nu med egna krafter uppnå öppningen var förloradt, och dagstrimman i höjden tycktes endast gäcka hans fruktlösa harm.

Han måste således finna sig i sitt öde. Han gick till den nästan slocknade elden och lyckades åter tända den. Vid dess sken upptäckte han en grof hålbrödskaka, en ask med smör och en annan med salt fisk. För en som hela natten strapatserat i skogen är en sådan upptäckt icke utan sitt värde, äfven om man icke någonsin varit med i fält, och Bertelsköld drog icke heller i betänkande att hålla till godo med måltiden. Den var förträfflig, och källådern i bergsklyftan sörjde för sofvel. Det fattades endast godt sällskap och utsikt att snart åter bli fri, för att göra denna belägenhet fullt ut lika så dräglig som förr vid en bivuak.

Med den stillade hungern återfann sig det sorglösa ungdomssinnet, och utan att synnerligen bekymra sig öfver sitt vidare öde, kastade sig Bertelsköld ned på en af de kvarlämnade fällarna, hvarefter han, trött af nattens mödor, inom få sekunder försjönk i en lugn och vederkvickande sömn.

Sannolikt hade han sofvit ganska länge, ty han kände sig fullkomligt uthvilad, när han vaknade däraf att någon trampade på hans fötter. Han satte sig upp, och såg vid sin sida fem eller sex karlar lysa på honom med ett sprakande pärtbloss.

Hans första tanke var att gripa efter sina vapen, men de stodo icke att finna. Värjan var utdragen ur

slidan, pistolerna, som han lagt bredvid sig, voro ej mera där. Han besinnade sig ej länge, sprang upp, grep järnstören, som han begagnat vid sitt misslyckade försök att undanskjuta hällen, och ställde sig så med ryggen mot klippväggen.

Allt detta skedde så raskt, att nykomlingarne i grottan icke ens gjorde ett försök att hindra honom. De betraktade ömsom honom, ömsom hvarandra och syntes rådville om hvad de nu borde företaga sig.

Slutligen steg en af dem fram och anställde ett slags förhör, som gick ut på att få veta hvem den främmande var, hvarifrån han kom och i hvilket ärende han befann sig här uti bergshålan. Bertelsköld svarade utan tvekan att det kunde vara likgiltigt hvem han vore; han kom ifrån Vasa och sökte en person vid namn Lauri eller Laurikainen, som han förmodade finnas i denna håla. Utgången hade blifvit stängd, när han ville begifva sig härifrån, och om de ville förhjälpa honom att finna den han sökte, hade de att förvänta en hederlig belöning.

Detta svar föranledde en rådplägning, som fördes med låg röst, och Bertelsköld blef nu varse att en af de okände bar hans pistoler, en annan hans värja och att de öfrige voro beväpnade med yxar, för att ej nämna de vanliga knifvarna, som alla efter ortens sed buro i läderbälten vid sidan.

Den karlen, som talat först, tog nu åter till ordet och förklarade rent ut, att de visste väl med hvem de hade att göra, nämligen med den svenske landsfiskalen, som kvällen förut hört sig före på prästgården. Han, landsfiskalen, hade nu smugit sig hit för att utspionera deras företag och häkta Lauri, men det vore lättare sagdt än gjordt; han gjorde bäst i att läsa sitt fadervår, ty

de vore inga narrar, som tänkte släppa honom ut för att angifva dem, och han skulle icke komma lika helbrägda upp, som han kommit ned.

Bertelsköld svarade kallt, att han icke vore den de togo honom för, utan löjtnant i kronans tjenst, och de skulle dyrt få plikta, om de krökte ett hår på hans hufvud. Han tänkte icke angifva dem, men han varnade dem att göra för nära bekantskap med järnstören, ty det kunde bekomma dem ganska illa.

Inom sig var den unge krigaren likväl icke alldeles så lugn som han gaf sig min af att vara. Han kunde ej dölja för sig att han hade att göra med en af dessa kvarlefvor från stora ofredens laglösa tider, för hvilka landshöfdingen grefve Frölich, som kände sitt folk, hade varnat honom, innan han anträdde denna äfventyrliga färd — förvildade forne partigångare, hvilka icke funnit för godt att underkasta sig den lagbundna samhällsordningen, utan fortforo att kringdrifva i skogarna och idka förbjudna handteringar — med ett ord, eftervärken af ett långt och förfärligt krigs oredor, hvilka behöfde mansåldrar för att åter lugnas och redas, likasom dyningarna efter en storm, ännu länge sedan den upphört, fortfara att brytas i skum mot stränderna.

Troligen hade hans hotelse icke förfelat ett visst intryck, ty därpå följde en ny öfverläggning mellan det angripande partiet. Men resultatet var icke mycket lugnande, ty pärtblosset kastades till marken och efterlämnade en skymning, under hvilken knäppningen af hanarna, som uppdrogos på de båda i beslag tagna pistolerna, ganska tydligt utvisade att striden snart skulle taga en vådligare vändning. Ingen tid var att förlora. Bertelsköld grep sin järnstör med båda händerna, fast besluten att kasta sig öfver banditerne och hellre ensam

våga en strid mot dem alla, än att utan motstånd låta sig nedskjutas med sina egna vapen.

Men innan han ännu hann tillgripa detta förtviflade steg, hvars utgång var mer än oviss emot så härdade och i alla slags fejder väl förfarne slagskämpar, hördes uppe vid dagöppningen det fina ljudet af en liten hvissel-pipa, eller s. k. järp-pipa, som jägare ofta bära med sig i skogen. Karlarne tycktes öfverraskade. Men efter någon tvekan besvarade de signalen på samma sätt. Strax därpå förmörkades dagöppningen, och en man i grå jacka klättrade ned utför ett tåg, som hängde från ingången till bottnen af grottan.

— Hvad ha ni gjort af den främmande junkern? frågade den nykomne med sträng och befallande röst, i det han, som kom från det klara dagsljuset, icke strax kunde urskilja föremålen därnere.

— Hollah, kamrat, är ni en bra karl, så hjälp mig att tukta dessa skurkar, som stulit mina vapen! utropade Bertelsköld, i det han stötte järnstören mot klippan, så att det gnistrade i stenen.

— Är ni där? genmälde mannen. Jag trodde knappt att någon, som ej hör till handtverket, skulle ha funnits tio minuter lefvande i jättekumlet. Antti, gif värjan tillbaka åt herrn — Mört, gif honom pistolerna! Jag ansvarar för honom.

Banditerne syntes böjde att vägra. De mumlade harmfullt något om dårskapen att låta kronans spår-hundar nosa i deras gömställe.

— Hvad nu? röt mannen i jackan. Har jag inte sagt att jag ansvarar för honom? Vapnen tillbaka, eller skall d-n taga er! Skäms ni inte, fega buskkrypare, att smyga er på en karl, som redde sig så duktigt i går mot becktröjorna på Larssons gård!

— Men soldaterne höllo med honom, han hör till snokarne! invände envist och oförskräckt en bland angriparne, som troligen haft någon trasa i byket vid gårdagens folkskockning i Vasa.

— Det är inte sant — fortfor mannen i jackan — jag såg honom kasta en af knektarne utför trappan. — Ljug ihop något för dem och knys för Guds skull icke ett ord om att ni hör till landshöfdingens folk, hviskade han i detsamma på svenska till Bertelsköld i en ton, som lät märka att han befarade myteri.

Men denna varning verkade motsatsen genom att reta den unge ädlingens stolthet.

— Jag har sagt er, lymlar — utropade denne — att jag ej skall angifva er; men veten att jag bor hos landshöfdingen och är hans släkting!

Nu blef ett larm.

— Där hör ni det! Och det är er, Lauri, som han vill föra i häkte!

I detsamma small den ena pistolen så nära, att den svedde Bertelskölds mörka hår. Den andra måttades knappt tre steg från hans hufvud; men armen som bar den träffades af ett slag med järnstören och fällde pistolen till marken, där den brann af.

Striden hade utan allt tvifvel blifvit blodig, om icke den person, som kallades Lauri, hade kastat sig emellan, under uppenbar fara att träffas af de yxar och knifvar, som svängdes i skymningen.

— Galningar! — ropade han till de förbittrade angriparne — ha ni någonsin hört talas om starka majoren?

Detta namn hade en förunderlig verkan. Huggen, som måttades, föllo icke; ropen och ederna tystnade tvärt; banditerne tycktes tveka.

Lauri underlät ej att begagna sin fördel.

— Blygs ni inte? utropade han. I majorens tid stodo vi en emot sex fullrustade karlar, och här stå ni sex emot en, sedan ni tagit hans vapen! Hade ni minsta heder uti er, skulle ni bära på edra händer major Bertelsköld son.

— Är han starka majorens son? mumlade karlarne med synbar förlägenhet.

»Starka majoren» var det namn, under hvilket Gösta Bertelsköld var känd uti dessa nejder, och det namn, under hvilket hans bragder ännu fortlefde i minnet vid tiden för denna berättelse.

— Jag säger er att det är hans son — fortfor Lauri — och om ni visste hvarför han kommit hit, skulle ni tacka mig för det jag hindrat er att begå den största dumhet i hela ert lif. Han har kommit hit, gossar, för att skaffa er något att göra. Han vill skaffa oss krig!

Icke förr var det sagdt, innan allt var förändradt. Mordvapnen föllo ur banditernes händer; desse förtviflade, ur samhället utstötte karlar trängdes nu kring den unge krigaren för att trycka hans händer, för att bedja om hans förlåtelse, och den ibland dem, hvars högra arm hängde förlamad af slaget, framräckte snyftande sin vänstra, för att äfven få del af dens tillgift, hvilken de nyss velat offra på stället åt sin hämnd och sin fruktan.

— Unge herre — sade Lauri med ett eget uttryck af enkel värdighet till honom, som rörd och förvånad var ett föremål för dessa oväntade vördnadsbetygelser — ni skall kanhända engång efterlämna en son. Se till att han ärfver af eder ett namn, som fäller vapnen ur hans fienders händer och duger att värma efter-

HOOVER WAR COLLECTION

kommandes hjärtan! — Men kom, hviskade han, det är tid att vi lämna detta ställe; man söker er öfverallt, och jag ville ej för mycket godt att spårhundarne skulle söka er här uti jättekumlet . . .

Vid dessa ord begåfvo sig alla till hålans ingång, där det nedhängande repet gjorde tjenst i stället för stege.

14. Istvans äfventyr.

När grefve Bertelsköld uppsteg ur hålan i jättekumlet, hade solen redan hunnit öfver sin middagshöjd. Hvilken angenäm känsla för ett ungt sinne att uppstå från det fuktiga, kyliga mörkret i jordens innandöme, likasom ur en graf, till det klara solskenet, våren, friheten, lifvet, den friska vinden och fågelsången i alla toppar och grenar! Intrycket var så mäktigt, att den unge krigaren inom sig uppsände en tyst tacksägelse till världarnas Herre för frihet och lif — ty inga stormiga öden, inga frestelser af tidehvarfvets då redan börjande otro hade förmått ur hans hjärta utplåna de böner hans moder lärt honom uti hans späda barndom; hon som i motgångens pröfningar lärt sig att frukta Gud. Ett barns bön är såsom en källas åder i jorden: vintrarna snöga däröfver och klipporna lägga sig tunga på sanden, men den gömda ådern banar sig väg, och gräset däröfver grönskar i natt och solsken.

Bertelskölds första fråga var efter Istvan. Den trogne tjenaren var försvunnen. Bogatir och vägvisaren syntes ej till. Men i stället att meddela de upplysningar Lauri lyckades förskaffa sig af karlarne om de försvunnas öde, skola vi gå tillbaka i vår berättelse till den stund,

när tjenaren såg sin herre nedstiga i hålan och själf blef stående på post vid foten af jättekumlet.

Han hade icke stått där länge i sin dubbla bevakning, ena handen vid hästens tygel, andra handen vid pojkens nacke, då han observerade en häst och en kärra, hvilka, eskorterade af åtta karlar, mödosamt banade sig väg genom den oländiga skogen. Karlarne å sin sida tycktes förvånade att se en främling vid jättekumlet, och fyra af dem skilde sig från de öfriga, sträfvade rakt mot Istvan och visade honom en flaska brännvin. Men de hade att göra med en man som hundrade gånger stått på post mot faror och fiender. Istvan drog helt lugnt en af pistolerna ur sadelhölstret och väntade så de okändes ankomst.

De fyra tyckte icke rätt om denna syn. De stannade för att rådpläga, skilde sig därpå åt och närmade sig försiktigt från fyra olika håll, på ett sätt som icke mera lämnade något tvifvel om deras fientliga afsikter.

Istvan begagnade sin ofördelaktiga ställning så klokt han förmådde, ställde sig med ryggen mot hästens sida och spände hanen på sin pistol. Olyckligtvis tvang honom denna manöver att släppa taget i pojkens nacke, och icke förr var det gjordt, innan den illfundige bytingen kröp under hästens ben och befann sig i frihet. Angriparne kommo allt närmare, och nu uppstod följande korta samtal:

— Kamrat, vill du ha dig en sup i morgonkylan?

— Stor tack, kamrat. Vill du ha bly till betalning?

— Hör på, hvad kostar din häst?

— Skallen på en tjuf, om du nödvändigt vill veta det.

— Ett vackert kräk. Hur gammal kan han vara?

— Litet äldre, tror jag, än det rep, i hvilket du kommer att hänga.

— Låt mig ändå få se hans tänder.

— Akta dig — han bits!

Men längre hann icke den manhaftige tjenaren fortsätta käbblet, innan han kände någonting hänga sig fast vid hans ben och draga honom omkull. Oberedd på denna fiende, hvilken var ingen annan än samma lilla galgfågel, som tillställt så mycken förtret i denna natt, sökte Istvan att lösgöra sig från det snärjande taget, då i detsamma karlarne voro öfver honom och en af dem kastade ett hästtäcke öfver hans hufvud. I det desperata brottande, som härefter uppstod, afbrann pistolen och Istvan blef, oaktadt tappraste motstånd, öfvermannad och bunden af dessa fribytare, hvilka påtagligen voro lika erfarne som han själf uti detta slags äfventyr. Troligen var det en af dem, som efter vunnen seger var nog försiktig att lägga hällen tillbaka öfver ingången till hålan.

I sin maktlösa harm och ur stånd att se eller ropa under hästtäcket, kände Istvan huru bofvarne lyftade honom på Bogatirs rygg, hvarefter en af dem klef bakom honom och sprängde bort med sitt byte med en snabbhet som man ej skulle förmodat i denna oländiga trakt.

Efter en stund urskilde fångens vana öra på de jämnare och mjukare hofslagen att man kom på en banad väg, och ridten fortfor nu med ökad hastighet och utan afbrott, som Istvan tyckte sig märka, inemot två timmar. Efter hand förstod han att Bogatirs krafter, ansträngda under mer än tolf timmars oupphörliga mödor, voro nära att uttömmas, och föreställningen att det ädla djuret, som var honom kärare än en människa, slutligen skulle störta för denna omänskliga behandling, bedröfvade honom mycket mer, än hans egen förunderliga och obekväma belägenhet.

Emellertid saktades Bogatirs i början starka traf, och slutligen lät man honom stanna, vare sig att han ej höll längre ut, eller att fången och hans förare uppnått målet för sin bestämmelse. Istvan lyftades af hästen, bars in i ett rum och kastades handlöst på golfvet. I denna ställning förblef han liggande vidpass en timme, under fåfänga försök att göra sig fri. Det enda han förmådde var att lösgöra sig från täcket, och han märkte nu att han befann sig i en badstuga, hvars enda dager kom från en glugg öfver lafven, tillräckligt stor att låta en katt passera, men alltför liten för att lämna hans axelbreda person den ringaste utsikt att undkomma genom flykten.

Det var likväl någonting i detta för resten vanliga rum, som tilldrog sig den fångnes synnerliga uppmärksamhet, och det var ett i stenarna ofvanför den groft murade ugnen inhugget kors, troligen en kvarlefva af katolsk vidskepelse, för att förstärka badstugans hos alla finnar högt ansedda läkande kraft och bevara henne för alla onda trolldomars menliga inflytande. Istvan kunde icke vända sina ögon från detta kors: det förekom honom som hade han sett det för längesedan och som hade han någongång badat just på denna samma lafve, röd och varm i imman från ugnen, med en kvast af nyss utslaget björklöf uti sin hand och omgifven af män och kvinnor i samma belägenhet.

Medan han sökte att reda dessa dunkla hågkomster, inkom samme man som han hade att tacka för denna ofrivilliga resa, löste hans band och räckte honom en måltid af bröd, ost och sur mjölk. Istvans första fråga var efter Bogatir, och han kände sig lätt till sinnes, när han erfor att det trogna djuret befann sig, väl mycket trött, men för öfrigt godt vid en hafrekrubba i stallet.

Hans nästa fråga var hvad man egentligen ville honom, och svaret blef helt kort, att han skulle hålla sin mun tillsvidare; man skulle väl få se hvad han var för en karl, när »Gråjackan» kom hem.

Istvan hade sina klipska ögon på dörren, men innan planen hann utföras, hade hans vederdeloman lämnat badstugan och tillbommat utgången. Det återstod intet annat än att hålla till godo den måltid, som kryddades af fasta, nattvak och mödor. Men när detta var gjordt, kröp Istvan på lafven, för att genom gluggen se åt huru denna trakt af världen såg ut.

Han såg framför sig en lång sträcka af bördiga åkerfält, gröna af rågbrodd och genomflutna af en bred älf. Vid stranden af denna älf var en by, som han tyckte sig känna igen, och tätt invid badstugan var en brunn, där han någongång varit med om att hinka upp vatten åt hästarna. Nära denna brunn stod en gammal och krokig tall, hvars nedersta tjocka och raggiga grenar bildade likasom en inbjudande sittplats, och denna alldeles icke ovanliga syn uppfyllde Istvan med förunderliga känslor. Hans bruna styfva och väderbitna drag förvredos efter hand till ett grin, hälften skratt, hälften gråt, och hur han såg och åter såg ut, och hur han torkade sina ögon, som skymdes af ovana tårar, blef detta intryck så starkt, att han slutligen kastade sig ned på halmen och — icke grät, det vore för litet sagdt, men tjöt som en gammal björn, hvilken råkat i fällan och förgäfves fäktar att komma ut därifrån.

Arma Istvan, han förstod nu tydligt, att han engång måste ha suttit i denna samma krokiga tall och kastat tallkottar på dessa samma pojkar, som nu kommo ridande barbacka till brunnen; men huru och när, det var honom

omöjligt att begripa; han visste blott att det måste ha varit för mycket längesedan.

Hans herre, som några timmar därefter ankom till stället, åtföljd af den besynnerlige man, som kallades Gråjackan, fann Istvan försänkt i en så djup sömn, att det behöfdes armkraft för att återkalla honom till medvetande.

— Kom — sade den förbryllade tjenaren, stirrande framför sig och blandande gamla minnen med nya — kom, låt oss rida till brunnen och vattna hästarna! Far har sagt att jag inte får rida vallacken, ty han slår bakut, men Musti vill jag rida och taga min lilla syster Maja i famn — och så slåss vi med pojkarne där vid tallen — och alla sju bröderna skola få se huru stark jag är — och där kommer far från åkern och kör dem alla till rian, och — upp kamrater! Sankt Istvan! Sankt Istvan! de otrogne äro öfver oss!

— Uslingar! — ropade Bertelsköld högeligen uppbragt — hvad hafven I gjort min trogne Istvan? Den stackars karlen har mist förståndet!

Men Istvan hade under tiden hunnit morna sig och sprang upp från lafven.

— Hvar är jag? frågade han med oförställd förvåning.

— På Bertila gård i Storkyro, svarade mannen, som kallades Gråjackan.

15. På Bertila gård.

I händelse den gunstige läsaren skulle finna denna berättelse äfventyrlig och osannolik, kan det ej skada att lyssna på följande samtal mellan den unge grefve Bertelsköld och den person, som af några kallades Gråjackan, af andra Lauri eller Laurikainen, och hvilken nu införde sin följeslagare i ett litet torp ej långt från den badstuga, där Istvan helt nyss blifvit anfäktad af så förunderliga inbillningar. Det bör märkas, att den unge ädlingens öppenhjärtiga och hurtiga väsende under de två mil de nyss färdats tillsammans för att uppsöka Istvan, hade betydligt minskat afståndet mellan honom och Gråjackan, på samma gång som »starka majorens» namn och hågkomster, i förening med väntjensten i grottan, knutit ett band af förtroende mellan den gamle fribytaren och sonen till dennes forne älskade chef.

— Är detta Bertila gård? frågade den unge grefven, i det han kastade en nyfiken blick kring den tarfliga torpstugan, hvars märkvärdigaste prydnad var ett kluddigt porträtt af Carl XII i hemgjord träram, medan ett par tunga lodbössor, en lång huggvärja och en gammal fältflaska broderligt förliktes på den nedrökta väggen med

en yxe, en såg, en borr och andra redskap af en fredligare bestämmelse.

Gråjackan drog sin skäggiga näbb till ett slags löje.

— Huj haj, ers nåd! sade han. Det här rofskalet, som förslår för en gammal kivekäs och som alltid är en smula varmare än björnmossan i skogen, är kanske det minsta torpet på Bertilas mark. Nådig junkern kan se ut genom fönstret västerut: det är ett nätt stycke jord, fyra mantal efter gamla jordaboken, och maken till jord för fullviktig råg skall ers nåd få söka i hela Finland. Detta allt hör under Bertila gård, det har samlats dit, hemman efter hemman, under Larssönernes tid, och fastän ägorna ännu icke repat sig efter stora ofredstiden, kan allt ännu vara värdt sina sexti- eller sjuttitusen daler bröder emellan. Jo men, ers nåd kan titta på jordlappen, efter det är härifrån som hans förfäder härstamma och ha sitt namn, och folket säger att ers nåds — låt mig se — jo farfars fars morfar, så var det, blef arg i tiden på ers nåds farfars fars mor och testamenterade hela torfvan till Larssönerne; det vet hvar gammal käring i byn; men huru det gick till efter svensk lag, det angår mig inte. Folket säger att sedan den tiden ha grefvarne Bertelsköld, son efter far, varit engång här, att se om det som bort vara deras, men bara den enda gången i deras lif, och det har alltid bebådat någon stor ofärd för landet. Sist var stärka majoren här och värfvade med sig de sex Larssönerne, som alla stupade i ett napptag, och några dagar därefter skedde Storkyro slag... Men hvad är det värdt att tala om fjolgammal snö?

— På en så stor egendom borde finnas ett större boningshus, och jag ser endast små kojor, genmälde Bertelsköld.

— Stor egendom? upprepade fribytaren vresigt, med österbottningens vanliga motvilja för godsherrar på landet. — Här finnas inga sådana egendomar; här finnas bönder, som själfva äga sin jord, och Larssönerne äro för kloke att plöja sin åker i sammetsjacka. En bra gård fanns här före kriget, men den rök af, och mycket annat med den, och Mattias Larsson, borgarekungens son, bebor den lilla röda stugan, som ers nåd kan se några bösskott härifrån vid älfven. En bondes päls kan rymmas i den dörren också.

— Hur har borgarekungen kommit sig till ett så stort jordbruk?

— Det må ers nåd fråga hans syskonebarn, gamla Thomas Larsson, som ligger i grafven. Småvettig var gubben på sistone efter vandringen till Ryssland för att söka pojkbytingen, som kosackerne togo i luggen en vacker dag och som sedan aldrig vidare hördes af. Lars Larsson i Vasa begrep att här var en affär att göra, och hvarför skulle ej en kornjude föra ut spannmål från egen ria såväl som från andras? Det är ju att ladda med eget krut. Nu hade Thomas Larsson tre döttrar i lifvet och alla pojkarne borta; två flickor voro gifta i Sverige och färdiga att kyssa borgarekungen på skinnhandsken för de 8,000 daler, som föllo på deras lott för Bertila. Yngsta dottern Marie är gift med Löfvings guldgosse, Elias Pehrson i Munsala, och för en sådan abborre brukades andra krokar. Elias fick utom pengarna en liten snällseglande skonert, just enkom så hvass i stäfven, som det behöfs för att segla på mindre än en vecka till Danzig, och det för Larssons räkning; fördöme mig den karlen gör något för intet. När detta var väl beställdt, flyttade Mattias hit och begynte gräfta upp alla igengrodda tegar,

tills han åter fick hundra tunnors utsäde af de tvåhundra, som såddes här förr. Hvad mig angår, fick jag torpet till dödedag för en liten strunttjenst, som jag gjorde gubben i ofredstiden, men det hör inte hit.

— Hör, Lauri, det står inte rätt till med dina kamrater. Karlarne där i stenkumlet...

— Hå, hvad skulle det vara? Pojkar, som stulo rofvor den tiden vi knackade kosacker. Men arten sitter i dem, och med någonting skall man lefva.

— Alla de där stöpslefvarna och pressarna och annat mer där nere i deras kryphål — medgif, karl, att det är ett handtverk, som möjligen kunde angå länsman.

— Nå hvarför, pik i mitt hjärta, lät ers nåd de slynglarne vara i den tron att de hade landsfiskalen framför sig? Ryktet har långa ben, och innan gunstig junkern var utanför prästgårdens grind, hade bud redan gått till pojkarne i skogen att hålla god utkik, ehuru hin håle fogade att de läto narra sig af fiskal Spolin.

— Hvad kunde fiskalen ha för gemenskap med dessa laglöse fribytare?

Gråjackan blinkade.

— Jag skall säga ers nåd en sak, svarade han. När kungen är utan pengar, gör han pengar af silfver, och det har han råd till. När Görtzen var utan pengar, gjorde han silfverdalrar af koppar; det hade han råd till. När raska pojkar i skogen bli utan pengar, mynta de silfverdalrar af tenn, och det ha de råd till. Men när fiskal Spolin blir utan pengar, myntar han ut sin gemena själ, som icke är värd ett stycke tenn, och det har han råd till. Han inbillade pojkarne att han ville hjälpa dem smuggla deras hemgjorda dalrar öfver till Sverige och dela vinsten, förstås, och efter

det icke var första gången, läto de nöten lura sig af den illmariga besten. Falsk laddning, ers nåd! Först hade Spolin bevis på dem, och sedan fick han ett ypperligt tillfälle att trakassera med Larsson. Men han blef mäkta lång i synen, när Ester fick bukt på honom, ty flickbytingen hade råkat se honom på morgonkvisten i skogen.

— Det var således Ester Larsson, som sprang förbi mig i dimman och hjälpte dig stjäla mina hästar?

— Stjäla? Jag får be ers nåd tala med mera respekt om min gudotter. Sanningen att säga, hade hon på kvällen rest ut i faderns ärenden, efter ingen annan pålitlig person fanns att skicka i brådskan, och det var ej första gången; hon har faderns kurage och förstånd som en häxunge. Men pojkarne i skogen hittade på det orådet att snappa bort hennes häst och dräng, precis som de sedan gjorde med er Istfan, eller hvad han må heta, och det var lofligt krigsknep, ers nåd, efter de hvar stund väntade landsfiskalen. Flickbytingen hade ej lust att mista sin häst för godt köp och uppsökte gufar. Jag åtog mig då att lotsa henne till staden igen, hvartill hästarna kommo väl till pass. Men hon är ett söndagsbarn, hon ser mer än andra, och hade respekt för gråskymmeln: det var fin näsa, ers nåd, ty bäst vi redo, begynte det fördömda kreaturet spetsa öronen, kastade tvärt om och rök af som en raket med pojksnyffeln på ryggen. Nå godt, folk har sin sed, och kräk ha sin; men vi redo till staden och kommo tids nog för att hjälpa Spolin med silfverkaggen. Hugg mig i stycken, om jag gjort mig omaket att åter bege mig ut och hjälpa ers nåd ur klämman, därest icke flickungen bedt mig så envist därom. Men hon skall nu engång ha sin vilja fram,

om än hela Vasa, och hennes far på köpet, satte sig tvärs däremot.

Bertelsköld stod en stund tyst vid spiseln. Hans tankar voro annorstädes, uti förgångna tider. Han bad Gråjackan följa sig till hans stammoders graf på Storkyro kyrkogård.

— Det går för sig, svarade fribytaren. Men så vidt jag vet, är det icke mycket att se, ty allt förnämt folk är begrafvet under kyrkans golf, och klockaren vet knappast mer hvar ers nåds förfäder ligga.

— Min farfars farmor och hennes far äro begrafna i nordvästra hörnet af kyrkogården, återtog Bertelsköld. Se här, jag ville icke resa till Finland utan denna teckning, som förvaras i vår familj och som gjordes af min farfar, när han besökte Storkyro för att köpa spannmål under 1697 års hungersnöd.

— Får gå, så resa vi efter karta, genmälde Lauri. Men det är nu fyrtioett år sen dess, och människans minne på jorden är som en utskjuten patron: han ryker en liten stund, och så slocknar han i morgondaggen och trampas och glöms.

Gråjackan hade rätt. När de kommo till kyrkogården, sökte de förgäfves de tre grafstenarna, dem Bernhard Bertelsköld engång i tiden aftecknat till efterkommandes hågkomst. De hade troligen sjunkit i jorden eller fallit omkull och blifvit af likgiltiga händer undanskaffade. Borta var bondekonungens, borta hans gamle vapenbroder Larssons minnesvård. Endast en af grafstenarna låg ännu kvar, så öfverhöljd af mossa och grus, att blott ett hörn stod fram öfver jordytan. Ättlingen i femte led uppreste denna förgätna sten, och sedan han bortskrapat mossan, läste han på dess framsida bokstafven E. Det var hans stammoder Emerentias

graf. Borta var allt minne af rikedomar, vapenbragder och världsligt anseende: endast kärleken, endast hjärtats godhet hade besegrat förgängelsen. Den renaste och ädlaste af de tre hade lefvat längst uti minnet; hennes oskuldsfulla själ hade, ännu hundrade år efter döden, bevarat själfva den hårda stenen från glömskan och undergången!

16. I statsmannens kabinett.

Från Österbottens skogar förflytta vi oss nu några månader framåt till Sveriges hufvudstad. Det är på senhösten år 1738. En kall nordost drifver skurar af snöslask öfver Stockholms gator och instämmer på ett passande sätt med tidens oro. Det otåliga, vankelmodiga svenska vikingalynnet hade nu hvilat i sjutton år och tyckte sig ha sofvit nog, tyckte sig ha hämtat nya krafter efter den starka förblödningen under tolfte Carl. Ett nytt släkte hade vuxit upp under freden, ett släkte som mindes segrarna, men glömde hvad de kostat, och detta släkte var redo att åter göra buller i världen. Det unga Sverige rufvade på framtidstankar. Det såg så oändligen mycket förändradt sedan dessa sjutton år, sedan nordens tyngdpunkt blifvit kastad från Mälarn till Nevan och sedan jätten i öster vaknat till lif och fått smak på saltvatten i trenne haf. Det kunde icke lida att se sig förvandladt från en magnat till en torpare; hjältedrömmarna begynte ånyo spöka uti dess hufvud, och det svor att kasta den nya ordningen öfverända.

Men därtill behöfdes först att komma till husbondeväldet i sitt eget hus. Detta välde hade alltsedan regementsförändringen och Nystadska freden legat i Horns

och hans vänners försiktiga händer. De skulle nu bort, och därpå arbetades ifrigt alltsedan 1731. Men det hade sig icke så lätt. De styrande hade på sin sida två, som ännu af gammal vana tyngde i vågskålen, nämligen konungen och drottningen, hvilka icke älskade dem, tvärtom hade kallat dem »nattmössor», men hvilka dock hade sina skäl att ännu mindre lita på det uppsträfvande partiet. Och i folkets ögon kunde Horn med rättmätig stolthet visa tillbaka på dessa sjutton fredliga år, under hvilka riket med oväntad hastighet återvunnit en del af sin inre välmakt — denna lyckliga period, som ännu länge under adertonde seklets stormar och tvedräkt prisades af de gamla såsom goda, gyllene tider, då fred, frihet, endräkt och gudsfruktan herskade öfver land och rike.

Trådarna af den tidens politiska härfva löpte ut öfver allt Svea land och hade blifvit tvinnade redan vid riksdagsvalen; de hade småningom blifvit bundna till en stor not, i hvilken man på en gång ville fånga konung, råd och ständer. Fiskarna voro omringade, kilen knuten, varpet förestod. De som drogo på tågen syntes icke; man såg blott allehanda svall i tidsvågorna och den stora notens målade flarn, som prunkade med det granna namnet patriotism.

En morgon satt presidenten grefve Torsten Bertelsköld, familjens hufvudman, i sitt kabinett vid Drottninggatan, öfverhopad, som vanligt, af arbete och uppvaktningar. Denne man hade en sällsynt förmåga att hinna med allt och alla. Han hade ständigt några minuter lediga för hvarje besökande, höga och låga; hvar och en tyckte sig disponera hans tid; man såg honom knappt arbeta, och likväl blef han färdig med allt och hade ännu tid öfrig för aftoncirklarna på hofvet och de kvicka

franska lustspelen hos grefve Tessin. Hemligheten af hans verksamhet bestod däri, att han sof endast tre timmar på dygnet, var ytterst måttlig i alla sina lefnadsvanor och förstod att ena minuten ögonblickligen återvinna hvad han på den andra förlorat. Drottningen hatade honom, konungen gäckade honom, Horn misstrodde honom; han hade fiender bland alla partier, emedan han svikit dem alla, men alla fruktade honom, och alla behöfde honom. Kall och själfvisk satt han där med det högdragna satiriska löjet på läpparna, som en spindel i medelpunkten af sitt nät. Hans alltid spetsiga drag hade blifvit än hårdare, än hvassare under dessa sexton eller sjutton år, sedan vi sist sågo honom konspirera; men den ytterst vårdade peruken dolde för alla andra än kammartjenaren att hans hår blifvit snöhvitt, ehuru han icke var mer än femtiosex år gammal; den svarta sammetsrocken, med dess guldbroderier och oformligt vida uppslag efter tidens mod, röjde aldrig minsta dammkorn af protokollerna, och de svarta silkesstrumporna, som gingo till knäet under de gula, åtsittande pantalongerna, visade ett par så otadeliga vador, att man nästan kunde misstänka under dem en god portion vadd. Ja, om man rätt nära gaf akt på hans ännu ungdomliga hy och på den afmätta rundningen af hans grå ögonbryn, var man frestad att tro på ett mycket skickligt anbragt smink; men få voro de, som kommo honom så nära. För resten var denna konstgjorda ungdom numera icke ovanlig ens vid Carl XII:s efterträdares hof, ty Fredrik I var själf en utsökt kavaljer, och de franska sederna strömmade in med världens luft genom de öppna fönsterna i Stockholms nya kungliga slott.

Framför denne förnäme herre, som satt i en enkel, men elegant skrifstol af mahogny, inlagd med pärlemor,

stod en lång, styf och rak gubbe i rock af blått kläde utan alla prydnader. Hans hållning hade ingenting af en bönfallande supplikants, snarare af en man som fordrar en naturlig rättighet, men grefvens svar utvisade att denne tog saken ur andra synpunkter.

— Gif er tillfreds, min kära Larsson, sade grefven till honom. — Jag har haft nåden framlägga er underdåniga supplik om stapelfrihet för Vasa stad, och hans majestät har behagat taga den uti gunstig consideration. Men, som ni vet, dependerar saken af ständernas consentement, och nu beror det, min kära vän, på de meriter ni där har att åberopa. Jag skall uppriktigt säga er, att borgareståndets conduite och tendenser äro suspekta; det sägs att man sätter sina egna intressen framför rikets ära och välfärd. Borgareståndet går ända därhän att gilla traktaten med Ryssland.

— Borgareståndet önskar fred och anser denna bäst öfverensstämma med rikets sannskyldiga bästa, inföll utan tvekan den styfve riksdagsmannen från Vasa.

— Godt, min vän, godt, jag delar fullkomligt er mening, men låt oss förstå hvarandra. Ni vet att rådet, när det förnyade denna traktat, har öfverskridit sin fullmakt. Lag och rätt, min kära Larsson, gå framför allt. Ni har stort inflytande, ni har i ert stånd en preponderance, som ni måste begagna till rikets bästa. Jag är säker därpå, att ni ej godkänner rådets förfarande; ni skall förmå edra medbröder att votera såsom de böra.

— Ja, ers excellens. Såsom de böra.

— Och då, min vän, när ni voterat för den goda saken mot rådets egenmäktighet, är det naturligt att man fäster ett förtjent afseende vid edra propositioner, bland annat vid stapelrätten. Nästa sommar, jag är

viss därpå, skola edra skepp segla direkte på Medelhafvet.

— Men om jag anser rådet ha handlat såsom det bort och voterar därefter? genmälde riksdagsmannen kallt.

— Ja, hvad vill ni jag skall göra? Då har ni förspillt er stads fortune, och edra skepp segla på Stockholm, liksom förut.

— Farväl då, ers excellens! Jag vet nu hvad Vasa äger att hoppas i denna rättmätiga sak.

— Allt, min vän, allt; er sak går förträffligt.

— Jag tror också det. När man handlar efter sin pligt och sin öfvertygelse, ändas dock allt på sistone väl. Tillåt mig endast säga herr grefven, att vi köpmän i Norrbotten utskeppa spannmål och tjära, men vi utskeppa icke våra samveten, om det också vore till Medelhafvet.

Vid dessa ord aflägsnade sig borgaren med en stel bugning, som knappt skulle ha ansetts tillräckligt djup inför en småstads borgmästare. Grefven rynkade pannan.

— Alltid oböjlig! mumlade han. Frölich har rätt; dessa krämarefurstar börja att växa oss öfver hufvudet. Det är hög tid att vi stäcka deras öfvermod. Karlen måste bli vår; han disponerar två tredjedelar af ståndet.

Han fattade ringklockan.

— Kalla in Plomgren! sade han till kammartjenaren.

Plomgren inträdde. Han var en af Stockholms mest betydande köpmän, rik, förslagen och föga samvetsgrann. Han och hans medbroder Kjerrman, båda riksdagsmän, voro de som flitigast bearbetade borgareståndet i hattpartiets intresse.

— Nå, min kära Plomgren — frågade grefven likgiltigt — hur gå affärerna? Jag hoppas er hustru och edra kaffesäckar befinna sig väl? Man börjar dricka

mycket kaffe i Stockholm. Jag förmodar att ni fått leveransen för hofvet?

— Ers excellens har varit så gunstig och inlagt sin nådiga protektion, svarade denne representant af sitt stånd med en bugning, som borde ha funnit själfva majestätets bifall. — Det är en obetydlig affär, trettiofyra säckar, men med sparsamhet slår man sig ut, ers nåd, ifall icke Kjerrman nästa år får klädesleveransen för armén.

— Man skall lefva och låta lefva, min kära Plomgren. Kjerrman är, liksom ni, en man som är mån om rikets bästa; likväl inser jag icke hvarför just han skulle få klädena framför er. Apropos, hur går det i borgareståndet nu för tiden? Jag har ej på länge haft tid att tänka därpå.

— Det går illa, fördömdt illa, ers excellens, ursäkta min dristighet. Det är en karl i synnerhet, som blandar bort korten, och det är Larsson från Österbotten. Ers nåd känner honom; en halsstarrig rojalist, en kornjude, som är i stånd att knäcka nacken på friheten, bara han får väl betaldt för sin utsädesråg.

— Däri har ni rätt. Han var nyss hos mig, och kan ni gissa i hvilket ärende? Han begär stapelrätt för alla de norra städerna. Hvad säger min goda Plomgren om det?

Plomgren bleknade.

— Stapelrätt för de norra städerna! upprepade han med oförställd häpnad. — Himmelens väder! Stapelrätt för de usla köpingarna! Finns det då ingen rättvisa mera på jorden? Stapelrätt för Finlands sjöfart! Det vore ju Stockholms ruin!

— Otvifvelaktigt; afgjord ruin. Men hvad vill ni jag skall göra? Hans majestät säges icke vara obenägen

att tänka på saken, och hvem vet hvad ständerna få i sitt hufvud? Det ser klent ut med affärerna, kära Plomgren, om finnarne börja föra ut sin tjära och sina plankor själfva och kanske på köpet börja förse Stockholm med salt.

— Det är omöjligt! utbrast den förfärade köpmannen. Det vore den upp- och nedvända världen! Det vore förbi med friheten; det vore rikets säkra undergång!

— Så tänker också jag, och ehuru den saken icke angår mig, vill jag se till hvad jag kan göra, om ni fortfar att vara nitisk och arbeta allt hvad ni kan för att tournera borgareståndet. Ni kan också skaffa mig någon person från Finland, någon som känner den där Larssons omständigheter. Det skulle kanske ej skada att kontrabalansera hans desseiner, eller hvad menar ni?

— Den röfvaren! Den riksbedragaren! Ja — låt se, jag känner en karl, som kom för ett par veckor sedan från Vasa — en fiskal Spolin.

— Godt. Skicka hit honom med det första. Jag skall tänka på edra kläden, min hederliga Plomgren. Hälsa er hustru och bed henne hålla till godo med den lilla essenslådan från Paris; det är af samma parfym som drottningen själf begagnar.

17. Spindeln och gräshoppan.

Under den kvart timme, som förflöt sedan riksdagsmannen Plomgren lämnat presidenten grefve Bertelskölds kabinett, hade denne hunnit expediera fyra resolutioner, nämligen två fullmakter på indräktiga pastorater för riksdagsmän i prästeståndet och två befordringar för oppositionsmän i borgareståndet, af hvilka en blef utnämnd till kommerseråd, en till borgmästare. Därefter utskickades privatsekreteraren Feldman med hemliga instruktioner till bondeståndets sekreterare Troilius. På majoriteten i riddarhuset kunde hans excellens förlita sig; men ännu återstod en icke alldeles obetydande statsmakt att tournera för ändamålet, och denna makt var majestätet själf.

Nu inträdde, alldeles som han varit kallad, konungens gunstling, då för tiden kammarherren och ledamoten i kommersekollegium, sedermera presidenten Broman, eller »*de Broman*», som denne fåfänge favorit icke underlät att skrifva på sina rosenfärgade, af parfymer doftande franska visitkort. Sedan vi sist sågo f. d. kammartjenaren och skaffaren för Fredrik I:s privata nöjen, hade hans yttre människa, på samma gång som hans värdighet, undergått en betydlig förändring. Han var nu

ytterst fin och elegant, med en hållning, hvari parvenyn oupphörligt stack fram bakom hofmannens lånta fjädrar och gaf honom ett slags komisk grandezza, som passade förträffligt till hans välmående och jovialiska figur i öfrigt. Broman, ehuru icke mera ung, var hvad man i våra dagar skulle kalla en toujours pojke; fyndig, godhjärtad, slösaktig och ruinerad, men likväl aldrig rådlös om mynt, emedan, säger om honom C. G. Tessin, »han kunde sälja en höna dyrare, än jag kunde sälja en spansk häst», och emedan han lånade upp penningar mot tolf procent och, när så behöfdes, mot revers på dubbla beloppet, hvilket icke hindrade honom att låna ut dem åt sina vänner mot sex procent, med den framgång, att hans efterlämnade skulder sedan stego till inemot 400,000 riksdaler. Med ett ord, denne man »skulle endast behöft äga ett Peru för att vara den solidaste, präktigaste och tjenstaktigaste karl i världen», och alla dessa egenskaper gjorde honom till den ende gunstling som lyckades på längden bibehålla sig i den vankelmodige konungens ynnest.

Presidenten Bertelsköld mottog honom med denna förtroliga jämlikhet, som så högt smickrar alla uppkomlingar. Denna gång var det icke »min kära Broman», utan »min ämabla kammarherre», som obligerades att taga plats och språka en stund — på fransyska naturligtvis, ehuru kammarherren aldrig kommit långt i den vägen — om senaste balen på hofvet, om den nya franska dansösen som väntades hit, om rätta snitten på en maskradkostym eller om den nyaste franska romanen. Han hade så god tid, den artige grefven, han hade för tillfället »ingenting som kunde uppväga nöjet att språka en stund med denne hofvets riddare *sans peur*», om icke just *sans reproche;* och dessutom önskade han begära goda råd om den nya landau-vagnen, som presidenten ämnade

rekvirera nästa vår från Paris. I detta afseende var Bertelsköld väl underrättad. Kammarherren ägde en vagn af just de egenskaper som grefven önskade sig; den hade kostat honom sexhundra riksdaler, och han sade sig nu med nöje afstå den, om han därmed kunde göra hans excellens den obetydligaste tjenst. Hans excellens å sin sida rådfrågade en prisnota från Paris och fann att den vagn han ämnade beställa skulle komma att kosta minst tusen riksdaler, hvarför han fann det vara en verklig väntjenst, om kammarherren ville afstå sin vagn för samma pris. Underhandlingen var icke lång, ty den togs på båda sidor cavalierement. Köpet afslöts, och båda hade skäl att vara belåtna: den ena hade köpt ett nyttigt verktyg; den andra hade fått penningar att betala sina hungriga lakejer.

Liksom händelsevis, frågade grefven därefter, »vänner emellan», om deras majestäters nuvarande tänkesätt angående rådet. Kammarherren svarade lika förtroligt, att om Mössorna icke voro i särdeles gunst, så voro Hattarne det ännu mindre, och att deras majestäter icke ämnade blanda sig i hela detta trassel om besittningen af en makt, som...

— Som deras majestäter helst ville behålla för egen räkning, inföll grefven med en blinkning, som den ena diplomaten anser nog för att förstås af den andra.

Men Broman fann sig generad och föll ur sin diplomatiska roll.

— Fan tage dem som störa hans majestäts aptit med detta fördömda riksdagsgräl, utbrast han och betraktade spännet på sin sko, där han med ena benet öfver det andra vräkte sig i sammetsfåtöljen, liksom hade han varit en af sina egna lakejer. Han ansåg troligen sin värdighet fordra att icke inkommodera sig.

— Och till denna fromma önskan svarar jag amen, återtog Bertelsköld. Men tillstå, monsieur de Broman, att rådet behandlat hans majestät legert, för att ej säga mesquint! Fyrahundratusen daler för resan till Kassel; hvilken löjlighet! Jag frågar: kan majestätet representeras med sådana spottstyfrar? Kan en konung med sådana anslag värdigt belöna sina trognaste tjenare? Nej, monsieur; riksstyrelsen måste ställas på andra fötter, det inser ni, med er talang för finanserna, bättre än jag. Böra vi fördraga judar i rådkammaren? Horn till exempel, som aldrig har penningar för kronans värdighet, men alltid fullt opp, när han själf vill lysa! Bjelke, som ej på fyra år gifvit en bal! Bonde, som vägrar invitera så distinguerade personer som ni till sina pedantiska aftoncirklar — ni den agreablaste man vid hofvet och som har den lyckan att tillhöra hans majestäts intima umgänge! Jag vill ej tala om grefve Hård, monsieur, hvilken tillåtit sin son att göra det där epigrammet, ni vet, om edra galanta äfventyr! Ni finner att en sådan styrelse icke längre kan existera.

Kammarherren Broman var icke den som rodnade för småsaker, men denna gång var det icke utan, att ju hans blomstrande kinder fingo en högre färg.

— Bah — sade han med en nonchalans, som klädde honom förträffligt — ers excellens behagar smickra mig. Det är alltid en ära för mig att anses värd ett paskill; min nådige herre och konung hugnas alla dagar med sådana. Öfverstelöjtnant Coyets till exempel; hvad säger ers excellens om det?

— Coyet? — upprepade grefven, som nu kommit just till den punkt han ville — hvad är det om Coyet? Har han haft för liten eller för mycken tur hos damerna? Det kommer ibland på ett ut.

— Jag visste icke att ers excellens var okunnig om en libell, som snart är en visa på Stockholms gator, genmälde gunstlingen förargad. Den dygdige Coyet uppläser sitt snillefoster för alla som ha tålamod att höra därpå. Det säges vara ett memorial till ständerna . . .

— Ja, jag påminner mig nu att jag hört något därom. Han yrkar att tjenstepigan Hagar med dess söner må utdrifvas ur Abrahams hus. Stackars Coyet, jag tror, *par honneur*, att han slagit sig på att bli kvick; det måste ha kostat honom en oerhörd ansträngning. I sanning har han icke gjort hans majestät en stor ära med att jämföra honom med patriarken Abraham; men jag lämnar därhän, om fröken Taube finner sig lika smickrad af denna jämförelse.

— Att blanda sig i hans majestäts husliga angelägenheter . . . hvad fan angår allt detta Coyet?

— Det kommer an på. *Vår* dygd, monsieur de Broman, kan känna sig fullkomligt satisfierad af att hans majestät låtit viga sig på sidan med fröken Taube; hvarför icke? Jag känner suveräner som icke besvära sig med så många formaliteter. Men tillåt mig fästa er uppmärksamhet på att Carl XII var ungkarl, och sedan hans tid finns här i Sverige en hop personer, som anse *en* fru för mycket, och två för en lyx. Hennes majestät är utan tvifvel ett så förståndigt fruntimmer som man kan begära af hennes år, men det ges likväl saker, som till och med en drottning icke gärna förlåter sin man, i synnerhet om de få en viss éclat. Och sedan Coyet fått det olyckliga infallet att förlikna hennes majestät vid Sara, som icke mer var en skönhet, fruktar jag vår nådiga drottning . . . ni vet, att hon anses äga ett släktdrag med sin salig herr bror.

— Det kan jag intyga, som varit hotad med mer än en sottise för hofdamernas tassel. *Parbleu*, jag gör

ingen hemlighet däraf, och dessutom har det stannat vid blotta hotelser.

— Ni har rätt, hvad lider man ej för sin konung? Emellertid är det ni, monsieur de Broman, som kommer att bli det första offret.

— Jag? Det är omöjligt. Jag är så oskyldig som en mumie i hela denna inklination.

— Hvem skulle ett enda ögonblick tvifla därpå? Och likväl — kommer ni ihåg fabeln om lejonen som tvistade och åter försonades? Det är ni, min älskvärde och dygdige kammarherre, som blir det pris, med hvilket vår nådige konung skall återköpa sin husfred.

Gunstlingen rodnade icke mer; han bleknade.

— Ers excellens torde ha rätt, sade han. Befall öfver mig.

— Nåväl — fortfor Bertelsköld, i det han återtog den ton af öfverlägsenhet, blandad med förakt, hvilken han mot slutet af detta samtal knappt gjorde sig mödan att dölja — jag vill sauvera er dyrbara existens åt fäderneslandet. Ni går genast till konungen. Ni berättar honom — liksom af er själf, förstår ni — att Coyets memorial är i allas mun och att det ofelbart skall inlämnas till ständerna och åstadkomma ofantlig skandal, oberäknadt det att konungen måste skicka fröken Taube ur landet, därest icke hans majestät ger sitt obetingade consentement och samtycke till mesurerna emot rådet. Åt drottningen säger ni hvad ni behagar. Är jag förstådd?

— Ja, ers excellens, svarade den förödmjukade gunstlingen med en mycket djupare bugning än förr.

— Farväl, monsieur de Broman! Ni kan vid tillfälle skicka mig er vagn.

18. Ett möte på skridskor.

Vid tiden för denna berättelse var den forna »Vallmars-» eller »Valdemarsön», hvilken sedan blifvit så vida berömd under namn af Stockholms Djurgård, ännu till större delen en jagtmark, upptagen af bergshällar, sumpiga lågländer och vackra, men vilda löfskogar, där de för konungens och hofvets kulor bestämda högdjuren betade så tämligen ostörda af hufvudstadens närhet. Redan Carl X Gustaf hade år 1658 gifvit befallning om öns förvandlande till en »lustgård», och fransmannen De la Vallée hade ej långt därefter uppgjort en af Hedvig Eleonora godkänd ritning efter Versailles mönster, med »fontainer, advenuer och parquer» med flera tillbehör. Men den sol, som skulle komma Djurgården att grönska, hade ej ännu gått upp. Arbetena vid Biskopsudden stannade af; långt bakom de grå molnen i fjärran slumrade ännu Gustaf III:s tidsålder; ingen Blå port, intet Rosendal bjöd gommen eller ögat sina kommande behag, och de materiela bestyren i Horns och Fredrik I:s tidehvarf sysslade utan medtäflare på stränderna af denna framtidens ö.

Amiralitetet hade, efter flottans förflyttande till Carlskrona, låtit utarrendera sina förra besittningar i dessa

nejder. Grosshandlaren Lodsach hade då på sydvästra udden af ön anlagt skeppsvarf efter de bästa utländska mönster, och dessa varf voro just vid den tid, som nu är i fråga, ett föremål för hela Stockholms beundran och nyfikenhet. Det var därför icke ovanligt, och det ansågs som ett passande ynnestbevis, att hans majestät själf och en del af hofvet någongång hedrade varfvets nyttiga industri med ett nådigt besök.

En natt i slutet af November 1738 hade en skarp frost — förebud till den kommande, ovanligt stränga vintern — isbelagt både Saltsjön och Mälaren invid Stockholm, med undantag af strömfåran närmast slussarna. Därpå följde en lugn, solklar dag med fortfarande frost och utan snö; ett tillfälle, som man ej ville lämna obegagnadt, för att med en nordisk vintertafla roa franske ambassadören grefve Saint Sévérin d'Arragon, hvilken på allt sätt kurtiserades efter den nyss med Frankrike afslutade så kallade defensiva alliansen, som inbragte åt Sverige årligen 300,000 mark hamburger banko i subsidier för det krig man redan på långt håll hade i perspektiv.

Hans majestät och hofvet, jämte ambassadörerne, åkte därför på förmiddagen ut i vagnar till Djurgården; men drottningen, uppretad och nedslagen af Coyets memorial om medtäflarinnan fröken Taube och all den skandal som däraf kunde befaras, förklarade sig opasslig och stannade på sina rum. Programmet för dagen lydde: a) promenad kring Djurgården i vagn; b) besök på varfvet; c) jagt på Djurgården; d) diner på varfvet klockan ett; e) skridskoåkning på Saltsjön; f) återfärd till staden klockan fem; g) bal på hofvet klockan sju; h) souper klockan elfva.

Allt gick förträffligt. Promenaden var herrlig, utsikterna med litet rimfrost i träden förtjusande, varfvet befanns intressant, jagten kostade fyra eller fem hjortar

lifvet »för ädla sår», och dinern befanns arrangerad med all den gastronomiska talang, som kung Fredrik så väl förstod att värdera. Det var andra tider nu, än 1725, när den ärlige gamle hofmarskalken Düben vågade traktera sin konung med karolinska tidens husmanskost och så mycket väsen uppstod öfver gammal konfekt och »odrickliga» viner. Kung Fredrik hade alltsedan gifvit de strängaste instruktioner om sin vinkällare, och ingen rhengrefve kunde på sitt bord framsätta en ädlare vara än han. För resten saknades visst icke heller annan lyx uti detta styfkjortlarnas gamla goda tidehvarf. Huru litet Sverige behöfde vänta på sin Gustaf III för att få del af utländsk grannlåt, bevisas redan af grefve Tessins klagan, att han sett prästfruar sjåpa på gatorna med långa sidensläp *(à la robe trainante)* och assessorer åka i präktiga ekipager med två galonerade lakejer bakpå vagnen.

Efter dinern följde skridskolöpningen. Isen var spegelblank och tillräckligt säker, endast man icke begaf sig ut mot strömdraget, och för att trygga mot all fara, åtföljdes sällskapet af hofvets lakejer, som sköto framför sig långa och lätta slädar. Hofvets kavaljerer visade efter bästa förmåga sin skicklighet, och för dem bland damerna, som vågade sig ut på det hala, funnos små, med sammet beklädda stolar på medar, bakom hvilka ständigt fanns en artig riddare, beredd att skjuta den unga sköna fram och under den snabba färden hviska de behagligaste artigheter i hennes lilla röda och frusna öra.

Bland dessa kavaljerer befann sig löjtnanten grefve Carl Victor Bertelsköld, som på hösten återkommit från sin resa till Finland. Hans dam var en ung grefvinna de Lynar, fransyska och anförvant till grefve d'Arragon. Detta söderns lifliga barn var utom sig af förtjusning öfver den lätthet, den snabbhet och det behag, hvarmed

hon så, för första gången i sitt lif, ilade fram öfver den glatta isbanan. Hon klappade i sina små händer på engång af nöje och köld; hon ville beständigt längre, än längre ut på det blanka fältet, och historien förmäler icke att hennes riddare gjorde någon invändning däremot. Troligen hade den hemlighetsfulla konversationen vid det rödfrusna örat för båda ett intresse, som kom dem att glömma huru långt de svärmade ut på isfältet, och det var likväl så långt, att de redan hade närmare till Danvikens midtemotliggande strand, än till Djurgårdsvarfvet, från hvilket de utgått.

Här höll likväl den unge grefven stilla och föreslog att man skulle vända om, ty han erinrade sig att strömmen från Mälarsidan gick närmare södra stranden. Men fröken de Lynar satte sig däremot.

— Se bara, utropade hon, där vid motsatta stranden åker ett fruntimmer på skridskor! Det vore för mig ett stort nöje att göra hennes bekantskap och stjäla hennes konst. Se blott med hvilken skicklighet hon tournerar i cirkel kring den gamla mabonne, som står där så häpen och knappt förmår hålla sig på fötterna!

Från hopen af åskådare, som på den motsatta stranden betraktade hofvets förlustelser, hade verkligen en ung flicka i åtsittande kapott af tryckt svart flanell — ett tyg, som då utgjorde ett af svenska industrins första lärospån — begifvit sig ut med skridskor på isen och visade där i de vackraste cirklar en ovanlig skicklighet, som tillvann henne åskådarnes sympatier ej mindre än den franska frökens beundran och afund. I handen höll hon en järnskodd balanserstång, troligen af försiktighet, i händelse isen vore för svag, men detta lätta redskap blef snarare en anledning till koketteri. Än höll hon stången framför sig såsom ett spjut, än svängde

hon den öfver hufvudet, än stötte hon den i isen och sköt sig fram därmed liksom en skidlöpare, än vågade hon det djärfva försöket att hoppa däröfver och kom på fötterna med en färdighet, som skulle hedrat en lindanserska. Alla hennes rörelser voro på engång så nyckfulla och så behagliga, att fröken de Lynar vände sig till sin kavaljer och frågade honom något spefullt, om man hade balett i Stockholm — »denna lilla fé är bestämdt en dansös».

— Det vågar jag bestrida, svarade grefven; först för det att ingen skulle understå sig att täfla med fransyskorna uti grace, och sedan för det att ingen dansös skulle riskera sina fötter i remmarna af en skridsko.

— *Mais si*, sade den unga damen, förtretad af motsägelsen. — Var god och åk litet närmare; det är ju lätt att öfvertyga oss därom.

— Jag vet ej om jag bör våga det, återtog hennes riddare. Isen är möjligen svagare hitåt.

— Hvad, min herre? utropade fröken de Lynar. Jag visste icke förut att svenskarne kunna allt — till och med att vara litet fega ibland, när det faller dem in.

— Jag tackar för komplimangen — svarade den unge grefven, i sin tur stucken — och om det roar er, skall jag ha den äran följa er i döden.

Vid dessa ord åkte han raskt framåt, kanske icke utan den hemliga önskan att det lilla fransyska öfvermodet måtte erhålla en passande läxa.

De hade också knappt hunnit tio eller femton famnar framåt, innan den nattgamla isen plötsligen brast under deras fötter och båda, dam och kavaljer, sjönko in i Saltsjöns kalla, försåtliga vatten.

— *Au secours!* Jag dör! utropade fröken de Lynar, ytterligt skrämd, när hon kände sig sjunka.

Men med henne var det icke så vådligt, ty fåtöljen ensam var tillräcklig att uppbära hennes spensliga figur. I värre våda kom grefve Bertelsköld, medan han försökte hindra stolen att kantra. Hvarje gång han sökte stöd vid kanterna af isen, brast stycke efter stycke under hans arm. Åskådarne på Danviks strand upphäfde höga rop. Hofvets skridskolöpare och lakejer blefvo faran varse och skyndade ditåt. Men de hade ett godt stycke hal is att tillryggalägga, och det ges situationer i lifvet, då man icke har tid att länge vänta.

Den unga okända, som varit en oskyldig orsak till detta missöde, hade emellertid närmat sig stället och med lika mycken klokhet som raskhet varit betänkt på ett räddningsmedel. Hon lade sig ned på isen, närmade sig vaken med ögonskenlig lifsfara och räckte balanserstången åt den sjunkande. Lyckligtvis bar henne isen; grefven fattade i stången och lyckades med dess tillhjälp hålla sig uppe, medan han med andra handen fasthöll fröken de Lynar, som, yr af förskräckelse, fäktade för att komma lös. Innan ännu någon af hofvet hann komma till undsättning, hade Bertelsköld, med tillhjälp af det erbjudna stödet, lyckats komma på fast is och på samma gång rädda sin genomvåta följeslagerska i olyckan.

Fröken de Lynar kände icke förr ett stadigt fäste under sina fötter, innan hon tog sig för att skratta med det gladaste lynne i världen. Hon såg vid sina fötter en trymå af renaste glas; det var den blanka isen, som återspeglade hennes och hennes kavaljers gestalter i ett alltför bedröfligt skick, för att ej göra en komisk effekt.

— Gode himmel! utropade hon; ni och jag, min grefve, kunde visas för penningar! I Paris skulle man betala två sous stycket, för att nu få beundra oss!

Men grefven hörde henne icke; han hade blott ögon för den okända, som med en sats var åter uppe på sina skridskor och ilade därifrån. Han måste ha sett henne förut; töckenflickan i Lillkyro skog stod med ens för hans minne.

— Ester! — ropade han efter henne — Ester Larsson, stanna då, att vi få tacka er!

Men Ester — ifall det verkligen var hon — lät icke hejda sig, utan försvann snart bland hopen af åskådare på stranden, där man såg ett äldre fruntimmer med åtbörder af fruktan och bannor mottaga henne.

— Hade jag icke rätt? inföll åter glädtigt fröken de Lynar. — Hon är likväl en dansös, och beviset därpå är att hon förhäxat er, min bästa grefve, med sina *pas de glace*.

Bertelsköld kände verkligen något inom sig, som liknade häxeri.

— Hon är en finska, och alla finskor kunna trolla, svarade han i samma ton.

Inom sig tänkte han: är det möjligt att yrhättan från Vasa på dessa sex månader blifvit en utbildad gratie?

19. Lektioner på harpa.

Om alla strömmar i hafvet ginge ständigt åt samma håll, så vore navigationen en enkel lära; och om all åtrå här i världen beständigt pekade efter samma kompass, så vore det ingen konst att lära sig lifvets läxa. Men ingen kurs är så rak, att icke här och där en sidovind drifver seglatsen på sned, och ingen karakter är till den grad af gjutstål, att icke någon fjäder trycker ojämnt i verket. Lifvet är fullt af missvisningar på kompassen, och denna märkvärdiga historia bär därom vittnesbörd.

Alltsedan den unge löjtnanten grefve Carl Victor Bertelsköld i November 1738 återsåg Ester Larsson, borgarekungens yngsta dotter, på isen mellan Djurgårdsvarfvet och Danviken nära Stockholm, vid det tillfälle då både han och fröken de Lynar hade hennes rådighet att tacka för sina lif, förmådde han icke mera bortjaga ur sina tankar denna sällsamma, intagande bild. Nyfikenheten att lära känna en flicka, som den nyckfulla slumpen nu för fjärde gången kastat uti hans väg, syntes honom vara ett tillräckligt motiv att uppsöka hennes spår; men honom omedvetet hade det svärmiska lynne, som måhända var ett arf från farfadern Bernhard Bertelsköld, färglagt Ester Larssons bild med det hemlighetsfulla

skimmer, hvilket så mäktigt anslår och tjusar ynglinga-hjärtat. Hofvets nöjen, de förnäma damernas cirklade behag och själfva fröken de Lynars älskvärda fransyska koketteri, allt hade blifvit honom likgiltigt, och den tid, som tjenst och konvenans icke oundvikligt upptogo, använde han numera dels på Stockholms gator, dels vid Saltsjöns isbetäckta stränder, i hopp att återfinna sitt förlorade spår af den lilla trotsiga finska borgarflickan.

Det föll sig icke så alldeles lätt, ty han erfor snart, att riksdagsmannen Larsson bebodde ensam ett anspråkslöst rum två trappor upp vid Köpmangatan, och om hans dotter visste ingen ett ord. Men den unge grefven lät icke afskräcka sig. Stockholm var då icke så stort, att människor just kunde spårlöst försvinna, och så upptäcktes en dag, att Larsson vanligen efter slutadt arbete brukade om kvällarna besöka ett hus vid Västerlånggatan, där den rika fru Sager hade sin lärftskramhandel.

Löjtnant Bertelsköld fann nu med ens att hans linnegarderob behöfde en ansenlig förstärkning. Ingenstädes fann man heller så superfina holländska näsdukar, så hvitt lärft från Norrland och Åbo, så ypperliga drällar, både tyska, svenska och finska, som just hos fru Sager. Och emedan en ung hygglig man, som aldrig prutar, alltid betalar kontant och alltid har ett förbindligt ord om den goda varan, det billiga priset, den prydliga uppställningen, kanske till och med om den välstrukna bindmössan, som klär frun i huset så väl — emedan en sådan ung man i alla butiker är en välkommen kund, så dröjde ej heller länge, innan löjtnant Bertelsköld hade lyckan tillvinna sig fru Sagers bevågenhet, där hon själf, enligt gammal god sed, stod i boden och sålde, biträdd af en gammal enögd jungfru och en tjurig bodpojke, hvilken liknade Stockholms nuvarande civiliserade bod-

herrar ungefär som en raggig vallhund liknar en slätkammad, tvättad och parfymerad mops.

Att fru Sager var änka efter en riksdagsman, som afskaffat enväldet, grundlagt friheten och förhjälpt kung Fredrik på tronen; att hon själf var en betydande person, hatade tyranniet och skänkte den fria författningen sitt mäktiga stöd; att hon — troligen därför — hade den lyckan att stå särdeles väl hos förnäma kunder och dagligen hade besök i boden af grefvar, friherrar och riksens råds fruar — att grefvinnan Tessin köpte hos henne sin kammarduk samt att grefve Horn och andra bland Carl XII:s bussar klädt blodig skjorta ur hennes bod; detta allt och mera därtill hade hon redan vid första bekantskapen hunnit berätta, medan hon mätte ut ett stycke prima lärft, som »kunde duga åt kungen». Nästa gång erfor Bertelsköld att den mäktiga frun var till börden finska och på långt håll släkt med Larsson, »som de där borta kalla borgarekungen»; ehuru Gud skall veta, hette det, att hon hade mera bekymmer än ära utaf den släktskapen, sedan han fått det infallet att inkvartera hos henne ett bortskämdt barn, som hvar dag satte henne tusen myror i hufvudet...

Här tvärstannade plötsligt den pratsamma frun, i det hon kastade en blick utåt gatan, likasom hade hon befarat något obehörigt vittne. Förgäfves lät löjtnanten förstå, att han, som nyss kommit från Finland, hade kära hälsningar till Ester från hemorten. Fru Sager gjorde därvid en knyck på nacken, likasom ville hon säga att sådana hälsningar vore fåfängt besvär, och för den dagen voro alla vidare spaningar fruktlösa.

Men redan följande dag, eftersom nya lärfter alltjämt måste profvas, erfor Bertelsköld — sedan gumman talat sig varm i politiken och som en rättskaffens Mössa

önskat alla Hattar i gäldstugan, för att ej säga i »Rosenkammaren» — att hon hade sju dagar i veckan med de många lärmästare, som Larsson kantänka skickat henne på halsen för dotterns räkning. Än kom där en som skulle lära flickan huru långt det var till Rom; än en annan som pluttrade griffeltaflorna fulla med siffror; än en tredje som hade munnen full med gamla världsens historier; än en fjärde som kunde konsten att brodera krimskrams med glaspärlor; än en femte som skulle lära Ester tyska; än en sjette som lärde henne rida värre än en turk på den vilda skymmeln hon fått af sin far; kort sagdt all möjlig onyttig och fåfäng lärdom, utom Guds ord och fransyska, ty bibeln läste hon med sin far, och franska väsendet kunde Larsson ej tåla; det var ett hattepåfund. Visst voro alla dessa lärmästare och guvernanter gammalt folk med grått hår, fastän gudnås icke stort bättre för det; men nu kom det värsta. Fadern hade nämligen fått i sitt hufvud att flickan borde lära sig spela harpa, ty det vore, menade han, en rättskaffens och gudelig konst, som själfve den gudsmannen konung David i tiden idkat med så mycken berömmelse. Och se däri fanns ingen kunnig lärare eller lärarinna i hela Stockholms stad, åtminstone ingen af nog stadgad ålder...

— Om min ringa talang i harpspelning kunde vara till någon tjenst... inföll den unge löjtnanten, själf förlägen öfver denna blyga proposition till en simpel lärftskrämerska.

Fru Sager mätte honom med ett förvånadt ögonkast och frågade om han kände borgarekungen.

— Något litet, svarade Bertelsköld.

— Om ers nåd känner Larsson — genmälde den uppriktiga frun — så vet ers nåd att själfva kung David vore icke god nog till lärare åt flickan, om han bure

en grefvetitel framför sitt namn. Det är det jag sagt Larsson: han skulle umgås, som jag, med höga och låga och mäta riksråd med samma aln som han mäter skomakarpojkar; det kallar jag handel, friheten i all ära, förstås. Men det är nu engång som eld och vatten; adeln tål han inte, och själf vill han hafva sin dotter till fröken. Befaller inte ers nåd servietter af samma sort som gref Horn?

Bertelsköld gick, men kom dagen därpå tillbaka. Han hade fått veta att fru Sager hade en son, som spelade flöjt.

— Nå, hvad Calle angår — fortfor frun, när den ömma strängen blef skickligt vidrörd — så har han fullt upp att göra med kongl. majestäts tjenst i kammarkollegium. Calle hade kunnat bli en så god lärftskramhandlare som någon i Stockholm, och kanske litet förmer, men han har ett hufvud, ers nåd, ja ett hufvud som fyra andra; han kan greska och latinska och franska, när allt går omkring, och därför tänkte jag, att han må nu bli något i världen och kammarkollegium, nog sköter jag boden, och han har gudskelof en sparstyfver, när många andra förnäma herrar sätta sina skospännen i pant. Jag står alltid på frihetens sida, men Gud välsigne kungen, min son kan bli assessor, om han får lefva, och sedan... hvad sen om han spelar flöjt?

— Tvärtom, inföll grefven, det ger honom alltid en viss reputation. Hos grefve Tessin till exempel (grefve Tessin kunde ej tåla musik).

— Tror ers nåd det? frågade modern med ett solskensleende. — Kanske kunde ers nåd vara så nådig och inlägga ett godt ord för Calle...

— Inte blott det, min bästa fru Sager, utan jag kunde kanske genom min onkel låta hennes majestät få ett prof på de fina drällerna...

— Å, hvad säger ers nåd? Skulle hennes majestäts höga person behaga spisa på mina duktyger? Och kanske hålla här utanför med sin kungliga vagn, när hon far ut till Ulriksdal?

— Ingenting är lättare än det, om hennes majestät endast får en passande vink. Och efter Calle spelar flöjt, kunde vi ju vid tillfälle försöka flöjt och harpa tillsamman...

— Ers nåd behagar raljera...

— Visst inte, man finner ej alla dagar en god flöjt. Kanhända har Ester mera lust att lära sig flöjt än harpa.

— Sicken en! Jag vill inte skilja fyrskaft från dräll, om inte hans nåd slog hufvudet på spiken. För att säga sanningen, så ha barnen länge haft likasom ett godt öga till hvarandra, och fastän Ester är en nog illa uppfostrad flicka, så tviflar jag inte att hon med goda lämpor kan blifva en duglig hustru, och alldeles barfota kommer hon ej heller till huset, så att... ja, om det behagar ers nåd, står mitt ringa hus hjärtans gärna till tjenst för en så artig herre, och harpan kan ers nåd gärna ta med; det kan vara så godt som att städsla en gammal supig organist för ett kvarter risgryn i timmen.

Den unge ädlingen från Fredrik I:s hof smålog åt jämförelsen och antog inbjudningen. Själfva de bjärta motsatserna hade något lockande och pikant. På ena sidan hans onkel presidenten, den högdragnaste aristokrat som någonsin blickat med förakt på packet inunder sig — på andra sidan Larsson, den mest inbitne demokrat som någonsin ropat ve öfver adelsväldet — mellan dem en krämaremadam, som skrek på frihet och var färdig att kyssa de förnämas kjortelfållar — vidare ett naturbarn, som skulle dresseras efter nyaste Stockholmsfasoner — slutligen han själf, arftagaren af ett lysande namn,

promenerande direkt från hofvet för att midtibland lärftspackorna ackompagnera Calle Sagers flöjt, för det nöjet att se en liten borgarflicka, som hans onkel knappt skulle ansett värdig en plats som kammarjungfru — och detta allt under risk att, om han upptäcktes, om han misstänktes, göras arflös af den ena och kastas ut genom fönstret af den andra; kort sagdt, denna situation förekom den unge löjtnanten så befängd, att han lämnade fru Sagers butik med det hjärtligaste löje som flugit öfver hans läppar alltsedan äfventyret i Lillkyro skog.

20. Trådarna af en politisk intrig.

Åter för oss gången af denna berättelse till presidenten grefve Torsten Bertelskölds kabinett, den dolda medelpunkten för så många trassliga trådar, som snärjde riksdagen och åsyftade ingenting mindre än att förändra styrelsens personal och rikets politiska system.

Allt var som förr; samma utmärkta ordning, samma utsökta prydlighet; icke ett dammkorn på statsmannens fina sammetsrock; icke en rubbad lock på hans efter alla konstens regler svarfvade peruk; intet spår af brådska uti de på etagerer af mahogny och elfenben uppradade pappershögarna; allt hade ett utseende af nästan filosofiskt lugn, men ett lugn som koketterade och var beräknadt att synas. Den stora trymån, placerad midtframför dörren, tillät hvarje besökande att vid första inträdet beundra sin egen person. Den mjuka flandriska mattan tycktes enkom ditlagd för att icke ens med knarrandet af en sidensko afbryta rummets andäktiga tystnad. En byst af Carl XI blickade bister på sina grannar, Frankrikes Ludvigar, den fjortonde och femtonde, hvilka åter i sin tur nedblickade på en byst af den då allrådande ministern kardinal Fleury; men förgäfves sökte man på de smakfullt ornerade piedestalerna Carl XII:s högburna

hufvud. Grefve Torsten var för stolt att förneka sina antipatier, och hvar och en visste att han tillhört hjältekonungens afsvurne fiender. Slutligen fanns ännu en piedestal, på hvilken man skulle väntat finna en bild af kung Fredrik I. Men nej; han hade cederat sin plats åt en fransk dansös, mademoiselle Zoë.

Klockan var åtta på morgonen, och grefven, som sällan lade sig före klockan två, hade arbetat sedan klockan fem. Det ena besöket anmäldes efter det andra. In trädde på en gång tvenne högresta, ståteliga herrar. Den ene, en militär, affekterade att i sin dräkt bibehålla någon del af den gamla karolinska uniformen, som under Fredrik I:s tid fått lämna plats åt dåvarande preussiska modellen, hvilken åter, med sin stångpiske, sin pudrade peruk, sina långa västar och knäbyxor, var ingenting annat än en ytterligare tillstökad kopia af den franska uniformen. Denne herre bar ridstöflar, kraghandskar och den långa karolinska värjan, likasom droge han ut i fält; hans hållning var djärf och befallande, men icke frånstötande, snarare öppen, hederlig, till och med ridderlig, ehuru något burdus. När han talade, var det med en häftighet, liksom kunde ingen motsägelse komma i fråga, men ett skickligt motskäl förbryllade honom, en fin vändning ledde fort hans åsikt åt sidan. Man kunde nästan ana, att tiderna gjort denne man ett hufvud högre än han verkligen var; andra tider skulle komma, som åter gjorde honom ett hufvud kortare. För närvarande stod hans anseende på sin höjd: det var hjälten i det stundande bedröfliga kriget, generalen grefve Charles Emil Lewenhaupt, af sina djärfvaste anhängare stundom kallad »Carl XIII».

Den andre herrn var en civil, medelålders man, till utseendet helt enkelt klädd, men med en smak, en elegans,

som ställde själfva den kokette diplomaten i skuggan. Hvarje tum spetsar i hans halsduk var af den utsöktaste finhet; ett par subtila manschetter skuggade två de hvitaste händer, som oupphörligt beledsagade hans tal med lifliga gester. Och han talade som en mästare, denne herre, full af behag och kvickhet, endast att han, när samtalet fördes på svenska, beständigt inblandade en fulländad fransyska, som tycktes vara hans egentliga modersmål. Hans hållning röjde mönstret af en fulländad världsman; hela hans förnäma personlighet hade något i hög grad intagande, i mångens tycke insinuant, ty han visste med största smidighet falla undan för motsatta meningar, likväl så, att han merendels behöll sin egen för sig. Själf tycktes han uppfatta sin bestämmelse såsom en försonande mellanlänk mellan ytterligheterna i ett stormigt tidskifte; en mission, hvari han torde öfverskattat sin förmåga, ty utom hofvets salar röjde sig hos honom bristen på stål uti viljan, och 1738 års Sverige, som växte Lewenhaupt öfver hufvudet, blef slutligen äfven den högaristokratiske republikanen grefve Carl Gustaf Tessin, för närvarande landtmarskalk vid riksdagen, öfvermäktigt.

Desse tre mäktige herrar — den kalle, sluge, raffinerade diplomaten, den häftige, ridderlige, men inskränkte krigaren och den intelligente, kvicke, men ytlige hofmannen — förenades nu af omständigheternas makt under samma fana, för att beherska sitt fädernesland. Samtalet fördes till det mesta på franska.

— Jag är förtjust att se deras excellenser i ett så afgörande moment, då fäderneslandet mer än någonsin behöfver ett stöd af tapperheten och snillet, yttrade grefve Bertelsköld, väl vetande att Lewenhaupt genast

skulle gå öfver från den allmänna frasen till det direkta öfverläggningsämnet.

Tessin hann likväl förut med en lika spetsigt svarfvad komplimang.

— Ers excellens — sade han, pekande på bysterna — är omgifven af så illustra dygder, att vi knappt kunna smickra oss med att öka samlingen. Kardinal Fleury och mademoiselle Zoë; det är att hämta inspirationer både från denna och andra världen.

— Ni påminner mig verkligen, min bästa grefve, att vi försummat rådfråga oraklet om nästa votering. Kanske ers excellens, som har den lyckan att vara lierad med assessor Svedenborg, ville åtaga sig . . .

— Till saken, mina herrar, inföll Lewenhaupt otåligt. Vi ha blott några minuter att disponera före plenum. Hans majestät hesiterar. Englands bifall till tronföljden för prinsen af Hessen konvenerar hans majestät bättre än franska alliansen.

— Lyckligtvis — återtog grefve Tessin — äger Frankrike något som är i kung Fredriks smak. Hans majestät säges ha låtit kardinalen förstå; att några oxhufvuden franska viner, *première qualité*, till ett värde af 100,000 écus, kunde influera på högstdensammes disposition för Frankrike. Det vore okristligt af kardinalen att räkna på en sådan bagatell, när det gäller Europas välfärd.

— Möjligt. Men hvem garanterar oss hans majestäts samtycke till riksrådens afsättande?

— Jag, svarade Bertelsköld lugnt.

— Vågar jag fråga hvad som gör ers excellens så säker på ett mer än dubiöst consentement?

— Ingenting är enklare. Coyets memorial till ständerna om fröken Taube har gjort önskad verkan. Hans

majestät vill till hvad pris som helst undvika skandal, och en drottnings vrede har ännu något att betyda i Sverige.

— Mottag min komplimang, herr grefve, yttrade Tessin något spefullt. — Ni spelar schack som en mästare. Detta drag har gjort konungen matt.

Bertelsköld svarade med en lätt bugning.

— Tillåt mig — sade han — att räkna mig som en ovärdig medlem af den diplomatiska skola, hvari ers excellens under regenten Orleans vunnit doktorsgraden.

— Men, mina herrar — återtog Lewenhaupt, missnöjd med detta ordkrig — veten I väl att man vill köpa oss med ryska penningar? Bestuscheff har nyligen erhållit sextusen dukater, hvilka han deponerat i banken. Med detta guld skall han köpa hälften af våra anhängare.

— Å *fi donc,* sextusen dukater! Hvilken spottstyfver för den svenska friheten! utropade Bertelsköld med indignation, medan det kalla, spefulla löjet på hans läppar gaf orden en afsiktlig tvetydighet.

— Äro vi så långt hunne, deklamerade Tessin, att svenske mäns heder och samveten köpas med utländskt guld? Mina herrar, jag vädjar till ridderskapets urgamla ära. I egenskap af landtmarskalk kan jag ej tillåta ens ett sken af en så grof misstanke låda vid ståndets reputation.

— Tillåt mig anmärka en liten omständighet, återtog Bertelsköld. Bestuscheff har gjort oss en tjenst, som ej nog kan värderas. Så snart han lyftar dessa sextusen från banken, skola vi draga försorg om att det blir bekant, och den som det ringaste fruktar att synas köpt skall därigenom blifva tvungen att votera med oss.

— Hvilket ej skall hindra att man säger oss vara köpta med louisdorer, invände Tessin med en axelryckning. — Mina herrar, ståndet bör rensas och utländskt guld engång för alla stämplas med infami.

— Och hvad äro subsidier annat än köp? yttrade Bertelsköld. Säljes icke Sverige hvar dag åt den mestbjudande? I dag är det Frankrike, i morgon England, i öfvermorgon kanhända Ryssland. Huru vill man förbjuda enskilde en handel, som drifves *en gros* med hela fäderneslandet?

Lewenhaupt inföll:

— Jag anser med hans excellens landtmarskalken att en rensning är oundviklig. De illasinnade måste bringas till tystnad eller utvoteras från riddarhuset, obehöriga bortskickas, militär tillkallas, skadliga böcker och skrifter förbjudas. Annars blifva vi aldrig säkra på voteringen, och förrädarne hafva fritt spel.

Tessin och Bertelsköld växlade ironiska ögonkast vid denna kraftiga tolkning af den konstitutionela friheten. Landtmarskalken anmärkte helt saktmodigt, att man torde påfinna medel, som ej trädde yttranderätten i en fri republik för nära. Efter de upplysningar han nu erhållit, borde segern ej vara oviss på riddarhuset, och prästerne voterade alltid för konungens mening. Hvad bönderne angick . . .

— Bönderne tänka som sin sekreterare, och Troilius är en förslagen karl, genmälde Bertelsköld.

Tessin smålog.

— Det vill säga, att Pierrot alltid får dansa efter Arlequins pipa. Allt beror således på vår svenske Per krämers humör för tillfället.

— Ers excellens har rätt: i denna stund beror allt på borgareståndet. Plomgren och Kjerrman spela våra melodier för krämarne från morgon till kväll, men så länge tjurhufvudet Larsson ej kan tourneras, ha vi ståndet emot oss.

— Så skicka honom för fan i våld, utbrast Lewenhaupt.

— Hvad vill ni man skall göra, min bästa general? Vi lefva i en fri republik, som hans excellens grefve Tessin så sant anmärkte. Enda moyenget är att få krämaren frivilligt bort, och därtill har jag tagit mina mått och steg.

— Vi förlita oss på herr grefven. Apropos, huru må våra vargungar i sekreta utskottet?

— De börja få klor och tänder.

— Då beror verkligen allt på borgarne.

— Och i sista handen på Larsson.

— Ers excellens vet kanhända, att denne finske kornjude är känd under namn af borgarekungen.

— Det fägnar mig: två konungar i en republik äro alltid bättre än en. Vi detronisera den ena med den andra, och Sverige är vårt.

21. En vindskammare vid Västerlånggatan.

Det hus, som ägdes och beboddes af den rika fru Sager vid Västerlånggatan, var ett af de äldsta i trakten och stod på forntida vis med gafveln åt gatan. I förhållande till sin ringa längd och bredd var det ganska högt och bestod af tre våningar, förutom en hög vind med brant tak, belagdt med skiffer. Jordvåningen upptogs af boden, placerad på gafveln, en bodkammare, som beboddes af bokhållaren, kök, handkammare och drängrum. En trappa upp var praktvåningen, bestående af fyra rum, hvaraf två stodo för sonens räkning, ett för främmande och ett för gamla fru Sager själf, men af de fyra motsvarande rummen två trappor upp voro två obebodda och begagnade till upplagsrum för lärfter; det tredje beboddes af bodjungfrun Lovisa, en fattig släkting på långt håll, och under hennes närmaste tillsyn bebodde Ester Larsson det fjärde rummet, en vindskammare med utsikt mot öster.

Det var till denna högt belägna fristad den vördiga frun en dag klockan tre på eftermiddagen i egen person beledsagat sin förhoppningsfulle son från kammarkollegium, åtföljd af den unge grefve Bertelsköld, i det lofliga ändamålet att förskaffa sin unga skyddsling de musikaliska

insikter hennes far hade önskat och hvilka, som vi erinra oss, bestodo i lektioner på harpa. Sannolikt hade den goda frun en viss farhåga att tillåta musikaliskt klingklang nere i hennes egen våning, där Ester tog sina öfriga lektioner, emedan det kunde ge anledning till prat bland grannarne, och för resten var fru Sager nog försiktig och mån om sin skyddsling, att icke tillåta någon inträda i vindskammaren annorlunda än i hennes egen eller jungfru Lovisas personliga närvaro.

Det var nu femte eller sjette gången grefve Bertelsköld trädde med ständigt lättare steg uppför den branta trappan. Framför honom flög Ester lätt som en fågel, två eller tre trappsteg i sänder; vid hans arm uppklef värdinnan i huset, högst smickrad af denna ära, men sonen i kammarkollegium hade af okänd anledning blifvit borta, och det behöfdes hela den gunst som den artige unge herrn lyckats vinna hos vederbörande, för att icke detta afbrott i trion gjort lektionen om intet. Den goda frun var icke utan sina betänkligheter, som synes af följande samtal, eller rättare monolog, under hennes mödosamma vandring uppför trapporna.

— Inte för det, ers nåd, sade hon, inte för det — jag har gudskelof ögon och vet att skilja en hederlig ung man från en förnäm glop, som förbryllar hufvudet på enfaldigt borgarefolk — men jag tviflar på att min salig man, som var med om friheten och kung Fredriks krona, skulle ha tillåtit en så fin ung herre att besöka Ester på hennes eget rum, om det också skedde uti min egen närvaro, ty ers nåd kan väl tänka att vi äro måne om vårt ärliga namn, och Gud bevare kungen, det förstås, men Gud bevare också landsens döttrar för kunglig majestäts nådiga ögonkast. Sådan herren är, sådan är tjenaren, säger ordspråket, och det är inte länge

sedan det var si och så att Marie Larsson kom lyckligen undan ... Nå, jag säger ingenting, och ers nåd vet att min son i kammarkollegium är så godt som förlofvad med Ester, och det kan väl aldrig skada hans befordran att spela flöjt, eller hur? Bevara mig, hvar han nu håller hus, när ers nåd har gjort oss den äran; jag kan väl förstå att där är mycket att skrifva, Calle har en så vacker stil, det är han som skrifver vår allernådigste konungs titel på utanskrifterna ... puh, det är en brant trappa, ers nåd; huset är byggdt i kung Göstas tid, och Sagerska släkten har blifvit född och död här i huset. Men nu äro vi uppe. Lovisa, se efter boden, så länge jag håller hans nåd sällskap, och haf öga på Malenius, att han inte mäter för mycket af kammarduken, ifall drottningens hofpigor skulle komma i boden. Prack och besvär har man med bodbetjeningen, och bara slarf är det nu för tiden med ungt folk, alla förgapa sig i de förnäma, men hur det går med friheten och kammarduken, lämnar jag osagdt ...

Man hade nu kommit till Esters vindskammare. Det var ett djupt, högt och ålderdomligt rum, som med sitt enda fönster skulle varit ytterst otrefligt, därest det icke haft den skönaste utsikt öfver hela Slottsbacken, Skeppsbron och Saltsjön. Detta enda fönster hade sin egen märkvärdighet, hvarom Bertelsköld flera gånger vågat framkasta en fråga, men utan att erhålla annat svar, än att det var från »gamla världsens tider». Rutorna voro nämligen stängda af ett starkt järngaller, och förmodligen var det för att slippa se denna förhatliga syn, som Ester — nyckfull i allt — hade placerat framför fönstret en egen sorts blomsterkruka, en ung gran, växande ur en stor trälåda. Skogens friborna planta tycktes icke lida af denna fängelselika omgifning; granen frodades väl och

utbredde sina lummiga grenar framför fönstret och järngallret, med den framgång att rummet på ljusa dagen var halfmörkt.

— Ester, lyfta då undan det stygga trädet; man kan ju knappt se hvarandra, och när hans nåd är så nådig och besvärar sig hit för din skull, barn, bör han åtminstone se dina fingrar på strängarna, puttrade fru Sager, i dåligt humör öfver sonens uteblifvande.

— Förlåt — svarade Ester ödmjukt, men mycket bestämdt — det är min skog, den enda jag har, och om inte skogen får dager, så vissnar han bort.

— Tillåt att trädet står kvar, inföll Bertelsköld. Det är en gammal regel, att musiklektioner alltid gå bäst i skymningen.

— Nå, om så är — genmälde fru Sager, i det hon framtog sin stickstrumpa — så förstår ers nåd sådana saker bättre än jag... Hvar Calle kan dröja... men kanske du börjar, barn, med den psalmen, som far tycker så mycket om — numero 354.

Ester tog några vackra grepp på den stora pedalharpan, som stod uti rummet, och öppnade just sina läppar att börja sången, då jungfru Lovisa något häpen stack sitt hufvud in genom dörren.

— Kära mor skulle strax komma ned, utropade hon. — I stället för den moderna frutiteln brukades ännu hemma i husen det gamla ärliga »kära mor».

— Hvad står på? frågade matmodern, i det hon lade bort stickstrumpan.

— Kära mor skulle bara strax komma ned, var svaret.

— Det är väl återigen soteld i köket, fastän man betalar två plåtar om året till skorstensfejaren, puttrade gumman. Så är det alltid, bara prack och besvär, och

— Nu minns jag något. Vill grefven lofva mig en sak?

— Hvad skulle det vara?

— Jo, att se kungen och drottningen riktigt på nära håll. Vet grefven, att det har jag så länge önskat. Och i öfvermorgon är där maskrad hos grefve Tessin, och de kungliga komma dit, det har en af kammarpigorna berättat Lovisa i går. Lofvar grefven att föra mig på maskraden?

— Nej, min lilla elev, det kan jag ej lofva dig.

— Hvarför inte?

— Dit komma endast hofvet och några af riksdagsmännen.

— Men om jag bär mask, som alla de andra?

— Ej engång då. Du är nu långa flickan. Ditt rykte kunde lida, och det skulle göra mig ondt.

— Adjö då. Hälsa rätt mycket till moster Sager!

Och med dessa ord, innan den förvånade ynglingen förstod hennes afsikt, var hon försvunnen bakom granen. Järngallret rasslade, rutan klingade. Bertelsköld sprang till fönstret.

Hans första tanke var att Ester gömt sig bakom granen. Hon fanns icke där. Gallret, fästadt i en ram på gångjärn, var uppslaget — två rutor i kras. Ester hade hoppat ut genom fönstret.

Den unge grefven var ej af de lättskrämda, men när han såg ut, såg den hisnande höjden, såg den stenlagda gården under sig och intet spår af den vilda flickan — då begynte hans hjärta att våldsamt klappa.

— Ester! ropade han.

Intet svar.

— Ester! fortfor han, elaka flicka! Säg ett ord att du lefver! Vill du låta mig dö af oro?

— Får jag se kungen, eller hvad? ljöd en frisk och munter stämma helt nära hans öra.

Bertelsköld såg sig om. Fönstret var på yttre sidan försedt med en massiv, järnbeslagen lucka, och på yttre sidan af denna lucka, som var uppslagen mot väggen, höll Ester sig fast.

— Kom genast in, eller sätter jag hela huset i alarm, utropade grefven, allvarsamt ond.

— Får jag se kungen? upprepade den envisa flickan.

— Nej, det får du inte. Och kommer du ej genast tillbaka, så lofvar jag dig att din far får veta dina narraktiga upptåg.

— Jaså . . . jag får således inte se kungen? fortfor Ester i likgiltig ton, och därvid bortflyttade hon högra handen från luckan, satte den spotskt i sidan och fasthöll sig endast med vänstra handen, hängande öfver bråddjupet.

Det svindlade för Bertelskölds ögon, men han beslöt att icke ge vika. Han stödde sig på högra knäet, slog högra armen om fönsterposten, räckte sig framåt så långt han förmådde, drog fönsterluckan till sig och grep med vänstra armen Ester om lifvet. En sällsamt vådelig brottning följde nu mellan dem båda. Ester blef i sin tur ond och slog omkring sig som ett rasande barn. Men nu hade hon funnit sin öfverman. Bertelsköld ryckte henne in genom fönstret och tillbommade järngallret.

Då slog hon honom i ansiktet.

Vreden färgade ynglingens kinder. Ester skulle straffas — han kysste henne.

Hon bet honom i kinden.

Nu blygdes Bertelsköld. Han, en man, hade låtit hänföra sig till vrede af ett egensinnigt barn.

HOOVER WAR COLLECTION

Med ännu blödande kind fattade han harpan, grep i dess strängar några djupa ackorder och fortsatte psalmen 354, vers 3:

Gud Fader, Son och den Helige And'
med all sina änglars skara
bevare oss i dag och i allan stund
för djäfvulens falska snara;
för all den afund han till oss bär,
vårt lif och själ till stor fara ...

Det var nästan alldeles mörkt i rummet. När han begynte sjunga, stampade Ester med foten i golfvet. När han slöt, hade hon lutat sitt hufvud mot fönstret och snyftade högt.

22. Maskraden.

Det hette icke *masquerade,* det var endast en *petit cercle,* en soiré i kostym hos landtmarskalken grefve Tessin och hans älskvärda grefvinna. De inviterade voro få, knappt tvåhundra personer; konung Fredrik och drottning Ulrika Eleonora, eliten af hofvet, diplomatiska kåren och den höga aristokratin. Likväl hade hans excellens landtmarskalken, säkert ej utan beräkning, tillika inviterat några bland sina farligaste motståndare på riddarhuset och i borgareståndet; ja, Mössorna ansågo hela tillställningen för en riksdagsmanöver, åsyftande att smickra de gensträfvige, förblända dem med kunglighetens glans och möjligen låta kung Fredrik personligen inverka på deras mening, sedan man numera lyckats draga honom in i hattpartiets intressen. Äfven de sex riksråd, hvilka man ville störta från makten, voro inviterade, men endast grefvarne Hård och Bonde hade antagit bjudningen; grefve Horn skyllde på sjuklighet, de öfriga på brådskande göromål.

Där hviskades om en särskild anledning hvarför gästerne borde uppträda maskerade. Spänningen mellan drottningen och fröken Taube hade blifvit så stark efter

Coyets ryktbara memorial om Sara och tjenstepigan Hagar, att Ulrika Eleonora högst ogärna visade sig uti större sällskap, och allraminst där hon befarade att möta sin förhatliga rival. Men att ej invitera fröken Taube, det hade åter varit att mankera konungen och bringa honom för hela aftonen ur humör. Genom att uppträda i masker ville man således undvika att kompromettera den ena eller andra, och vid demaskeringen senare på kvällen, ifall drottningen dröjde så länge, borde man alltid finna någon utväg att förekomma vådliga möten.

I Sverige fanns icke den tiden en ädling som i fin bildning och lysande egenskaper kunde mäta sig med grefve Tessin — icke en världsdam som i behag och älskvärdhet öfverträffade grefvinnan Tessin — icke ett hus där umgängestonen var så utsökt, snille och vitterhet, konster och vetenskaper så hemmastadda, som i Tessinska huset. Allt hvad tidehvarfvet hade kvickt, upplyst och intagande samlades gärna i dessa eleganta salonger, kopierade efter de bästa parisermönster. På den tid, när Stockholm endast hade ett gammalt hof och på tronen en redan utblomstrad kurtisör, hvars artigheter mot damerna voro mera misstänkta än smickrande, sökte och funno de skrämda behagen, de ädlare sederna en fristad uti Tessinska huset, hvilket i mer än ett afseende var en förebild för det ännu i framtidens dunkel fördolda gustavianska tidehvarfvet. Mera hofman än statsman, mera lysande talang än djupgående snille, var grefve Tessin i sitt naturliga element just vid sådana arrangemanger, där fyndighet och smak kunde visa sig på sin älskvärdaste sida. Den lilla festen, som sades vara utan alla anspråk, var det oaktadt redan på förhand ett talämne vid hofvet och gjorde verkligen all heder åt värdens och värdinnans lyckliga uppfinningsförmåga.

Den tunga ståten af gudar och gudinnor vid de forna maskraderna hade nu rymt fältet för mera lättfotade franska herdar och herdinnor, dansande i en salong dekorerad med blommor och bersåer. Fonden af denna sal föreställde ett schweizerlandskap af förvillande effekt, bergtopparna belagda med snäckor och glittrande af kristaller, sjöarna infattade med spegelglas. Vid foten af dessa målade berg såg man de täckaste schweizerhyddor, i hvilka serverades smultron och grädde, ost och mandelmjölk. I ett eremitage till höger — ett eremitage af gobeliner och ostindiska mattor! — var en upphöjd plats beredd för de kungliga, och eremiten i denna lysande ödemark var ingen annan än värden själf. Något som för öfrigt gjorde en briljant effekt var de stora trymåerna, skickligt dolda mellan löfverk och placerade midtemot hvarandra på salens långsidor, hvarigenom de på ett bländande sätt återspeglade vimlet och ljuskronorna, så att man tyckte sig på båda sidor skåda en ändlös file af eklärerade löfsalar och bjärta kostymer.

Drottning Ulrika Eleonora satt där stel och högtidlig i sin oformliga styfkjortel, likasom en madonna skuren i trä, och tycktes föga deltaga i aftonens nöjen. Arma drottning, hon följde med mulna och misstänksamma blickar dessa grupper af brokiga masker, likasom anade hon att under någon af maskerna doldes de drag, hvilka hon minst af alla önskade skåda. Stundom, vid ett skämt af eremiten, flög där ett flyktigt löje öfver hennes något karlavulna drag, men snart återföll hon ånyo i sitt tungsinta lugn. Kanske önskade hon i hemlighet att nu sitta gömd för världen i det innersta af sitt kungliga slott; men en så mäktig man som grefve Tessin fick icke mankeras; drottningen stannade kvar.

Den något dufna stämning, som i följd häraf spridde sig bland Ulrika Eleonoras närmaste omgifning, tycktes emellertid icke det minsta genera hennes kungliga gemål. Kung Fredrik hade samma dag återkommit från ett lyckligt jagtparti och var vid ett mycket nådigt lynne. Hans majestät behagade från sin upphöjda plats anställa en mönstring med gästerna, särdeles de unga, och skänka ett ynnestfullt öra åt de icke alltid fina kvickheter, hvarmed favoriten Broman fann för godt att roa sin herre på de närvarandes bekostnad.

Hastigt mulnade konungens blick, i det att den stannade vid en ståtelig, mäkta styf och kapprak gubbe, som nederst i salen betraktade vimlet med samma likgiltighet, som vedhuggaren i skogen betraktar en myrstack.

— Se där en stock, som duger att på England exportera, yttrade kungen. Wo der Teufel hab' ich den Kerl schon ehmals gesehen?

— Det är en medtäflare om ers majestäts krona, borgarekungen Larsson, svarade gunstlingen, utan att det minsta genera sig för vissa mindre angenäma minnen, som för honom voro förknippade med Larssons person. — I Finland — fortfor han — har man den seden att doppa en borgare tre gånger i beck, på det att han må erhålla en passande pli.

— Ah, das verfluchte Mädchen sein Vater! genmälde kungen, i det han fortsatte mönstringen, nickade nådigt åt franske ambassadören och tämligen kallt åt presidenten grefve Bertelsköld samt stannade slutligen med sina blickar på en ung herdinna, hvilken, maskerad som alla andra, stod ensam vid ett fönster och betraktade honom genom masken.

Mönstringen måtte ha väckt en kunglig nyfikenhet, ty strax därpå hörde man hans majestät yttra på franska till värden:

— Min bästa eremit, det torde snart tid vara, att ni med er trollstaf återger deras naturliga gestalt åt alla de fantomer, som eder ödemark befolka.

Men Tessin hade observerat att drottningens skarpa blickar följde en högväxt maskerad Amaryllis vid motsatta sidan af salen.

— Värdigas tillåta — sade han — att jag afbidar den stund, som är föreskrifven af stjärnorna. I detta ögonblick visar oss konstellationen tvenne planeter som korsa hvarandra vid Jupiters bana.

— Aha — svarade konungen i samma ton — ni menar, att Jupiter kunde i mellanhand råka mellan Juno och Venus. Store astrolog, jag beundrar er skarpsynthet. Gör som ers vishet för godt finner.

Gästerne bytte flera gånger om mask och kostym. Tvenne par, föreställande årstiderna, inträdde nu och uppförde en kontradans. En af de fyra, den unga Våren, helt och hållet öfversållad med blommor, tilldrog sig allas uppmärksamhet. En så smidig gratie, en så sylfidisk fot hade ännu icke uppträdt i dansen. Man frågade hvarandra hvem Våren var. En del gissade på fröken Stenbock, andra på den unga grefvinnan Bonde.

— Men det är ju en veritabel blomsterkvast, yttrade fröken de Lynar spetsigt till löjtnanten grefve Bertelsköld, som hela aftonen varit ovanligt tankspridd och nu, likasom alla andra, följde med uppmärksamhet årstidernas dans. — Ni är högst poetisk i afton, min bästa grefve, tillade hon. Gå, plocka rosor hos denna vår; jag slår vad att ni skall fylla en hel korg.

— Våra nordiska vårar förblekna mot söderns, svarade Bertelsköld, nästan utan att tänka på hvad han sade.

— Tror ni det? återtog fröken de Lynar. Det faller mig någonting in. Medgif att jag gissade rätt den gången jag hade den äran att i ert sällskap mäta djupet af Östersjön.

— Jag kan ej påminna mig...

— I afton minns ni då ingenting. Den vigilanta flickan på skridskorna, hon som räddade oss med en teaterkupp ur det våta — hon var likväl en dansös, fastän ni ej ville tro det.

— Men min nådiga, hvilken anledning har ni att tro något sådant?

— Hvilken anledning? Och det säger ni, som en kvart timme icke haft ögon för någon annan än henne!

— Jag? Men förklara er...

— Å, min grefve, ni är visserligen mycket förtjust, men så blind kan ni ej vara, att ni ej finner en viss likhet... *enfin,* vår dansanta skridskolöperska och denna Vår äro ju samma person.

Lyckligtvis var dansen med detsamma slutad, och i det beundrande bifall, som sorlade rundtomkring, observerade ingen annan än fröken de Lynar, att hennes kavaljer skiftade färg.

— Hvad fattas er? sade hon. Ni är ju blek som ert eget kräs. Ah — hvilket ärr ni bär på er kind! Är ni biten af en orm?

— Ja — af en orm, svarade Bertelsköld och ilade bort, för att söka den okända masken.

Han fann henne omgifven af en skara beundrare — bland dem eremiten, som anhöll att få presentera henne för sin kungliga gäst. Men Våren lade fingret på

sin mun och svarade på alla dessa komplimanger icke ett ord.

— Nåväl, min nådiga — fortfor den alltid fyndige värden — jag respekterar er tystnad, det är er rättighet att tala endast med rosors doft!

Med dessa ord fattade han masken vid handen och presenterade henne för konungen såsom en ros från Hesperidernas trädgård, »vältalig genom själfva sin tystnad».

Bertelsköld kunde knappt andas.

Konung Fredrik yttrade några af dessa artigheter, på hvilka han hade ett så godt förråd. Men den unga Våren endast neg och neg ännu djupare. Kungen skrattade.

— Dagen gryr, skämtade han. Bort med natten från alla dessa solar!

Damerna begynte demaskera sig.

Då neg den unga Våren ännu djupare och slank bort som en ål mellan de förvånade grupperna.

— För mig härifrån! hviskade hon hastigt i Bertelskölds öra.

— Ester! hviskade han tillbaka, utom sig af häpnad.

— Jag sade ju att jag skulle se kungen! Men kom . . .

— Nej, älskvärda Vår, så lätt skall ni ej undkomma oss! utropade en korpulent, jovialisk herre och ställde sig i deras väg. Det var monsieur de Broman.

— Bort, bort! svarade Bertelsköld och trängde honom undan.

Där uppstod en trängsel . . . En reslig gestalt stod i vägen för de flyende. Det var Larsson . . . Man kom ej ur fläcken.

— Olyckliga! — hviskade Bertelsköld — du är förlorad, om vi ej komma härifrån . . .

— Masken! Masken! ropade flera röster.

Alla hade nu demaskerat sig. Våren ensam var ännu maskerad. Hennes hand darrade.

Då vändes hastigt allas blickar till eremitaget. Drottningen hade dånat. Planeterna hade korsat hvarandras banor. Bertelsköld och hans skyddsling lyckades fly.

Festen blef för ett ögonblick afbruten. Drottningen aflägsnade sig, men konungen stannade kvar för att se grefve Tessins nya »badinerie»: *L'enfant jaune*, som uppfördes före supén. Förgäfves sökte man den förtjusande Våren. Hon var försvunnen, och man befann sig åter midt i November.

23. Samma natt.

Knappt hade den mask, som föreställde Våren, kommit ur trängseln i salen till den med domestiker uppfyllda förstugan, innan hon, utan ett ord till förklaring, slet sig lös från sin ledsagare och skyndade till en väntande kammarjungfru, som kastade en kappa öfver hennes axlar och förde henne bort. Bertelsköld ilade efter dem utför trappan. Hunnen till porten, såg han en vagn rulla bort, och vid lyktornas sken urskilde han på vagnsdörren det grefliga Stenbockska vapnet.

Förvåning, bestörtning, oro, förtrytelse intogo efter hvarandra ynglingens själ. Var det verkligen Ester Larsson? Hvilket lättsinne af ett barn! Hvilken djärfhet af en flicka utan börd och världsvana, att inträngа förklädd på denna mötesplats för allt hvad hufvudstaden hade förnämt och lysande! Och huru var detta ens möjligt? Skulle verkligen Larsson själf, denne styfve demokrat, ha låtit sin faderliga svaghet förleda sig ända därhän att tillfredsställa denna nyck af hans bortskämda älsklingsbarn? Samma fåfänga, som bevekt honom att gifva sin dotter en uppfostran vida öfver hennes stånd, skulle då närt hos honom den hemliga önskan att låta henne okänd triumfera med personliga företräden inför majestätet

och hofvet? Någon annan förklaring var knappast möjlig. Och ju vissare detta förekom Bertelsköld, desto mera vände sig hans harm mot en far, som så oförlåtligt kunde sätta sitt barns rykte i våda. Arma barn, hvad skulle det blifva af henne under en sådan ledning, i farorna af detta lättsinniga hof, mot hvars glans hon flög som en fjäril mot ljuslågen? Och hon var likväl, i allt sitt vilda öfvermod, en ovanlig, en älskvärd, en rikt begåfvad varelse, hvilken måste räddas för hvad pris som helst, om det ock gällde att försvara henne mot hennes egen fars obetänksamhet.

Bertelsköld betänkte sig icke länge. Han beslöt att genast uppsöka Larsson, hvilken ännu dröjde kvar bland grefve Tessins gäster.

I detsamma uppslogos dörrarna, och drottningen, som återhämtat sig från sin svindel, ledsagades till sin vagn af värden, värdinnan och sina uppvaktande kammarfruar. Men emedan kung Fredrik, som alltmera negligerade sin gemål, behagade fortfarande hedra soirén med sin närvaro, kvarstannade äfven de fleste bland gästerne, för att öfvervara representationen af *L'enfant jaune.*

Alla voro nu demaskerade. Flera hade sett Bertelsköld bjuda sin arm åt den unga masken, som väckt så mycket uppseende.

— Ah — utropade monsieur de Broman — där ha vi fröken Stenbocks riddare! Vet ni väl, min bästa grefve, att ni borde ställas för krigsrätt, såsom den hvilken beröfvat vår afton en af dess skönaste prydnader — näst den förtjusande Amaryllis, tillade han nog högt för att höras af konungen, som befann sig ej långt därifrån.

— Er skarpsynthet är omöjlig att bedraga — hviskade Bertelsköld, glad att kunna afleda misstankarna

— men jag ber er, stör ej min dams lilla nöje att passera inkognito; hon skall utan tvifvel snart vara här tillbaka.

— Fröken Stenbock var det inte; hon sjuknade i går afton och kan ej lämna sitt rum, inföll en kammarjunkare, som till punkt och pricka kände hofvets krönika.

— Om förlåtelse, min herre, ni misstager er, genmälde en annan kammarjunkare, som affekterade att ännu mer vara inne i krönikan. — Fröken Stenbock lät för en vecka sedan beställa de äkta parisiska blommor, som Våren bar, och hennes vagn höll vid porten, när jag steg ur.

— Men hennes egen läkare har sagt mig att hon har mässlingen, invände den första.

— Å, man känner läkarne! Hvad säger man ej för att befordra sina vackra patienters små intriger! återtog den andre.

Bertelsköld lyckades smyga sig undan. Han hade icke gått långt, då en tung hand lade sig på hans skuldra, och bredvid honom stod borgarekungen.

— Jag har någonting att säga herr grefven, yttrade Larsson kallt.

— Det fägnar mig, svarade Bertelsköld. Jag har äfven något att säga herr riksdagsmannen.

— Låt oss då tala ostörda af dessa narrar, sade Larsson och gick åt sidan vid en af fönsternischerna. — Vet ni väl, herr grefve, att er ridknekt hotar mig med förlusten af halfva min egendom?

— Istvan? Hvad menar ni därmed?

— Jag menar att er ridknekt Istvan påstår sig vara min äldre broders, Thomas Larssons, försvunne son, och i denna egenskap hotar han att börda mina egendomar i

Storkyro. Hvad säger ni därom, herr grefve? Är det icke en väl hopsatt historia?

— Jag ber, förklara er närmare. Istvan har alltsedan vårt besök i Storkyro varit för mig en gåta.

— Nåväl, jag vill vara kort. Min äldre broder, Thomas Larsson, ägare till Bertila gård och därmed sammanslagna hemman i Storkyro, hade åtta söner och tre döttrar. Sex af sönerne stupade samma dag för konung och fädernesland; den sjunde bortrycktes af fältsjukan. Då återstod endast den yngste af bröderne, Benjamin. Han hade Josefs, Jakobs sons, öde; dock blef han icke såld, utan bortröfvad af kosacker, som förde honom vid elfva års ålder med sig till Ryssland. Efter denna tid — det är nu tjugutre år sedan — har ingen hört det minsta af pilten Benjamin. Hans fader Thomas, som vandrat ut att söka honom, återkom efter freden bräcklig och sinnessvag till sin födelseort. När han kort därpå dog, återstodo af hela Thomas Larssons släkt endast de tre döttrarna, två gifta här i Sverige, den tredje gift med min skeppare Elias Pehrson, bosatt i Munsala. Af dessa tre och deras män köpte jag för femton år sedan deras jordagods, som då voro i yttersta förfall efter kriget, och sedan dess har min son Mattias genom nyodlingar mer än fyrdubblat egendomens värde. Nu uppträder denne Istvan, eller rättare hans sakförare, fiskal Spolin . . .

— Ah, jag vet. Det är en slipad skurk . . .

— Och gör anspråk att börda för inköpspris min broder Thomas' egendom, på den grund att han, Istvan, skulle vara samme Benjamin Thomasson Bertila, hvilken först bortfördes af kosackerne till deras hembygd vid Don, sedermera vid ett ströftåg blef fången hos turkarne och ändtligen från dem rymde öfver till Ungern, där ni

fann honom och tog honom i er tjenst. Nu frågar jag: hvad säger herr grefven om denna historia?

— Jag säger — svarade Bertelsköld eftersinnande — att denna berättelse är mycket äfventyrlig och kanhända osannolik, men därför icke omöjlig. Det har alltid förekommit mig som hade Istvan en god portion nordisk tröghet och finsk seghet uti sig, och alltför besynnerlig var den lätthet, med hvilken han lärde sig finska språket, likasom hade det varit hos honom ett vaknadt barndomsminne. När vi kommo till Bertila gård i Storkyro, blef karlen som från sina sinnen; han yrade om en brunn vid gården, som han skulle ha sett förr och dit han som barn ridit ut att vattna hästar. Jag vet ej hvad jag bör tänka därom. Har man företett några bevis?

— Skriftliga alldeles inga. Orediga hågkomster, vittnens intyg och ett ärr på vänstra kindbenet, som den försvunne Benjamin burit, sedan han vid åtta års ålder blef sparkad af en häst.

— Ärret? Ja, Istvan bär ett sådant ärr.

— Och det är allt hvad herr grefven har sig bekant? fortfor Larsson kallt. Förlåt mig, jag har ansett herr grefven för en ung, redbar man, hvilken ej har något skäl att sälla sig till mina fienders liga.

— Det har jag ej heller; tvärtom. Allt hvad jag kan säga är att i de underbara tider vi upplefvat äro händelser, sådana här är fråga om, icke alldeles otänkbara.

— Såå? Jag förstår. Låt oss icke mera tala därom. Var det något som herr grefven önskade säga mig?

— Ja — sade Bertelsköld något förlägen — jag ville bedja er icke taga illa upp, om jag frågade något angående er dotter.

— Min dotter? — Larsson rynkade pannan.

— Jag har hört sägas, att er yngsta dotter följt er till Stockholm. Det är en stad som erbjuder många faror. Tillåt mig som en vän att fråga er: känner ni alla dessa faror, och är ni säker på att ha bevarat för dem ert älskvärda barn?

Larsson uppstod, betydligt högdragnare än den unge aristokraten, som stod framför honom.

— Herr grefve, sade han, jag har tagit mig friheten att fråga er angående en affär; men mina familjeförhållanden äro min ensak, och mina vänner väljer jag själf, men tillåter icke någon att påtruga mig sin vänskap. Är det annars något, hvarmed jag kan stå till tjenst?

— Jag påtrugar ingen min vänskap — svarade Bertelsköld, i sin tur ett hufvud högre — men var öfvertygad, att jag ej utan anledning gör denna fråga. Kan det vara möjligt, att Ester utan ert samtycke ...

Larsson afbröt honom och lade sin hand på hans axel.

— Unge man, sade han, för att spara er vidare frågor bör ni veta, att mellan er och min familj varit af ålder en ärftlig fiendskap. Jag bör göra oss båda den rättvisan, att vi icke legat i delo om personliga intressen, men desto mer om dem som äro de dyrbaraste för rikets och samhällets väl. Ni är en yngling och såsom sådan färdig att svärma för det första hugskott som faller er in. Men när ni blifvit tio år äldre, skall ni intaga den mannens plats — han pekade därvid på presidenten grefve Torsten Bertelsköld, som icke stod långt ifrån dem — och då skall det blifva ert mål, likasom edra fäders, att trampa folket under edra fötter. Jag däremot — och med Guds hjälp mina söner efter mig

— håller fast vid mina fäders mål att upplyfta folket ur dess förnedring och i vår tur trampa dess förtryckare under våra fötter. Ni finner således, herr grefve, att mellan oss kan ingenting vara gemensamt — på sin höjd en affär. Var därför god och genera er icke. Spektaklet börjar.

Med dessa ord vände han den unge ädlingen ryggen. Fonden med schweizerlandskapet rullades upp, och man gaf *L'enfant jaune.*

24. Försåtliga planer.

I fall den gunstige läsaren af det föregående anat, att där sammandrog sig ett moln kring borgarekungen Larssons gråa hufvud, så har han måhända icke gissat så alldeles orätt. I samma mån som Larssons inflytande växte i borgareståndet och hotade att tillintetgöra hattpartiets klyftiga planer att indraga ståndet i sina intressen, i samma mån spunnos allt flitigare i mörkret de nät, som skulle omsnärja den farlige motståndaren och göra honom oskadlig. Som riksdagsman var han personligen oantastelig, så länge riksdagen varade; men nu, då sakerna för hvar dag nalkades mera sin spets, blef det dock för hvar dag nödvändigare att skaffa honom ur vägen, och verktyget för denna kabal blef vår gamle bekante, den i alla slags ränker väl förfarne fiskal Spolin.

Utan att låta skrämma sig af sitt misslyckade försök att kvarhålla Larsson i Vasa medelst den föregifna smugglingen af falska silfverdalrar, hade den nitiske fiskalen genom sina vänner falskmyntarne i Lillkyro skog fått nys om en person i grefve Bertelskölds tjenst vid namn Istvan, hvars äfventyrliga öden och godtrogna karakter tycktes göra honom särdeles passande till bulvan i den lejonjagt man nu hade för afsikt att anställa. Och sedan

Spolin på ort och ställe insamlat alla tjenliga upplysningar, begaf han sig på hösten öfver till Stockholm, där han, efter erhållna instruktioner, icke underlät att uppsöka Istvan.

Det behöfdes icke stor konst för att öfvertyga den ärlige ridknekten, att han och ingen annan vore den rättmätige ägaren till dessa stora jordagods, hvilka Larsson tillhandlat sig af sina brorsdöttrar, efter hvad man sade, för en verklig röfvarepenning. Tiderna nästefter stora ofreden voro dessutom så utomordentligt rika på sådana underbara historier om försvunne och återkomne arftagare, att de så till sägandes hörde till dagordningen och lätt funno trovärdighet hos både parter, domare och påkallade vittnen.

Istvan, som förmåtts att hålla saken hemlig för sin herre, hade emellertid uppsökt Larsson och på sitt kärfva, fåordiga sätt presenterat sig som hans brorson, i det han erbjöd honom en förlikning i godo. Den som kände borgarekungen — och det gjorde Spolin — kände också på förhand utgången af ett sådant besök. Larsson var icke den man som skänkte en hel förmögenhet åt den förste bäste, hvilken ville ha godheten taga emot den. Resultatet blef korteligen, att han körde sin nye släkting på dörren.

Nu gällde det emellertid att skrämma honom med en process, som borde tvinga honom att återvända till hemorten, för att beväpna sig med lagliga dokumenter emot den hotande förlusten af halfva hans egendom. Man drog försorg om att han påmindes om flera dylika fall, som gått ända till kungs och slutat med svarande partens fullkomliga ruin. Men Larsson lät icke imponera på sig. Han behöll sin mening för sig och fortfor att sköta riksdagsärendena som förut, i den vissa förhoppning,

att hans partis seger tillika skulle bereda framgång åt den plan, för hvilken han så länge och så ihärdigt arbetat, planen att förskaffa de österbottniska städerna stapelfrihet.

Spolin begynte misströsta om verkan af sitt klyftiga påfund. Det var godt nog för att en dag bereda honom hämnd; men hvad angick detta de mäktige herrarne bakom hans rygg? Bort måste borgarekungen; först öfver hans störtade tron kunde Hattarne hoppas att klifva till väldet.

Dock Spolin hade som skicklig fiskare många nät utlagda på en gång. Han snokade omkring och fann på Stockholms värdshus en ung narr vid namn Calle Sager, som förde ett muntert lif bland en hop fattige adelsmän, hvilka, i utbyte mot nöjet att kalasa på hans bekostnad, icke räknade så noga på att nedlåta sig till ett så borgerligt umgänge. Medan hans hederliga, men alltför kortsynta mor trodde honom sitta fördjupad i riksviktiga angelägenheter på kammarkollegium, fann Calle Sager det mera öfverensstämmande med sina artistiska anlag att blåsa flöjt för de fagra värdshusflickorna, och det var efter en glad middag bland sina förnäma vänner, som han begick det misstaget att komma något uppspelt hem den dagen, då jungfru Lovisa, förskräckt öfver hans munterhet, bad kära mor komma ned från Esters vindskammare, med den påföljd att gumman glömde gå upp igen.

Med denne förträfflige unge man lyckades Spolin knyta en intimare bekantskap, hvilken närmast torde hafva grundats på vissa förespeglingar att rekommendera en så förtjent yngling till en lysande befordran hos höge gynnare. Och emedan samma rekommendationer voro genaste vägen till fru Sagers hjärta, föll det sig icke synnerligen svårt för den sluge spejaren att vinna inträde i samma lärftskramhandel, som kort förut haft äran mottaga en greflig harpspelare.

Spolin visste rätt väl hvar han borde söka sin motståndares mest sårbara punkt. Men han visste äfven att Ester var honom för klok: hon hade engång förut gjort hans planer om intet. Han aktade sig därför att låta henne märka besöken och lyckades i stället vinna på sin sida jungfru Lovisa, en välmenande, men enfaldig person. Han talade så vackert, den beskedlige fiskalen, om sin gamla vänskap för det stackars instängda barnet, huru grymt man behandlade henne och huru man ej borde sätta sig emot hennes oskyldiga önskningar. Jungfru Lovisas goda hjärta blef rördt, i synnerhet som några små artigheter läto henne förstå, att titeln af fiskalska icke hörde till omöjliga ting här i världen. Och efter det föll sig så, att fröken Stenbock sjuknade kvällen innan hon skulle uppträda i kadriljen hos grefve Tessin, och hennes kammarjungfru var en förtrogen vän till jungfru Lovisa, så behöfdes endast några nödiga instruktioner och en passande handgåfva åt fröken Stenbocks betjening, för att bereda Ester, som händelsevis var alldeles af samma växt, det nöjet att uppträda på maskraden i den högborna frökens kostym. Att den öfvermodiga, oerfarna borgareflickan snart skulle röja sig i en så lysande samling, att däraf måste följa en uppenbar skandal, och att Larsson själf skulle blifva vittne till denna sin och sin dotters förödmjukelse, sådan var den hederlige fiskalens väl anlagda plan. Men ack, äfven den största mänskliga fiffighet förmår icke utgrunda alla små hakar i händelserna, och Spolin hade icke beräknat att Vasaflickans naturliga frihet blef vid maskraden tagen för en väl spelad roll, att hennes medfödda gratie, kultiverad af Stockholms berömdaste danslärare, gifvit henne mod att uppträda i en förut inöfvad kadrilj och att hon i det vådliga ögonblicket lyckades finna en beskyddare, hvilken

förde henne ur faran. Spolins plan hade ånyo misslyckats; han måste uttänka en ny.

Till detta nya genistreck skulle den hoppfulle ynglingen Calle Sager blifva en passande limstång, och för detta ändamål tussades på honom en något närgången björn.

— Vet du hvad? yttrade Spolin till sin man i ett af vänskapens förtroliga ögonblick på källaren Spanien. — Det glunkas i staden, att du icke har mycket kvar af ditt arf.

— Prat! svarade flöjtspelaren, som tog saken lätt. — Vore det ej för att hålla gumman vid godt humör, så skulle jag visa dem hvad hon har på kistbottnen.

— Det kan du inte så noga veta. I ditt ställe skulle jag taga fasta på den österbottniska tjärtunnan. Hon väger något, och det skulle göra björnarna spaka som lamm.

— Ester? Jaså, den visan sjunger mor alla dagar. Men inte vill jag ha ungen, och inte vill hon ha mig. Hon är i stånd att klösa ögonen ur mig, om jag drar på den strängen.

— Så du tror det du? Gamla karlen, och begriper dig inte mer än en skolgosse på flickornas nycker. Att hon klöses, det är just ett bevis att hon i hemlighet älskar dig.

— Jo jag tackar. Bjud åt de andra herrarna!

— Det är sant, den högfärdige Larsson tycker att du vore ett för simpelt parti för hans dotter, du som likväl är en af de gentilaste unga karlar i Stockholm! I ditt ställe skulle jag visa honom, att flickan tar dig med uppräckta händer, hvad stund du behagar göra henne den äran att fria.

— Tycker han det, den oborstade kornjuden? Nå, om det också vore blott för att riktigt förarga honom ...

— Se det skulle jag kalla revanche! I morgon till exempel, när flickan rider ut på sin vanliga promenad åt Horns tull... Ha ni ej en middag där i grannskapet?

— Några af mina intimaste vänner: Ulfvenklou och Lejonram, och Gyllenfelt, och excellensen Hårds brorson, och några andra af den bättre societén.

— Det passar ju ihop som en fransk komedi. Om till exempel hennes häst skulle skena — så där lagom, förstås, af en liten brinnande fnöskbit i örat... Du är ju en bra ryttare, vill jag minnas?

— Så påstå gardesmusikanterne. Men stallknektarne påstå att jag är en god flöjtspelare.

— Afund, bara afund! Har jag ej sett dig rida som en turk öfver dikena på Ladugårdsgärdet? Kort sagdt, du håller kampen, som är på väg att skena... du räddar din sköna... det är gentilt, det brukas nu för tiden mycket i romaner...

— Jag vet det. Jag läser ingenting annat.

— Sedan för du henne in till dina vänner... litet afdånad, det skulle göra effekt...

— Ja, det vore larmoyant...

— Därpå följer en öm scen...

— Hin heller. Jag kan hitta på att få mig en örfil.

— Så mycket bättre, emedan du då har anledning att taga revanche.

— Menar bror det?

— Och då eklaterar du er förlofning i hela sällskapets närvaro.

— Men om jag ångrar mig?

— Ångra dig sedan så mycket du behagar. Du har emellertid tagit revanche på flickan, revanche på fadern, revanche på dina björnar... Kort sagdt, det är ett äfventyr som gör dig ryktbar i hela Stockholm. Man

skall säga: den Sager, det är då en hedning att ha tur; han knep en tunna guld på hvart finger! Och så gentilt sedan! Det kommer att verka på din befordran. En kavaljer som du, med en så enorm förmögenhet, måste ofelbart komma i fråga vid nästa adelsdiplom. Kanhända baron . . . baron Sager! Det låter rätt bra, eller hur?

— Hvarför inte? Nog hör man bondaktigare namn. Grefve Bonde till exempel. Du har rätt, Spolin. Salig far var med om att göra frihet i landet. Det vore väl inte för mycket, om hans son blefve baron.

25. Far och dotter.

Riksdagsmannen Lars Larsson inträdde en dag helt oförmodadt i Sagerska huset och klef med styfva steg uppför den branta trappan till sin dotters vindskammare. Det var närmare middag, en tid då han annars brukade vara träget upptagen af riksdagsgöromål, men i dag hade borgareståndet intet plenum. Man förberedde sig till en stor votering i öfvermorgon, allt gick väl, och borgarekungen var vid ett förträffligt lynne.

Han väntade att finna Ester upptagen af någon bland dessa lektioner, hvarmed han så frikostigt öfverhopade henne; men han bedrog sig. Ester hade nyss förut behagat bortskicka sin tyska språklärare och satt nu vid öppet fönster, roande sig att blåsa såpbubblor, hvilka hon lät flyga ut i den klara, frostiga vinterluften, där de till alla vandrares förundran flögo som små glimmande stjärnor i solljuset högt öfver tak och gator uti den stora staden.

Faderns blick mulnade; men flickan gaf icke ovädret tid att bryta löst. Hon flög honom genast om halsen och bad honom komma att se hennes små granna fåglar; han skulle se huru högt de flögo, och huru sparfvarna förgäfves sökte att fånga dem i flygten.

Den sträfve gubben kunde ej motstå så viktiga skäl för en försummad lektion. Han drog sina läppar till ett buttert löje, och det var något rart att se Larsson skratta. Måhända fanns i hela vida världen blott en enda person, som kunde berömma sig af att hafva rubbat detta oföränderliga allvar, och denna enda var Ester Larsson, hans yngsta, öfverdådiga och bortskämda älsklingsbarn.

— Narraktiga barn, brummade gubben. Tycker du det passar en sedesam flicka, som läst sig fram redan i somras, att blåsa såpbubblor på Stockholms gator? Säg mig, tjufunge — och han nöp henne i örat — när skall du engång blifva klok och förståndig?

— Klok är jag redan, det har far ofta sagt mig, och förståndig skall jag väl småningom också blifva, när jag får grå hår och hinner så där till riksdagsåldern som far, svarade Ester, i det hon lät en ny bubbla flyga.

— Nå nå, vi få hoppas det tar sig, puttrade fadern, ej utan ett litet nytt solsken öfver de barska läpparna. — Men vi måste då också se till att du får något bättre att tänka på. Jag skall säga dig något, kära barn. Det är en farlig tid vi lefva i, och den fågel som kvittrar för bittida om morgonen är innan kvällen i hökens klor. Din far är gammal och ville gärna se dig försörjd, min kära flicka. Du fyller snart sexton år. Hvad säger du, om jag skulle tänka på en bra man åt dig?

— Jag? Se, den bubblan flög högst af alla! Tror far hon kan vara mycket lägre än Jakobs kyrktorn?

— Bubblorna brista, barn, och din far talar om allvarsamma saker. Du är uppfostrad i ett ärligt och gudfruktigt hus; jag vill att du skall bli en rättskaffens kvinna. Du svarar ej på min fråga? Skulle unga Sager ha pratat dårskaper för dig? Jag förstår — om det

där som man kallar hjärta, kärlek och mera dylikt. Jag borde förutsett det, när jag ackorderade in dig här i huset... Hm, en gammal pjollrig mor och en odåga till son, »den kvisten duger inte att sitta på,» sa' orren om ormbunken. Ester, du må aldrig ha bundit dig med något löfte till Sager?

— Jag låter ej binda mig, jag. Nej, far, jag tycker inte om kedjor.

— Det är bra; du lyfter en sten från mitt hjärta. En flicka bör aldrig binda sin framtid, som hon ej kan bedöma. Sådant är deras sak, som bättre förstå. Kort sagdt, jag har utsett åt dig en bra, en ordentlig man, inte för ung, inte för gammal, några och tretti år vidpass. Hvad säger du om det, barn?

— Far skulle se mina bubblor! Se nu bara... pytt, hon sprack, den där, innan hon hann till kyrktuppen.

— Ester, mitt hjärtebarn, du min glädje på jorden, tror du att din gamle far så gärna vill mista ditt glada, skalkaktiga ansikte, som lyser opp mina mulna stunder i denna världenes mödor? Men det måste engång ske, barn, och det är bättre att jag väljer en man åt dig, än att du väljer efter ditt eget narraktiga hufvud. Du har ju sett unga Årström, Erik Årström, sin fars kompanjon? En redbar och bra karl, solid förmögenhet... det är med deras hus jag har gått in på den stora spannmålsaffären, du vet... uti hvilken jag nedlagt halfva min förmögenhet. Det blir en bra affär, jag väntar just bref därom. Det har blifvit missväxt i Nederländerna...

— Å, har det blifvit missväxt i Nederländerna?

— Jo du, engång få vi finnar också mata de rika holländarne. Således, mitt kära barn, blir unga Årström

din man. Mången kommer att afundas dig, min pia; men något för något; de finnas väl, som komma att afundas Årström också. Det är öfverenskommet mellan hans far och mig, att ert bröllop skall firas i julhelgen. Jag bör inte dölja för dig, att gamla Årström har mycket inflytande i borgareståndet.

— Nej, hvad säger min far? Hur har han kommit åt ett så stort inflytande?

— Redbarhet, drift och förmögenhet, det är säkrare vägar, än alla intriger, till ett godt namn som medborgare och patriot. Om du visste, mitt kära barn, hvilka ränker man satt i omlopp för att störta din far! Men det skall ej lyckas dem; den gamle Larsson är dem för seg. Och sedan har jag ju dig!... Är det något som du önskar dig, lilla toka? Kanske ett af de vackra armbanden, som hänga i fönstret hos guldsmeden vid Storkyrkobrinken? Eller kanske en af de dyra flandriska spetskragarna, som mången fröken vid hofvet ej har råd att bestå sig? Nej, tacka mig inte på förhand, du har det ej än, din nippertippa! Tror du jag är nog svag att kasta ut så dyra pengar för en sådan kråka som du?... Hvad ger du mig, om du får de där spetsarna, säg?

Ester slog sina armar omkring hans hals.

— Allt hvad du vill, far, utom dig själf. Dig skänker jag inte bort för någon Orrström eller Ormbunke, eller hvad han må heta.

— Nå nå, vi skola talas vid om den saken. Men du har inte låtit mig höra hur du förkofrat dig på kung Davids harpa. Hvem har varit din lärmästare, barn? Någon gammal organist, tror jag mor Sager berättat mig.

Ester teg. Hon kunde ännu icke konsten att ljuga. Lyckligtvis fordrades intet vidare besked om detta ömtåliga ämne. Fadern fortfor:

— Du skall en annan gång få sjunga för mig numro 354. Nu har jag ej tid. Vi ha middag och strax därpå utskott. Hvad tänker du nu företaga dig? Du ämnar väl ej hela dagen sitta här med dina dåraktiga såpbubblor?

— Nej, far. Nu tänker jag mig ut att rida, som du vet att jag gör alla dar före middagen.

— Hm — jaså, du har fått din vilja fram med den saken också. Jag borde annars inte tillåta dig det ... ty det är inte vanligt för flickor af ditt stånd. Men jag vill att mitt barn i allt skall kunna täfla med hvem som helst, om det också vore den fina franska fröken vid hofvet; hon rider i alla fall inte hälften så väl som du. Men akta dig, mitt kära barn, att ej schäcken går durch med dig; jag tycker han klipper nog mycket med öronen.

— Det har ingen fara; jag har sett dem som varit värre än han.

— Jo jo, du har icke glömt ditt äfventyr vid Korsholm. Den där unga grefven är nu här. Han skall vara förlofvad, sägs det, med fröken de Lynar.

Ester bleknade.

— Det är icke sant! utropade hon.

— Hvad menar du? Ett råd ger jag dig, barn; lyssna aldrig till pigskvaller. Jag kan väl tro att Lovisa regalerar dig med historier från hofvet. Hör på, rider du ännu ut med den gamle stallmästarn?

— Nej, far. Jag rider nu mest med Calle Sager, fastän han är en dålig ryttare.

— Det tycker jag ej om. Har ej stallmästaren tid att rida ut, så får du finna dig i att bli hemma.

— Far behöfver inte bry sig om Sager, han är en narr. Det är också sista gången jag nu ämnar rida ut i hans sällskap.

— Må så vara, efter det är sista gången. Men nu ha vi middag. Farväl med dig, min flicka. Rid försiktigt. Och Gud beskydde dig!

— Farväl, min far. Gud beskydde också dig!

Med dessa ord åtskildes far och dotter. Några minuter därefter satt Ester på sin ystra häst och red ut emot Horns tull i sällskap med sin fåfänge kusin.

26. Följderna af en promenad till häst.

I det lilla, men på sitt sätt fashionabla värdshuset Spanien utanför Horns tull hade en utvald samling af Stockholms mest ruinerade unge dagdrifvare slagit sig ned kring ett bord, fullradadt med utsökta holländska pipor och dito knaster, som då för tiden voro på modet. Tobaken i alla dess former hade varit känd i Sverige och Finland alltsedan trettiåra kriget, men först på senare tider hade den fått insteg bland de högre klasserna, hvilka sannolikt efterapade höga preussiska föredömen och tagit seden från Pommern. För de fina, fransyskt bildade ädlingarne fortfor all tobak att vara en styggelse, men just detta framkallade bland dagens mindre nograknade lejon en opposition, och ju tjockare moln de läto bolma ur sina granna porslinshufvuden, desto mera ansågo de sig stå på svenska frihetens sida mot de aristokratiska fördomarna. För öfrigt sörjde man med passande portioner af Rostocks öl tillräckligt för att piporna icke blefvo torra. Man hade ingen anledning att skona hvad huset förmådde, ty lustpartiet bekostades af den rike Sager, hvars ankomst väntades hvarje ögonblick, för att begynna dagens egentliga arbete, en finare middag, där de simplare varorna skulle utrymma platsen åt

tyska och franska viner, som väntade i karaffiner af böhmiskt glas.

Politik var dagens lösen, och sällskapet, hvars medlemmar hade vid en statshvälfning ingenting att förlora, men allt att vinna, hörde naturligtvis till oppositionen. Bland desse herrar funnos spelare, som offrat sin förmögenhet på den bedrägliga lyckans altare, goddagspiltar, som uppätit sitt arf i förväntan på onklars och tanters frånfälle, lättingar, som icke kunnat komma till någon syssla under det stränga och arbetsamma Hornska systemet. Alla dessa voro för ögonblicket Hattar; alla öfvade sin kvickhet på den nuvarande styrelsen, hvilken ej förstod att tillbörligt uppskatta deras talanger, och voro som bäst i färd med Europas politiska ställning, då man hörde hästtraf på gården och såg den väntade värden, Calle Sager, anlända.

Till allas förundran skedde intåget på ett nog eget sätt. En ung, smärt flicka, sällsynt smidig och behagfull i alla sina rörelser, inträdde till fots på gården, ledande vid tygeln en häst, på hvars rygg unge Sager endast med möda tycktes hålla sig fast. Det upplystes snart, att den hygglige unge mannen fallit från hästen; och emedan det torde vara så godt att genast berätta sakens sammanhang, var händelsen den, att Ester Larssons schäck hade skenat, Sagers fux hade följt sin kamrats exempel, och äfventyret hade slutats därmed, att ryttaren gjorde en kullerbytta, hvarpå Ester, som redde sig bättre, hade bjudit honom sin häst och på hans begäran ledt honom till värdshuset, i den tron att han var illa skadad och behöfde en snar hjälp.

Skadan måtte likväl icke varit så lifsfarlig som Ester föreställt sig, ty knappt hade hon hjälpt sin kavaljer ur sadeln och ledt honom in i huset, innan han tycktes

märkbart repa sig vid åsynen af de gamla vännerne och det dukade bordet. Han förklarade nu, att ett stycke hummer och några glas rhenskt skulle troligen ej bekomma honom illa, i synnerhet om hans dam behagade taga plats vid hans sida och återhämta sina krafter i det patriotiska och högst belefvade sällskap han skulle ha den äran att presentera för henne.

Ester Larsson var icke den som brukade tappa kuraget; men inkommen så oförmodadt i ett sällskap af främmande karlar, hvilka icke brydde sig om att dölja sin munterhet, kände hon sig på engång förvånad, ond och förlägen. Dörren stod öppen; hon vände sig om för att gå.

Men nu ställde sig en af herrarne i hennes väg. Det vore omöjligt, förklarade han, att en så förtjusande fé, som räddat deras vän ifrån undergång, kunde lämna dem utan att tillåta sällskapet hembära henne sin hyllning uti ett glas äkta Rüdesheimer.

— Å, drick du, och krusa inte; herrarne veta ju alla att du är min lilla fästmö, inföll herr Sager vårdslöst, där han, utan minsta tecken till någon vådelig åkomma, just höll på att slå sig ned vid det rågade bordet.

— Hans fästmö! Vi gratulera! Vi gratulera! utropade gästerne, i det de med fyllda glas trängde sig kring den förskräckta flickan, som icke såg någon möjlighet att undkomma.

Det var icke första gången de hörde Calle Sager skryta af sin nära förbindelse med den österbottniske borgarekungen och alla hans rikedomar, yngsta dottern inberäknad. Mot en sådan liten simpel borgareflicka kunde man tillåta sig allt.

— Hennes skål, min söta vän! ropade en af de närgångnaste, den redan något mosige Gyllenfelt.

— Å, drick — det är inte tjära det här! skrattade närmaste man, den unge sprättande von Hartzdorf, som bar den elegantaste stångpisken i hela sällskapet.

— Jag hoppas vi bli marskalkar på bröllopet, tillade försmädligt den korpulente baron Krauser, Stockholms störste ostkännare, i det han prydligt instack servietten mellan västen och det omsorgsfullt stärkta kråset.

— Och hvad svärmor skall bestå fina kökshanddukar! yttrade den gentile Lejonram, som skröt af att inom sex veckor ha tappat två tunnor guld på biribi.

— Se så, kom hon, min lilla vän, och tag en sup och en smörgås! återtog Gyllenfelt otåligt, i det han rågade det oförskämda gycklet med att taga Ester i vänstra handen, för att leda henne till bordet.

Men nu var det slut med Ester Larssons korta tålamod. Hon svarade honom som kanske icke mången förolämpad flicka vågat svara i hennes ställe. Hon slog honom med ridspöet midt i ansiktet. Och hon slog icke falskt. På hans blossande panna och kinder vittnade strax en högröd strimma, att näpsten var lika grundlig, som välförtjent.

— Sakramentskade borgartossa! var det fina utrop, som i första häpenheten undföll den mosige herrn, i det han släppte Esters hand och förbluffad tog sig öfver det svidande stället.

Herrarnes indignation öfver detta attentat blef förfärlig. De trängdes kring Ester under stoj och gyckel. Herr Sager lämnade sin tallrik med den nyss inburna hummern, för att uttrycka sin förtrytelse öfver den obelefvade flickans högst plumpa beteende. Endast Krauser satt orubbligt småleende kvar med servietten vid kråset och benade läckerbitarna af en stekt helgeflundra.

Under oväsendet hade man icke bemärkt, att en nykommen gäst inträdt i rummet bredvid och rekvirerat ett glas vin, under det att han genom den halföppna dörren tydligt hörde hvarje ord uti salen. Nu fann han för godt att träda in midtibland sällskapet, trängde de närgångnaste tillbaka och ställde sig beslutsamt vid Esters sida.

Den nykomne var grefve Carl Victor Bertelsköld, hvilken, i det han red förbi värdshuset Spanien, hade igenkänt Ester Larssons schäck på gården och, förvånad däröfver, beslutat göra sig underrättad om orsaken till hennes närvaro på detta icke alldeles väl beryktade ställe.

— Hvad? — utropade han med vredens rodnad på sin högburna panna — hvad, mina herrar, är detta ett beteende, som anstår svenska adelsmän emot ett värnlöst och aktningsvärdt fruntimmer? Finns någon här, som vågar kasta minsta fläck på denna unga flickas rykte?

Herrarne sågo på hvarandra. Gyllenfelt mumlade:

— Hvem har gett grefven rätt att melera sig i våra affärer? Hon har slagit en adelsman; hon skall, ta mig tusan böflar, kyssa mig först på hand och sedan på mun.

Bertelsköld svarade med en blick af förakt.

Lejonram, spelarn, han som bland rumlarne hade det bästa hjärtat, slog nu grefven sakta på axeln och hviskade:

— Var förnuftig, väck intet gräl. Kom och töm ett glas med oss, så låta vi flickan löpa sin kos. Vi veta ju alla att du var hennes kavaljer på maskraden hos grefve Tessin.

— Hvem har spridt ut...?

— Hvem? Fråga den första perukmakare, som friserar ditt hår, ty det är troligen nu ett samtalsämne på

alla Stockholms barberarestugor. Jag hörde det i dag af en liten gemen karl vid namn Spolberg eller Spole, eller hvad han må heta.

— Jaså — skrek åter Gyllenfelt, som tycktes draga sig något dylikt till minnes — grefven tror att vi här ha maskrad, där man utan reprocher kan införa hvilken dam från gatan som helst?

— Tror grefven att vi låta lura oss så lätt som vissa höga nattmössor?

— Låt henne dansa sina *pas de printemps!* Här finnas moitiéer tillräckligt — sommar, höst och vinter — efter behag!

Stormen växte. Bertelsköld fattade Ester vid handen och ledde henne in i ett sidorum.

— Blif här några ögonblick, hviskade han; och skulle jag blifva urståndsatt att föra dig härifrån, så skall löjtnant Lejonram göra det. Frukta icke; han är bättre än sitt rykte.

— Om du dör, vill jag dö med dig! utropade Ester och hängde sig vid hans arm. Hon var utom sig, hon visste icke mer hvad hon sade.

— Nej, Ester, jag lefver ännu för att försvara din heder. Stanna; denna skymf kräfver blod!

— Nej, nej, gå icke, de döda dig! Jag släpper dig icke! — och hon klängde sig ännu fastare vid hans fångade arm.

— Arma barn, vet du då icke att jag älskar dig och att din heder är min! Vill du bringa mig till förtviflan?

Ester såg på honom med ett par stora förvånade ögon och släppte hans arm.

— Gå, gå! hviskade hon, fåfängt sökande att dölja sina tårar.

Bertelsköld stängde dörren till sidorummet och inträdde i salen. Han fann alla beredda på en blodig upprättelse. Man tvistade endast om hvem som först borde korsa sin värja med Ester Larssons försvarare.

— Mina herrar — sade den unge grefven lugnt och bestämdt — herr Gyllenfelt har fått ett slag öfver ansiktet. Jag förklarar att han fullkomligt förtjent det, och det är således honom som jag först skall ha den äran att möta. Löjtnant Lejonram torde ha godheten blifva min sekundant.

— Jag proponerar att vi sluta vår middag och sedan uppgöra affären på Liljeholmen, föreslog Krauser, missnöjd att blifva störd i sin angenäma sysselsättning.

— Omöjligt! Mörkret inbryter! *Allons,* till saken! ropade flera röster.

— Det är också min mening, yttrade Bertelsköld.

Man rangerade sig och afkastade rockarna. Gyllenfelt hade i hast blifvit nykter och utsåg von Hartzdorf till sekundant.

Striden begynte. Båda motståndarne voro öfvade fäktare, men Gyllenfelt, ursinnig öfver den lidna förolämpningen, var ur stånd att behålla det lugn han så väl behöfde för att parera sin skicklige motståndare. Det dröjde ej länge, innan en skarp stöt genom högra axeln afpressade honom ett rop af raseri.

— Gör ingenting; låt oss fortsätta! ropade han. Men snart hängde hans arm maktlös vid sidan, och Bertelsköld sänkte sin värja.

— Turen är hos er, herr von Hartzdorf, yttrade grefven.

Den sårade fördes undan, och Hartzdorf trädde i stället. Ung och veklig, hade han varit ett lätt byte för en mindre skonsam fiende. Bertelsköld nöjde sig att rispa

ett märke öfver hans högra kind, hvarpå sekundanterne skyndade att korsa sina värjor emellan de stridande.

— *Adieu, mon plaisir* hos det täcka könet, anmärkte Krauser, utan medlidande med sin bestörte vän, hvars första omsorg var att betrakta blessyren i spegeln.

— Turen är hos er, herr baron! yttrade Bertelsköld, skenbart lika lugn, ehuru man af den skarpa tonen kunde ana att förbittringen jäste inom honom.

— Ni hade kunnat vänta, tills jag slutat kalkonen, brummade den utmanade, i det han prudentligt hopvek servietten, strök sig om läpparna och ställde sig i posityr. — Låt det gå fort, jag är hungrig! tillade han, helt vårdslöst lekande med värjan, likasom hade han aldrig brukat henne till annat än att peta ned äpplen.

Bertelsköld lät likväl icke bedraga sig. Han visste att han nu hade att göra med sin farligaste motståndare, Stockholms mest beryktade duellant, en fulländad fäktare, invigd i alla de italienske mästarnes finter. Han visste att denne kallblodige egoist skulle spetsa honom på sin värja med samma likgiltighet, som han skar sönder en kyckling. Han beslöt att taga sig till vara, ty Krausers plan var påtagligen att genom låtsad vårdslöshet göra sin fiende säker och förleda honom att blotta sig för den alltid lurande, alltid vaksamma värjspetsen.

— Huru många har ni dödat i dueller, herr grefve? yttrade Krauser helt legert, just under det att han parerade ett väl måttadt utfall.

— Ni blir den förste, svarade Bertelsköld i samma ton; men hans blod begynte att sjuda.

— Hvad? Ingen enda? Och jag roar mig som bäst med den åttonde, återtog baronen, i det han, medan

han ännu talade, riktade en försåtlig stöt mot Bertelsköld bröst.

Värjan slogs åt sidan, men uppslet skjortärmen, och en blodstrimma färgade linnet rödt.

— Nej, se! Jag tror ni spillt lingon på ärmen, anmärkte Krauser.

Bertelsköld insåg sin fara. För hvarje minut blef han hetare, hans motståndare däremot allt kallare, allt försmädligare. Däri låg vådan. Han beherskade sin vrede och öfvergick från anfall till försvar.

— Å -- man är rädd om sitt grefliga hull, gäckade Krauser, och i detsamma blottade han sig med flit, för att förleda grefven till utfall.

När denna plan slog fel, miste Krauser i sin tur tålamodet.

— *Finissons!* ropade han.

Bertelsköld höll sig på defensiven. Krauser ansåg detta härröra af blodförlust och trodde sig nu kunna våga en afgörande stöt. Han drog sig ett steg tillbaka, likasom ville han ställa sig *en garde*, men i samma ögonblick gjorde han ett våldsamt utfall, hvilket ej lyckades bättre, än att han störtade på sin motståndares utsträckta värja, som gick honom tvärsigenom veka lifvet och fällde honom till golfvet.

— *La pièce est finie, allons souper!* utropade han med de bekanta hemska orden vid Carl XII:s död, i det en ström af blod forsade ut genom näsa och mun. Gurmanden hade slutat sin bragdrika bana.

— Fort till häst! hviskade Lejonram.

Bertelsköld insåg att hvarje dröjsmål var vådligt. Han ryckte Ester med sig och skyndade ut. Ej ens Sager hindrade dem, och snart galopperade båda öfver bron till Liljeholmen.

Då höll grefven stilla.

— Nej, sade han, jag måste återföra dig till din far.

— Hellre till döden! utropade Ester förfärad. Maskradhistorien är känd i hela Stockholm. Min far är fruktansvärd, och det lyckligaste jag kunde vänta vore att ännu i afton förenas med en man, hvilken jag afskyr.

— Nåväl — sade Bertelsköld — jag vet en annan fristad, där du kan lefva trygg, tills stormen är öfver. Jag för dig under min mors beskydd.

27. Minorna börja springa.

Samma dag händelsen inträffade på värdshuset Spanien, hade presidenten grefve Torsten Bertelsköld mottagit gynnsamma underrättelser. Hans största fisk — hans hvalfisk, som ingen förut kunnat binda och fånga — begynte att sprattla i noten. Och allt tätare drogs det snärjande garnet kring Sveriges verklige herre och styresman, den gamle, af år, mödor och ära nedtyngde grefve Arvid Horn; allt mera vidgades horisonten för Hattarnes äregiriga framtidsplaner, och för hvarje dag såg man dem allt mera närma sig deras föresatta mål: en ny styrelse och ett nytt politiskt system. Segervissheten lyste ur den ränkfulle diplomatens skarpa blickar, där han, ensam i sitt kabinett, begrundade medlen att bryta det sista motståndet. Han var för klok att förakta de mindre fiskar, som ännu återstodo att fjälla, och framför allt generade honom borgareståndets fortsatta motspänstighet. Det var visserligen blott ett stånd mot tre, på hvilka man ansåg sig vara säker, men det var af vikt att äga nyckeln till landets kassakista, och så länge man icke ägde borgareståndet i sin makt, kunde man alltid befara att nyckeln icke ficks eller icke tog upp det krångliga låset.

Klockan var mellan fem och sex på eftermiddagen. Vaxljusen brunno i silfverkandelabrarna, och grefven, som tycktes vänta någon, såg tid efter annan på klockan.

— Skulle den gamle vargen vädra försåt? sade han till sig själf.

Men dubbeldörrarna öppnades, och kammartjenaren anmälde riksdagsmannen Larsson. Grefvens panna ljusnade, och han nickade ett »stig in!»

Larsson inträdde, alltid lika styf som en bjälke ifrån hans hemlands skogar.

— Herr grefven har låtit kalla mig, sade han efter en snäf bugning. — Vi hade utskott i ståndet, så att jag ej kunde infinna mig precis klockan fem.

— Gör ingenting, min bäste Larsson; tjenst och fädernesland framför allt. Var god och tag plats. Jag har önskat språka med er om vår gemensamma affär, de österbottniska städernas stapelfrihet.

— Jag bekänner att jag ej mera hyst något hopp om herr grefvens gunstiga förord . . .

— Men min bästa vän, ni misskänner fullkomligt mina goda afsikter. Vi kunna vara af olika mening i andra frågor, och hvar och en bör följa sin öfvertygelse; men hvem skulle ej göra edra patriotiska tänkesätt den rättvisa de så väl förtjena! Tro mig — och dessa ord yttrades med en rörande uppriktighet — jag är er verklige vän och gör allt hvad i min förmåga står, för att tjena er.

Larsson svarade med en kort bugning, som lämnade vänskapsförklaringen i dess värde.

— Ni har fiender, min bästa Larsson, fortfor grefven; fiender, som söka att skada både er och er sak. Plomgren till exempel; en egennyttig karl! Jag afskyr sådana karlar. Om ni ville ha förtroende till mig, skulle jag använda hela mitt inflytande, för att tillintetgöra hans

planer. Er process, ni vet; hvad tycker ni väl? Högsta domstolens ledamöter påstå att ni bestämdt skall förlora. Och det gäller ju halfva er förmögenhet?

— Tillåter ers nåd att vi återkomma till stapelfriheten?

— Det är just därom jag ville tala. Ni förstår, att en sådan process måste skada er sak på samma gång som er själf. Man skulle säga att ni begär stapelfrihet för att reparera edra förstörda affärer. Och när man, som ni, ligger vidt ut, i spannmålsexport till exempel, hvilket alltid är en vanskelig affär, som dependerar af konjunkturen...

— Jag inser ej hvad mina enskilda affärer ha att göra med kongl. majestäts och riksens ständers beslut. Jag är associerad med huset Årström & Söner i Stockholm och skulle kanhända vinna mera uppå att Stockholm behölle sina uteslutande privilegier på världshandeln. Men det är en skriande orättvisa att förbjuda idoga städer, rikets bästa exportorter, att utföra sina varor till den marknad de finna fördelaktigast... att tvinga dem sälja åt stockholmaren för underpris och köpa af honom för hvad han behagar fordra, på det att han må kunna förtjena, medan alla andra förlora. På det sättet kommer aldrig rikets handel i flor; all spekulation förlamas, våra fattiga städer gå under, Finland betalar en oerhörd indirekt skatt, och Stockholm utsuger landets märg, utan att själf äga en varaktig vinst; ty ju mera landet utarmas, desto mindre konsumerar det, och desto mindre förtjenar Stockholm själf på sitt monopol.

Den sträfve gubben blef varm, när han kom in på det ämne han satt sig före såsom sitt lefnadsmål. Statsmannen hörde honom tålmodigt och med ett mildt smålöje samt fortfor sedan i den mest vänskapsfulla ton:

— Till hvem säger ni detta, min ärade vän? Till en man som fullkomligt delar er åsikt och anser, likasom ni, denna sak för handelns och sjöfartens lifsfråga. Men edra fiender skola invända, att ni själf är ett exempel på det nu gällande systemets gagn och ändamålsenlighet. De skola svara, att ni själf under detta system förvärfvat en högst betydande förmögenhet — att ni äger åtta skepp i sjön — att ni är Finlands störste exportör — att ert namn gäller i hela den handlande världen som guld — ja, att ni med rätta förvärfvat den ärofulla benämningen af borgarnes konung . . .

— Så mycket mindre, ers nåd, bör jag beskyllas att af egennyttiga afsikter votera för stapelfriheten — och den stolte gubben rätte sig vid dessa ord ett hufvud högre än förr.

Presidenten Bertelsköld kunde ej alldeles undertrycka ett eget hånande, elakt och olycksbådande löje.

— Ni har rätt, sade han, er ställning är för närvarande lycklig och oberoende. Rik, ansedd och mäktig, firad, beundrad och afundad af alla edra medbröder, lycklig familjefar — icke sant, ni har ju välartade, älskvärda barn, och bland dem en dotter, som utgör er ålders glädje? — hvad kan en dödlig mera begära af lifvet? Min bästa Larsson, tillåt också mig, en gammal, ensam ungkarl, att afundas er lycka.

— Herr grefve, det är nu icke fråga om mig . . .

— Just om er, min vän, eller, hvad som är detsamma, den sak ni förordar. Föreställ er till exempel, att hela denna sällsynta, denna högt beprisade lycka, som människorna afundas och som ni — naturligtvis med allt skäl — tillskrifver er egen drift, klokhet och arbetsamhet, föreställ er att denna lycka är ett korthus, byggdt på lösa sanden och färdigt att ramla

för första vindpust, kanske i samma stund vi tala därom . . .

Larsson såg honom styft i ansiktet. Men detta ständigt småleende, ständigt kalla ansikte var omöjligt att genomskåda.

Grefven fortfor:

— Jag ber er, hör noga på hvad jag nu har att säga er, och märk väl att jag talar som en vän, hvilken endast önskar ert eget bästa. Till en början kommer ni att förlora er process.

— Det är möjligt.

— Det är säkert. Min vän, det kommer att högst betydligt skada ert anseende. Ni kommer att framstå däri som en man, hvilken velat — hur skall jag uttrycka mig? — plundra sina närmaste anförvanter.

— Ers excellens!

— Hör mig med tålamod. Hvarför riskera halfva er förmögenhet och hela ert anseende? Vore det ej skäl att nedlägga denna infama rättegång, som ruinerar er? Besinna, hvem är er motpart? En äfventyrare, en simpel karl, en betjent hos min brorson. Och en man som ni skulle tillåta en sådan person att degradera er till hvad edra fiender skulle kalla en sniken roffare? Det är omöjligt. Vi måste skicka er motpart till Ungerns moraser, därifrån han kommit.

— Jag tackar ers nåd. Men emedan en sådan biläggning skulle pålägga mig en förbindelse, som jag ej kan uppfylla, vill jag hellre stå risken, om så måste vara.

— Verkligen? Ja, det är sant, ni disponerar ännu en betydlig egendom, som icke beror af edra brorsbarns anspråk. Jag vill påminna mig att hela detta ert rörelsekapital, och kanske något däröfver, är för närvarande nedlagdt i en stor spannmålsaffär på Holland.

— Jag ber ännu engång, att ers excellens ej blandar sig i mina affärer.

— Ni skall strax finna orsaken. Se här en apostille, som jag i dag på morgonen erhöll från holländska ministern. Han skrifver mig, att den fria spannmålsinförseln i Nederländerna upphörde den 25 sistlidne Oktober och att, tvärtemot förbudet, en med spannmål lastad svensk kofferdiflotta, tillhörande handelshuset Årström & Söner i Stockholm, den 26 Oktober inseglat i Zuidersee. Jag beklagar er, min vän; ty ni vet huru afundsjuke holländarne äro om sina jordbruksintressen. Därest ej diplomatin lyckas bemedla affären, äro skepp och gods förbrutna och underkastade konfiskation.

Larsson bet sig i läppen. Man såg, att pilen hade rispat hans köpmanshjärta. Men han beherskade sig.

— Jag hoppas — sade han med fattning — att svenska regeringen icke skall tillåta ett så groft våld mot dess undersåtars egendom.

— Hvad vill ni man skall göra? Ni påminner er under hvilka lumpna förevändningar engelsmännen borttogo våra fartyg i Carl XI:s tid, och Sverige stod likväl då på höjden af sin makt. Myn heers i Amsterdam äro mer än billigt jaloux'a, och jag fruktar Sverige har icke råd att skaffa sina undersåtars anspråk gehör. Ni, som önskar freden *à tout prix,* ni vill väl icke börja krig för Årström & Söners spannmålsflotta?

— Ers nåd, om ett så skändligt öfvervåld äger rum utan en skarp reklamation från svenska regeringens sida, så förtjenar icke denna usla styrelse att en ärlig man spiller ett ord till dess försvar eller en fyrk till dess understöd.

Presidenten smålog; det var dit han ville komma.

— Nå, det fägnar mig uppriktigt, min bästa Larsson, sade han, att engång höra er yttra en sund åsikt om

vår politiska ställning. Ni finner hvarthän vi kommit med denna styrelse, som humilierar oss i våra egna och utlänningens ögon. Och denna styrelse är det som ni försvarar i borgareståndet! Nej, min vän, vi måste hafva en förändring, och uppskjutes den längre, är äfven er sak förlorad. Den nya styrelsens första omsorg skall blifva att skaffa alla rätt och att föra ett decideradt språk mot utrikes makters exorbitanta pretensioner.

Larsson betänkte sig några bistra ögonblick. Därpå yttrade han:

— Jag tror mig känna grefve Horn; det är omöjligt att han kan lämna denna sak utan afseende.

Åter smålog statsmannen.

— Jag tviflar att grefve Horn finner för godt att befatta sig med edra angelägenheter. Han har för närvarande nog af sina egna.

— Han skall, han måste höra mig.

— Men om hans afsked endast väntar på konungens underskrift?

— Så vänder jag mig till grefve Bonde.

— Och om hans afsked väntar på ständernas underskrift?

— Grefve Hård!

— Samma förhållande.

— Må vara. Innan jag har full öfvertygelse, förändrar jag icke min åsikt i borgareståndet.

— Jaså. Ni äger er frihet. Jag har rådt er som en vän, men ni föredrar att blifva på engång deshonorerad och fullkomligt ruinerad. Ni kan i alla fall trösta er med er husliga lycka . . . edra barn . . .

— Jag har sagt ers excellens engång förut, att jag aldrig säljer min politiska öfvertygelse. Hot eller smicker,

det kvittar mig lika. Är det något, hvarmed jag annars kan vara till tjenst?

— Nej. Bevare mig himlen att vilja rubba edra patriotiska tänkesätt... Men apropos af edra barn, tillåt mig, min bästa Larsson, ännu en fråga — och här antog grefven sitt blidaste småleende. — Jag hoppas att er dotter befinner sig väl? En förtjusande varelse; jag beundrade verkligen hennes dans på maskraden hos grefve Tessin.

— Herr grefven misstager sig. Min yngsta dotter är ett barn och kan aldrig ha den äran att visa sig i en så hög societé.

— Hvad, min vän? Jag visste väl att ni var medbrottslig i denna lilla förtjusande intrig, men jag trodde icke ni längre affekterade att bibehålla er dotters inkognito. För öfrigt talar hela Stockholm om ingenting annat än mamsell Larsson och hennes täcka dans i kadriljen för de kungliga, där hon spelade Vårens roll. Jag tillstår att grefve Tessin och hans majestät själf med någon förvåning hörde, att en person, som ej var inviterad, hedrade societén med sin närvaro...

— Ers excellens, det är ett nedrigt förtal!

Den sista, väl riktade pilen begynte att tränga igenom pansaret af is kring borgarekungens hjärta.

— Men, min kära Larsson, hvarför neka till ett litet oskyldigt skämt? En vacker flicka kan taga sig friheter, med hvilka vår upplysta tid ej bör räkna så noga. Ni såg själf, hvilken grace, hvilken hardiesse! Å, det var för charmant! Er uppfostran skulle göra heder åt en dam vid hofvet.

— När jag säger ers excellens att det är lögn, så borde jag ej behöfva säga det två gånger, genmälde Larsson, i hög grad uppbragt och orolig.

— Som ni behagar! Fråga hvem ni först möter på gatan hvarom man talar alltsen i går. Hela världen vet att min brorson var den som lyckades sauvera er dotter ur trängseln. Jag säger ingenting därom. Jag gillar hans smak.

— Nedriga smädelser! Ah, I tron då, högförnäme herrar, att I ostraffadt kunnen skymfa en borgares heder!

— Förifra er icke! Hvem talar om heder? En bagatell. Har ni händelsevis hört hvar er dotter nu befinner sig?

Larsson studsade. Det begynte blifva honom klart, att äfven hans älskade barn kunde blifva ett offer för de stämplingar, af hvilka han omgafs. Hans ögon flammade.

— Hvad vet ers excellens om min dotter? frågade han skarpt.

— Men så lugna er då! Er dotter befinner sig troligen förträffligt. Jag hörde blott händelsevis, att hon ridit ut i dag med en ung, mindre välkänd person, vid namn Sager, i ändamål att spisa middag med en hop muntra ungherrar på värdshuset Spanien.

— Mitt barn! Min Ester! klagade den olycklige fadern och vred sina händer. Han påminde sig ridten och trodde nu allt.

— På värdshuset — fortfor grefven utan förbarmande — lärer uppstått något gräl om hvem som ägde de största anspråken på er dotters ynnest. Ungt, hetsigt blod, ni vet hur det tillgår. Följden blef ett par eller tre dueller — en baron Krauser lär ha blifvit på platsen, och er dotter säges ha tagit till flykten med en bland herrarne. Allt detta tilldrog sig knappt för en timme sedan. Man rapporterade det just innan ni kom. Ni kan vara lugn. Såvidt jag vet, är er dotter oskadad.

— Oskadad! utropade fadern i fullt raseri och trädde hotande grefven på lifvet. — Nedriga människa, tag allt hvad jag äger — ah, ni har redan tagit det! — men gif mig tillbaka min Ester, mitt barn, mitt älskade barn!

Grefven ringde och sade till kammartjenaren:

— Led riksdagsmannen varsamt utför trappan; han lider af svindel.

Larsson sansade sig.

— Herr grefve — sade han med ännu darrande stämma — ni borde icke ha glömt Marie Larssons historia och den icke hedrande andel ni hade däri. Det gifs en försyn, som skall hämnas den ringas oförrätt på de mäktigas hufvuden.

— Men min bästa vän...

— Smäda mig icke med er vänskap, herr grefve! Från denna stund äro vi dödliga fiender.

Och borgarekungen gick mer styf än han kommit, utan minsta krökning af sin oböjliga nacke.

28. Grefve Horns fall.

Vi skola nu, tvärtemot bruket i världen, vända våra blickar från den uppgående solen till den nedgående, från dem som uppklifva på ögonblickets skuldror till dem som falla under bördan af dess tyngd. Märk, att vi tala om förgångna tider och om en fallande storhet — hög och aktningsbjudande i själfva sitt fall — icke om dessa småkryp, dem tidens vindar oförskyldt lyftat till höjderna, för att nästa minut åter bortblåsa dem till deras rätta plats i det låga.

Och där dessa berättelser läsas af finska ögon, märk att Arvid Horn var en finsk man, den störste statsman som härtills utgått från landet österom Bottenhafvet.

Vi inträda i ett annat kabinett, lika elegant och än mera luxuriöst möbleradt, än presidenten grefve Torsten Bertelskölds. Men detta gemak bär i all sin prakt ett tycke af ålderdom; där är damm på taflorna, damm på statyerna, damm på de ståtliga folianterna i deras hylla, damm på de fina, med siden och sammet beklädda möblerna. Gardinerna nedfalla i tunga festoner och förmörka rummet; mattorna äro så mjuka, som vore ljudet af minsta steg olidligt för invånaren. Oaktadt sin kända

smak för lyx och komfort, har ägaren ej på länge kunnat förmå sig att låta damma och städa sitt arbetsrum; han sätter mera värde uppå att icke minsta möbel rubbas, icke minsta papperslapp förflyttas från sin plats. Han är konservativ ända in i småvanorna af sitt dagliga lif, och han har rätt att vara det: han är sjuttio år och har i unga år hjälpt Carl XII att på den tidens sätt damma och städa nordens riken.

Nu sitter grefve Arvid Horn, gammal och skröplig vorden, vid det tungt belastade arbetsbordet. Urverket har ej stannat; hans sekreterare har nyss bortgått, belastad med bref till halfva Europas kabinetter och halfva Sveriges och Finlands ämbetsverk. Ännu för få minuter sedan uttänkte den gamle statsmannen nya politiska kombinationer för tryggandet af rikets välfärd, fredliga planer att låta odlingen eröfra nya riken inom 1721 års mycket hopkrympta gränser. Ännu nyss var han själen i sitt fäderneslands politiska lif och den som med stadig hand höll statens tyglar, kufvande passionerna och förmedlande så många hatfulla intressen, som korsade, hotade och sökte tillintetgöra hvarandra. Men nu hade han kastat världens börda från sina skuldror; han var trött, han sökte hvila för sin själ, och framför honom låg Carl XII:s stora bibel uppslagen. Hvad läste han där? Det var Predikarebokens första kapitel:

»Allt är fåfänglighet. Hvad hafver människan mer af alla sine mödo, som hon hafver under solene? En släkt förgås, den andra kommer till; men jorden blifver evinnerliga. Solen går upp och går neder och löper till sitt rum, att hon där igen uppgå skall. Vädret går söder ut och kommer norr igen, och åter på det rum igen, där det begynte. Alla floder löpa i hafvet; dock varder hafvet icke dess fullare; till det rum, där de

utflyta, dit flyta de igen. All ting äro mödosam, så att ingen kan uttalat. Ögat ser sig aldrig mätt, och örat hörer sig aldrig mätt. Hvad är det som skedt är? Detsamma som härefter ske skall. Hvad är det man gjort hafver? Detsamma man ännu härefter göra skall: oss sker intet nytt under solene. Sker ock något, där man af säga kan: si det är nytt? Ty det är ock förr skedt i de förra tider, som före oss varit hafva. Man kommer intet ihåg huru det tillförene gånget är, ej heller kommer man ihåg hvad härefter kommer, när dem som tillkommande äro.»

Vid dessa ord sänkte sig den gamles ärevördiga hufvud mot handen. De sjuttio åren af hans lif, de trettio åren af hans makt gingo förbi honom som en dröm, och han upprepade Predikarens ord: »Jag såg på allt det under solene sker, och si, det var allt fåfänglighet och jämmer.»

Allt? frågade han sig själf. Och åter svarade han sig själf: tomhet, fåfänglighet, förgänglighet!

Då föllo hans ögon på en annan bok, som låg öppen sedan i går. Det var Senecas arbeten. Ett ställe var där uppslaget, hvilket stämde öfverens med Predikarens ord och lydde:

»*Quosdam, cum per mille indignitates in usum dignitatis subrepserint, misera subit cogitatio, ipsos laborasse in titulum sepulchri.*» Det är: »Några, som med tusen ovärdiga medel krupit upp till höga värdigheter, gripas plötsligen af den ömkliga tanken, att de själfve arbetat på inskriften öfver sin graf.»

— Hvad? utropade han. Är också jag en af dem som föddes för stoftet och som smugit sig fram till en makt, hvilken de voro ovärdige att bekläda? Hela min lefnads verk, min ungdoms strider för konung och

fädernesland — min mannaålders mödor, och detta fria statsskick, som jag grundlagt, befästat och upprätthållit i Sverige — är allt detta ingenting annat än inskriften öfver min graf?

Han höjde tankfull på axlarna och försjönk i en dyster begrundning. Ack, hvilket lif är så fläckfritt, att icke stundom en tyngande tanke på egna brister, egna svagheter smyger sig in i det ädlaste hjärta och rubbar det självförtroende, som nyss förut måhända häft sig för högt, det medvetande af stora idéer, stora handlingar, hvilket måhända i stoltare ögonblick varit frestadt att tillbedja sig själf! Den store, bragdrike, verksamme mannen var i denna stund långt mer att beklaga, än dagakarlen, som räknar hela sin mödas frukt efter den veckolön han uppbär om lördagskvällen. Denne fattige arbetare ser dock ett resultat framför sig: grefve Horn såg sitt fädernesland sönderslitet af partier, sig själf grånad och vanmäktig — och han frågade sig: för hvad har jag lefvat?

Då öppnades dörren, helt sakta som bruket var uti detta hus, och kammartjenaren anmälde presidenten grefve Torsten Bertelsköld. Den gamle statsmannens panna mulnade ända till åskmoln; likväl sade han:

— Grefven är välkommen.

Och in trädde med varsamma steg, likasom i ett sjukrum, hans forne lärjunge, som vuxit mästaren öfver hufvudet och som nu — det visste grefve Horn rätt väl — var själen i den liga, hvilken länge arbetat på hans fall. De båda herrarne kände hvarandra, men huru mycket än tiden förändrat, fanns likväl något kvar af det forna förhållandet, af mästarens öfverlägsenhet på ena och lärjungens undfallenhet på andra sidan. Det fanns ganska säkert icke mer än en dödlig, för hvilken

grefve Bertelsköld hyste en vördnad, eller rättare en fruktan, som hvarken hån eller slughet någonsin förmådde fullkomligt öfvervinna, och denne ende var hans herre och mästare grefve Arvid Horn.

Och dock hade han nu — kanske i den tron att ingen annan kunde lyckas däri — åtagit sig det svåra uppdraget att förmå den gamle statsmannen till att godvilligt nedstiga från sin höga plats som rikets styresman och lämna makten ifrån sig i Hattarnes händer.

Han började ytterst försiktigt med några deltagande frågor om hans excellens' hälsa, likasom hade detta varit det enda och ganska naturliga ändamålet med hans besök. Hela Sverige, försäkrade han, hade med oro förnummit, att hans excellens' långvariga mödor för dess väl medfört en kroppslig trötthet, hvilken, hoppades han, likväl icke skulle hindra hans excellens att *ännu i många år* egna sin mogna erfarenhet åt fäderneslandets tjenst.

— Förlåt mig — afbröt honom grefve Horn i den bekanta förnäma tonen, som lärjungen icke illa efterhärmade emot *sina* klienter — har jag äran mottaga herr grefven som enskild vän, eller som deputerad från riddarhuset?

Presidenten försäkrade att han kommit blott af personligt och skyldigt intresse, för att underrätta sig om hans excellens' välbefinnande.

— Det fägnar mig. Jag kunde annars inbilla mig att jag lefver något för länge för herrarnes otålighet. Med grefven är det en annan sak. Men jag blir gammal för både vänner och fiender. När man, som jag, bär ärr ifrån tvenne stridsfält, kan vigören icke räcka i evighet. Mitt sår från Düna påminner ofta om sin tillvaro, men jag skulle kanske glömma det, om jag ej

då och då blefve på civila bataljfältet ecraserad af anfall både i rygg och flanker. Det finns något som för en gammal krigare är värre än gikten, och det är riksdagarna.

— Smädelsen skall aldrig kunna fördunkla...

— Låt oss icke tala om smädelsen. Den gör oss samma tjenst som de glödgade kulorna, med hvilka vi värmde våra tält om vintern i Polen: allt beror på huru man tar dem. Apropos, hur avancerar saken på riddarhuset? Blir man snart af med oss?

— Ers excellens, riddarhuset, liksom de öfriga ståndeu, vet att till fullo uppskatta ers excellens' eminenta förtjenster...

— Jag ber, inga komplimanger: låt oss nu lämna våra läxor i den officiösa stilen. Jag frågar huru långt man kommit med vårt syndaregister i afseende på förnyandet af traktaten med Ryssland. Vi ha ju handlat mot sekreta utskottets föreskrift, icke sant? Och vårt fel förminskas icke däraf, att dess föreskrifter voro förseglade och väntade på en konjunktur, som i vår tanke icke inträffat.

— Ers excellens känner bättre än jag, att den ryska traktaten verkligen ansetts som en utmaningshandske åt Frankrike, och att ständernas pluralitet torde komma att ställa rådet till ansvar — likasom att sekreta utskottet anser konjunkturen favorabel för en allians med Turkiet, subsidier af Frankrike och krig med Ryssland. Man anser något böra vågas för rikets ära och självständighet samt våra förlorade provinsers återtagande.

— Hvad? Favorabel? För det att denne äfventyrare, denne Bonneval i Konstantinopel, inbillar eder allehanda barnsagor om en turkisk allians! Ära och självständighet, köpta med tiggeri om franska subsidier!

Förlorade provinser återtagna af pojkar utan armé, utan fältmateriel, utan flotta, utan penningar! Veten I då så visst, mina herrar, att icke vårt svenska lejon i en sådan råttfälla kunde få släppa till ännu en bit af sitt luggslitna skinn? Och hvar hafven I fältherresnillet, som skall bana eder vägen till dessa fabelaktiga segrar? Jag förstår: hälsa Lewenhaupt från en af Carl XII:s gamla soldater och säg honom att länder eröfras icke med stora ord. Säg honom att det fordras en annan konst att vinna bataljer på slagfältet, än bravorop på talarestolen.

— Jag ber ers excellens vara öfvertygad om att förbittringen emot rådet, grundad eller ogrundad, är ganska stark; men hvad ers excellens beträffar, skall alltid en skyldig vördnad...

— Bah, hvem talar om mig?

— Och vore icke den nyligen skedda olyckliga noten till danska ministern...

— Förklara er! Danska ministern?

— Ja, jag kan icke dölja det: ers excellens' brådska att kommunicera med danska ministern den konvention, som ers excellens nyligen afslutat med Frankrike, anses innebära en våda för alliansen med sistnämnda makt, och några bland ers excellens' fiender hota ers excellens med en anklagelse för denna indiskretion.

— Hvad? Vi skulle begära Frankrikes tillåtelse att adressera oss till en annan makt i frågor som röra våra egna intressen? Så, mina herrar! Det är således nu så långt kommet, att ett land, som kallar sig fritt och självständigt, icke vågar yttra ett ord utan dess så kallade allierades samtycke.

— Ers excellens' fiender...

— Hvad angå mig mina fiender? Frågan är om riket bör föras i ledband af en ränkfull kardinal i Paris eller en ruinerad vagabond i Konstantinopel.

Och den gamle, nyss så skröplige mannen gick med ungdomshäftighet fram och åter öfver den mjuka mattan. Plötsligt stannade han framför Bertelsköld, fixerade honom skarpt och frågade:

— Hvem blir min efterträdare? Ni eller Gyllenborg?

Bertelsköld svarade med fattning:

— Må himlen bespara oss denna fråga ännu många år! Men om ers excellens' långa mödor skulle berättiga till en efterlängtad hvila — om verkligen denna anklagelse, hvars löjlighet ers excellens behagat så klart lägga i dagen, skulle uppfylla ers excellens med en rättvis förtrytelse, var åtminstone öfvertygad, att det icke är jag — jag som haft den äran att tjena under ers excellens och har ers excellens' ledning att tacka för den erfarenhet jag möjligen kan äga i statsangelägenheter — att det icke är jag som eftersträfvar en plats, där hvilken som helst måste fördunklas af företrädaren.

Grefve Horn fick under dessa fraser tid att lugna sig. Han satte sig åter och yttrade helt kallt:

— *Enfin,* det är således ni, som ämnar göra mig öfverflödig.

— Ers excellens, dessa misstankar . . .!

Och Bertelsköld gjorde min att aflägsna sig med hela den förolämpade dygdens och vänskapens indignation. Men Horn fortfor:

— Herr grefve — låt oss vara uppriktiga! Jag beklagar mitt land, emedan det för någras maktlystnad, någras äregirighet kommer att kastas ifrån den fredliga banan af frihet och framskridande in på vådliga afvägar, där mitt gamla öga endast kan upptäcka faror och för-

ödmjukelser. Jag vore frestad att också beklaga mig, emedan jag icke lyckats uppfostra en annan skola af statsmän, än talangfulle ränksmidare och uppbrusande politici, hvilkas vyer knappt räcka till spetsen af deras värja. Likväl har jag en anledning att tacka er, herr grefve — och jag tackar er. Ni har lyftat en börda ifrån mitt hjärta. Se här! — och därvid utpekade han det ställe ur Seneca, som nyss förut gjort honom så tankfull och nedslagen.

Seneca var ingen obekant storhet för grefve Torsten Bertelsköld; men han hade för längesedan förgätit denna sentens. Han återlämnade boken med den hånfulla anmärkning, att den utan tvifvel var mycket moralisk.

— Ja väl! återtog Horn med den öfverlägsna högheten, som i ögonblicket bortsopade hånlöjet från motståndarens läppar. — Se där ett af dessa tänkespråk, dem forntidens vishet slungar genom årtusenden framåt emot den låga ärelystnadens fräcka panna! Jag vill nu säga er, herr grefve, hvarför jag tackat er. Ett ögonblick ansåg jag mig hafva lefvat förgäfves. Och ringa må det synas inför den Allsmäktige, hvad min svaga arm förmått. Men när jag mäter mitt verk med edra, mina herrar efterträdare, då känner jag mig äga någon rätt att säga till eder, som brådsken att blifva mig kvitt: jag har upplyftat Sveriges rike ur dess djupaste förnedring, dödsnöd och ödeläggelse till välstånd, anseende och yttre självständighet. Jag har ryckt det ur despotismens kedjor, där det låg vanmäktigt, blödande och förkrossadt, ett rof för Görtz och hans gelikar, som trampade det under fötterna, och återgifvit det dess urgamla frihet, 1734 års lag och hvad som är mer än lagar: aktningen för sig själf. Jag har emottagit det som en hopplös ruin; jag återlämnar det som ett rike af framtid och lifskraft.

Mina herrar, hvad skolen I göra af mitt verk? — hvad skolen I göra af det rike jag lämnar eder?

Bertelsköld svarade icke. Denna gång var det slut med hans latin.

Grefve Horn fortfor:

— Det fanns också ett ögonblick, när den gamle romarens ord slogo mig med sanningens skarpa svärd, där jag står vid slutet af min bana, och jag frågade mig själf om mina medel alltid varit de värdigaste — om icke äfven jag arbetat för en tom, eländig titel, som skall blifva min grafskrift. Väl må jag bekänna, att inför den store domaren däruppe står jag lika litet ren, som någon annan dödlig varelse, full af brist och fåfänglighet. Men jämför jag mig med eder, mina herrar efterträdare, då har jag någon rätt att säga till eder: jag har icke smugit mig till makten genom att undanskuffa en föregångare! Jag har icke hållit mig uppe med lögn och svek; jag har icke med eländiga ränker bedragit konung och fädernesland, för att så länge som möjligt sola mig uti makten och förhäfva mig som en af denna världens väldige. Nej, mina herrar! På den plats jag innehaft har jag lyftats af tidens stormar och en politisk nödvändighet; jag har behållit den så länge jag haft det rena medvetandet att vara mitt fädernesland nyttig, och jag *störtas* icke därifrån, såsom I en dag skolen störtas — jag *nedstiger* frivilligt, när jag ser mina afsikter misskända, min kraft bruten, och jag nedstiger, själf en fri man, omgifven af frie medborgare, från den höjd, dit jag uppsteg i kamp mot absolutismen, som genom mig blef lyftad från allas skuldror. Se där, herr grefve, hvarför jag har att tacka er — och nu står det er fritt att handla efter ert godtfinnande. Jag inlämnar i dag min afskedsansökan.

Grefve Bertelsköld ville säga något, men han fann icke ord. Han stod som en skolgosse inför den gamle mästarens färla, och han afträdde stum, förödmjukad, full af raseri, men tillika med hämndens och segerns djupt inom läpparnas fängsel begrafna hånlöje.

Och grefve Arvid Horn återvände, ensam vorden, till Carl XII:s stora bibel, för att nedlägga sin förlorade makt inför Dens fötter, som äger himlen till tron och jorden till fotapall.

29. Ester Larssons flykt.

När den unga flickan och hennes beskyddare först galopperade framåt stora vägen från Horns tull, är det troligt att ingen af dem uppfattade hela vådan af deras äfventyrliga företag. För Ester var blott det klart, att hon icke ville, icke vågade återvända till Stockholm, där hon blifvit så groft skymfad och nu var ett allmänt samtalsämne, och till sin far, hvars stränghet var lika järnhård i att bestraffa ett fel, som hans kärlek varit öfverdrifven i att bortskämma ett älsklingsbarn. Huru hade han icke behandlat Marie Larsson, hennes kusin, hvilken anropade hans beskydd och mottogs så, att hon hellre hoppade ut genom ett fönster i vinterkvällen, än kvarstannade i sin farbroders hus! Ester hade som barn hört sin syster Veronica berätta denna upprörande händelse; den hade gjort på henne det lifligaste intryck, och nu måste hon själf, mera skyldig än sin kusin, vänta ett lika, ja hårdare bemötande. Därför var hennes enda klara tanke att hon måste bort, bort; men hvart, det visste hon icke.

De båda unga redo en stund tysta vid hvarandras sida. Bertelsköld, äldre och mera erfaren, återkom dock

snart till en lugnare besinning och framkastade ett ord om att Ester kunde ångra sin flykt; det vore då bättre, att de i tid vände om.

Den unga flickan svarade häftigt, att han kunde vända tillbaka, om han så behagade. Hon skulle icke för något pris mera återvända till Stockholm.

— Välan, sade ynglingen, så äro vi från denna stund bror och syster. Ditt förtroende skall vara mig heligt, och till ett bevis därpå vill jag föra dig till min mor.

Ridten fortsattes. Det mörknade och blef allt kyligare. De båda unga voro glada att på aftonen uppnå Mariefred.

Men att stanna här hade sina vådor, ty Larsson skulle säkert icke spara något medel att återfå sin förlorade dotter. Bertelsköld drog därför försorg om att ridhästarna blefvo återskickade till Stockholm, köpte en släde och ett varmare öfverplagg åt Ester samt fortsatte resan med skjuts genom natten till Nyköping. Härifrån skickades för-bud nedåt Norrköping och så vidare söderut, och till Malmö skickades bref med förfrågan om lägenhet öfver till Danmark. Allt detta för att förvilla efterspaningarna. Flyktingarne reste också på denna väg ut ifrån staden, men en half mil därifrån ombytte de kläder i en bondgård och togo af åt höger på vägen åt Örebro. De färdades nu i egenskap af en bruksinspektor och hans syster, hvilka reste från Säter för att tillträda tjenst på ett bruk uti Nora bergslag, och lyckades som sådana uppgöra ressällskap med en pratsam och karlavulen slaktaremadam från Örebro, hvilken varit nedrest till Stockholm att sälja hudar.

Denna hedervärda medborgarinna försummade icke ett så godt tillfälle att redan på förhand lätta sitt

hjärta från bördan af alla de viktiga Stockholmsnyheter hon medförde till landsorten. Näst priserna på talg och hudar, som i hennes krönika intogo det främsta rummet, följde allt en smula politik, emedan gumman hörde till hattpartiet, af det naturliga skäl, att hade man krig, så hade man soldater, och hade man soldater, så skulle dessa soldater hafva stöflar och renslar, hvilket åter kunde vara en liten förtjenst för fattiga borgare i dessa dyra tider. Längre sträckte sig icke gummans räknekonst. Detta åter gaf anledning att beskifva sig öfver riksdagen och Mössorna, borgarekungen Larsson inbegripen.

— Och så skall han ha en dotter, den där Larsson, en halftokig flicka, som en natt klädt ut sig till fröken och farit upp till en dans på hofvet och bjudit upp kungen själf; och nog vet man, när drottningen såg det, så blef hon så ond, att hon svimmade på fläcken, där hon satt på sin kungliga tron; och då har kungen sagt att det måste vara något trolltyg, efter flickan förhäxat honom; för si, hon var finska, och finskorna kan man tro om hvad som helst. Men när man då såg efter flickan, hade hon försvunnit som en rök, om det nu var genom fönstret eller skorstenen, det kunde ingen så noga säga; men det har drottningen aldrig kunnat glömma, utan hade sagt: hon vånne ryssen toge hela Finland, ty därifrån kommer bara otyg och illgärdsfolk. För si, det skall vara ett tåcke land: där är kaffe så tjockt att skeden står rak i koppen, och när de slå grädde i, måste de klippa af den med ullsaxen.

Att motsäga den hedervärda gumman i hennes berättelser, hade varit ett fåfängt försök, och våra resande fingo tålmodigt hålla till godo med dessa historier, som

voro hvarken bättre eller sämre, än dem ryktet vanligen uppdukar. I deras ställning måste de anse det för en lycka, att deras följeslagarinna välment bjöd dem natt-kvarter i sitt hus uti Örebro, och sedan de där, för första gången under sin äfventyrliga färd, unnat sig någon hvila, fortsatte de följande dag resan till gamla grefvinnan Bertelskölds egendom Falkby på gränsen af Östergötland.

Af denna betydliga egendom återstod för den forna ägarinnan endast en ringa lösbruten del, där hon nu i en anspråkslös landtlig boning tillbragte aftonen af sitt fordom stormiga lif. Största delen af egendomen hade gått under klubban för kronorester sedan de Görtziska utpressningarnas tid, och för denna hårda hemsökelse hade hon att tacka sin mäktige svåger, presidenten grefve Torsten Bertelsköld, hvilken, såsom vi veta, med en fordom försmådd älskares hela hämndlystnad, svurit henne en oförsonlig fiendskap. Mot hans inflytande hade alla reklamationer varit förgäfves, och grefvinnan ägde nu, utom sonens understöd, endast så mycket öfrigt, att hon icke saknade det nödvändiga. På Falkby — ty så kallades äfven den lilla del af godset, hvartill kronan »af gunst och nåde» förunnat den tappre karolinen Gösta Bertelskölds änka besittningsrätt för hennes person och återstående lifstid — på detta Falkby kände man tvenne slags högtider, utom de vanliga helgdagarna. Den ena inträffade, när grefvinnan Ebba Liewen, född Bertelsköld, här besökte sin svägerska och älskade ungdomsvän; den andra, när ende sonen Carl Victor fick ledighet att besöka sin mor. Dessa kära besök voro ljuspunkter i det annars enformiga och ensliga lifvet på Falkby, och dess almanacka hade sina tidskiften från det ena

besöket till det andra. När någon gång den sällsynta lyckan skedde att båda inträffade samtidigt, plägade grefvinnan på Falkby skämtande säga att hon kände sig två sekler yngre, när hon på ena sidan hade sextonhundratalets, på andra sidan sjuttonhundratalets ungdom invid sitt hjärta.

— Skada — tillade hon då i samma ton, men med en tår i sitt ännu blixtrande mörka öga — skada att stora ofreden ligger emellan dem båda!

Carl Victor Bertelsköld kände hjärtat klappa fortare vid dessa minnen af sin mor, när han, en af de sista novemberdagarna i skymningen, på afstånd igenkände de löflösa, med rimfrost betäckta björkarna vid Falkby. Härtills hade hans tankar nästan uteslutande upptagits af omsorgen om det unga ressällskap han så oförmodadt kommit att medföra — huru han för henne skulle mildra alla resans obehag, huru han skulle trösta henne med hoppet om lyckligare tider och med den mest aktningsfulla grannlagenhet befria henne från den nedslående känslan af hennes ensamhet och värnlöshet vid sidan af en ung man, så högt öfver henne i samhällsställning. Och det syntes som om en blid stjärna enkom sparat åt Ester Larsson denna bittra förödmjukelse, för att kufva i hennes själ det nyckfulla, egensinniga och själfrådiga trots, som genom natur och uppfostran blifvit hennes största, hennes vådligaste fel och som under andra förhållanden sannolikt blifvit hennes säkra undergång. Hennes stolthet, hennes öfvermod voro brutna; den hårda pröfningen, ytterligare skärpt af deras ressällskaps lilla Stockholmsskvaller, hade trängt ända till hjärtats grund, och de första två dagarna hade Ester på sin beskyddares uppmuntrande ord intet annat svar än sin tystnad och sina tårar. Först på tredje dagen

återvann hon så mycket lugn, att hon då och då kunde gälda grefvens uppmärksamhet med någon liten återtjenst, såsom att hopsy hans söndriga handske och koka för bådas korta måltid en skål varm mjölk på gästgifvargården; och den som sett Ester Larsson så ödmjuk och anspråkslös sköta dessa små bestyr, skulle knappt ha mera igenkänt samma öfvermodiga flicka, som helt kort förut sprängde öfver Stockholms gator så att det gnistrade under hästhofvarna, och folkhoparna rusade åt sidan, i den tro att de råkat i fara för en skenande häst.

Denna förändring rörde Bertelsköld djupt. Han hade undvikit ända till den aflägsnaste anspelning på de ord, som i ögonblickets stormiga känslor undföllo honom i sidorummet på det olyckliga värdshuset Spanien. Men dessa ord började växa in i hans hjärta. Om redan bildhuggaren med en känsla af kärlek betraktar den döda leran, som under hans hand antager sköna, harmoniska former, med hvilket intryck måste då icke en ung, ädelttänkande, finkänslig man betrakta en ung, rik, men formlös och missriktad kvinnosjäl, hvilken likasom under hans hand återvinner det enkla blygsamma behaget af en ädel kvinnlighet!

— Ack — tänkte han vid sig själf — hvilken skatt af godhet och älskvärdhet har icke legat förborgad under denna missvårdade yta, och hvilket ädelt väsende kan icke ännu skapas af detta naturbarn, endast hon kommer under den rätta moderliga vården — hon, som aldrig vårdats af någon mor!

— Mod, Ester! tröstade han. Mod, min lilla förgråtna syster! Ser du björkarna därborta, där till vänster på stranden af viken? Kanske kan du ännu i

skymningen upptäcka ett litet rödmåladt hus med hvita fönsterposter och en hög flaggstång vid gafveln? Det är allt hvad som återstår af mitt mödernegods — ty min far ägde endast sin långa huggvärja — och det är där du skall finna en mor.

Ester svarade icke. Icke skymningen, utan tårarna hade fördunklat hennes blick.

— Och en god, en ädel mor! fortfor ynglingen varmt. Du är ett klokt barn, Ester. Jag bör därför säga dig, att du kanske vid första mötet har att vänta någon köld, kanske någon högdragenhet från min mors sida. Många och bittra lidanden ha gjort henne misstrogen mot människorna. Men så snart jag hunnit säga henne hvem du är och hvad du lidit; så snart hon har mitt ridderliga ord på din heder och oskuld, skall hennes famn utan tvekan stå öppen för dig, och du skall icke ångra att du förtrott dig i hennes och mitt beskydd.

Bertelsköld hade sett något af världen, men ännu för litet för att rätt mäta klokhetens makt i ett sextonårigt hjärta. Ester fattades af en gruflig ångest.

— Stanna! utropade hon. Af barmhärtighet, låt mig stiga ur och hellre gömma mig i den fattigaste koja! Ack, jag skall dö af blygsel för en enda blick, som förkrossar mig.

— Men jag lofvar dig vid min heder, att du i nästa ögonblick skall hvila som eget barn i min mors armar.

— Nej, nej, stanna, af nåd, stanna, herr grefve! fortfor Ester i samma ton, som ännu bar spår af hennes forna häftiga lynne, i det hon omedvetet åter tilltalade sin följeslagare med den titel, hvilken innebar hela afståndet mellan deras börd och samhällsställning.

— Nåväl — sade Bertelsköld efter en kort besinning — jag vill uppfylla din önskan. I den lilla stugan vid grinden bor min mors gamla trotjenarinna, gumman Flinta — änka också hon efter en tapper karolin. Hennes hjärta är mjukare än hennes namn, och du skall stanna hos henne, tilldess allt är förberedt och jag kommer att afhämta dig.

30. Gamla bekanta.

När lifvets sommar är svunnen och höstvinden ilar genom skogarna, är det förunderligt att se, huru olika den kvarlämnar sina spår i löfträdens kronor. En del härjas utan förbarmande, vissna bort, falla af och lämna grenarna kala. Andra löfkronor vissna och falla delvis, så att sidogrenarna afklädas sin skrud, medan sommarens grönska ännu en kort tid dröjer i topparna. Åter andra motstå förhärjningen, eller rättare, de få af den endast en ny och lika förgänglig fägring i dessa mångfärgade brokiga blad, som kläda dem i ett rörande behag, ljufvare, vemodigare, än själfva ungdomens friskhet.

Och så är det med dessa förgängliga blommor af kvinnlig skönhet, hvilka, liksom de andra, blomstra och vissna, smickras och glömmas, darra en tid för vindarnas sus och sjunka så bort i den tysta natten. Olika är också för dem fägringens ålder, olika förvissningens spår; mycket beror af yttre stormar, det mesta likväl af inre lugn eller inre strid.

Två fordom tjusande kvinnor, båda i sin ungdom föremål för Stockholms beundran och de stolte karolinernes ridderliga hyllning, sutto nu gamla och glömda

i det lilla röda huset på Falkby gård. Båda voro af samma ålder, nu femtiosex år; båda voro ädeltsinnade, höghjärtade själar; båda hade delat gemensamma sorger, gemensamma minnen; båda älskade hvarandra innerligt och trofast alltsedan barndomen. Men likasom bådas lynnen skiftade i olika färg, så buro äfven bådas drag en olika stämpel af årens höst. Grefvinnan Ebba Liewen, född Bertelsköld, hade bibehållit en stor del af ungdomens fägring: den vackra, mjällhvita hyn; de ljufva, goda och glada blå ögonen, som vid minsta varmare intryck fylldes af tårar; de vackra, fylliga formerna, som endast hade fått en ansats af matronans värdiga korpulens; endast det blonda håret hade något glesnat och grånat. Grefvinnan Eva Bertelsköld, född Falkenberg, hade till sitt yttre likasom hårdnat under tidens inverkan; den fordom smärta, smidiga växten hade blifvit mager och något styf; de eldigt sköna dragen hade fått ett tycke af stränghet; det svarta håret begynte blandas med några silfverglänsande strån; endast de mörka, fordom blixtrande ögonen hade ännu bibehållit sin hänförande glans.

Grefvinnan Bertelsköld firade nu den ena af sina länge efterlängtade högtider: hennes älskade ungdomsvän hade lockats af det första sköna slädföret att resa de tolf mil, som åtskilde dem, och besöka henne på Falkby. Hon hade, efter sin egen försäkran, blifvit ett sekel yngre och anade icke, att hon snart skulle sluta äfven det andra seklets ungdom till sitt klappande modershjärta.

De båda vännerna sutto i skymningen vid arbetsbordet i hvardagsrummet och språkade förtroligt om nytt och gammalt. Grefvinnan Liewen var barnlös: det var därför naturligt, att bådas kärlek hade omfattat

det föremål, som stod dem båda närmast, sonen, brorsonen Carl Victor Bertelsköld. De talade båda om hans älskvärda, milda karakter, som så omisskänneligt påminte om farfadern Bernhard Bertelsköld, och om de utsikter han hade att under tidens stormar kämpa sig till en fast och ärofull ställning i samhället. Båda voro ense om att denna ställning borde betryggas genom en fördelaktig förbindelse med någon af rikets mäktiga ätter, ty ingendera väntade något pålitligt stöd af den självviske farbrodern, presidenten Bertelsköld. Men båda voro för finkänsliga och kände för väl hela vådan af kalla beräkningar, för att uppgöra ett sådant parti utan ädlare böjelse. Deras gemensamma hopp var därför, att den älskade ynglingen måtte själf välja och finna en honom värdig brud vid svenska hofvet, och grefvinnan Ebba föreslog skämtande att båda skulle för första gången aflägga sin ständigt burna sorgdräkt på den glada dag, då Carl Victor i deras åsyn förenades med en honom värdig, ädel, intagande och högättad maka.

Under dessa samtal hade skymningen, utan att de märkte det, nästan öfvergått till mörker, då dörren sakta öppnades och en man trädde osedd in uti rummet, där han några ögonblick helt tyst blef vittne till vännernas öfverenskommelse. Men då trädde han raskt fram, kastade sig i grefvinnan Bertelskölds armar och utropade i glad ton:

— Håll ord, min älskade moder!

Grefvinnan uppgaf ett rop af glädje: hon igenkände sin son. Och ynglingen hastade från henne att kyssa sin fasters hand. Näst hans mor, fanns knappt någon i världen, för hvilken han hyste en så obegränsad vördnad och tillgifvenhet, som för den änglagoda och fromma grefvinnan Ebba.

Carl Victor beslöt att icke lämna ett gynnande tillfälle obegagnadt. Därför, när återseendets första utrop och frågor voro förbi, vände han sig till sin tant och bad om hennes goda hjärtas förord för en ung och olycklig varelse, hvilken anropade hans mors skyddande välvilja.

— Hvad? sade grefvinnan Ebba förvånad. Mitt förord? Narraktiga gosse! När har din mor någonsin vägrat sitt bistånd åt en oförtjent olycka?

— Aldrig, det är sant — svarade ynglingen något förlägen — men min mor dömer måhända strängare än min tant en person, som gjort sig skyldig till en ungdomsförseelse.

Grefvinnan Eva betraktade sonen med forskande, något mörka ögon.

— Förklara dig, sade hon, hvem är det som gjort sig skyldig till en ungdomsförseelse?

Carl Victor fattade hennes hand och såg henne oförfäradt och trohjärtadt i de mörka ögonen.

— Jag för med mig en ung flicka, hvilken jag önskar ställa under min mors beskydd, sade han i bedjande ton.

Grefvinnans blick mulnade än mer.

— Min son — sade hon strängt — du kommer från ett lättsinnigt hof, där man påstår att det som i min ungdom gällde för dygd och heder numera blifvit en saga. Måste jag upplefva den skymf, att äfven du...? Men nej! Säg mig, att jag illa förstått dina ord; din fars son kan icke glömma sin ridderliga ära, icke glömma den aktning han är skyldig sig själf och sin gamla mor.

— Det kan han icke; låt honom förklara sig, invände mildt som alltid grefvinnan Ebba.

Ynglingen berättade nu öppet och enkelt sina första tillfälliga möten med Ester Larsson vid Korsholms vallar, tumultet på Larssons gård och därefter i Lillkyro skog. Han glömde ej att berätta huru hon räddat hans lif på isen vid Danviken; huru han erbjudit henne lektioner i musik, huru hon i barnsligt öfverdåd inträngt förklädd på den olyckliga maskraden hos grefve Tessin och huru detta oförstånd kostade hennes rykte och åtföljdes af förolämpningen på värdshuset Spanien. Han förteg icke Esters fel; men han skildrade hennes uppfostran som yngsta, moderlösa och bortklemade barnet i det rikaste hus på hennes födelseort; hennes fars hela svaghet och hela obevekliga stränghet, hvilken hon fruktade värre än döden; han glömde ej att nämna hennes ovanliga egenskaper både i förstånd och hjärta och slöt med en bön att hans mor ville taga denna unga, olyckliga och förföljda flicka under sitt beskydd, intill dess att man på ett eller annat sätt hade utverkat hennes fars förlåtelse.

De båda damerna hörde honom med tålamod och växlade endast stundom en frågande blick, när berättelsen blef för varm för att kunna tolkas endast som medlidande. När han slutat, uppstod ett slags familjeöfverläggning.

— Har du betänkt — sade grefvinnan Bertelsköld — att lagarna måste gifva dig orätt, ja hota dig med strängt ansvar? Min son, hvad har du gjort? Du har ryckt en dotter från hennes far!

— Min mor, det finns högre pligter än lagarnas.

— Det är sant. Men om lagarnas bokstaf denna gång skyddar den heligaste af alla jordiska pligter, vågar du likväl att trotsa dem? Hvad begär du af mig? Du begär att en mor skall hjälpa dig sönderslita en fars hjärta!

— Ack, ni känner icke denne hårde far! Han vore i stånd att döda henne, men han gör det icke; han handlar grymmare än så: han säljer henne till maka åt en man som hon afskyr.

— Är det en hederlig man, så måste hon prisa sig lycklig, om han erbjuder henne denna räddning ur en skandal, hvari hon icke tyckes vara alldeles oskyldig. Ditt hjärta, min son, har denna gång talat högre än din klokhet. Men låt oss rådfråga det som bör tala högre än både klokhet och hjärta: vårt samvete. Fråga dig själf, om ditt deltagande för denna unga flicka är så alldeles rent från själfviska förhoppningar, att du öppet kunde se hennes mor i ögat — ifall hon ägde en mor — och säga till henne: hvad jag gör för Ester, det är helt och hållet för *hennes* väl!

Ynglingen teg.

— Nåväl, fortfor grefvinnan; kan du i en så ömtålig fråga icke uppträda fullkomligt desinteresserad, så att ditt samvete icke beslår dig med minsta förebråelse, låt oss då genast återsända detta oförståndiga barn till hennes far uti Stockholm.

— Förlåt, min Eva — inföll nu grefvinnan Liewen, i det hennes vackra ögon fylldes af tårar — jag har aldrig kunnat åtskilja hjärtats och samvetets röst, och *mitt* hjärta säger mig, att vi handlade grymt, om vi stötte ifrån oss en olycklig varelse, som anropar vårt beskydd, utan att ens höra eller känna henne själf. Tillåt Carl Victor att presentera henne för dig. Var god mot det stackars barnet; så ensam och öfvergifven som hon nu är, behöfver hon tröst ännu mer än hon behöfver råd.

— Gud välsigne er, min älskade tant! utropade ynglingen och kysste varmt hennes hand.

Grefvinnan Bertelskölds stränga uppsyn veknade för detta oemotståndliga solsken.

— Ebba — sade hon ömt — när du engång förflyttas till de saligas boningar, skola själfva de förtappade välja dig till sin förespråkarinna, ty din godhet är i stånd att smälta själfva himmelens portar. Nåväl, min son, din tant har icke uttänkt det rätta, hon har känt det, och det betyder mer. Gå, hämta den unga flickan hit. I afton skola vi endast tänka på min lycka att äga vid min sida allt det som är mig dyrbarast på jorden. Men hvad? — din arm är förbunden? Du är sårad? Hur har du blifvit sårad?

Carl Victor kunde ej ljuga. Han nödgades omtala duellen, som han härtills förtegat. Hans sårade arm var ännu icke läkt.

— En duell, store Gud! Och du har dödat din motståndare! Hvarför sade du det ej genast? Vi måste nu tänka på din säkerhet. Vänta! — jag har någon vana vid förbindningar; jag hade god praktik 1716 vid belägringen af Kajaneborg. — Och vid dessa ord måste ynglingen afkasta sin rock och låta undersöka den sårade armen.

— Förbandet är väl lagdt, yttrade hon. Hvem har förbundit dig?

— Min reskamrat, svarade ynglingen leende. Ni ser, min mor, att hon kanske icke vore ovärdig att blifva er lärjunge.

— Det är bra och icke farligt, blott det ej vansköts, fortfor grefvinnan, i det hon med skicklig hand pålade en ny förbindning. — Men se där, ett ärr på kinden; hvar har du fått det ärret? Du rodnar? dock ej i ärelös strid, vill jag hoppas?

— Ah, du gör Carl Victor förlägen. En mor bör ej fråga för mycket, inföll åter grefvinnan Ebba med ett godt löje.

— Min mor tillåter kanske att jag hitför mitt ressällskap? sade Carl Victor, för att undkomma denna examen.

— Kan hon ej efterskickas?

— Nej, hon skulle ej komma då.

— Hvad? Ej komma?

— Bestämdt icke.

— Nåväl — gå då, men dröj icke länge.

Bertelsköld gick.

— Älskar han henne? frågade grefvinnan Ebba, sedan han gått.

— Tyvärr kan jag knappt mera tvifla därpå, svarade den bekymrade modern. — Hvilken olycka! Men han måste sauveras.

— Eva — hvad du än ämnar göra — glöm aldrig, att också vi varit unga, också vi ha älskat och lidit!

Grefvinnan Eva tryckte sin väns hand. En sträng hade vidrörts, som aldrig upphört att darra.

Innan de återkommit från sina minnen, öppnades ånyo dörren, och Carl Victor inträdde, denna gång mycket blek.

— Nåväl?

— Ester har flytt. Hon står icke att finna. Ack, hon har uttydt sin långa väntan som ett afslag af min mor!

31. Stora minan springer.

Vi förflytta oss nu omkring två månader framåt i tiden till Januari 1739. De långa, trassliga trådarna af riksdagsintrigen voro nu långt utspunna, noten hade blifvit utlagd och dragen så nära land, att man trodde sig vara säker om de stora fiskarna. Den största hvalfisken hade dessutom redan blifvit harpunerad och dragen på det torra, där han icke vidare rörde en fena. Den finska enhörningen hade — enligt tidens vältaliga liknelse — upphört att stångas. Grefve Horn hade stigit ned från maktens tinnar, och när denne buse fallit, trodde sig Hattarne icke behöfva göra många omständigheter med de små busarne.

Rikets råd blef då inför sekreta utskottet formligen åtaladt för allehanda förseelser, såsom att rådet, tvärtemot sekreta utskottets instruktion sedan förra riksdagen, försummat franska och turkiska allianserna, förnyat traktaten med Ryssland, vidtagit tre viceamiralers utnämnande på en gång tvärtemot karaktersförordningen, med mera. Deras excellenser försvarade sig tappert och värdigt, dock utan framgång.

Denna Hattarnes första framgång var likväl nära att genast i början slå om i nederlag. De ofrälse ständen,

på hvilka man trodde sig säker, begynte att spjärna emot. Partierna voro nästan jämnstarka på riddarhuset, men i de öfriga stånden hade Mössorna öfvervikt. Bönderne betänkte sig; prästerne och borgarne försvarade riksråden på den grund att de icke begrepo hvari desse egentligen felat. Hattarne, skummande af raseri, ansträngde sina yttersta krafter och lyckades förmå borgareståndet att dela sina åsikter.

På denna punkt stodo sakerna, när berättelsens enskilda trådar åter knytas ihop med den allmänna härfvan af denna ryktbara statshvälfning.

Hela Stockholm var i jäsning; alla stånd höllo plena, och partierna stridde med yttersta häftighet om makten. Borgareståndet hade delat sig i tvenne hälfter. Plomgren och hans anhängare gjorde allt för att rycka pluraliteten öfver på Hattarnes sida. Men på motsatta sidan stod Larsson, borgarekungen, järnfast och oböjlig som en fura från sitt hemlands moar, och bakom honom en massa af borgerskapet från småstäderna, hvilkas opposition betydligt skärptes af det gemensamma hatet mot Stockholmsborgarnes privilegier. Kardinalargumentet var beständigt att man ville veta hvari riksråden felat. Hattarne svarade, efter sin instruktion, att det kunde ej sägas, det var en statshemlighet. Mössorna genmälde då envist, att efter felet var osynligt, borde äfven straffet vara det. Hattarne invände: det var nog att sekreta utskottet kände förseelserna. Mössorna svarade att rättvisan vore förmer än alla statshemligheter. Omöjligt att bringa dem ur denna position.

Samma häftiga strid utkämpades inom den brinnande härden för alla riksdagsintriger, sekreta utskottet, där resolutionen skulle fattas. Adeln uttalade där med aderton rösters pluralitet ordet skyldig. Prästerne kunde ej förmås

därtill. Borgarne voro delade här, som i deras plenum, och dock berodde nu allt på dem, ty höllo de med adeln, så voro där två stånd mot ett, emedan bönderne icke hade några deputerade i sekreta utskottet, och detta röstade ståndsvis. I denna afgörande stund, då segern redan tycktes luta åt Mössornas sida och borgarekungen stod där som en klippa, oåtkomlig för alla anfall, stacks en biljett i hans hand, med begäran att han genast skulle läsa den, emedan innehållet vore brådskande och högst angeläget. Han bröt den mekaniskt och läste följande korta rader:

»En person, som kan gifva upplysningar om eder försvunna dotter, väntar eder ute i förstugan. Om eder dotters välfärd är eder kär, så kom på ögonblicket».

Ingen underskrift. Medlet var välberäknadt. Det argument, som Larsson redan höll i beredskap för att vederlägga motståndarne och uppmuntra sina anhängare, förstummades på hans läppar. Han for med handen öfver den höga, af bekymren fårade pannan, och stapplade ut med långa steg, utan att säga ett ord.

Förvirring och undran uppstodo bland Mössorna. Hvad kunde förmå deras anförare att i ett så viktigt ögonblick lämna dem i adelspluralitetens våld? Plomgren var ej sen att besvara denna fråga. Det var tydligt, påstod han, att den hedervärde riksdagsmannen hade ingenting vidare att tillägga; han var öfverbevist och ansåg själf den sak han försvarat förlorad för Gud och människor.

Under tiden fann Larsson i förstugan den ärlige och välaktade äkta hälften till samma slaktaremadam från Örebro, hvilken några veckor förut erbjudit de tvenne flyktingarne ett nattläger uti sitt hus. Denne

hedervärde borgare sade sig vara uppmanad att berätta Larsson allt hvad han visste om flyktingarne, hvilka förmodades vara samma unga personer som gifvit sig ut för att resa till Nora bergslag. Hans berättelse var i så måtto af vikt, emedan Larssons efterspaningar ganska riktigt blifvit ledda på villspår, så att han både genom ämbetsmyndigheterna och egna utskickade lät förfölja de flyendes spår ända till Malmö, naturligtvis utan all framgång.

Borgarekungen hörde honom med rynkad panna och sammanbitna läppar. I denna stund hade han glömt allt — riksdagen, riksrådet, Hattar och Mössor, vänner och fiender; allt var honom likgiltigt, endast han kunde få någon spaning om sitt förlorade barn. Men på hans häftiga frågor kunde slaktaren endast bekänna, som sanningen var, att han alldeles icke hade någon aning om hvart de två unga personerna vidare begifvit sig, när de lämnade Örebro.

Minuterna förgingo, och Larsson hade ännu icke upphört att fråga, då en af hans ifrigaste anhängare störtade ut från utskottssalen och bad honom för all del återvända, ty deras parti gick under. Den gamle mannen vaknade som ur en dröm. »Ja, ja,» sade han och återvände förströdd. Det var för sent. Hattarne hade segrat äfven hos borgarne med fyra rösters pluralitet, och fem riksråd förklarades skyldige.

Larsson teg: han själf var i denna söndringens tid klufven i tu. Fadern och medborgaren kämpade om hans själ; den ena hade bemäktigat sig hans hjärta; den andra behöll ännu makten uti hans hufvud.

Hattarne i utskottet skyndade nu att uppsätta resolutionen om de fem förnämste riksrådens afskedande, nämligen grefvarne Bonde, Hård, Bjelke, Barck och

Creutz, hvilka fingo behålla sina förra titlar och 4,000 daler i årlig pension. Men härmed var ännu icke statskuppen utspelad. Sekreta utskottets resolution skulle ytterligare godkännas af riksständen i deras plena.

Och nu började samma och samma visa om igen. Ståndens öfverläggningar blefvo allt stormigare. Det felades icke mycket, att ju ett formeligt blodbad uppstått å riddarhuset. Orsaken härtill var åter borgareståndets motspänstighet.

Besegrad i utskottet, hade Larsson ännu engång med hela makten af sitt inflytande och sin oböjliga karakter uppträdt i borgareståndet till de anklagade riksrådens försvar. Aldrig hade hans stämma ljudit så kraftfull; aldrig hade hans enkla, praktiska bevisning, så förträffligt lämpad efter hans åhörares uppfattning, just emedan han själf var en man ur deras leder, så slagit hufvudet på spiken. I korta, raska, gripande ord visade Larsson huru riket under Hornska systemet arbetat sig upp ur sin vanmakt till välstånd; huru freden vore för landet en lifsfråga; huru man nu ville störta riksråden för att bringa ett annat parti till makten, och huru man, ifall detta lyckades, ofelbart skulle innan kort hafva krig, fattigdom, manspillan, inbördes hat och hotande undergång. Han besvor därför sina medbröder att icke lyssna hvarken till löften eller hotelser från motsatta sidan; de skulle som frie svenske män stå fast för den goda saken, och de rättfärdige skulle på sistone segra, men de orättfärdige förskingras som agnar i alla himmelens väder.

— Akta er, Larsson — hviskade tätt bakom honom en af Hattarnes legde anhängare — akta er! Vet ni

icke, att här utanför stå fullt med blå rockar, som fråga alla in- och utgående om deras resolution?

— Hören I, svenske män? ropade Larsson med dunderstämma, så att det ekade i salen. — Man hotar oss med de blå rockarna! Jag frågar om landet har klädt sina knektar för att försvara oss emot våld, eller för att nedertrycka rikets ständers ärliga, lagliga yttranderätt?

Vid dessa ord uppstod ett obeskrifligt tumult, och största delen af ståndet samlade sig kring borgarekungen, ropande högljudt, att ingen skulle understå sig förmena dem deras lagliga rätt.

Under tiden hade Plomgren smugit sig ut och skyndat till riddarhuset med underrättelsen att Hattarnes sak vore förlorad i borgarståndet, därest man icke ofördröjligen ditsände en deputation, »som de djärfve nedtystade och de försagde uppmuntrade». Genast afbröts protokollets justering, en stor hop af adeln trängde sig kring skranket under ropet *pro patria et libertate* och utnämnde sig själfva till deputerade med Lewenhaupt till anförare. På andra sidan fick lagman Hammarberg ljud och föreställde huru oanständigt det var att det ena ståndet ville påtruga det andra sin mening; ginge deputationen till borgarne, så ville han strax följa efter med andra hälften af adeln och förklara deputationen olaglig, såsom afskickad utan behörig votering. Förvirringen gick öfver alla gränser; sju eller åtta sprungo mot Hammarberg och ropade att han borde kastas ut genom fönstret; andra drogo sina värjor, och Mössorna ställde sig med ryggarna mot väggen, för att försvara sina lif. Förgäfves bad general Wrangel dem komma ihåg att de voro svenske och ej polske adelsmän.

Landtmarskalken grefve Tessin, som varit »opasslig», infann sig under tumultet i schlafrock och fick efter långt bultande ljud, då tumultet småningom lugnades med den försäkran att deputationen skulle gå af; hvilket ock skedde med mycket buller.

Dess ankomst till borgareståndet förnyade där tumultet och ovissheten. Småstadskrämarne blefvo högeligen skrämde. Förgäfves sökte Larsson intala dem mod. Han vann endast uppskof. Man ville nogare betänka sig. Borgarekungen rasade.

— Betänka oss! utropade han. Betänka oss, när en rättfärdig sak och rikets välfärd hänga på våra ord! Ären I borgare? Ären I frie män? Och dessa adelsvalpar, som skulle trampa oss under fötterna, om vi icke vore riksens ständer och här lika goda som de, dem låten I ostraffadt taga oss ordet ur munnen!

Åter hviskade någon bakom honom:

— Larsson, kom ut! Er dotter hålles fången hos grefvinnan Bertelsköld på Falkby i Östergötland.

Larsson vände sig icke ens om. Han for med handen öfver pannan, men blott för ett ögonblick. I nästa minut var han åter inne i sitt ämne, obekymrad om det stoj, som från alla håll öfverröstade honom. Denna hårdnackenhet, denna fasthet imponerade på de klenmodige. De begynte åter samla sig kring den hvithårige, högreste, väldige gubben, som så oförfäradt förde frihetens och rättvisans språk emot adelsväldet, hvilket hotade att förtrycka dem alla. Och åter lutade segern åt Mössornas sida. De genomdrefvo åtminstone ett mildrande beslut; man skulle mot riksråden vidtaga »lindrigare utvägar».

Ett budskap få dagar därefter förändrade allt. Fyra bland de anklagade riksråden hade förklarat, att de, för att spara riket en inbördes fejd, ville frivilligt nedlägga sina ämbeten.

Bestörtning, förvåning, triumf och skadefröjd omväxlade bland vänner och fiender. Borgarekungen hade tappat sitt högsta spel. Hattarne hade segrat.

HOOVER WAR COLLECTION

32. Bref från grefvinnan Eva Bertelsköld, född Falkenberg, till hennes son, löjtnanten vid fortifikationskåren grefve Carl Victor Bertelsköld.

Falkby den 20 Januari 1739.

Min älskade Carl!

Jag har med största *consolation* emottagit din *apostille* från Bergen, tackandes Gud alla dagar, att han dig lyckligen i dessa farligheter förhulpit öfver gränsen till Norige; förhoppandes ock att du än vidare befinner dig *sain et sauf,* som för din fattiga moder är, näst Gud, den största hugnad i denna bedröfliga skilsmässan. Att du tänker dig på våren dädan till England, är mig intet emot, allenast du, käre son, intet sätter dig i skuld för den dyra resan, och lärer du väl attendera, att London är för mången ungdom en *abîme,* där du, vill Gud, intet tager skada af. Och skall där nu för tiden vara bland ungdom af societén ett flitigt duellerande. Käre son, jag persuaderar dig intet härom, det du intet redan vet och besinnat; tänkandes att din *malheur* i Stockholm är dig en påminnelse, att Gud och konung gifvit dig en adelig värja att den mot rikets fiender,

och intet i *avantures* och particuliera *rencontres,* med mandom bruka. Tag intet illa vid min moderliga upprightighet; Gud vet bäst att den välment är och att jag nogsamt känner din genereusa caractère. Men jag tänker på din salige fader, huru han så trofast och manligen stridde alltintill döden för konung och fädernesland, blifvandes i alla vedervärdigheter vid det ena att frukta Gud och fäkta för det som här i världen bör aktas högst och heligast, utan att akta ungdoms narrspel och sådant *badinerie,* som nu för tiden brukas. Därför han ock efterlämnat åt dig ett ärorikt namn, som är ditt enda arf, det du med Guds hjälp skall bevara och vidare med ära lämna åt dina efterkommande.

Käre son, jag har i din affaire tagit mig den hardiessen att tillskrifva hennes majestät och nyligen bekommit ett nådigt och gracieust svar genom grefvinnan Tessin. Hennes majestät har täckts erinra sig din salig fader och äfven omtalat dig själf med *éloge,* utlofvandes *à tout possible* förunna dig sin nådiga *protection.* Din tante, som *particulièrement* för denna sak är inrest till Stockholm, skrifver, att din *oncle* presidenten med hvar dag får större *influence* och har alla apparencer att i riksrådet succedera grefve Horn. Han kan således intet tillåta sitt namn, Gud bättre, blifva draget inför domstolarna uti din person. Men Ebba har ännu intet haft den *resignation* att honom uppsöka; du vet att ingen af familjen haft lyckan profitera af hans ynnest och *affection,* om det annars må kallas en lycka. Än må jag tillägga, att baron von Krauser, som du haft olyckan döda, säges ha varit en *horreur* för allt hederligt folk, och grefve Hård lärer sig utlåtit, du borde hafva en *récompense* och intet ett åtal, för det du befriat Stockholm från detta plågoris, som sju eller åtta unga personer

i duell om lifvet bragt. Hvilket, käre son, icke förringar ditt fel inför den allseende Guden, alldenstund du så olyckligen i förtid har bragt en skuldbelastad man inför den dom som icke återvänder.

Min älskade Carl, jag förmanar dig hjärteligen, att du intet låter någon *désespoir* få makt öfver dig. Din benådning och återkomst kunna intet differeras längre än nästa vår. Jag behöfver ej säga med hvilka känslor du då skall emottagas på Falkby.

Den olyckliga unga person, som från Flinta deserterade och som vi dagen därpå återfunno halfdöd af köld i torpet på andra sidan om sjön, är ännu under min vård och befinner sig väl. Jag tillstår att hon mig mycken *inquiétude* förorsakat, likväl intet genom sin *conduite*, som från början varit mera *modeste* och undergifven, än jag kunnat af henne förmoda. Att hennes *éducation* befunnits i högsta grad negligerad, var att förutse. Hon har den största möda sig pålagt att icke låta mig sådant märka, hvilket, då något öfverdrifvet och *intraitable* henne i sinnet kommit, hon alltid gjort våld att kufva och sedan med tårar bedt mig henne intet förskjuta. Dessa *excès'er* ha ock sista veckorna sällan påkommit, och är där ett ömt hjärta och en *ferme caractère*, hvarpå jag sätter värde. I mitt bibliotheque har jag åt henne de bästa böcker utvalt, dem hon läser med flit och förstånd; hvarje afton läser hon för mig ur din salige faders bibel, mig till stort *soulagement*, särdeles sedan mina ögon icke tillåta mig läsa vid eldsljus.

Hvad mig oroar och inquieterar, är, som du dig kan föreställa, hennes fars ankomst, den jag snart alla dagar med fruktan emotser. Hjälpe oss Gud, käre Carl, hvad skola vi svara, när den stränge mannen

kommer att återfordra det honom med rätta tillhör, hans eget barn? Kan ock icke presumera, att han länge förblifver i okunnighet om den *protection* hon funnit på Falkby, ehuru riksdagsärendena, hvari han säges vara mycket melerad, honom härtills hindrat henne att uppsöka. Jag föreslog den unga personen att under din tantes *protection* återresa till Stockholm, lofvandes henne allt möjligt skydd och förord af en så öm *protectrice* som grefvinnan Liewen; hvilket intet annat till påföljd hade, än tårar och böner, dem jag för svag var att emotstå, som torde varit min pligt. Oroa dig intet, min k. son, för det stackars barnet. Torde hända allt aflöper väl, i synnerhet sedan hon tyckes intet ogärna se en anständig ung man, trädgårdsmästaren Bergflykt, som bor uti gårdsbyggningen. Kan alltså hända att hennes far låter sig persuadera, när hans dotters rykte sauveras genom ett fördelaktigt partie.

Jag hade i förra veckan ett agréabelt besök. Grefvinnan Stenbock, som julat i Västergötland, visade mig den gracieusa artigheten att under uppresan till Stockholm besöka Falkby. Med henne följde fröken Malin, som jag intet sett sedan åtta år: en *singulière* hazard *vis-à-vis* unga Larsson, efter det just var Malins costume hon begagnade på den fatala maskraden, som för henne sedan så fast bedröflig blef. Grefvinnan berättade mig denna anecdote, den jag låtsade finna *incroyable*. Hon ville intet tro, att du var melerad i denna affaire, ändock malicen det påstod, och sin betjening hade hon afskedat för dess *escamotage* med costumen. Lyckligtvis kunde ingen af de unga personerna den andra känna, utom det att Larsson på egen begäran förblef i kökskammaren. Vill dock intet

förtiga, min k. Carl, ehuru litet du torde attendera därtill, att min guddotter fröken Malin embellerat på dessa åtta år och all min förväntan öfverträffat. Det förvånar mig, att du en så *aimable* person med en så förträfflig uppfostran intet omtalat med mer *distinction.* I min ungdom skulle hennes talenter intet mött så kallsinniga blickar. Hon talade också om dig med en viss *égard* . . .

Min k. Carl, när denna sorgefulla tid väl öfverstånden är, skola vi närmare tala om din carrière vid fortifikationen. Vill din *oncle* i detta *embarras* dig protegera, skall jag hans förra hårdhet intet mera komma ihåg; men förlita oss på honom kunna vi intet; han förlitar sig själf allenast på egen klokhet och på den syndiga amuletten, konungens ring, den där nu snarligen torde förhjälpa honom till de högsta äreställen i riket. Bevare dig Gud, m. k. son, från att någon tid detta afgrundens bländverk i dina händer bekomma och däraf frestas, såsom många af din släkt blifvit hårdare än klippan däraf förstenade i sitt hjärta. Utan blif vid din faders tro, likasom vid din faders ära, och din faders tro var att Gud oss allena hjälpa kan, men beläten af koppar äro såsom Babels gudar och falna till aska med alla som sig på dem förlita, inför lefvande Gud. Betänk det, min k. Carl, och skrif snarligen, att jag må veta dig väl går. Därom beder natt och dag

din trofasta moder
Eva Bertelsköld.

P. S. I den hastighet, när du for, hade jag intet tid att equipera dig fyllest med strumpor och skjortor. Jag skickar dig nu med en sillhandlare ett halft dussin

af hvardera, och må du veta, om de däraf få något värde, att det varit min glädje dem både sticka och sömma. Men som budet just afgå skall, vet jag intet om Ester hunnit dem alla märka. Det ser jag, att hon i hastigheten på några vändt grefvekronan upp och ned. Må väl, jag skickar din *compliment* till grefvinnan och Malin; *en toute hâte*

E. B.

33. En afton på Falkby.

En dag i början af Februari uppstod ett häftigt yrväder, som betäckte slätter, vägar och isar i Östergötland med manshöga drifvor. Den lilla bivägen till Falkby var fullkomligt igenyrad, så att endast topparna af spolplanket vid gården stodo upp öfver drifvorna, och flaggan på den höga stången, som Carl Victor Bertelsköld engång hade rest mot gafveln af det rödmålade huset, gnisslade oroligt af och an, likasom en utkik, hvilken på afstånd varsnar en fiendes annalkande.

Skymningen hade inbrutit, och grefvinnan på Falkby satt med stickstrumpan i den vackra, med saffian beklädda hvilstolen, som hennes son engång skickat henne från Stockholm och som utgjorde enda lyxartikeln i den annars tarfliga salen. Ett stycke från henne, närmare dörren, satt Ester Larsson, kardande ull, och midtpå golfvet stod trädgårdsmästaren Bergflykt, som hade blifvit inkallad för att rådgöra om inrättandet af nya drifbänkar i trädgården. Han var en man af vidpass trettio års ålder, med slätkammadt ljust hår, af mycket ordentligt, ärligt och redbart utseende, nitisk i tjensten, det kunde man höra, men hvad däröfver gick, det tycktes också gå öfver hans horisont.

När man var i ordning med drifbänkarna, öfvergick grefvinnan skickligt till ett annat samtalsämne. Trädgårdsbyggningen, sade hon, behöfde reparation till våren; det kunde nu ske på samma gång. Det vore ej mer än billigt att Bergflykt ändtligen finge ordentliga, varma rum. Han kunde ej dömas till ständig ensamhet. Den vackra årstiden hade han sina blommor; men en sådan kväll som denna kände hvar människa behofvet att äga någon som man kunde med vänskap och förtroende trygga sig till...

— Man får då sköta om sina fönsterkrukor, genmälde trädgårdsmästaren oskyldigt.

— Det kan inte upptaga lång stund att sköta dem, återtog grefvinnan. Och sedan känner Bergflykt sig åter ensam...

— Jag ber om förlåtelse, men det tar sin goda tid att ansa krukorna, i synnerhet om de taga mossa och där visar sig mask på bladen, fortfor den unge mannen, utan att låta bringa sig en hårsmån på sidan om hufvudsaken.

— Ester, mitt barn, säg till om tevatten; det är ett Herrans väder ute, och vi behöfva något att värma oss med.

Ester gick. Då fann grefvinnan för godt att gå rakt på saken och lät utan omsvep förstå, att en förståndig och bärgad man som Bergflykt borde söka sig en bra hustru.

Detta var tydligt. Den ärlige unge mannen rodnade något litet och menade att det kunde inte vara ur vägen, ty medan han var ute i trädgården, gick hushållet på slarf, och medan han såg efter bönorna, åto sparfvarna upp hans ärter.

— Nå, hvad hindrar honom, min vän, att gifta sig när han behagar?

— Jo jo men, det är allt ett litet hinder, menade trädgårdsmästaren.

Detta hinder ville han icke rätt ro ut med, men så mycket förstod man, att han funderade på saken och hyste vissa farhågor för möjligheten af en korg.

— Men han kunde ju misstaga sig, invände grefvinnan. Hvilken hederlig flicka skulle försmå en så bra karls hand?

— Det kunde allt hända, svarade Bergflykt med en suck. — Den jag vill ha, säges vara mycket rik.

— Det tror jag knappt han behöfver befara, anmärkte grefvinnan leende. Ville Bergflykt hellre att hon vore en fattig flicka?

— Det ville jag visst, svarade blomstermannen med ett komiskt uttryck af desperat resignation.

— Nåväl. Rent ut, min kära Bergflykt: vill han ha Ester Larsson till hustru?

Trädgårdsmästaren tummade sin själskinnsmössa och svarade därpå manhaftigt ja.

Grefvinnan fortfor:

— Det tillkommer icke mig, utan Esters far, att därtill samtycka eller refusera. Jag kan allenast säga honom, min vän, att jag gillar hans val och önskar därtill Guds välsignelse. Han vet redan orsaken hvarför Ester kommit hit, och hvad man sagt om henne i Stockholm; en ringa del sanning, det mesta förtal. Således, min kära Bergflykt, må han aldrig förebrå henne det eller säga sig, i det eller något annat, hafva blifvit förd bakom ljuset. Han vet också huru Ester för hvar dag blifvit undergifnare, förståndigare och mera aktsam på sig själf; ja, jag kan säga honom att hon har blifvit mig för hvar dag kärare, och jag vill tro att Gud skickat henne denna pröfning för att ödmjuka och böja hennes

förut nog halsstarriga hjärta. Hvad säger han om att genast i morgondag resa till Stockholm, för att personligen begära hennes fars samtycke? Det är billigt att en far lär känna den man, åt hvilken han skänker sitt barn. Jag skall sörja för att han tillika genom andra får veta att ni är en bra och hederlig karl.

— Jag tackar allra ödmjukast att hennes nåd är så nådig och inlägger ett godt ord, annars torde väl den rike mannen, som säges vara snarlik en kung, kunna svara mig, att porsris och lavendel inte trifvas tillhopa i samma kruka. Och resa, ja se därtill vore jag flink och redobogen ännu i denna kväll . . .

— Det är omöjligt. I ett sådant vargaväder ville jag inte jaga min katt på dörren.

— Inte för vädret, ers nåd, om det kommer an på att förtjena en sådan rar törnros, som jungfru Ester; men jag får vara så uppriktig och säga, att jag vet sannerligen inte hvad hon själf har att säga om en sådan bonde som mig.

Anmärkningen var riktig och grefvinnan dröjde att svara, tilldess Ester kort därefter inkom med teet. Då vinkade hon flickan till sig, tog hennes hand och talade henne med ömhet.

— Ester, sade hon, du har aldrig, så långt du minnes tillbaka, ägt någon mor. Föreställ dig, att jag är din mor!

Flickan kysste hennes hand.

— Ja, barn, fortfor grefvinnan, du har i detta ögonblick icke heller en far att fråga till råds, och likväl är det för dig ett viktigt ögonblick, ty det gäller att upprätta din heder och förena dig med en rättskaffens man, som begär din hand och med hvilken du, om Gud vill, skall blifva en lycklig, aktad och älskad maka.

Svara mig nu som du skulle svara din mor: hvad säger du härom? Vill du räcka Bergflykt din hand och blifva hans hustru?

Ester smalt i tårar, men svarade intet. Grefvinnan återtog, under det att äfven hennes mörka ögon småningom fingo den fuktiga glans, som fordom gjorde dem så förtjusande:

— Tro icke att jag vill öfvertala dig, barn; långt mindre tvinga dig till ett samtycke, som du en dag kunde ångra, ifall det icke gåfves fullkomligt frivilligt. Jag läser i ditt hjärta: jag vet hvad där föregår. Jag har varit ung som du; jag känner de drömmar, som gyckla för våra ögon i denna ålder af lifvet. Ack, mitt barn, det kommer en vinter, när allt förfryser, som icke äger en varaktig rot, och denna rot är, näst tron på Gud, aktningen för sig själf och känslan af uppfyllda pligter. Du är skyldig dig själf en upprättelse för din ungdoms felsteg. Du har en gammal far, som du djupt bedröfvat och förorättat: äfven honom är du skyldig den upprättelsen att kunna träda inför honom med öppen panna och säga: min far, här har ni er dotter tillbaka utan fläck i världens ögon; skänk henne er förlåtelse, och allt är åter godt, och edert ärevördiga hvita hufvud skall icke läggas med sorg i grafven!

Ester var bruten. Hon kastade sig på knä för grefvinnan och hviskade:

— Ers nåd... min välgörarinna... gör med mig som ni vill... ni vet det bättre... jag är färdig att lyda er!

Grefvinnan kysste henne på pannan och upplyftade henne med godhet.

— Gråt icke mera! sade hon. Jag begär en försakelse, men jag fordrar ingen lydnad. Bevare mig Gud att vilja binda dig med ett förhastadt löfte. Bestäm

själf den tid du behöfver för att med lugn kunna öfverlägga det beslut du bör fatta.

— Nej, ers nåd, nej, ingen öfverläggning! Jag lyder genast! utropade Ester med en skymt af sin forna häftighet.

Grefvinnan skakade missnöjd på hufvudet.

— Minns, varnade hon, att det löfte man engång gifver bör vara oryggeligt! Jag tillstår, det vore mig kärt, om ditt beslut ej dröjer länge, emedan händelser kunna inträffa, som . . . med ett ord, din far kan komma, när vi minst förmoda det. Men jag ber dig, mitt barn, betänk dig åtminstone till i morgon!

— Nej, nej — fortfor Ester i samma ton — hvem säger mig att jag i morgon är densamma som i dag?

Därpå lutade hon sig till grefvinnans öra och hviskade:

— Jag fruktar mig själf!

Grefvinnan fixerade henne strängt, nästan med häpnad; där uppstod en lång, pinsam paus. Den dittills försagde friaren begynte mista tålamodet och framstammade något om att han ingalunda ville tvinga den dygdeädla jungfrun emot hennes vilja; hon skulle säga rent ut ja eller nej.

— Nåväl — sade grefvinnan, än strängare, ja hårdt, och allt ännu med den mörka, forskande blicken — handla så som du kan försvara det inför Gud och ditt samvete!

Ester såg henne rakt i ögat; hennes kinder färgades af en hög rodnad. Hon reste sig med en värdighet, som icke eftergaf grefvinnans egen och som påminte om fadern i hans ståtliga ögonblick.

— Ers nåd, sade hon, jag förlåter, att ni i ert hjärta ökat bördan af mina fel med ett, hvartill jag aldrig har gjort mig skyldig. Om jag räcker denne man min hand,

så gör jag det utan att blygas för Gud eller mitt samvete. Hvad jag brutit, det vet han, och jag har intet att tillägga, emedan jag är hvarken bättre eller sämre, än han tror mig vara. Jag är liksom han af ringa, borgerlig härkomst: vi torde därför anstå hvarandra. Men hvarken er börd och er rang, ers nåd, eller edra välgärningar, som jag aldrig skall glömma så länge jag lefver, kunna tillåta er att skymfa mig utöfver hvad jag med rätta förtjent. Ni tror kanhända icke, att vi folk af borgerligt stånd också hafva ett hjärta, som känner när det förtrampas och såras; men ni misstager er, ers nåd; vi kunna vara lika stolta som ni!

Det var borgarekungens dotter som talade. Men innan grefvinnan hann svara, hördes oförmodadt klangen af bjällror ute på gården.

34. En gäst på Falkby.

Det är en känd erfarenhet, att just de ädlaste personligheter, som annars fatta lifvet ur upphöjda synpunkter, ofta äro lättare än andra åtkomliga för sin tids fördomar. Vid tiden för denna berättelse hade man ännu ett halft sekel till det märkvärdiga året 1789. Hvem undrar, att ännu år 1739, då aristokratin regerade Sverige i frihetens namn, en hög dam, som grefvinnan Bertelsköld, trodde sig göra en god gärning, när hon beredde åt den af förtalet skymfade borgaredottern ett passande parti? Denna lyckliga tillfällighet var i hennes ögon så tydligt en himlens skickelse för Esters eget bästa, att hon troligen icke varseblef huru nära hennes egna moderliga planer för sonen stodo i samband med denna förening. De hårda pröfningar grefvinnan genomgått hade icke blifvit utan allt inflytande på hennes lifliga, kraftfulla själ, som däraf hårdnat uti sitt yttre skal, och det var därför med lika mycken förvåning som vrede hon hörde Ester Larsson tala i sin faders anda med en stolthet som grefvinnan icke väntat af en ung person, hvilken hos henne var ett mellanting mellan kammarjungfru och fosterdotter.

Hon fann därför i bjällerklangen på gården en önskad anledning att utskicka Bergflykt, för att se åt

hvem som kunde ha vågat sig hit i detta grufliga oväder. Därpå vände hon sig till Ester, som ännu stod framför henne högröd och oböjd med de djärfva orden på läpparna, och tilltalade henne med en matmoders befallande ton.

— Hvad vill det säga? frågade hon. Har min möda med dig varit så förgäfves, att du glömmer till hvem du talar?

Men Ester var nu engång åter uti sitt vilda lynne och svarade, utan att sänka blicken:

— Det är icke jag som har glömt det. Det är ers nåd som har glömt, att också masken kröker sig, när han trampas under fötterna. Jag är evigt tacksam för ert beskydd, men det ger ej ers nåd rätt att förolämpa mig med ovärdiga misstankar. Ers nåd fruktar att jag äger något anspråk på grefve Carl. Men jag säger ers nåd, och det borde icke ännu vara glömdt, att förrän jag skulle förnedra mig nog lågt att vilja tränga mig in i er höga familj, förr ville jag ensam dö i en drifva vid landsvägen.

Medan hon ännu talade, inträdde, ledsagad af trädgårdsmästaren, en högrest, hvithårig, pälsklädd gubbe, alldeles betäckt af snö, som han icke ens brydde sig om att afskaka, stannade några sekunder vid dörren och besvarade Esters sista ord med en djup suck, i det han halfhögt yttrade:

— Jag tackar dig, Jakobs Gud, att jag hafver återfunnit min sistfödda uti Egypti land och att hon ännu är värdig att kallas mitt barn!

Ester hajade till och vände sig om.

— Min fader! utropade hon och gömde ansiktet i sina händer.

Grefvinnan, som aldrig hade sett borgarekungen, förstod i ögonblicket hvem hon hade framför sig. Men hon beherskade sig och gick med värdighet honom till möte.

— Jag förmodar, sade hon, att det är riksdagsmannen Larsson, som hedrar mig med ett besök. Jag beder er

vara välkommen i mitt hus, och jag skattar mig lycklig att kunna återgifva eder ert förlorade barn. Ester — omfamna din far, och bed honom tillgifva dig all den sorg du samlat öfver hans grå hår!

Ester stod orörlig och vågade icke upplyfta sina ögon. Måhända rann henne just då i hågen huru hennes kusin Marie Larsson engång blifvit emottagen vid ett tillfälle som detta. Men vare sig att åren, sorgen, eller de ord han nyss hörde sin dotter uttala hade brutit faderns järnhårda sinne — alltnog, den gamle utbredde sina armar och sade med darrande stämma:

— Ester! Mitt barn! Mitt älskade barn!

Och Ester flög i hans armar. Hon hade icke ord att bedja med, hon hade blott tårar, så barnsliga, så häftigt flödande tårar ur hjärtats innersta djup, att de förkväfde hennes röst, och med denna vältaliga bön låg hon snyftande vid sin faders bröst.

Det var som hade en hemsk förtrollning i ett ögonblick blifvit upplöst. Den gamle Larsson glömde med ens all den bitterhet, alla de hotande straffdomar, på hvilka han rufvat under den långa besvärliga resan i snö och yrväder för att uppsöka sin dotter. För Ester försvann det framfarna som en elak dröm i den öfverlyckliga känslan att äga sin faders kärlek, och grefvinnans förnäma vrede smälte bort som en drifva i vårsolen vid anblicken af denna så oförväntadt hastiga försoning mellan ett felande barn och en hård, en djupt sårad fader. Den ädla frun förstod det väl: hon var själf en moder.

Endast trädgårdsmästaren Bergflykt, som alltid varit van att med den djupaste respekt beträda sin stränga matmoders rum, kunde icke fatta den främmandes obelefvenhet att inträda i denna helgedom klädd i en snöig päls, och han betraktade med oförställd häpnad uppträdet

mellan far och dotter, hvilket för hans ögon hade den märkvärdiga följden, att snön begynte smälta och rinna ned från pälsen på Esters hår och skuldror. När därför en tystnad uppstod efter återseendets första ögonblick, fann sig den beskedlige mannen förpligtad att bedja jungfru Larsson taga sig till vara; hon skulle visst annars snart blifva genomvåt.

Denna oskyldiga anmärkning verkade på de öfrigas upprörda känslor som en hälsosam kall dusch. Ester lösgjorde sig med ett solsken af småleende ur sin fars armar, upplöste hans bälte och hjälpte honom af med den våta pälsen. Grefvinnan lät tillsäga om en varm måltid och bjöd sin gäst taga plats i den förnäma hvilstolen; en ära, hvilken hon annars icke brukade slösa på hvem som helst. Larsson krusade icke heller emot: det var just icke hans vana att krusa för de förnäma. Men man såg att han gjorde så mycket hans sträfva natur tillät, för att icke fela i skyldig aktning mot husets värdinna. Kanhända fruktade han själf att framkalla nya stormar, som kunde störa hans dyrköpta fadersglädje.

Ester, intagen af samma fruktan, delade sig med den ömmaste uppmärksamhet mellan båda de gamla. Än sökte hon i grefvinnans blickar läsa hennes minsta önskan och förekomma den, i det att hennes bedjande blickar gjorde en tyst afbön för hennes hejdlösa häftighet kort förut. Än återvände hon till sin far med en smekning, som tycktes vilja på förhand besvärja hvarje hotande fara från detta håll. Och när hon förstulet betraktade honom, under det att hon tycktes syssla med att duka kvällsvarden, skymdes hennes ögon ånyo af hemliga tårar. Hon fann sin fader mycket åldrad, sedan hon sist hade sett honom. Den oböjliga nacken hade fått en lutning, den höga pannan hade

fårats af djupa rynkor, och det förekom henne som hade herskareblicken mattats i dessa genomträngande ögon. Men hon sökte öfvertyga sig själf, att det var af trötthet efter resan. Han hade ju hela den sista milen nödgats vada till fots genom drifvorna, emedan hästarna sjönko så djupt in, att de knappt förmådde draga den toma släden.

Grefvinnan, å sin sida lika mån om att icke väcka stormarna innan allt var förberedt, ledde samtalet från resan och yrvädret till jordbruket på Falkby och förstod så oförmärkt att låta sin trädgårdsmästares förtjenster framstå i den gynnsammaste dager. Hon beskref bland annat huru Bergflykt enkom införskrifvit en kappe potäter från Tyskland och lyckats förträffligt att odla denna nya, i Sverige ännu mycket sällsynta, i Finland nästan okända växt, som borde blifva af mycken nytta. Bergflykt, som fått en vink att stanna kvar och härtills hållit sig blygsamt vid dörren, tillsades nu att beskrifva sina försök för riksdagsmannen, hvilket han ock gjorde redigt och klart, såsom allt där han var på sitt rätta område. Till grefvinnans hemliga glädje, tycktes Larsson med mycken uppmärksamhet fästa sig vid denna beskrifning. Hans fyndiga hufvud uppgjorde genast en plan att införa den nya växten på Bertila i Storkyro; han ville därför noga veta metoden. Hvarpå grefvinnan icke allenast erbjöd honom en half kappe däraf till utsäde, utan äfven drog försorg om att han vid kvällsvarden själf fick pröfva den amerikanska rotfruktens förträffliga egenskaper.

Så långt var allt väl, och de tre närmast intresserade personerna tycktes hafva slutit ett tyst förbund att icke i afton vidröra ömtåliga ämnen, då olyckligtvis Bergflykt, som fann sig i hög grad uppmuntrad och smickrad af den ovanliga äran att sitta vid grefvinnans eget bord, begynte i sin oskuld att tala om äppleträden,

som skadades senaste höst af frost, och huru han täckte rötterna med halm »just samma dag, som unga grefven kom hit med jungfru Ester».

Om Falkby remnat i stycken, hade en sådan händelse knappt kunnat framkalla större häpnad, än denna menlösa erinran väckte hos två af de närvarande. Grefvinnan sände sin tjenare en af dessa blixtrande blickar, hvilka döda ordet på djärfvare läppar än hans, och den ärlige trädgårdsmästaren förstummades ögonblickligen, utan att själf veta hvarför. Ester rodnade ända upp till örsnibbarna och betraktade så noga de blå rosetterna på den engelska tallriken framför henne, som hade hon velat se tvärtigenom den. Knappt vågade värdinnan kasta en förstulen blick på sin grånade gäst.

Men Larsson var denna afton icke mera sig själf. Hans panna rynkades en enda gång i de välbekanta bistra vecken; därefter vände han sig till trädgårdsmästaren och sade helt lugnt:

— När ni har unga trän, bör ni sköta dem bättre. Taga de skada, så är det oftast dens fel, som dragit dem upp. Torde ock hända, om Gud ger vår och solsken, att de åter komma till lifs och bära välsignade frukter.

— Ja — sade grefvinnan rörd — jag känner ett sådant ungt träd. Stormen hade afbrutit en gren, och frosten hade kommit dess löf att blekna; men rot och kärna voro gudilof friska. Ni har sagt sant: detta träd behöfver skötsel och varmt solsken, och vill Gud, skall det ännu bära en rik frukt.

Man uppstod från bordet. Larsson kysste sin dotter på pannan, tackade värdinnan och yttrade, i det han gick till sitt rum:

— I morgon tackar jag för min dotter.

35. Seklernas arf.

Morgonen därpå hade yrvädret öfvergått till blida. Klockan åtta inträdde Larsson, styf och ståtelig, i salen på Falkby, där grefvinnan var honom till möte vid det bastanta frukostbordet. Ester hade tidigare på morgonen haft ett långt samtal i enrum med sin far.

Man hälsade med en viss högtidlighet, växlade några likgiltiga ord om nattro och väderlek och satte sig därpå till bords. Den gamle lät sig väl smaka, men Esters tallrik förblef orörd, och hennes ögon voro förgråtna.

När måltiden var slutad, uppstod Larsson, bugade sig prudentligt för värdinnan och tackade för sig och sin dotter. De skulle nu resa, hästarna voro beställda.

Allt detta förekom grefvinnan något kallt. Hon slösade inga toma invändningar, men hennes hjärta veknade vid tanken på Esters blifvande öde. Först nu, när de skulle skiljas för alltid, blef hon varse, att detta olycksbarn blifvit henne kärare än hon själf anat. Det var mellan dem båda en själsfrändskap, som nu först blef klar för henne: samma eldiga själ, samma energiska vilja, samma bestämda, stolta, självständiga karakter. Skillnaden låg i olika ålder, olika uppfostran, olika samhällsställning; grunden var lika, resten berodde på lifvets öden.

Grefvinnan öfverlade med sig själf om hon borde tiga eller tala. Men när afskedets stund var inne och Ester hvilade vid hennes barm, då förekom det henne som hade hennes ord i går blifvit en sanning och som vore hon en mor, hvilken utsände sitt barn till okända öden uti den kalla vinterfrosten. Hon beslöt att tala och anhöll om ett samtal utan vittnen med sin ärade gäst.

Larsson följde henne till sidorummet. Grefvinnan yttrade då, med den varsamhet hon ansåg sig böra iakttaga, att hon vore honom skyldig räkenskap för hans dotters vistelse på Falkby. Hon hade mottagit Ester som ett felande barn, hvars öfverilade flykt hade sin ursäkt i den skymf hon lidit och de smädelser hon fruktade i Stockholm. Ester var det unga träd, som kanske icke blifvit med nog försiktighet vårdadt och som skadats af frosten, men åter skulle grönska och bära frukt under en öm vård. Hennes fader kunde vara lugn; grefvinnan återlämnade hans dotter förbättrad och renad af den hårda pröfningen. Hon hoppades därför att alla felsteg vore glömda och att förlåtelsen vore fullkomlig.

Larsson svarade enstafvigt, att han vore tacksam för grefvinnans beskydd och icke vidare ville ihågkomma sin dotters fel, allenast hon hädanefter visade honom den obrottsliga lydnad, som vore hennes barnsliga pligt.

— Nåväl — fortfor grefvinnan, värmd af den tanken, att hon ännu kunde göra något för Esters lycka — om ni nu ägde ett bevis, att er dotters rykte ingenting lidit — om till exempel en hederlig man, som är henne värdig, skulle begära af er hennes hand — hvad skulle ni svara därpå?

Larsson teg några ögonblick; en misstanke for genom hans stolta själ, och han frågade med rynkad panna hvad hennes nåd ville säga härmed.

— Endast det — svarade grefvinnan oförskräckt — att i mitt hus finnes en ung rättskaffens man, som skulle skatta sig lycklig, om ni ville gifva honom Ester till hustru. Det fattas endast ert samtycke, och Ester skall blifva en aktad, en ärad, en lycklig maka.

Larsson tydde dessa ord som en bekräftelse på sin misstanke. Han stod upp, hans blick mörknade fruktansvärdt.

— Mitt samtycke! utropade han. Det är nog; jag genomskådar nu allt. Jag vet nu hvarför ni sände er son till Finland, hvarför han smög sig in i min släktings hus i Stockholm, hvarför Ester skulle skymfas, lockas till flykt och finna en fristad hos er. Vill ni att jag skall säga er hvarför? För det att er son var fattig och behöfde mina penningar! Ja, ers nåd, så var det! Mina penningar vägde till slut ändock mer, än allt edert adeliga högmod, och ni blygdes icke att nedlåta er så djupt, som att kalla en borgerlig flicka er dotter, på det att er son skulle få frossa i öfverflöd och förgylla sin murkna vapensköld med en simpel köpmans mödosamt sparade ägodelar. Sådana ären I, högförnäma herrar och fruar, som nu för tiden råden i Sveriges rike. I skåden oss stormodigt öfver axeln och akten oss nätt och jämt värdige att borsta edra skor och uppbära släpen af edra klädningsfållar; men när I behöfven vårt guld, då ären I så nådiga och hållen det till godo och våra barn på köpet. Mitt samtycke! Hvartill skulle det behöfvas? Jag är icke mera rik; jag är fattig, ers nåd, fattigare än ni själf. Tag därför ert ord tillbaka. Hvad

bryr ni er om min dotter, när hon icke mera kan uppvägas med guld?

— Ni missförstår fullkomligt min mening, genmälde grefvinnan, förvånad och retad, äfven hon, öfver en så oväntad tolkning af hennes välmenta förslag.

Men Larsson fortfor, utan att höra henne:

— Jag skall säga er något som ni kanhända icke vet, eller redan har glömt. Min släkt har också anor: de gå jämt lika långt tillbaka som släkten Bertelskölds. Och mellan våra släkter har varit en fiendskap alltifrån begynnelsen, för det att den ena stått på förtryckarnes och den andra på de förtrycktas sida. Jag minns ännu den tid, när eder mans far tiggde som en nåd att få köpa några tunnor spannmål af min far, emedan allt hans folk höll på att svälta ihjäl. Jag minns också den dagen, när sex Larssöner, alla unga, ståtliga karlar, ställde sig under er mans befäl och ingen af dem vände tillbaka, ty den äran kostade dem deras hjärteblod. Slutligen minns jag eder svåger, den eländige ränksmidaren, som nu satt sig upp att styra riket; det är han som fördärfvat fred och endräkt i landet, som två gånger skymfat döttrarna af min släkt och snart skall bringa mig själf till tiggarstafven. Och ni begär mitt samtycke för er son att äkta min dotter!

Grefvinnan, ehuru själf sårad i sin svagaste sida, hade fått tid att återvinna sin fattning.

— Riksdagsman Larsson — yttrade hon med förnäm värdighet — ni kan vara öfvertygad om att jag fullkomligt delar er tanke angående en förbindelse mellan min son och er dotter. Därom har också aldrig varit fråga. Min afsikt var att begära Esters hand för min trädgårdsmästare; ett parti, hvilket jag anser å båda sidor passande. Och när ni nu känner min mening, förmodar

jag att ni själf anser edra öfriga suppositioner åtminstone ganska förhastade.

Larsson återtog:

— Ers nåd har rätt att förklara sin mening; jag har kanske för mycket tänkt på gamla minnen. Men då jag nu, som sagdt, är fattig, kan jag icke stå till tjenst ens med att försörja ers nåds trädgårdsmästare, och det torde således vara bäst att vi sluta detta samtal. Dock — ännu ett ord! Efter jag hör att vi äro af samma mening om våra barn, och det möjligen kunde hända att de själfva hade sin mening för sig — ja, hvem vet? en grefve kan också ibland falla på dårskaper — så låt oss här inför den allseende Guden lofva, ni mig och jag er, att aldrig med ord eller gärning samtycka till våra barns förening med hvarandra! Må ingen af oss vika från sitt bestämda mål. Må våra släkter i all framtid fortfara att stå i två skilda läger, hand emot hand och hjärta mot hjärta, så att ingen feg försoning mellan oss äger rum, innan tiderna nått sin fullbordan, och eftervärldens dom har fallit öfver den sak, om hvilken vi hvardera strida!

Grefvinnan Bertelskölds högstämda själ fattade fullkomligt storheten af den tanke, som gömde sig i den gamle borgarekungens ärftliga hat. Till börd och lynne aristokrat i detta ords bättre betydelse, var hon lika öfvertygad om adelns berättigande, som Larsson om folkets, och hennes enskilda önskningar sammanföllo här med hvad hon ansåg för sitt fäderneslands väl. Hon stod därför i begrepp att obetingadt afgifva det löfte man fordrade af henne, då hon hejdades af en för båda mycket oväntad syn.

Genom den öppna dörren till salen såg hon sin egen son, hvilken hon trodde vara långt borta i Norge,

stående vid sidan af Ester Larsson, hvars hand han fattat, under det att han med ohörbara ord tycktes intala henne mod och hopp.

— Du här! utropade grefvinnan, glömmande allt för denna syn, som liknade ett bländverk af hennes upprörda fantasi.

— Ja, min mor, och i grefvens tid, tack vare er berättelse om en viss rival! utropade Carl Victor Bertelsköld gladt, i det han inträdde i sidorummet. — Först när Norges fjällar reste sina höga murar emellan oss och jag stod där på min faders okända, snöiga graf; först då blef det mig klart, att lifvet icke äger något värde för mig utan Esters kärlek. Riksdagsman Larsson! Jag anhåller ödmjukt och i all ära om eder dotters hand. Min mor! Jag beder att ni vill kalla Ester Larsson er dotter!

Larsson och grefvinnan växlade blickar. Där reste sig högre murar än Norges fjällar emellan de båda unga nu — dubbla, kopparfasta murar af seklers hat och ärftliga fördomar. Grefvinnan teg; hon visste svaret från andra handen, och det uteblef icke.

Den styfve, stränge, hvithårige gubben trädde fram, tog sin dotter hårdt i armen och ryckte henne med sig.

— Kom! sade han. Jag tackar grefven för anbudet; det torde kanske icke vara så illa ment. Men eld och vatten kunna aldrig förlikas. En Larsson och en Bertelsköld kunna aldrig tillhöra hvarandra. Herr grefven vet nu mitt svar; jag behöfver ej säga att det är mitt sista. Farväl, fru grefvinna. Kom, Ester; hästarna äro förspända.

Ester lydde. Hon grät icke. Hon bad icke. Hon visste väl att seklernas arf hade skilt dem åt. Men där brann i hennes ögon en dunkel eld, och hon hviskade

till den bestörte ynglingen, som förgäfves sökte att hindra henne:

— Följ mig icke! Min far har rätt: vi kunna icke tillhöra hvarandra. Men älska hvarandra, Carl — det kunna vi, om än haf och fjällar skilja oss åt för hela vårt lif.

Och hon slet sig lös från sin far, slog sin arm om ynglingens hals och kysste honom.

— Farväl! sade hon. Och nu, min far, tillhör jag er. Befall öfver mig!

Några ögonblick därefter ilade släden bort ifrån Falkby gård, och grefvinnan Bertelsköld stod ensam kvar med sin återvände son.

36. Konungens ring.

Ännu engång inträda vi i presidenten grefve Torsten Bertelskölds kabinett. Förmaket utanför är uppfylldt af utländske diplomater, hofmän, militärer och högre tjenstemän, som vänta på företräde. Alla vända sig mot den uppgående solen. Alla täfla om att tigga en nådeblick af den man, som nu skall taga rikets tyglar och, lyftad på segrande hattekullar, länka Sveriges öden mot nya banor i ständernas och frihetens namn.

Det är ju midt i Sveriges så kallade frihetstid.

Därinne sitter den snart allrådande mannen, Sveriges verklige konung, fastän en annan bär namnet. Han har kanhända åldrats och vissnat under bördan af alla de intriger som fört honom till makten; men det märker ingen. Den broderade sammetsrocken döljer skickligt hans magerhet; den ytterst väl friserade peruken gömmer de grå håren; ett fint anbragt, nästan omärkligt smink ger hälsans och ungdomens färg åt den fårade pannan och de förtorkade kinderna. Endast en grön skärm öfver ögonen skymmer något den förr så hvassa blicken, som genomskådar alla, men själf kan genomskådas af ganska få. Det betyder dock föga: en tillfällig svaghet i synen,

ådragen under strängt nattarbete. Grefven sitter rak och vigilant som en yngling i den med elfenben och pärlemor inlagda fåtöljen och solar sig i glansen af sin förestående makt. Han står vid målet för hela sin lefnads äflan; hvilka otroliga mödor, hvilken mångårig själsspänning har det icke kostat honom att hinna så långt! Men nu är spelet vunnet, nu skall han intaga den plats, från hvilken han störtat sin store mästare grefve Horn. Hvad bekymrar det honom, efterträdaren, att denna tron är byggd på folkgunstens och partiernas böljande våg! Han har ju grånat i konsten att styra dessa ostadiga elementer; han skall nu mer än någonsin förstå att beherska dem.

Handsekreteraren hade ännu icke slutat föredragningen af morgonens många och viktiga ärenden, då kammartjenaren anmälde, en efter annan, de nybakade riksråden grefve Posse, baron Löwen, hofrättsrådet Ehrenpreuss och statssekreteraren Cederström samt ambassadören grefve de Lynar.

— Bed deras excellenser hafva godheten stiga in i lilla salongen, var svaret.

— Kammarherren monsieur de Broman...

— Säg att han väntar i antichambren.

— Fiskal Spolin...

— Kör den oförskämde slyngeln på dörren.

Handsekreteraren fortfor:

— Ödmjukt memorial från kronans befallningshafvande i Storkyro socken, Finland: arfsmålet rörande Bertila gård uppskjutet, i anseende till svarandens uteblifvande under laga förfall som riksdagsman.

— Går dock därhän. Fortfar.

— Nådeansökan rörande dråp och blodvite i tvekamp: hans majestät har, af förekommen anledning,

funnit godt i nåder förmildra krigsdomstolens utslag rörande löjtnanten högvälborne grefve Carl Victor...

— Tig. Jag vet redan: ett års suspension från tjensten och halft års förvisning... Något måste man göra för sina odågor till brorsöner. Vidare!

— Kanslikollegium besättes enligt ers excellens' förslag. Hofkansleren baron von Kochen, kansliråden Nerés och Bahr insinuera om afsked...

— Tillägg grefve Bonde med flera. Fortfar.

— Grefve Tessin supplicerar om ambassadörsplatsen i Paris.

— Så? Han supplicerar? Nåväl, när man spelt ut sin fars i Stockholm, är det tid att börja en komedi i Paris. Han får platsen. Vidare!

— Hans majestät låter genom monsieur de Broman insinuera förhöjd pension för riksrådet grefve Taube...

— Refuseras. Hans majestät har icke alltid behagat konformera sig efter rikets behof och patrioternes önskningar. Och som hennes majestät lärer vara af annan mening, skulle förhöjningen vara en indiskretion.

— Hennes majestät hemställer genom kammarjunkaren baron Höök angående tyska kammarfruarna. Kunde som öfverflödiga supprimeras och depensen inbesparas, öfriga hoffruentimbrets appointement till att därmed öka.

— Hennes majestät pretenderar en berömvärd sparsamhet för kammarfruarna. Men som hans majestät torde preferera en annan mening, så annotera, att tyska damernas gage förhöjes. Är det något vidare?

— Ingenting vidare, än förnyad ansökan om understöd för soldatänkan Flinta. Hon säger att ers excellens därtill med ed förbundit sig, när hennes man i tiden fört

ers excellens helbrägda fram och åter till salig kung Carl vid Stralsunds belägring.

— Flinta? Bosatt på Falkby, är det ej så?

— På Falkby gård.

— Refuseras. Ni kan nu sluta.

— Jag får då svara, att ers excellens den eden intet kommer ihåg . . .

— Ni svarar ingenting. Har jag tid att mig befatta med käringars påfund och eder som jag aldrig har svurit? Nog. Ni kan gå.

Sekreteraren gick med en djup bugning.

Grefven blef ett ögonblick ensam. Han hade rätt: hvem kunde i detta ögonblick begära af honom en tanke på fattiga änkor och länge förgätna eder? Han frossade i triumfen att se Sveriges konung och drottning, bland svärmen af andra supplikanter, bönfalla hos honom, och bönfalla förgäfves, om åtgärder som stodo i närmaste samband med deras personliga sympatier och antipatier. Med hvilken vällust skulle han icke nu se detta kungapar, som engång så djupt hånat och förödmjukat honom, i dess tur hånadt och förödmjukadt, kröka sig under hans öfvermäktiga inflytande! Och icke blott de, utan alla hans fiender, höga och låga, de skulle känna tyngden af hans arm, de skulle nödgas själfve bära honom på sina skuldror till makten. Hattarne själfve, som trodde sig i honom finna ett verktyg för sina planer, de skulle finna sitt misstag; han skulle hålla dem i tygel med Mössornas parti, liksom Mössorna med dem; han skulle, trogen sin vana, grunda sitt oåtkomliga välde just på den tvedräkt som söndrade riket. Och under allt detta ville han nu, nu först, genomföra den idé, som han mottagit i fädernearf, men föra den vida längre än hans fader ens vågat drömma: han ville ställa adeln högt

öfver både konung och folk, och när det väl hade lyckats honom, då skulle han omskapa Sverige till en republik efter polskt mönster med allrådande herrar och lifegne bönder; stiftaren af all denna lycka likväl förbehållet att själf vara den mäktigaste, för hvilken de andra mäktige skulle ödmjukt buga.

Vid dessa stolta, självviska, högtflygande tankar, som kommo honom att förgäta hela mängden af de därute väntande, utsträckte grefven mekaniskt sin knutna hand, likasom för att på engång famna och krossa Sverige. Då kände han på sitt finger tryckningen af den ring, som han så sällsamt återfått och från hvilken han sedan aldrig mer velat skilja sig. Det var konungens ring.

En demonisk tanke for genom hans själ.

— Hvilket ömkligt släkte äro icke människorna, sade han till sig själf. — De tala om en Gud, en försyn, och denna usla kopparbit är nog att förhåna dem. Hvad har Gud, hvad har försynen gjort för mig? Intet! Men denna ring — det är löjligt, men det är likväl så — denna ring bär den oemotståndliga lyckan med sig. När jag förlorat den, gick mig allt emot: arbete, klokhet, list, allt var förgäfves. Men sedan jag återfått den, lyckas mig allt. Ja, allt! För mig finnes ingen omöjlighet mera. Jag kunde begära en krona, om icke kronorna nu för tiden stode här i landet i vanpris . . . Men om jag återgåfve dem deras värde?. . .

Bertelsköld smålog, i det han tankfullt vred på den hårdt slutande ringen.

— Hvarför icke en krona? mumlade han.

Utan att veta huru, hade han ringen lös i handen, ringen som under aderton år nästan vuxit fast kring hans finger. En underlig känsla, hälften hån, hälften bäfvan, fick makt öfver honom. Han höll ringen mot

dagen, för att se om han ännu kunde urskilja dess hemlighetsfulla R R R — *Rex Regi Rebellis.*

— Säg mig, sade han, säg mig du: skall jag begära en krona?

Kanske darrade hans hand, när han utsade dessa ord, ty ringen halkade bort ur hans fingrar och klang, när den föll emot golfvet, med ett eget främmande ljud — åtminstone ljöd det i grefvens öron som när man afklipper strängen på en luta med sax.

Grefve Bertelsköld sprang upp från fåtöljen, för att upptaga ringen. Det blef så besynnerligt mörkt för hans ögon. Med möda fann han ringklockan.

— Ljus! — ropade han till kammartjenaren — hämta in ljus! Det är ju mörka natten.

Tjenaren såg bestört på sin herre, ty klockan var tio på förmiddagen och rummet belyst af full dager.

Men grefven fortfor att famla på golfvet liksom i djupaste mörker och ropade ständigt på ljus, ty han hade tappat något, sade han, men hvad, det kunde han ej förmå sig att utsäga. Han fruktade troligen att man än en gång skulle bestjäla honom på hans dyrbaraste klenod.

Kammartjenaren efterkom hans befallning och hämtade tvenne tända vaxljus. Onyttig omsorg; grefven beklagade sig i uppretad ton att man lämnade honom ensam i mörkret. Betjeningen kom i villervalla, och hviskningarna nådde snart till de många uppvaktande, hvilkas tålamod höll på att taga slut i förmaket och lilla salongen. Ryktet spridde sig, att grefve Bertelsköld med ens blifvit vansinnig.

Hans läkare efterskickades; de besökande trängde sig nyfiket i dörren. De ville se den man, som nyss skulle styra ett rike och nu icke ens förmådde styra sig själf.

Läkaren kom och fann grefven sittande i fåtöljen. En kall svett hade öfversköljt panna och kinder, bortryckt sminket och blottat för allas ögon ett blekt, förvissnadt och afmagradt ansikte. Men man hade misstagit sig: han var icke vansinnig — icke ännu.

— Är det ni, min kära doktor? sade han med en kvarlefva af den förra förnäma tonen. — Säg mig, hvad betyda dessa infama hviskningar omkring mig, och hvad betyder det tjocka mörker, som omgifver mig?

Läkaren betraktade honom forskande, undersökte hans ögon och svarade allvarsamt:

— Det betyder, herr grefve, *att ni är blind!*

— Hvad? Blind? Är ni galen, herre? Det är sant att mina ögon ha varit svaga, men jag såg likväl för en stund sedan tämligen bra.

— Det är ingen vanlig svaghet, herr grefve; det är svarta starren. Den har småningom utvecklat sig, och jag har länge befarat något sådant. Men ni måste nyss ha varit utsatt för någon häftig sinnesrörelse, hvilken påskyndat det ondas utbrott.

— Ja — så är det, fortfor grefven förvirrad och afbrutet. — Ser ni, min kära doktor — jag råkade tappa något — en bagatell — icke värd en kopparvitten — souvenir af min aflidne far. Man tappar icke sådant, förstår ni, utan chagrin, och — men säg mig: det dröjer väl ej länge, innan jag återfår min syn? — Hör ni det, doktor: jag *måste* hafva min syn tillbaka, och det snart, snart, säger jag er. Liksom jag hade tid att vänta! Tror ni att mina fiender vänta på mig!

— Herr grefve, jag skulle bedraga er, om jag gåfve er ett hopp, som konsten ej förmår uppfylla. Allt antyder, att ni tyvärr är för hela er återstående lifstid ohjälpligt blind.

— Hvad, miserabla kvacksalfvare! Och ni vågar säga mig det och vet icke att ni sätter ert hufvud på spel! Doktor — ni måste återgifva mig synen, hör ni det? Bästa doktor — ni vet att jag kan kungligt belöna er. Säg, hvad önskar ni? Äreställen? Titlar? Guld? Allt tillhör er, ni äger att välja, ty ni vet att Sverige väntar på mig. Men då måste ni också lofva att återgifva mig mina ögons bruk. *Grand ciel!* Styra riken och vara blind, det är ju ridikylt, icke sant? Men så skratta då, doktor; medgif, att det vore en bêtise, en sottise!

— Än en gång, ers excellens, befall öfver mig; men er syn kan jag icke återställa.

Grefven sprang upp från fåtöljen.

— Ah, utropade han, jag är bedragen, jag är bedragen! Dessa eländiga våga att trotsa mig, och jag förmår icke straffa dem. Hvar är min ring? Gif mig tillbaka min ring!... Nej, bort, alla, bort! Ni vore i stånd att stjäla min lycka. *Malheur! Quel malheur!* Min sämsta betjent kan hitta en krona! Min argaste fiende kan eröfra världen! Och jag är blind, vanmäktig och blind! — Nu minns jag, så var det: konungens ring tappas aldrig utan en mened! Och en sådan usel ed! Har jag ej brutit dyrare eder! Hören, mina vänner, har jag ännu en enda vän, så gå till änkan Flinta på Falkby och lofva henne all min förmögenhet, om hon skaffar mig ringen tillbaka! Men hon måste göra det snart, annars är jag förlorad, ty för mig finnes ingen lycka i himmelen och på jorden utan konungens ring!

Och så fortfor den olycklige att famla och rasa, medan de närvarande drogo sig skygga tillbaka och Hattarnes hufvudmän redan hviskade sinsemellan, att här vore intet att göra, man måste skynda att erbjuda makten åt Gyllenborg.

Då inträdde en svartklädd gestalt med en ängels mildhet, närmade sig den fallne statsmannen, drog honom med sakta våld till hvilstolen och hviskade:

— Torsten, känner du mig?

— Ebba! utropade han och tryckte hårdt hennes hand. — Kan du än en gång gifva mig åter min ring?

— Nej, sade hon. Men låt oss bedja att jag kan återgifva dig din Gud! Hvad båtar det människan, om hon förvärfvar hela världen och tager skada till sin själ?

37. Halftannat år senare.

En dag i September år 1740 hade höstens första frostnatt efterföljts af en vacker solskensmorgon, då en ung flicka med snabba steg återvände till staden från kryddgårdarna utanför Vasa. Hon bar i hvardera handen en korg, den ena fylld med rofvor, den andra med kål, och på hufvudet bar hon en rutig ylleduk, något framdragen öfver pannan, likasom för att med flit dölja ett par vackra mörka ögon och ett svart hår. När hon passerade förbi Korsholm, kastade hon liksom af gammal vana en flyktig blick uppåt vallarna, men fortsatte vandringen och vek ifrån hufvudgatan in i en oansenlig gränd, där hon ingick uti ett gammalt, lågt och oansenligt hus. Där nedsatte hon sina korgar i stugan, som tillika var kök, och yttrade till en äldre kvinna, hvilken ställde en gryta på spiseln:

— I dag må du veta att jag haft lycka. Hvar köper du skönare rofvor, och hvar finner du präktigare kålhufvuden, Veronica? Magistraten själf kan inte uppvisa bättre. Säg, tror du att jag kan få tala vid far?

— Han sitter med Grenman därinne i kammaren och uppgör affärer. Jag tror att han ämnar slå upp en bod här i gränden. Ack, Ester, Ester, att inte far hellre

flyttar till svåger Blom, som köpte hans stora gård i våras, när vi måste sälja nästan allt hvad vi ägde och flytta hit i den gamla stugan! I stället att bråka med fattigdom och bekymmer, skulle far ännu kunna lefva i välstånd på gamla dagar, och du, min stackars Ester, skulle slippa att gå en mil om dagen för uppköp i byarna.

— Lefva på nåder, menar du? svarade Ester Larsson litet spanskt. — Nej, syster, förrän vi skulle tigga vårt bröd af vår giriga svåger, som ropat in fars bästa ägodelar för en spottpenning, förr kunde vi vandra till Storkyro och begära tak öfver hufvudet hos vår ungerska kusin, som tog den betan ifrån oss. Det kunde gå lätt nog det — tillade Ester godmodigt — han har ju friat till mig.

— Men du tänker väl aldrig ta en människa som är till hälften turk? invände Veronica med oförställd häpnad.

— Jo, när jag väl glömt *den andra,* men som det inte lär ske i min tid, så får Istvan — eller Penna, som de nu kalla honom — söka sig hvar han behagar en värdinna på Bertila gård. Låt se, jag gläntar litet på dörren till fars kammare.

Vid dessa ord öppnade Ester helt sakta dörren till husets enda sidorum och tittade in. I kammaren satt på en omålad bänk och vid ett likaså tarfligt bord den gamle, nu från sin välmakt och väldighet störtade borgarekungen, sysselsatt att med sin oskiljaktige trotjenare, gamle Grenman, som blifvit honom trogen i nödens dagar, uppgöra planer att åter komma till nytt välstånd. Larsson hade åldrats, och hans styfva nacke var böjd af olyckan; men under det att hans skarpa grå ögon tycktes genomskåda tiderna, fortfor hans fyndiga hufvud att, likasom förr, utspana bästa medlen att draga fördel af konjunkturerna.

— Jag säger dig, Grenman, yttrade han, att den som vill vara med när det regnar gröt, måste ha slefven i god tid färdig. Att vi få krig, innan nästa års skylar bärgas, det är så säkert som morgonrodnad slaskig hatt och hatteväsen hund och katt. Men Blommen och de andra ställa sin marknad på vackert väder. Jag säger dig, Grenman, att det blir vargaväder; inom två år kostar salttunnan två tunnor råg, och rysk hampa finns blott i galgarna. Vi måste ha penningar och lägga på nederlag.

Bokhållaren skakade med en suck sitt grå hufvud. Han ville ej ut med sanningen, att krediten var slut.

Larsson fortfor, lifvad af sin spekulation:

— Jag skrifver till Stockholm: holländarne måste dock engång ut med skadeståndet för våra röfvade skepp. Mina gamla bönder skola lämna mig tjäran på kredit, och Vasaråg till export. Lyckas ej det, så bandar jag såar, du klyfver pärtor, mina söner hugga ved, och mina döttrar sticka strumpor. Pengar, Grenman, pengar måste vi ha till salt och hampa. Nästa sommar hugga vi ut kammarfönstret till dörr och göra oss en bod.

— Jo, det skulle se ut — nickade Ester i dörren — ni banda såar! Nej, far; jag skall säga er en bättre spekulation. I morgon är ni riksdagsman, och en riksdagsman har kredit.

— Det kommer an på, sade den gamle småleende. Oaktadt alla skiften och öden, var där ännu en skymt kvar af den svage fadern och den bortskämda favoriten.

— Lita därpå, fortfor Ester. Jag hörde sägas att här finnes ett stort parti, som voterar på far för det att de andra votera på svåger Blom.

— Gå din väg! Nej — kom först att jag må omfamna dig, du mitt sorgebarn, som dock blef min sista glädje

här i världen! — Så, nu kan du gå. Och därför är min mening, Grenman, att vi trassera tretusen daler på Merlades & Söner i Cadiz och införskrifva saltet genom Friberg & Winkelman i Stockholm.

— Men det går inte, det går inte, jämrade bokhållaren uti ett slags desperation, ty det var troligen första gången i sitt lif han vågade motsäga sin patron och mästare.

— Går inte? Hvarför går det inte?

— För det att — stammade Grenman, som nu en gång drefs till det yttersta, ... för det att vi ha ingen kredit! Tjära, spannmål, allt går till Blommen, vår port förbi, och frågar jag hvad tunnan kostar, se de sturska ut och svara mig: pengar! — Tretusen daler! Och vi ha inte trettio!

Larsson teg och försjönk i en dyster begrundning. Utan penningar måste köpmannen ofta reda sig: utan kredit är han såld.

— Kanske vore det inte omöjligt att finna en utväg, återtog Grenman, spetsfundigt knäppande på en obeskriflig tingest af näfver, föreställande en snusdosa.

— Hvad menar du, karl? Understå dig ännu engång att tala om kompaniskap med Blom.

— Jag menar — återtog bokhållaren oskyldigt — att sedan nu presidenten Bertelsköld blifvit tokig och hans brorson ärfver hela förmögenheten, som lärer uppgå till fem eller sex tunnor guld, så beror det bara på kära far att ...

Larsson gaf honom ett par ögon som tretums spikar. Men Grenman observerade sin guddotter Ester i dörren, fick ett nytt raptus af oerhördt kurage och fortsatte dristigt:

— ... så beror det bara af kära far att ställa alla tillfreds och på samma gång stärka husets kredit. Merlades

& Söner remittera i Maj en saltlast på Friberg & Winkelman; Friberg & Winkelman remittera lasten i Juni på Larsson & Komp.; Larsson & Komp. acceptera påföljande Januari en växel på Merlades & Söner; nettobehållning hundra procent.

Den gamle köpmannen knäppte med fingrarna och gick några slag fram och åter i rummet. Frestelsen var stark, men icke nog stark att bryta hans järnvilja.

— Bertelsköld & Larsson! mumlade han. Nej, det är en firma, på hvilken vår Herre ej har några affärer att göra.

— Men patron har själf sagt att här stundar ett vargaväder, fortfor Grenman, hvilken lik trögkörda hästar lunkade på, sedan han engång kommit i farten. — Hvem skall blifva er dotters stöd, när ni en dag faller undan?

— Ester har bröder.

— Och skall hon i all sin lefnad äta deras bröd? Nej, patron, där sitter i henne en god del af ert eget sinnelag. Ni går ej in på kompaniskap med er egen svärson; Ester går ej in på kompaniskap med sina bröder och svägerskor; det är allt garn af samma härfva, fader Larsson, och därför kunde ni göra härfvan klar.

— Det är någon sanning i hvad du säger, genmälde Larsson, träffad af anmärkningens riktighet. — Jag hoppas ännu lefva den dag, när ovädret bryter löst. Jag får då se på hvilken sida den unga mannen har ställt sig. Ester, skrifver han ännu till dig, som han gjorde det första året?

— Ja, min far. Du har tillåtit det.

— Skrif honom då, att han antager sig folkets sak, och jag vill tänka på er förening.

— Min far, svarade Ester, Carl Bertelsköld är en man som ni själf och säljer ej sina principer. Jag kan ej skrifva till honom hvad ni begär.

— Nåväl, låt oss ej mer tala därom. — Hvad kunna Grönberg och Salovius vilja mig?

De tvenne hedervärde Vasaborgarne inträdde något förlägne, tycktes det, öfver det armod, som rådde i huset, och kommo efter många omsvep fram med sitt ärende, som bestod däri, att Blommens motparti ämnade återvälja stadens förre högt aktade riksdagsman, hvilket besvär de hoppades han icke skulle undandraga sig; men därtill ville de dock foga ett litet förbehåll, nämligen att deras ombud skulle votera med hattepartiet, för att icke förverka för staden de maktägandes gunst.

Borgarekungen reste sig styf i nacken och pekade ut genom det öppna fönstret, där man hade utsikt öfver Korsholms vallar.

— Gå, sade han — gå till vallarna därborta och befall dem att blifva gräsbänkar, på det att de höge och mäktige må kunna sitta bekvämt på dem. Hvad tro ni vallarna svara? De skola säga er: vi mättes icke ut efter denna dagens mått, och vi gjordes icke till ryggstöd för denna stundens öfvermod. Vi mättes sådana att vi kunde bestå genom tiderna, och vi restes här till att försvara fosterlandet. Det är också mitt svar på edert villkor. En hattebroder fån I aldrig af mig, om jag än hölle ut i tjugu riksdagar. Och är Vasa så angeläget om de maktägandes gunst, så må de skicka mjukare män än jag. Men då må ock Vasa se till hvad det sedan äger kvar af sig själf.

Grenman och de två borgarne växlade ögonkast. Den ena förstod ej huru man kunde vara fattig, utan vänner, utan kredit, utan möjlighet att åter begynna ett verksamt lif, och ändock försmå förbindelsen med ett rikt och förnämt hus, som kunde bereda utväg till allt. De andra förstodo ej huru man kunde vara en fallen

storhet, förödmjukad, förbisedd, ja hånad af nära släktingar, och likväl skjuta ifrån sig en lysande upprättelse, blott för att envist hålla fast vid gamla fördomar. Alla tre tego likväl; den höge, hvithårige gubben med sitt forntidsallvar och sin orubbliga hållning skrämde dem till tystnad.

Men Ester Larsson förstod sin fader. Hon närmade sig honom, slog armarna omkring hans hals och hviskade:

— Fader, du är en man, och jag är stolt att vara din dotter!

Fjärde cykelns innehåll:

Förra afdelningen.

Ödemarkernas vår: 7

1. Freden i Nystad 16
2. Vid Nystads hamn 24
3. Tre flyktingar 31
4. Höststormarna 1721 38
5. Ett fälttåg vid Raumo 47
6. En decemberdag i Vasa 56
7. Familjen Larsson 63
8. Flyktingarne i ödemarken 72
9. Vinter- och vårdagar 79
10. Fribytarens jagt 87
11. Diplomaten och hans samvete 95
12. Samvetet tystnar 102
13. »Lappland är återfunnet» 109
14. Fortsättning af fribytarens jagt 116
15. Jupiter och Juno 123
16. Junos hämnd 131
17. Våren 1722 139

Borgarekungen: 151

1. Riksdagsvalet 158
2. Majridten 165

3. Grefven och borgareflickan 173
4. Fiskal Spolin 179
5. Penningefursten 185
6. En utflykt år 1738 192
7. Fällan på Lillkyro prästgård 199
8. Äfventyr i fredstid 205
9. Dimdrottningens strumpeband 213
10. Jättekumlet i skogen 221
11. Vid Vasa hamn 227
12. Esters upptäckter 233
13. Slut på äfventyret i Lillkyro skog 241
14. Istvans äfventyr 249
15. På Bertila gård 255
16. I statsmannens kabinett 262
17. Spindeln och gräshoppan 269
18. Ett möte på skridskor 275
19. Lektioner på harpa 282
20. Trådarna af en politisk intrig 289
21. En vindskammare vid Västerlånggatan 296
22. Maskraden 305
23. Samma natt 313
24. Försåtliga planer 320
25. Far och dotter 327
26. Följderna af en promenad till häst 333
27. Minorna börja springa 343
28. Grefve Horns fall 353
29. Ester Larssons flykt 364
30. Gamla bekanta 372
31. Stora minan springer 380
32. Bref från grefvinnan Eva Bertelsköld, född Falkenberg till hennes son, löjtnanten vid fortifikationskåren, grefve Carl Victor Bertelsköld 388

33. En afton på Falkby 394
34. En gäst på Falkby 401
35. Seklernas arf 407
36. Konungens ring 414
37. Halftannat år senare 423

STANFORD UNIVERSITY LIBRARY

To avoid fine, this book should be returned on or before the date last stamped below.

299643, 11.delen

894.33 Topelius, Z.
T671 Samlade skrifter.

NAME	DATE	NAME	DATE

299643